Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VENDSYSSELSKE
ÅRBØGER

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HJØRING AMT

1954

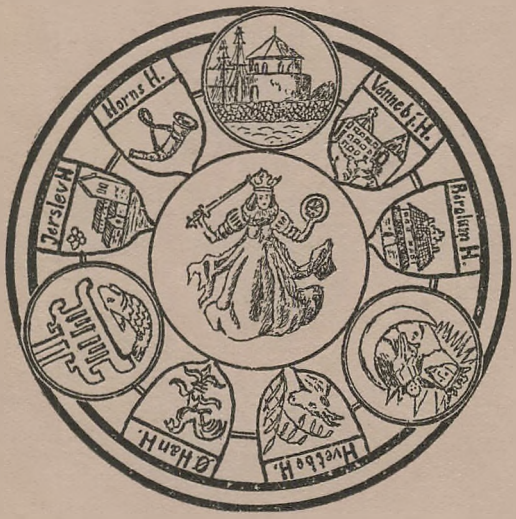

HJØRING

I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL

EXPRES-TRYKKERIET (OLUF JØRGENSEN)

1954

VENDSYSSELSKE
AARBØGER

XX BIND

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HJØRING AMT

1953—54

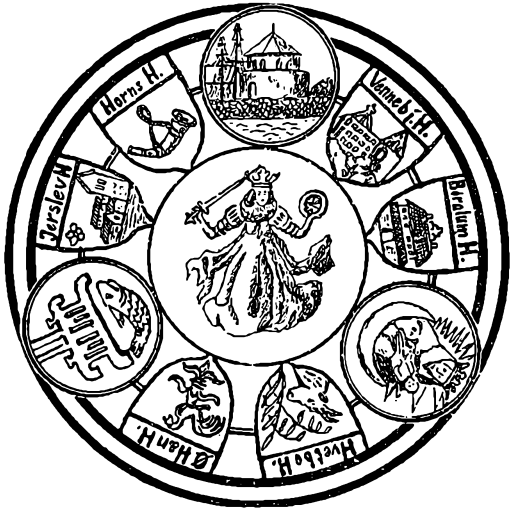

HJØRING

I KOMMISSION HOS ELLEN POULSENS BOGHANDEL

EXPRES-TRYKKERIET (OLUF JØRGENSEN)

1954

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

EN EPISODE I FLADSTRAND. Af Overlærer A. Nørregaard-Knudsen ... 1
JORDEMODEREN PAA LÆSØ. Af Lærer N. P. Petersen ... 20
FARENDE FOLK. Af C. Klitgaard ... 29
KIRKESKIBE I HJØRRING AMT. Af Museumsinspektør Henning Henningen ... 46
EN RØMNING FRA BØRGLUM KLOSTERS GODS. Ved Lærer A. SKJØDSHOLM ... 59
VRAA KIRKE. Af Arkitekt Charles Christensen ... 65
KALKMALERIERNE I VRAA KIRKE. Af Museumsbestyrer P. Christensen ... 76
FISKERBYEN VED KJUL STRAND. Af C. Klitgaard ... 82
ET PAR RETTELSER TIL BØRGLUM KLOSTERS HISTORIE. Af C. Klitgaard ... 84
ENDNU EN RETTELSE TIL BØRGLUM KLOSTERS HISTORIE. Af Museumsbestyrer P. Christensen ... 86
† KRISTIAN GRØNTVED. Af C. Klitgaard ... 92
HANDELSHUSE I KLITTEN. Af C. Klitgaard ... 105
NOGLE VENDSYSSELSKE LANDEVEJSKROER. Af C. Klitgaard ... 162
REGNSKABSBOGEN FOR HALS KIRKE PAA LÆSØ. Ved C. Klitgaard ... 176
»HALS PRÆST«. Af Museumsbestyrer P. Christensen ... 195
AF REGNSKABSBOGEN FOR SÆBY KIRKE. Ved C. Klitgaard ... 232
BAALHØJE - BLUSHØJE. Ved C. Klitgaard ... 286
LOKALHISTORISK LITTERATUR. Ved C. Klitgaard ... 288
FRA STYRELSE OG REDAKTION ... 292
SAMFUNDETS BOGSAMLING ... 297
FORDELING AF SAMFUNDETS MEDLEMMER ... 299
RETTELSER OG TILFØJELSER ... 300
NYE MEDLEMMER ... 301
NAVNEREGISTER. Ved Lærer N. P. Petersen ... 303
REGNSKAB ... 311

TILLÆG:

SKOLER OG DEGNE I VENDSYSSEL. Ved P. Christensen, C. Klitgaard og Kr. Værnfelt (Hvetbo og Øster Han Herred). Selvstændig Paginering.

HANDELSHUSE I KLITTEN

AF C. KLITGAARD

For Understøttelse til Arkivarbejde bringer jeg Direktionen for Carlsbergfondet min ærbødige Tak. *C. K.*

Den, der i vore Dage kommer ud til Skagerrak-Kysten mellem Hanstholm og Hirtshals, vil med en vis Undren blive opmærksom paa, at der her mellem de øde Klitter flere Steder findes Bygninger, som undertiden har et vist storladent, dels herregaardsagtigt og dels pakhuslignende Præg, og som i hvert Fald vidner om, at Bygningerne ikke er opført i Landbrugets eller Fiskeriets Tjeneste, men maa skyldes andre Forhold, der nu er glemt af Befolkningen i Almindelighed. Dette er saaledes Tilfældet ved Torupstrand, i Blokhus, Løkken, Lønstrup og Tornby.

Mange af disse Bygninger og da navnlig i Løkken er i Løbet af det sidste halve Aarhundrede stærkt ombygget og indrettet med Badegæster og Turister for Øje, efter at man ved 1875 gjorde den Opdagelse, at der nok kunde bades i Vesterhavet, hvad man ikke før havde troet, men hvad der da var blevet bevist paa Fanø.

Tidligere badede man kun i Søer, Aaer og Bække, hvis man overhovedet badede, og betegnende i saa Henseende er det, at Skolelæreren i Fureby ved Løkken 1834 druknede ved Badning i Fureby Bæk, — han kunde sikkert

ikke i sin vildeste Fantasi have forestillet sig at bade i Havet; og da den engelske Forfatter Horace Marryat og Tegneren Skelton, der 1859 rejste i Vendsyssel sammen med deres Hustruer, fandt paa at bade ved Skagen, vakte det Skagboernes store Forundring[1]). Tiderne skifter!

I Blokhus findes endnu to forhenværende Handelsgaarde af det foran nævnte ret fornemme og imponerende Præg, nemlig den nu saakaldte »Kancelligaarden«[2]), en Bindingsværks Bygning fra o. 1775, der nu ejes af Maleren Henry Ellermann, og i hvis østre Del Hvetbo Herredskontor og Tingsted havde Lokaler 1844—91, samt den søndre Gaard i Blokhus[3]), som 1826—1917 tilhørte Familien Klitgaard og nu Hotelejer Svenningsen.

Det er Gaarde fra den Tid, Handelen paa Norge med Smaaskibe, den saakaldte »Skudehandel«, fandt Sted, og i Aarene o. 1835 til o. 1875 udstraktes denne Skibsfart fra Blokhus ogsaa til England, Hamburg, Antwerpen og Østersøen, ligesom der kom en Mængde norske Smaaskuder fra Sørlandet til Vestkysten af Vendsyssel og Ty for at borttuske Trælast, Tjære, Jern og andre norske Produkter mod Landbrugsfrembringelser.

Set som Helhed gaar denne Tuskhandel mellem Danmark og Norge helt tilbage til Stenalderen; der er i begge de norske Agderfylker, populært kaldet Sørlandet, gjort Fund af danske Flintredskaber og Bronzegenstande, og i Danmark er fundet 9 Økser af norsk Skifersten, deraf de 8 i Vendsyssel, og endelig tales der paa Sørlandets Kyst fra Flekkefjord i Vest til Risør i Øst et særligt norsk Sprog, der meget minder om Dansk, og som af Sprogforskerne kaldes »den bløde Kyststribe«, utvivlsomt et Minde

---

1) Se min Oversættelse af den engelske »A residence in Jutland« (London 1860) i »Vendsyssel Tidende« 20. Marts 1940.
2) Matr. Nr. 67, tidligere kaldet »Den nordre Gaard«.
3) Matr. Nr. 68.

om det tidligere stærke Samkvem mellem Nordjylland og Sørlandet og den dermed følgende Indflytning af Nordjyder til de norske Handelspladser paa »Agdesiden«[4]).

For Folk, der var vant til at færdes paa Havet — baade danske og norske Fiskere — kunde Afstanden mellem Rigerne, 120—130 km, da heller ikke virke afskrækkende, og i en Ansøgning fra Beboerne i Klitmøller og paa Hanstholmen 1665 om kgl. Bevilling til at vedblive med deres Norgesfart, hvad Tolderen i Tisted vilde forbyde, hedder det da ogsaa, at de har drevet den »fra Arildstid«. De fik Bevillingen, og 1680 udstraktes den ogsaa til at gælde Blokhus og Tornby Strand, hvilket sikkert vil sige Beboerne paa hele Strækningen Klitmøller—Tornby Strand, thi ved den Tid var der kommet adskillige Handelspladser her: Torup Strand, Klim, Slettestrand, Fureby (Løkken), Lyngby og Skallerup Strand.

En tilsvarende kgl. Bevilling fik Kystboerne i Norge 1644 (Nedenes-Privilegier).

Medens det af Tyboernes Ansøgning til Kongen 1665 fremgaar, at de brugte deres store Fiskerbaade til Sejlads paa Norge, hvilket vist ogsaa gjaldt Beboerne i Vester Torup, synes Handelsmændene fra Vendsyssel ikke selv at have haft Skuder før o. 1670; men de fragtede deres Landbrugsprodukter over til Norge med de talrige norske Smaaskuder og store aabne Baade, de saakaldte »Baggeskuder« (fjr. Nordbagge), der kom til Vestkysten for at drive Tuskhandel. Allerede ved 1650 havde adskillige Mænd fra V. Torup og Klim slaaet sig ned som Købmænd paa Sørlandet, og 1714 byggede en Mand fra Norge og en fra Klim Oplagshuse ved Torupstrand, og ved samme Tid opstod Skudehandelsforretninger ved Kollerup Strand og Slettestrand, lidt senere ogsaa ved Tranumstrand.

Overhovedet var Hanherredsboerne Foregangsmænd,

4) Se min Afhandling i »Historisk Tidsskrift« 1941.

hvad Skudehandelen i Vendsyssel angik; her var forholdsvis mange Selvejerbønder, der havde Midler til at sætte i en saadan Handel, og fra Hanherrederne udgik Flertallet af de Slægter, der i 1700'erne dominerede denne Handel i Vendsyssel, saaledes Slægterne Bondrop, Bondrup, Brix, Hauerslev, Hjortdal (Hjortels), Sand og Toft, og vi ser da ogsaa, at Øvrigheden 1693 nedlagde Forbud mod, at Beboerne i Blokhus gav Husly til »fremmede Pebersvende (ɔ: Handelsmænd) fra Hanherred eller andetsteds hjemmehørende, som bruger Købmandskab og Prangeri paa Landet og sejler paa Norge med uden at have taget Borgerskab i Købstæderne.

Man skal ikke her komme nærmere ind paa Skudehandelens Historie i Almindelighed[5]), men nøjes med Omtalen af nogle »Handelshuse i Klitten«, som Titlen paa denne Artikel lyder, det vil sige Skudehandlere i Blokhus.

Omkring 1675 kom der et Tidehverv for den vendsysselske Handel paa Norge, idet Kystboerne nu selv begyndte at anskaffe sig Smaaskibe paa 10—15 Reg. Tons til Norgesfarten, de saakaldte »Sandskuder«, der kunde sættes op paa Sandet (ɔ: Stranden) om Vinteren, naar Sejladsen hørte op, og det var utvivlsomt den i 1670'erne indførte Forbrugsbeskatning (Konsumtionsskat) i Købstæderne, der gav Skudefarten mere Vind i Sejlene end forhen, fordi Landboerne slap for at betale »Porttold« ved at bringe deres Produkter til Skudehandlerne i Stedet for til Købstæderne, og den tidligere betydelige Flodfart paa Ryaa fra Aalborg op til Handelsetablissementer i Stavad i Tise Sogn og Bolskifte i Alstrup Sogn ophørte ogsaa.

---

5) Herom kan henvises til »Tidsskrift for Toldvæsen« 1884, »Jyske Samlinger« 1895, 1896, 1933 og 1935, »Vendsysselske Aarbøger« 1916—17, 1928—29, 1932, 1933, 1939, 1948 og 1949 og »Thisted Amts Aarbog« 1942—43 m. fl.

Den første egentlige Skudehandler i Blokhus, jeg har truffet omtalt, er Knud Christensen, der var Strandfoged og som 12. Juli 1673 afgav skriftligt Vidne til Tingbogen, fordi han »laa paa sin Rejse ad Norge og ikke kunde blive hjemme saa længe, at han kunde vidne mundtligt«. Hans Herkomst er ikke oplyst, men han boede i en Ejendom i Blokhus, der 1688 fik Hartkorn 2 Alb., og som 1682 ejedes af Herredsfoged Knud Christensen i Drustrup i Saltum Sogn, og muligt var han en Brodersøn af denne og Søn af en Christen Knudsen, som 1662 boede i Blokhus i et Hus, der laa til Aastrup Len. 1673 ægtede han i Hune Anne Kirstine Jensdatter, med hvem han havde Børnene Jens Knudsen, der døde i Norge 1722; Sidsel Knudsdatter, der døde 1718, og som var gift med Oluf Jensen i Pirupshvarre, d. 1749[6]), og Christen Knudsen, som fortsatte Faderens Skudehandel.

Christen Knudsen var Strandfoged i Blokhus ligesom Faderen og døde paa en Norgestur, begravet i Ø. Risør 11. Maj 1736, 58 Aar gammel. Hans Hustru hed Gurra Christensdatter, et Navn, der tyder paa norsk Afstamning, og hun døde i Blokhus 1743, 74 Aar gammel. De havde Datteren Maren Christensdatter, f. 1712, d. 1750, der 1740 blev gift med Skipper i Blokhus Christen Nielsen Bondrop, f. Bonderup i Haverslev Sogn 1706, d. Nørresundby 1791, Stamfader til Familien Bondrop[7]). Allerede før 1714 havde Christen Knudsen, der var Selvejer, solgt Ejendommen i Blokhus af Hk. 2 Alb. til Skudehandler Jens Andersen Uttrup, som 1705 ses at have boet i Blok-

[6]) Rødslet Skiftepr. 20. Novbr. 1749.
[7]) Se min Artikel i Personalh. Tidskr. 1943.

hus, hvor han ejede et Hus, som han 1711[8]) solgte til Frederik Kjær til Børglum Kloster, der atter 1714 solgte det til Skudehandler i Blokhus Søren Laursen Kvorup[9]). 1711 fik Jens Andersen Uttrup Bevilling til Krohold i Blokhus, men allerede 2. Maj 1720 døde han, 61 Aar gammel. Han var antagelig fra Nørre Uttrup ved Nørresundby, og af Skiftet efter ham[10]) ses, at han havde en Broder Niels, som boede i Bergen, samt at Postmester Hans Jakobsen i Aalborg (1676—1738) og Farver Jakob Christensen, Aalborg, var hans Søskendebørn. Jens Uttrup var ved sin Død Ejer af 1 Gaard i V. Hjermeslev, 1 Hus i Alstrup, 1 Bol og 1 Hus i Hunetorp, et Stykke Ager og Eng i Hunetorp kaldet »Kirkemarken«, hvilket fra Middelalderen til 1714 havde ligget til Ingstrup Kirke, Bolene »Kalsbjerg« og »Hvolvej« i Hellum Sogn, 1 Hus i Kollerup Sogn og By og endelig hans Hus i Blokhus af 2 Alb. Hk. I en Tid, da man ikke havde Sparekasser, var det Sædvane, at Skudehandlerne anbragte deres Midler i Landejendomme.

Jens Uttrup var gift med Marie Nielsdtr. Børglum, f. 1673, d. 17 . . , Datter af Niels Poulsen i V. Borup i Ingstrup S., 1686 Ejer af Overklit i Vennebjerg S., død 1693, og Maren Knudsdatter, Datter af Herredsfoged Knud Christensen i Drustrup i Saltum S. (1614—1688). Det var en fornem Bondeslægt, Jens Uttrups Hustru tilhørte, og af hendes Moders seks Søskende boede flere i Sydnorge, hvor de kaldte sig Wendelbo.

Jens Uttrup og Maren Børglum havde 9 Børn, hvoraf dog kun 5 overlevede Faderen. Børnenes Faddere var

8) Forholdene i Blokhus var da mindre gode. I Mandtal til Familie- og Folkeskat 1710 hedder det: »Intet Krohold, ingen Haandværksfolk, mange fattige Fiskere, Betlere, Husarme og andre Elendige, der raabe efter Brødet for mange Døre«. 1707 var der druknet 7 Fiskere her.

9) Se senere.

10) Aalborghus m. fl. A. Nr. 31.

Egnens fornemste Folk: Præster, Herregaardsforpagtere m. fl. Børn:

1. Maren Jensdtr. U., f. 1707, d. 17 . . ,gift 1729 med Skipper i Blokhus, senere Gaardfæster i V. Brønderslev Thomas Christensen Galskyt, f. 1689, d. 1753, da han sammen med to voksne Døtre omkom i Februar, antagelig ved Ulykkestilfælde.
2. Kirsten Jensdtr. U., f. 1708, d. 17 . . .
3. Margrete Jensdtr. U., f. 1710, d. 17 . . , gift 1740 med Skipper Lars Nielsen »Skræder«, d. 1784—87[11]), Blokhus, med hvem hun fik Børnene:
   a. Jens Lausen, f. 1742, d. 1787, Skudehandler i Løkken. Gift med Inger Nielsdtr., ingen Børn.
   b. Kirsten Laursdtr., f. 1743, d. 1801, gift 1784 med Skudehandler Bertel Engesgaard i Lønstrup, f. Hune 1741, d. 1815[12]).
   c. Peder Toft Laursen, f. 1745, d. 1793, Købmand i Kragerø 1784, gift 1⁰ i Kragerø 1781 med Anne Kirstine Hjøring, d. Blokhus 1781, gift 2⁰ (ikke Kragerø) 178* med Marie Bolette Rendtler, f. Kragerø 1755, d. sst. 1807[13]). Med hende fik han en betydelig Formue, og hans Bo udviste 1798 ved Samfrændeskifte en Formue af ca. 10,000 Rdl. 1788 blev han Takserborger i Kragerø. Af Kirkebøger m. m. ses, at han antog Familienavnet Toft. I første Ægteskab havde han kun Datteren Margrete, f. i Blokhus 1781, d. som Barn, der kostede Moderen Livet. I andet Ægteskab havde han 3 Børn:

11) Ikke begr. i Hune S.
12) Deres eneste Barn Kirstine Margrete E., f. 1788, blev 1812 gift med Skudehandler i Lønstrup Severin Peter Vincentz Segelcke.
13) Datter af Købmand i Kragerø Johan Georg Rendtler og Johanne Marie Heegaard (Pers. Tidsskr. 2. VI. 237 ff.).

a. Johanne Marie Toft, f. 1785.
b. Anne Kristine Toft, f. 1786.
c. Peder »Larsen« Toft, f. 1793 og opkaldt efter sin nylig afdøde Fader. Tog 1815 Borgerskab som Købmand i Kragerø.

Marie Bolette Rendtler ægtede 1798 i Kragerø Købmand Johannes Johnsen, f. Hurum 1767, d. Christiania 1830, med hvem hun ikke havde Børn.

4. Johanne Jensdatter U., f. 1713, d. Lønstrup 1777, gift Hune 1729 med Skipper i Blokhus Anders Christensen Wrensted, f. o. 1685, d. Blokhus 1743, med hvem hun havde 3 Børn, der blev knyttet til Skudehandelen i Blokhus og Lønstrup[14]).
5. Anders Jensen Uttrup, f. 1714, opholdt sig 1754 og 1759 hos Skoleholder Christen Møller i Hune, der var gift med en Maren Andersdatter, og Anders har maaske været defekt i en eller anden Henseende.

Det har ikke ladet sig oplyse, hvor Jens Andersen Uttrup drev sit Gæstgiveri, efter at han 1711 havde solgt sin Handelsgaard (se foran). Hans Enke Marie Nielsdatter Børglum synes endnu 1740 at have boet i Blokhus, og det er nærmest at antage, at Jens Uttrups Gæstgiveri blev drevet i et Sted, ogsaa af Hk. 2 Alb., som laa, hvor den 1856 opførte Herredsfogedbolig kom til at ligge paa Ladens Plads, nu Forfatteren Thomas Olesen Løkkens Bolig. Denne Ejendom kom nemlig 1740 med Jens Uttrups Datter Margrete til hendes Ægtefælle Skipper Lars Nielsen »Skræder«, død o. 1785 og derefter til Skudehandler Svend Bondrup, som lagde Ejendommen under sin Gaard, til hvilken den hørte indtil 1916.

14) Se »Vends. Aarbøger« 1948, S. 133 ff. og bemærk de mange sydnorske Familieforbindelser.

I en Gaard af gl. Hk. 2 Fdk. 1 Alb., der nu er nedlagt, men som laa lidt øst for »Hotel Nordsøen« og havde Matr. Nr. 66, boede 1683 en Mand af Navn Peder Christensen (Krat), hvis Søn Christen Pedersen Krat[15]), f. 1672, d. 1717, drev Skudehandel her og i Ægteskab med Else Nielsdatter havde to Børn: Kirsten Christensdatter Krat, f. 1717, gift 1746 med Skudehandler Søren Nielsen Haverslev i Løkken, og Peder Christensen Krat, f. 1714, d. 1771, Skudehandler i Blokhus og gift der 1753 med Maren Jensdatter Brøndlund, f. 1724, d. 1770, Datter af Jens Larsen i Østergaard i V. Brønderslev og Maren Nielsdatter Brøndlund, der var Søster til Godsejer Jens Nielsen Brøndlund til Nørre Elkær i Tversted Sogn. Peder Christensen Krat var Fæster af Stedet, der hørte under Rødslet, og han drev Handel paa Norge med 2 Skuder og skal en Tid have været en meget velhavende Mand. Han havde Pulpitur i Vestenden af Hune Kirke, hvilket 1844 blev solgt til Skudehandler J. C. B. Klitgaard i Blokhus, men blev nedbrudt 1846, fordi Kirkesynet fandt, at det vansirede Kirken. Af Fadderne ved Peder Krats Børns Daab ses, at han førte Omgang med Egnens fornemste Familier som Præster, Godsejere og Proprietærer, saaledes Jens Gleerup til Lundergaard, Jens Brøndlund til Nørre Elkær, Conrad Hachild til Vestrupgaard, Joh. Fred. Mathiesen til Kjettrupgaard og flere, og han tituleres Sr ɔ: Seigneur. 1766 solgte Peder Krat Brogaard i Kvorup til Jens Gleerup til Lundergaard. Traditionen vil vide, at det gik stærkt tilbage for Peder Krat i hans seneste Aar, og at han døde i Armod, men Skifte efter ham er ikke fundet. Han havde efternævnte Børn:

15) Holdt 1710 en Tjenestekarl og en Pige. (Mandtal til Ekstraskat).

1. Christen Pedersen Krat, f. 1754, d. før 1790, Forpagter af Volstrup i Hørmested Sogn, gift med Marie Aagaard, ingen Børn.
2. Jens Brøndlund Pedersen Krat, f. 1756, d. 1791, Ejer af Faddersbøl Mølle i Ty, gift 1789 med Anne Marie Mogensdtr. Nystrup, f. 1766, d. 1806, gift 2⁰ 1794 med Jens Winkel paa Gundestrup i Skræm Sogn, forhen Fuldmægtig paa Tisted Amtstue.
3. Anne Margrete Krat, f. 1757, d. som Barn.
4. Else Marie Krat, f. 1759, gift med Lave Christensen, Købmand i Arendal.
5. Niels Hauerslev Krat, f. 1762, d. 1831, gift med Kirsten Karup Kjær; først Bestyrer, senere Fortsætter af sin Faster Kirstens Skudehandel i Løkken; ingen Børn.
6. Anders Krat, f. 1764, d. o. 1800, kaldte sig »Blokhus«; var Selvejer og Skudehandler i Løkken og var gift med Maren Nielsdtr Wrensted, f. Blokhus 1757, hvis Broder Ole Juel Wrensted 1801 bestyrede hendes Handel i Løkken.

Da Else Nielsdatter (Se Side 112) 1717 var blevet Enke efter Christen Pedersen Krat og hendes to Børn var smaa, ægtede hun 1718 Anders Christensen Hjortdal (Hjortels), som antagelig var født i Hjortdal Sogn (V. Han H.) 1688, og som fortsatte Christen Krats Skudehandel indtil sin Død 20. Marts 1733. I Ægteskabet kom der 5 Børn, hvoraf de fire døde spæde; den femte var Maren Andersdtr. Hjortels, f. 1726, d. 1790, der 1753 blev gift med Skudehandler Svend Jensen Bondrup i Blokhus, se senere.

Anders Hjortels Gaard laa ogsaa i hans Tid til Rødslet, og Skiftet efter ham findes i Skifteprotokollen derfra 1. Maj 1733. Men han var ogsaa paa en Maade Selvejer,

idet han ejede »Brogaard« i Kvorup (Matr. Nr. 4), som han 1732 havde købt af Thor Jensen der, Værdi 200 Rdl., og endvidere en Gaard i Hunetorp af Hk. 1—4—1—0 og 3 andre Smaasteder der, som han 1727 havde købt af velb. Jørgen Finlasson Schott i Gundestrup i Skræm S., død i Hune 1733, der havde arvet den efter sine Forældre velb. John Finlasson Schott og velb. Kirsten Baggesdtr. Griis af Slette, der havde boet her 1656—1700 og derefter i Gundestrup. Af Skiftet efter Anders Hjortels ses endvidere, at han havde Skuden »Sct. Peder«, der lastede 280 Tdr. Korn, 2 Hopper, 6 Køer, 16 Faar med Lam og 2 Galte samt 2 Jernkakkelovne, og han svarede da ogsaa 1731 det forholdsvis store Beløb af 7 Rdl. i Brandhjælp til København efter Byens Brand 1728; men Boets hele Overskud var dog kun 800 Rdl. kurant.

Hans Enke Else Nielsdatter fortsatte Handelen sammen med sin foran nævnte Søn Peder Krat, og Else ejede sammen med sin Svigersøn Søren Nielsen Hauerslev i Løkken Skuden »Sct. Peder« af 5½ Kommercelæsts Drægtighed (ca. 11 Reg. Tons). I Mandtal til Ekstraskatten 1740 siges, at hun brugte Handel paa Norge og var »af Formue«, men boede i et matrikuleret Hus under Rødslet Gods. Hun døde 1762, begr. 1. April, i en Alder af 75 Aar.

Foran er (Side 109) nævnt Skudehandler Søren Laursen Kvorup, f. 1673, d. Nov. 1719. Foruden Gaarden i Blokhus (Matr. Nr. 67) med det ubetydelige Hk. 2 Alb. ejede han ⅓ af en Skude, af hvilken Skudehandler Svend Thomsen Lund i Løkken ejede de ⅔, og desuden ejede Søren Kvorup en Prioritet paa 400 Sletdaler i Saltumgaard. Hans Virketid i Blokhus blev jo kun kort (1714—19), og da han ingen Børn havde, arvedes han af sine Søskende, af hvilke de to boede i Jetsmark,

og den tredje var Ladefoged paa Vester Kjeldgaard i V. Han Herred, samt af sin Enke[16]).

Han var gift med Maren Jensdatter, f. o. 1685, d. 1754, Søster til Laurs Jensen i Pirupshvarre, og hun blev 1720 gift anden Gang med Jens Svendsen Bondrup, der var født i Bonderup i Haverslev Sogn o. 1683 og døde i Blokhus 1757[17]).

Han tilhørte en fornem Selvejer- og Skudehandlerslægt Kiib fra Klim, men den Gren af Kiibslægten, som kom til

16) Aalborghus m. fl. A. Skiftepr. 5. Marts 1720, Bl. 2.

17) Havde en Broder Anders Svendsen Bondrup, f. 1688, d. 1735 i Bonderup, som kom i Ægteskabet med Kirsten Laursdatter, f. 1710, d. 1735, begr. 12. Maj tillige med sin Mand, som ejede Fædrenegaarden. De havde 2 Sønner: 1. Svend Andersen Bondrup, f. 1730, d. i Blokhus 1773, begr. Fureby (Løkken). Han var i 1760'erne Skipper hos sit Søskendebarn Svend Jensen Bondrup i Blokhus. 1765 blev han gift i Fureby med Johanne Brøndlund, f. 1730, d. 1807, Søster til foran omtalte Skudehandler Peder Krats Hustru, og antagelig er han død under et Besøg hos dem. Johanne Brøndlund var da Enke efter Skudehandler i Løkken, Søren Christensen Baare, f. 1707, d. 1764, hvilken Forretning Bondrup fortsatte, og efter hans Død fortsatte Enken den til ca. 1790, da hun flyttede til Datteren paa Rysensten og senere til sin Datter i Gesing Præstegaard, hvor hun døde. Af Bondrups 6 Børn naaede kun to Døtre den voksne Alder, nemlig: A. Kirstine Bondrup, f. 1767, gift 1786 med Rasmus Winther, Forpagter paa Rysensten og senere Ejer af Bækmark i Skodborg Herred og Lindholm i Hing Herred, d. 1834. B. Anne Margrete Bondrup, f. 1772, d. i Viborg 1852, gift i Flynder 1796 med Sognepræst Peder Brahm, sidst i Gesing, f. 1755, d. 1818.

2. Laurids Andersen Bondrup, f. 1734, d. 1767. Bestyrede 1760 sin Faster Helle Bondrups Gaard i Klim, som han da købte, men atter solgte, og 1762 solgte han en Bondegaard i Bejstrup Sogn og købte saa Jølbygaard og derefter 1764 Galtrupgaard paa Mors. Gift 1762 med Ida Nielsdatter, f. o. 1710, d. 1780, som var gift 1° med Degnen Sejr Olsen Leth i Galtrup. Ingen Børn.

at bo i Bonderup, antog Navnet Bondrup[18]). I den gamle Herredsfogedgaard boede fra 1673 til sin Død 1729 Svend Nielsen Kiib, men Gaarden tilhørte hans Broder Laurs Nielsen Kiib i Kragerø. I sit andet Ægteskab med Anne Jensdatter, f. o. 1655, d. 1727 havde Svend Kiib Datteren Maren Svendsdtr. Bondrup, f. o. 1680, d. 1754, der i Ægteskabet med Selvejer Peder Lassen Rod i Tanderupgaard i Bejstrup Sogn havde 7 Børn, som blev »Stamfædre« til Han Herreds Slægterne Lassen, Pind, Brix, Kronborg, Djernæs m. fl.

Endvidere havde Svend Kiib ovennævnte Søn Jens Svendsen Bondrup, Skudehandler i Blokhus og tillige Strandfoged. Han blev dels ved Arv og dels ved sin Handel en meget velsitueret Mand, der 1731 svarede 8 Rdl. i Brandhjælp til Kbh., og som bl. a. 1736—44 ejede Vestrupgaard med tilliggende Bøndergods i Saltum og Alstrup Sogne, Saltumgaard med tilhørende Fæstegods 1745—52, Gundestrup i Skræm Sogn af ca. 7 Tdr. Hk. Da Jens Bondrup 1753 fyldte 70 Aar, og hans Hustru var 69 Aar, skiftede han med sine fire Børn[19]). Boets Formue var 4980 Rdl. kur., hvad der paa sin Tid var et betydeligt Beløb. Han ejede bl. a. Skuden »Ebenezer« af 5½ Læsts Drægtighed (ca. 11 Reg. Tons), hvilken han allerede havde 1732. Om Skudehandelen fra Blokhus skrives 1737: »Skibsfarten her i Herredet (Hvetbo H.) gaar fra Blokhuset. De tvende Beboere sammesteds (ɔ: Anders Hjort-

---

18) En anden Slægt, der ogsaa stammede fra Bonderup, og som en Tid sejlede fra Blokhus, kaldte sig Bondrop. Til den hørte Christen Nielsen Bondrop, som 1737 var Skipper paa Norge for Jens Bondrup i Blokhus og anføres at være af »Formue«. Han var født o. 1706 og døde i Nørresundby 1791. 1740 blev han i Hune gift med Maren Christensdatter, Datter af Skudehandler Christen Knudsen i Blokhus og Gurra Christensdatter, og da hun var død 1750, ægtede han 1751 Ane Nielsdatter fra Gjøl, hvor han flyttede til o. 1775. (Om denne Slægt se Personalh. Tidsskr. 11. R., 4. Bd., S. 250).

19) Aalborghus m. fl. A. Skifter 1753, Nr. 206.

dals Enke og dennes Søn Peder Christensen samt Jens Bondrup) ejer hver sin Skude, med hvilken de sejler paa Norge og der henføre af Landets Produkter, Korn og Fedevarer, hvorimod Bonden igjen tilføres af Tømmerlast, Tjære og deslige til Fornødenhed. Ved denne Handel finde sig disse Beboere temmelig velholden, siden fast intet af dette Herreds Korn kommer til Aalborg, uden hvad Kjøbmanden selv vil oprejse paa Fjorden efter, men altsammen sælges hellere af Bonden 8 Skill. mindre Tønden, end han kjører dermed 4—5 Mile til Aalborg«[20]). I Mandtal til Ekstraskat 1740 siges, at Bondrup er »af Formue«.

Jens Svendsen Bondrup og Maren Jensdatters 4 Børn var:

1. Søren Jensen Bondrup, f. 1720, d. 1765; blev 1738 Student fra Aalborg, men opgav Studierne og blev 1753 gift i Fureby (Løkken) med Lene Schmidt, f. o. 1725, d. 1763, Datter af Skudehandler Hans Jensen Schmidt (f. o. 1692, d. 1757). Bondrup var saa Skudehandler i Løkken til 1756, da han flyttede til Saltumgaard, som hans Fader 1752 havde givet ham Skøde paa tillige med ca. 30 Tdr. Hk. Fæstegods i Saltum og Alstrup Sogne, der lagdes under Gaarden, og Søren Bondrup boede saa her til sin Død. Ægteparret havde 7 Børn, af hvilke 5 overlevede Forældrene og blev optaget i Broderen Svend Bondrups Hus i Blokhus. De var:

   a. Maren Bondrup, f. 1753, d. 18 . . , gift 1778 i Vrensted med Skipper i Blokhus Poul Christensen, som 1779 tog Borgerskab som Købmand i Kristiansand og døde der 1808.

   b. Lene Marie Bondrup, f. 1755, d. . . . . ,var 1790 gift med Proprietær Gert Christensen, Nørre Ingstrup ved Viborg.

---

20) »Chorogr., statistisk Beskrivelse over Danmark«, III Bind. (Manuskr. i Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Saml. 4°, 646).

c. Jens »Svendsen« Bondrup, f. 1760, d. 1798, fortsatte Farbroderens Skudehandel i Blokhus, se senere.

d. Anne Kirstine Bondrup, f. 1761, d. 18 . . [21]), opholdt sig 1780 hos Pastor Carlsens i Vrensted Præstegaard og blev da gift 1⁰ med Hans Jensen Boelund til Havrholm i Vrejlev S., d. 1798, gift 2⁰ i Vrejlev 1799 med fhv. Birkedommer paa Falster Peter Friederiksen, Ejer af Vrejlev Kloster, f. 1755, d. 1804; gift 3⁰ i Vrejlev 1805 med Strandingskommissionær og Lodsoldermand i Fladstrand Lars Falster Hedemark, f. 1756, d. 1810.

e. Katrine Bondrup, f. 1762, d. Kristiansand 1821, opholdt sig hos Søsteren i Kristiansand, men rejste i Foraaret 1790 til Blokhus paa Besøg hos Svend Bondrups Enke og blev der saa som Husbestyrerinde og fik 8. Okt. 1790 kgl. Bevilling til under Kurator at raade over sine Midler og fik til Kurator sin Svoger Hans Boelund til Havrholm. 25. Jan. 1792 blev hun i Kristiansand viet til Skipper og Købmand Søren Nielsen Wrensted, f. Blokhus 1760, d. efter 1830, Søn af Skipper og Fisker Niels Sørensen Wrensted og Inger Olufdatter. De fik 5 Børn, født i Kristiansand:

1) Niels Sørensen Wrensted, f. 1793, d. 1840, Skibsfører i Kristiansand, Borgerskab 1829, gift Kristiansand 1827 med Jfr. Anne Dortea Hersleb, f. Kbh. 1801, d. 18 . . , med hvem han fik 4 Børn, hvoraf Johan Georg Wrensted, f. 1830, d. 1883, Apoteker i Kristiansand, i Ægteskab med Henriette Lyders blev Stamfader til Slægten Wrensted fra Kristiansand. (Vends. Aarb. 1948, S. 143 og 152).

[21]) Ses ikke død i Fladstrand (Frederikshavn).

2) Lene Severine Wrensted, f. 1795, var 1821 hjemme hos Faderen og 1835 ugift.

3) Svend Sørensen Wrensted, f. 1797, d. Trondheim 1851, var 1821 Styrmand.

4) Hans Boelund Wrensted, f. 1800, var 1821 og 1828 Sømand i Kristiansand.

5) Poul »Christensen« Wrensted, f. 1803, d. før 1821.

2. Anne Jensdatter Bondrup, f. 1722, d. 1751, gift 1743 med Sognepræst Lauritz Lauritzen Thura til Jelstrup-Lyngby, f. 1715, d. 1777, med hvem hun fik 6 Børn, som fik Hjem hos Svend Bondrup i Blokhus, da Thura giftede sig igen. Børn:

a. Ingeborg Marie Thura, f. 1744, d. paa Kjettrupgaard 1811, ugift. Var indtil 1790 i Blokhus.

b. Mette Katrine Thura, f. 1745, d. efter 1790, var 1781 Enke efter Købmand Terkel Jensen Sundby i Kristiansand.

c. Jens Thura, f. 1747, d. 1781 i Kristiansand, ugift.

d. Anne Katrine Thura, f. o. 1748, var 1790 Enke efter Underofficer Echbom i Aalborg.

e. Lauritz Thura, f. o. 1750, d. i Kristiansand 1780'erne, ugift.

f. Mariane Thura, f. 1751, d. i Blokhus 1781, ugift[22]).

3. Kirsten Jensdtr. Bondrup, f. 1724, d. 1725.

4. Svend Jensen Bondrup, f. 1726, d. Blokhus 2. Marts 1789, gift Hune 1753 med Maren Andersdatter Hjortdal (Hjortels), f. 1726, d. 3. Nov. 1790, Datter af foran omtalte Skudehandler Anders Christensen Hjortdal og Else Nielsdatter.

Svend Bondrups og Maren Hjortels Virksomhed i Blok-

---

22) Skifte Aalborghus m. fl. A., Nr. 745.

hus og deres Livsforhold kan ret indgaaende belyses, dels ad arkivalsk Vej og dels gennem Tradition, og i sidstnævnte Henseende kan bemærkes, at jeg har talt med flere Personer, der var født omkring Aar 1800, og som gennem deres Forældre havde faaet meget fortalt om dette ansete og godgørende Ægtepar, som gennem ca. 40 Aar var en Pryd for Egnen.

De ligger begravet under den nordre Side af Korgulvet i Hune Kirke, hvor der før laa en stor Gravsten, som havde kostet ca. 31 Rdl. kur., over dem; men senere blev Stenen flyttet hen i Forlængelsen af Skibets Midtergang, og da Passagen til og fra Koret maatte ske over den, blev Indskriften i Tidens Løb bortslidt, hvorfor jeg o. 1895 ved Henvendelse til de kirkelige Myndigheder fik den optaget og henstillet ved Korets indre Nordvæg.

Her skal først berettes om, hvad Folk, hvis Forældre har kendt Svend Bondrup og Hustru, har fortalt om dem. Bertel Mathiesens Enke, Karen Jensdatter Sand, som i 1830 boede i et Hus ved vestre Ende af Købmand Klitgaards i 1844 opførte Stuehus, har fortalt, at naar Svend Bondrup »skibede« (ɔ: lossede og ladede), gik han med en Pose, af hvilken han uddelte Smaamønt til Fattigfolk for at faa Lykke med sin Skibsfart, og efter endt Skibning trakterede han Skibningsfolkene med varm Mad. Han havde to Skuder ved Navn »Enigheden« og »Charitas« (ɔ: Barmhjertigheden), og i en Præsteindberetning i Anledning af Paaligning af Ekstraskat 1773 hedder det: »Sr (ɔ: Seigneur = Hr.) Svend Bondrup holder bestandig 2 Fartøjer til at handle paa Danmark og Norge med Landets Produkter og er ellers en meget formuende Mand«. I en Præsteindberetning af 1787 siges: »Hr. Svend Bondrup i Blokhus er en rig Mand og velgørende mod Fattige« [23]). Hans humane Livssyn fremgaar vel ogsaa af,

23) Aalborg Bispearkiv i Landsarkivet.

at han og Hustru ikke alene optog en hel Del af hans forældreløse Broders og Søsters Børn i deres Hjem, men tillige 1787 havde et 10-aarigt fattigt Matrosbarn Svend Jensen Wrensted der. Ogsaa »Jyske Efterretninger« (ɔ: »Aalborg Stiftstidende«) udtalte ved hans Død: »Han havde der i Egnen udmærket sig som en klog, virksom og meget velgørende Mand«.

I Aarene ca. 1772—75 byggede han sit anselige Bindingsværkshus, der endnu staar i Blokhus, og er 33 Fag[24]) langt med 6 Skorstene og Fjælgavle over Loftet[25]). Dets søndre Side havde vist oprindeligt som nu 3 Døre; men den er vel omkring 1850 blevet skalmuret, saa Bindingsværket ikke ses. Der var Døre saavel i den østre som i den vestre Gavl, og Indgangen til Butikken var i vestre Ende. Paa Husets Nordside var der kun 2 Døre, én lige overfor Husets vestligste Dør paa Sydsiden og én der, hvor nu Udbygningen er opført. Loftet var delt i 3 Dele. Det fortælles, at Svend Bondrups Hustru opførte Huset, medens han var i Norge, og at hun solgte det til ham for 2 Skilling, maaske en spøgefuld Omskrivning af, at hun var en energisk Kvinde.

En Tradition, til hvilken Svend Bondrups Navn ogsaa er knyttet, fortæller, at Jens Andersen Gleerup til Lundergaard engang, da han var til Gilde hos ham, og man spillede Kort, af sine Medspillere blev anbragt saaledes, at de i Spil kunde se, hvilke Kort Gleerup havde paa Haanden, og saa havde han naturligvis Uheld med sig i Spillet. Hans Kusk, som længe havde holdt udenfor med den forspændte Vogn for at køre ham hjem, kom tilfældigvis ind for at tale med Husbonden og opdagede Bedrageriet, som han derefter i Enerum fortalte Gleerup, som

---

24) Det er ca. 51 m eller ca. 81 Al. langt, og »Fagene« var altsaa paa 2½ Alen.

25) Tilhører 1952 Maleren Henry Ellermann, Aalborg, der har ladet Navnet »Kancelligaarden« autorisere.

Dørene er indsat o. 1915, Nybygningen er fra o. 1850

saa tog hjem; men hans Tab hin Aften skal have været saa stort, at han ikke kunde blive ved Lundergaard, og Traditionen tilføjer, at det eneste, han fik med sig fra Gaarden var en blaagraa Hest, som Kreditorerne overlod ham[26]). Hvor meget af Historien, der er Fakta, lader sig naturligvis ikke oplyse, kun ses det, at Jens Gleerup i April 1775 pantsatte sit Løsøre for 2860 Rdl. til sin Svoger, Sognepræst Anders Bergh i Vraa, hvis Hustru havde sin Arv tilgode hos Gleerup, og samtidig gav han Krigsraad Jens Gleerup til Rødslet Pant for 1550 Rdl. i 111 Staldstude. En halvSnes Dage senere overgav Gleerup saa sit Bo til Skifteretten og tog til Viborg, læste til Dansk Jurist (1781) og blev 1784 Herredsfoged i Aars og Slet Herreder med Bopæl paa Toftebjerg ved Løgstør; men Fastelavns Søndag, 26. Febr. 1786 druknede han, 51 Aar gl., da han med Hest og Vogn sank igennem Isen ved Aggersund.

Efter at Svend Bondrup og Hustru havde været gift en Snes Aar uden at faa Børn, oprettede de 19. Sept. 1772 reciprokt (gensidigt) Testamente, som fik kongelig Stadfæstelse, og som lød:

»Udi den hellige Trefoldigheds Navn kiendes Vi underskrevne Svend Jensen Bondrup og Maren Andersdatter Hjortels, boende i Blochhuus i Huune Sogn, Hvetboe Herred, Aalborghuus Amt i Jylland, og hermed vitterliggiør, at eftersom vi udi et kierligt og christeligt Ægteskab nu paa 18de Aar[27] med hverandre have levet uden at være af Gud velsignet med nogen Børn eller Livsarvinger udi samme vores Ægteskab, — — — saa haver vi af den troehiertige og oprigtige Omsorg, som Ægtefolk for hverandres Tilstand og synderlig for den, som den andens Død overlever, betimeligen og i Tide bør at drage, med hveandre besluttet, vedtaget og

---

26) E. T. Kristensen »Jysk Almueliv«, Nr. 336.
27) De var viet 9. Okt. 1753 og var altsaa gift paa 19. Aar.

indgaaet, saa og herved paa hans Kongelige Mayestæts, vores allernaadigste Arve-Konges og Herres allernaadigste Behag, vedtager, beslutter og indgaaer, at naar det maatte behage den alvidende Gud en af os ved Døden at bortkalde uden ægte Livsarvinger, da skal den igienlevende nyde al vores Middel og Formue, rørendes og urørendes Gods med hvad, det er eller nævnes kan, intet i nogen Maade undtagen, uforseglet, uregistreret, uvurderet og uskiftet, alene som sit eget frie, nyde og beholde, og dermed uden den Afdødes Arvingers Prætension, Arve-Søgning eller Forhindring skalte og valte efter eget Tykke.«

Videre indeholder Testamentet, at den længstlevende af Ægtefællerne skal betale Boets Gæld samt udbetale til Blokhus Bys Fattige 50 Rdl. Skulde den efterlevende Ægtefælle beslutte sig til at gifte sig igen, skulde den afdødes Arvinger have udbetalt tilsammen 200 Rdl. og dermed være tilfredsstillet og straks give Arveafkald. Giftede den længstlevende Ægtefælle sig ikke igen, skulde Boet efter dennes Død deles mellem begges Arvinger efter gældende Lov.

Hos Svend Bondrup tjente som Handelsmedhjælper hans Brodersøn Jens »Svendsen« Sørensen Bondrup fra Saltumgaard, der synes at have været Ægteparrets Plejesøn, og da han 1785 blev 25 Aar og altsaa myndig og vel den, der egentlig forestod Forretning og var forudbestemt til at afløse Plejefaderen, udstedte Ægteparret Bondrup 30. Nov. 1785 et Gavebrev til ham, som de lod kgl. konfirmere. Det hedder heri, at i Henseende til den lange og tro Tjeneste, som nævnte Brodersøn har bevist dem og fremdeles har lovet at bevise dem i deres tiltagende Alderdom, har de som en Erkendtlighed mod ham besluttet, at naar den længstlevende af dem dør, skal han til Eje have deres paaboende Sted med Bygninger, Grund og Ejendom samt deri værende Jernkakkelovne, indmurede Kobberkedler og alt andet mur- og naglefast tilligemed et andet lille Sted i Blokhus, der for-

hen har tilhørt Peder Laursen Toft (i Kragerø) og hans Fader (Laurs Nielsen »Skræder«[28]) af Hk. 2 Alb. og med alt til- og underliggende. Hvis Gavemodtageren døde før Giverne, skulde Gaven dog falde tilbage til Givernes Fællesbo.

Til Vitterlighed underskrev Jens »Svendsen« Bondrups Svoger Hans Boelund til Havrholm og Skipper »velfornemme« Christen Nielsen Bastholm af Blokhus[29]).

I »Hvetbo Herred« I har jeg S. 177 udtalt, at der ikke var fundet nogen Skifteforretningsakt efter Svend Bondrup og Hustru i Aalborghus m. fl. A. Skifteforretninger, men ved en senere af Landsarkivet foretaget Registrering af Skifterne har det vist sig, at der i Skifteprotokol 1790—93, Nr. 9—10 findes en meget omfattende Skifteakt, som tjener til Kilde for det følgende:

Af Folketællingen 1787 ses, at Svend Bondrup i sin Husstand havde 1 Kusk, 1 Karl, 1 Røgter, 1 Kokkepige og 1 Bryggerspige, og til hans Virksomhed var naturligvis knyttet Skippere, Matroser, Skibningsfolk og Arbejdere.

Naar man gennemgaar Boregistreringen i nævnte Skifteakt, vil man vel finde det mærkeligt, at der ikke er nævnt de mange Arter Butiksvarer, som Forretningen utvivlsomt førte, men hertil kan siges, at da Skudehandlerne paa hin Tid ikke maatte føre slige Varer som Kaffe, Sukker, The, Tobak o. s. v., har man vel ikke fundet det opportunt at lade Stiftamtmanden v. Levetzaus Fuldmægtig ved Skiftet, Herredsfoged Niels Skjødt Hassel-

---

28) Se Side 110.

29) Død Blokhus 1792, Søn af Forpagter paa Kjettrupgaard Niels Bastholm, d. 1756, og Sara Kirstine Christensdatter Rougtved. Om Chr. Bastholm og hans Efterkommere se »Vends. Aarbøger« 1932, S. 246.

balch optegne noget herom[30]); men Grunden er maaske snarere, at disse Varer tilhørte Bondrups Brodersøn Jens »Svendsen« Bondrup, som efter Svend Bondrups Død ogsaa drev Forretningen med Skudehandlerartikler.

Det er ogsaa af Registreringen tydeligt at se, at der efter Svend Bondrups Død 1789 har fundet Omflytning af Bohavet Sted, og at en Del Gangklæder og Sengetøj er henlagt i Kister og Skrin. Af hendes Tøj er kun anført 8 »Særker«, men det er antagelig en Misforstaaelse fra Skriverens Side af »Salserken«, det er Saltkar[31]); thi Angivelsen forekommer jævnsides med Glas, Flasker, Thedaase, Kaffekande m. m. i Sengekammeret; men forøvrigt var Beklædningsgenstandene nok henlagt i de mange forseglede Kister og Skrin, hvis Indhold ikke blev efterset ved den første Registrering[32]). Som Vidner ved denne Registrering var nærværende Skipper Christen Nielsen Bastholm[33]) og Skipper Peder Poulsen[34]), begge fra Blokhus, og paa Svend Bondrups Arvingers Vegne mødte Hans Boelund til Havrholm, medens Skudehandler i Løkken Niels Hauerslev Pedersen (Krat) repræsenterede Maren Hjortels Arvinger.

Foruden af det Side 121 nævnte lange Vaaningshus bestod Svend Bondrups Gaard af et Østerhus paa 14 Fag, hvortil der senere byggedes en Fløj mod Øst. I dette Hus var Heste-, Ko- og Faarestald samt Fourage. Dernæst var der et Vesterhus paa 15 Fag med Gæste-

30) Ved et andet Skifte 1803 er han saa hensynsfuld at forespørge den efterladte Ægtefælle (Mogens Brix), om han ønsker, at Skiftet efter hans Hustru skal opgøres med Over- eller Underskud.

31) Kan ogsaa være Sauceskaale.

32) I Auktionsbekendtgørelsen i »Jyske Efterretninger« 50/1790 anføres Gangklæder af Silke og Klæde, Ulden og Linnedtøj.

33) Se Side 125.

34) Gift Blokhus 1790 med Skipperdatteren Kirsten Nielsdatter Wrensted, f. 1762, d. o. 1800. De flyttede vist til Løkken.

stald i Sydenden, Rullestue og Vognport m. v. samt et Hus syd i Gaarden paa 15 Fag, hvor Forfatteren Thomas Olesen Løkkens Hus (tidligere Herredsfogedbolig) nu ligger, og endelig var der maaske allerede i Svend Bondrups Tid et Hus ved det vesterste af Vejen til Stranden, hvilket nu 1953 ejes af Fisker Harald Thomsen. Her var først i 1820'erne denne Købmandsgaards Maltgøreri, og 1844 blev Huset ombygget til Herredets Arrest, nedlagt 1891.

I Følge Skifteforretningen var der i Stuehuset følgende Værelser og Rum: Dagligstue, og et Kammer derved, Sengekammer og et Kammer indenfor, Mellemstue og et Kammer derved, Gæstekammer, Skipperkammer, Fadebur, Østre Stue, Gang, Folkestue med et Kammer indenfor til Ølkælder, Køkken, Bryggers, den nordre Kælder og Saltkælderen.

Der var i Huset en rigelig Forsyning af Sengetøj, som var grønt, brunt, sort, rødt og gult, dels ensfarvet og dels stribet, saaledes 12 Overdyner af Bolster, Olmerdug og Vadmel samt 3 af Skind; 25 Underdyner, hvoraf 2 af Skind; 37 Puder af Bolster, Olmerdug, Vadmel og Lærred og 8 af Skind. En Del af Sengetøjet var forsynet med Bomuldsbetræk af Kattun. Af Lagener var der 3 Par af Hørlærred og 20 Par af Blaarlærred; endvidere 5 Haandklæder, 1 Thedug med Servietter, 4 Hørlærreds Duge, 5 Duge af Blaarlærred, 24 Servietter af Hørlærred og 18 grove (af Blaar).

I Dagligstuen fandtes 1 Fyrrebord med Krydsfod og Skuffe, 1 ovalt Bord paa drejet Fod og med Skuffe, 1 lille ovalt Bord, 2 Kistebænke og 1 lille Kistebænk, 1 Bordskammel o: Bordbænk, 1 ottedags Stueur i Foderal, 1 Hængekompas[35]), 1 Lænestol med sort Læderbetræk, 3 Stole med samme Slags Betræk og 1 lille Stol med Lædersæde. Og ende-

35) Et saakaldt »Sladrekompas«, der ophængtes i Skipperens Kahyt, for at han derfra kunde kontrolere, at Skibet holdt den rette Kurs. Maaske det Kompas, der nu ejes af Hotelejer Svenningsen.

lig var her 1 Skab med Sølvbægere, Sølvknapper, Købmandsbøger og Gældsbeviser.

I Sengekammeret var foruden Sengetøjet 2 Alkover, 1 Vægskab, en grønmalet Dragkiste af Egetræ, 1 Skab med 2 Rum, 11 Trææsker, 2 Messingdaaser, 1 firkantet Flaske, 2 Ølglas og 2 Brændevinsglas, 3 Glasflasker (!), 1 Barnedragkiste af Egetræ, 5 Træstole, 1 norsk Stol[36]), 1 Lænestol med Læderbetræk, 1 Tabulet[37]), 1 rundt Slagbord, 1 Nøgleskab, 1 lille Skrin, blaat og rødt, 1 lille grønmalet Skrin, 1 jernbundet Skrin med Mønter. Endelig var her 2 Messingdaaser, 1 Kaffekande af Messing, 1 Malmstrygejern, 1 Malmmorter, 1 Thedaase af Serpentin ɔ: sort og grønspættet Fedtsten, samt 8 »Særker«[38]).

I Mellemstuen fandtes 1 Ege-Dragkiste med 4 Skuffer, 1 stort malet Skab, 1 rundt Spejl i forgyldt Ramme, 1 malet Vingebord[39]), 9 Stole med Læderbetræk, 1 lille Spejl, 1 indlagt Møbel som en Dragkiste forneden og med 2 Skuffer og ovenpaa et Rum som et Skab, altsaa et Chatol. I Stuen var endvidere 24 Par The- og Kaffekopper, 1 Stenthepotte og 1 Flaskefoderal. I Chatollet gemtes Familiens Sølvtøj, af hvilket anføres: 1 Terrin med Laag, 1 stor Kande med Laag, 1 Kaffekande med Fad, 1 Thepotte med Fad, 1 Spølskaal, 2 Sukkerfade, 2 Theflasker, 1 Skaal med Ører, 1 Sukkerbøsse (til Strøsukker), 2 Saltkar, 1 Potageske, 1 Flødeske, 1 Sukkertang, 1 Krus med Sølvlaag, 33 Spiseskeer og 12 Theskeer.

I Kammeret ved Sengekammeret var 1 lille Bord, 1 Skab med 2 Rum, 1 lille Skab, 4 smaa Skrin, 1 Træstol, 1 Læderstol, 2 Taburetter, 1 tom Skuffe og 1 lille Egekiste, 1 Alkove med Sengetøj, 1 Kakkelovnsfad[40]).

I Kammeret ved Mellemstuen var kun 1 gammel Spejl, 2 gamle Stole og 1 lille rundt Bord, og i Kammeret ved Dagligstuen ses der ikke at have været noget Indbo, men 2 Helankre, 1 Halvanker, 2 Slagterøkser, 1 Spigerbor, 1 Hammer og 6 Pighager[41]).

36) Stol af ét Stykke Træ.
37) Trekantet Væghylde til Kopper, Glas o. l.
38) Se Side 126.
39) Klapbord.
40) Antagelig et Varmebækken af Messing, ogsaa kaldet Kakkelovnsbækken til Opvarmning af Senge.
41) Pighager brugtes til at slæbe Tømmer med. Spigerbor til at bore Huller til Spigre med.

Af Bohave er i Gæstekammeret anført: 1 grønmalet, jernbunden Kiste og 1 rødmalet Kiste, ligeledes jernbunden, 1 Dragkiste af Eg med 4 Skuffer og paa høj Fod, 2 Stolpesenge med rødt Omhæng (Himmelsenge), 1 Bord med hvidt Tæppe, 4 Stole med Læderbetræk, 1 lille Spejl og 1 ovalt Thebord.

Skipperkammeret indeholdt 1 lille Bord, 1 Himmelseng med blaat Omhæng, 2 Alkover og 2 Stole med Læderbetræk.

I Øster Stuen var kun 1 Fløjbord, 1 violet og 1 blaat Stenbord, utvivlsomt med Bordplader af hollandske billedprydede Klinker, af hvilke der i 1870'erne endnu fandtes flere paa Egnen.

I Gangen var 1 gl. Fyrrebord, 1 rødmalet Kiste, 1 blaa Kiste og 1 lille Dragkiste paa aaben Fod og med 3 Skuffer samt 3 smaa tomme Skibskister. Alle Kisterne forsegledes, hvad ogsaa var Tilfældet med Boets øvrige Kister, for saa vidt de ikke var tomme.

I Fadeburet fandtes 1 tomt Skrin, 8 Messing-Lysestager, 1 Theimaskine med Fad, af Messing, 2 Kobbergryder, 1 Tærtepande med Laag, 1 Kasserolle med Laag, 2 Fyrfade af Kobber, 2 Kobberpotter, 1 stor Thekedel af Kobber, 34 dybe Tintallerkener, 47 flade Tintallerkener, 12 Fade, 2 Bægere, 3 Assietter (vel ogsaa af Tin); 6 dybe Fade, 5 flade Fade, 24 Tallerkener (vel af Fajance), 14 Spidsglas, 1 Ølglas, 1 stor Tinskaal, 1 lille Tinskaal, 5 blaa og hvide Tallerkener, 9 dybe og 8 flade Stentallerkener, 3 blaa og hvide Stenkruse med Tinlaag og 8 Par Knive af forskellig Slags. Det øvrige, der var i Fadeburet, anføres ikke, men det hensattes under Forsegling paa Loftet.

I Folkestuen var 6 gamle Stensæt[42]), 1 Forsæt (ɔ: Bænk) og 1 Trækande.

I Kammeret (Ølkælderen) indenfor Folkestuen stod kun 3 Øltønder og 1 Bærekar.

I Køkkenet var 2 Alkovesenge og 1 Folkeseng samt 1 gl. Fyrrebord og 1 mindre Fyrrebord; 3 aflange og 4 runde Jernpander, 1 Æbleskivepande, 1 Rist, 1 Krumkniv, 2 Stegespid, 2 Messingstager, 1 Lysesaks af Messing og 1 af Jern, 1 Dørslag af Kobber og 1 af Messing, 2 Rivejern af Messing, 1 stor Morter, 1 Kaffebrænder af Kobber, 1 Kaffekværn, 1

42) Fade af haardtbrændt Pottemagerarbejde.

Fyrbækken af Messing, 1 Ildklemme, 2 Jerngryder og 1 lille Trappe.

I Bryggerset stod 2 Ølkar, 2 smaa Saaer[43]), 3 Bærekar, 1 Timse[44]), 2 Haandkedler af Kobber, 2 Platter[45]), 1 Haandkedel af Messing, 1 Jerngryde, 4 smaa Truge og 1 Melbing[46]).

Nørre Kælder indeholdt 24 store og mindre Tønder og Halvtønder, 8 Helankre, 6 Halvankre, 4 Lispund (ɔ: 32 kg) smeltet Tælle, 6 Spækkefjæl, 1 Bord paa aaben Fod, 1 Jernramme paa Fødder, 1 Trug, 1 Dejgtrug, 1 Bøtte, 1 gl. Skab og en lille Trappe.

I Saltkælderen var 1 stort Salttrug, 14 Saltfjerdinger, 2 Salttønder og 2 Jerngryder.

Af andet Løsøre noteres, at der i Dagligstuen var følgende Genstande, som utvivlsomt egentlig ikke havde deres Plads der: 6 Par Karter i en af Kistebænkene, 3 Firelispunds Bismervægte og 1 Bismerstang med Krog, 1 Tolispunds Bismervægt og 1 Hakkelsekniv, og i Sengekammeret var 1 Par Vægtskaale af Messing med tilhørende Lodder.

I Udhusene var 4 faste Sengesteder (Alkover) til Tjenestefolkene og fremmede Kuske, med tilhørende Sengetøj: 4 Underdyner, 4 Overdyner, 4 Puder og 4 Par Blaarlærredslagener. Endvidere en Vogn med Afsæt[47]) og grønmalet, 1 gl. Undervogn, 1 gl. Arbejdsvogn, 1 Plov, 1 Harve, 3 Sæt Seletøj, 1 Jernkofod, 2 Spader, 2 Jerngrebe, 2 Forke, 1 Hakkelsekiste med Kniv, 4 River, 6 Hvirvelsten, 1 Slibesten paa Jernaksel, 7 Kværnstene, 1 gl. Pertline[48]) og 1 Hjulbør.

Gaardens Besætning var 2 brune Hopper, 5 og 6 Aar gamle, og 1 paa 16 Aar, 6 Køer og 2 Kvier, nogle Faar, Lam og Svin. Af Tømmerlager var der 68 Stykker 14 Alinger[49]) og dobbelte 12 Alinger, 13 Tylter enkelte Alinger, 20 Stk. vrags, dobbelte 12 Alinger, 13 Tylter enkelte 12 Alinger, 12 Stk. vrags 14 Alinger, 20 Stk. gammelt Egeskibstømmer, 24 Stk. Vragstræer af 8 Alinger, 2 Tylter Vragsrafter, endvidere 30

43) Kar til at bære Vand i.
44) Haandsigte.
45) Flade Skaale, vel til at gære Øl i.
46) Stor Træbeholder til Mel.
47) Kassevogn, betegnes i Auktionsbekendtgørelsen som en »Rejsevogn«.
48) Svært Tovværk.
49) Handelsbenævnelse for Tømmer af denne Længde.

Stænger Jern, 36 Harvebuller[50]), 16 Stk. 12 og 14 Fods Egetræ, en gammel slidt Pertline, 4 Skibsreb, 1 Korntønde, 1 Skæppemaal, 20 Oste, 4 Fjerdinger Smør, 1 Skippundsvægt[51]) med Lodder, 2 Saltkar med Laag, 6 smaa Salttruge, 12 smaa »Drøftetruge«[52]), 3 gamle Roer til Skibe[53]), 1 Rulle, 1 Baad[54]), 1 Fiskerbaad, 1 ubrugelig Fiskerbaad, 3 Skibsbaade, 1 gl. raadden Skudebaad, 7 Bjælker til Skudernes Udsættelse[55]) og en Del »Knobber«[56]) og 60 Skibssække. Skibsbaadene og Sækkene tilhørte dog ikke udelukkende Boet, men det Interessentskab, som ejede de 2 her hjemmehørende Skuder, se senere.

Kornlageret i Boet bestod af 50 Tdr. Byg paa det vestre Hus Loft og ca. 130 Tdr. Byg paa Loftet af det østre Hus og tilhørte ligeledes Interessentskabet. Paa Stuehusets Loft var til Husholdningen henlagt 20 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg. Det var jo ikke noget stort Kornlager for den Aarstid, men begge Forretningens Skuder var da ogsaa sejlet til Norge med Landbrugsprodukter for Rederiet.

Skuderne hed »Charitas«, o: Barmhjertighed, og »Enigheden«. De betegnes i Auktionsannoncen som velsejlende »Brigger«, det vil sige med to Master og Raasejl paa begge, men da Fartøjerne kun havde en Drægtighed af ca. 17 Reg. Tons (8½ Kom. Læst), er Betegnelsens Rigtighed maaske tvivlsom.

Af »Charitas« ejede Svend Bondrup ¾ og Brodersønnen Jens Bondrup ¼, og af »Enigheden« ejede Svend ½ og Jens Bondrup samt Købmand Peder Toft (Laursen) i Kragerø hver ¼.

50) Træstykker, hvori Harvetænderne af Træ eller Jern sad.
51) 1 Skippund = 20 Lispund á 16 Pund, altsaa en Vægt til 160 kg.
52) Trug, hvori man driftede (rystede) Gryn for at rense dem for Urenheder og Pillemel.
53) »Roer« vist her lig Aarer.
54) Antagelig fladbundet Skibningsbaad.
55) Saakaldte »Sætbjælker«, som smurtes med smeltet Tælle, for at Skuden kunde glide paa dem, naar de sattes op eller ned ad Stranden.
56) Træklodser.

Svend Bondrup havde købt en Del Tiendekorn af Præster og Kirkeejere, og heraf var en Del leveret, som skulde betales med 1 Mark pr. Tønde under Kapitelstaksten, der endnu ikke var sat. Fra Herredsfoged Hasselbalch skulde dog modtages ca. 30 Tdr. Byg til Kapitelstakstens Pris, og fra Lundergaard, Vestrupgaard og Saltumgaard skulde Boet modtage deres Produktion af Smør og Ost indtil 1. Maj 1791 og betale 26 Rdl. pr. Td. Smør[57]) og 5 Rdl. pr. Skippund (= 20 Lispund) Ost. Med Forpagter Hans Ilum paa Hammelmose var truffet Aftale om Levering af hans Fedevarer (Flæsk, Smør og Ost) indtil 1. Maj og ligeledes af hans Korn til Kapitelstakst. Fra Jens Svendsen Koldborg paa Nørre Skovsgaard var leveret Fedevarer til nærmere Opgørelse.

Paa Vaaningshusets Loft, der var delt i 3 Afsnit, henstod i det vestre 3 Rokker 3 Garnvinder, 1 Bærekar, 1 Halvtønde, 6 Standtræer[58]) og 2 Tdr. raa Malt. Paa Mellemloftet var 1 lille forseglet Kiste, 1 Tønde, 3 Rejse-Pudehynder[59]), 2 Kapper, 5 Skudesejl og 1 gl. Sadel. I det østre Aflukke var en Fjerding med Papirer fra Stuerne m. m.

Endelig havde Boet Halvparten af en Dybsvaad, en Sandvaad og 1/8 af en Makrelvaad, alt med tilhørende Reb. I Huset sønden for Gaarden, som Svend Bondrup havde købt af Peder Toft i Kragerø, henstod et gl. Egebord paa aaben Fod, 2 Tabuletter[60]) og 1 gl. Taburet.

Svend Bondrups Folkehold bestod af Avlskarl Anders Frederiksen med Aarsløn 11 Rdl. 2 Mk.; Kusk Niels Guldsmed, Løn 9 Rdl. 2 Mk.; Røgter Chr. Jensen, Løn 4 Rdl.; Dreng Mads Nielsen, Løn 2 Rdl.; Stuepige Else

57) I Vendsyssel 1 Td. = 216 Pund = 108 kg, altsaa 11½ Skilling pr. Pund, ca. 40 Øre pr. Pund. 1 Rdl. kur. = ca. 3 Kr. 20 Øre = 96 Skilling á ca. 3⅓ Øre.

58) Standtræ (sml. Øltræ, Smørtræ). Vist staaende Tønder til Mel, Gryn o. lign.

59) Vognhynder eller maaske Fodpose.

60) Væghylder.

Pedersdatter, Løn 9 Rdl. 1 Mk.; Kokkepige Maren Pedersdatter 9 Rdl. 1 Mk.; Bryggerspige Karen Testrup, Løn 5 Rdl. 1 Mk. og Pigen Margrete Jensdatter, Løn 4 Rdl. 1 Mk. Hans Skippere og Matroser hørte ikke til hans Husstand.

Skiftet blev sluttet 25. Marts 1793 af Stiftsbefalingsmand Levetzau efter, at der 17. Jan. 1791 var holdt Auktion over Løsøret[61]) og Boets Aktiver og Passiver iøvrigt var gjort op.

Af Indtægterne skal anføres: Rede Penge ca. 190 Rdl,, Dukater og Mønter 363 Rdl., Obligationsgæld fra Købmand Jens Berlin i Aalborg 2000 Rdl., fra Købmand Lars Giødvad i Aalborg 1000 Rdl.; Købmand Morten Malling i Aalborg 500 Rdl.; Proprietær Laurids Hastrup til Vrejlevkloster 1200 Rdl.; Madam Johanne Brøndlund paa Rysensten, Enke efter Skudehandler Svend Andersen Bondrup i Løkken, 600 Rdl.; Købmand Poul Christensen i Kristiansand 500 Rdl.; Jens Svendsen Koldborg i Nørre Skovsgaard 400 Rdl.; Sognepræst Ole Fred. Obel i Tolstrup 400 Rdl.; Forpagter Nikolaj Thomsen paa Hjermeslevgaard 300 Rdl.; Herredsfoged Niels Skjødt Hasselbalch i Nørresundby 340 Rdl.; Forvalter Seidelin paa Knivholt 400 Rdl. og Skomager Arnoldus Chr. Lund i Sæby 150 Rdl. Renten for disse udlaante Kapitaler var 3¾—4 pCt., og Svend Bondrup har tilsyneladende ikke spekuleret synderlig i Jordegods, som Skudehandlerne almindeligvis gjorde, thi af saadant synes han ved sin Død kun at have ejet den østligste Gaard i Kvorup i Jetsmark Sogn, der var bortfæstet til Jørgen Johansen[62]), som 1792 købte

[61]) Jyske Efterretninger Nr. 50 — 1790. Auktionskataloget er ikke i Landsarkivet.

[62]) Han var født her 1738, og hans Efterkommere ejer endnu Gaarden.

den for 258 Rdl., og denne Gaard havde Svend Bondrup arvet fra sin Fader, der ejede den 1723.

Svend Bondrup havde ogsaa et betydeligt Beløb tilgode paa Veksler, af hvilket der indfriedes for 2023 Rdl. For 173 Tdr. Byg indkom 230 Rdl; Boets Løsøre indbragte ved Auktion ca. 2950 Rdl.; Halvparten af Skuden »Enigheden« indbragte 366 Rdl. og de tre Fjerdedele af »Charitas« gav 533 Rdl.; for Boets Part i Skudernes Last betalte Jens »Svendsen« Bondrup efter Akkord 200 Rdl.; af Boets udestaaende Boggæld blev indbetalt 560 Rdl., og Restfordringerne solgtes til Niels Hauerslev Krat, Skudehandler i Løkken, for 10 Rdl. Til disse Aktiver kom en Del Renter af de udestaaende Kapitaler og Arveforskud m. v. saa Boets hele Indtægtskonto kom til at udvise et Beløb af 16.227 Rdl., hvilket omregnet i Nutidsmønt vil sige ca. 49,000 Kr. og omregnet i Byg á 8 Mk. pr. Tønde ca. 12,170 Tdr. Til Sammenligning med Priserne paa Jordejendom ved den Tid kan ogsaa anføres, at Vestrupgaard i Saltum Sogn 1794 solgtes med Hk. 29 Tdr. og Fæstegods 161 Tdr., ialt 190 Tdr. Hk. for 12,000 Rdl., og Lundergaard i Jetsmark Sogn med ialt Hk. 464 Tdr. solgtes 1794 for 44,000 Rdl.

Det maa dog her erindres, at Boet ogsaa havde en Udgiftskonto, hvis største Poster var: Kongelige Skatter, godt 63 Rdl.; Jens Bondrups Udlæg til Begravelsen, Tienden m. v., 244 Rdl.; Guldsmed Bertel Stausholm i Hjøring for at veje Boets Sølvtøj 5 Rdl.; Skipper Søren Nielsen Wrensted for Rejse med en af Skuderne 23 Rdl., Skipper Ole Juel Nielsen Wrensted ligeledes for en Rejse 36 Rdl.; Folkeløn 77 Rdl.; for Korn modtaget af de saakaldte »Capitels-Bønder«, det vil sige Tiendeydere, der betaltes efter Kapitelstakst, 692 Rdl.; den af Købmand Peder Toft i Kragerø og Jens »Svendsen« Bondrup i Handelen indskudte Kapital 1000 Rdl.; Jomfru Ingeborg

Thuras Arv, som indestod i Boet 510 Rdl.; Købmandsregninger fra Niels Hass i Aalborg 70 Rdl.; fra Anders Herskind i Aalborg 140 Rdl.; fra Jens Berlin i Aalborg 178 Rdl.; Anne og Maren Bondrups Arvemidler (fra Saltumgaard) 58 Rdl.; Kancelliraadinde Østergaard til Lundergaard for Fedevarer 158 Rdl.; Forpagter Hans Ilum paa Hammelmose 152 Rdl.; Jens Koldborg i Nørre Skovsgaard 148 Rdl.; en Ligsten 31 Rdl.; Omkostninger ved Skiftet, Boregistrering og Boadministration 740 Rdl. De samlede Passiver androg ca. 4600 Rdl., og til Deling mellem Arvingerne blev godt 11,600 Rdl., som deltes ligeligt mellem Svend Bondrups og Maren Hjortels Slægtninge, hvorefter der blev ca. 1300 Rdl. i Broderlod og 646 Rdl. i Søsterlod til hans Arvinger og 3880 Rdl. i Broderlod og 1940 Rdl. i Søsterlod til hendes Arvinger.

Endelig maa, hvad de afdødes Formueforhold angaar, erindres, at Handelsgaarden i Blokhus i Følge Gavebrevet 1786 med Jord, Bygninger og nagelfast Inventar overgik til Jens »Svendsen« Bondrup udenom Skiftet.

Jens »Svendsen« Bondrup, f. Saltumgaard 1760 (se Side 124) fortsatte Farbroderens Forretning i Blokhus og var ugift, indtil han 1791 ægtede Anne Frøstrup, f. 1770, Datter af Degnen Chr. Nielsen Frøstrup i Ugilt og Anne Marie Christensdatter. Bondrup var svagelig i flere Aar, og de havde ingen Børn, hvorfor Anne Frøstrup efter hans Død 1798 blev hensiddende i uskiftet Bo i H. t. Testamente af 1793, kgl. Konfirm. 1798. Hun ægtede 2° 1799 Enkemand Mathias Wagaard Yde paa Kjettrupgaard, f. i Sallingsund 1769, Søn af Mads Yde, f. 1730, som havde været Ridefoged til Ørum og Vestervig Kloster i Thy, og som 1796 boede i Blokhus, hvor han antagelig forestod den da svagelige Jens Bondrups Forretning. Mads Yde blev 1791 gift med

Frederikke Mathiesen af Kjettrupgaard, Søster til Sønnens første Hustru, og han døde 1808 i Hundborg i Thy. Mathias W. Yde drev Skudehandel fra Grønhøj, medens han boede paa Kjettrupgaard, og han ejede Bondrups tidligere Fartøj »Charitas« samt byggede et Pakhus i Grønhøj; men han fortsatte ogsaa Bondrups Handel i Blokhus, og her var 1801 dennes Hustru, Anne Frøstrups ugifte Broder Niels Christian Frøstrup, f. 1772, d. som Husejer i Grønhøj 18 . . , Bestyrer[63]). Foruden ham var der paa Gaarden her 3 Tjenestekarle og 2 Matroser.

Mathias W. Yde døde paa Kjettrupgaard i Aug. 1801, og 1805 giftede Anne Yde sig 3⁰ med Jesper Bartholin Sommer, f. 1768, d. 1831, der med hende fik Kjettrupgaard, og efter hans Død hensad hun saa som Enke til sin Død i Januar 1848[64]).

Imidlertid var der i Blokhus kommet en ny Skudehandel, idet Mogens Steffensen Brix var flyttet hertil fra Sdr. Kjul, hvor han havde været Skipper for Skudehandler Peder Baltzersen, hvis Søster Anne Marie Baltzersdatter, f. 1778, han 1799 ægtede[65]). Han var født i Skræm Bisgaard 1776 og sejlede en Tid fra Løkken, før han kom til Kjul[66]). 1800 købte han den søndre Gaard i Blokhus af Hk. 2 Fk. 1 Alb., som tidligere Forpagter paa Langeslund Iver Lyhne en Tid havde beboet, og som nu tilhørte Mogens Brix' Farbroder Christian Mogensen Brix paa Slettegaard i Hjortdal Sogn, der havde været Skudehandler i Torup Strandgaard, og som ogsaa 1784 til sin Død 1807 drev Skude-

63) Var 1808 gift med Karen Sørensdatter. Hans Efterkommere bor endnu i Grønhøj. En anden af Anne Frøstrups Søskende var Prokurator Broder Brodersen Frøstrup i Arendal, f. 1774, hvis Efterkommere har været fremtrædende Borgere i Arendal.

64) Se »Vends. Aarbøger« 1951, S. 124 ff.

65) Se »Vends. Aarbøger« 1916, S. 324 og 1917, S. 150.

66) Se C. Klitgaard: »Slægtens Saga« (Slægten Brix), S. 47 f.

handel fra Slettestrand. Denne Gaard i Blokhus bestod da af de to endnu staaende Bindingsværkshuse, et Stuehus mod Øst og et Udhus mod Vest, begge antagelig fra 1760'erne, og Mogens Brix byggede maaske det Hus til Salterum, Smørpakkeri, Huder, Sild og Kornloft, som senere (o. 1925) blev ombygget til Restaurationen »Strandingskroen«, der blev nedrevet af de tyske Besættelsestropper 1943.

I denne Gaard boede Mogens Brix ved Folketællingen 1801, og hans Husstand bestod da af hans Hustru Anne Marie Baltzersdatter og deres Barn Christiana, f. 1799, samt hans 9-aarige Søster Else Brix, hans 25-aarige, ugifte Fætter, Skipper Mogens Brix (Kronborg)[67]), Matros Chr. Sørensen, 24 Aar, ugift, og som Indsidder den 64-aarige Birgitte Jespersdatter, Enke efter Skipper Christen Nielsen Bastholm, død Blokhus 1792, hvor hun døde 1804[68]). Af Tyende havde Mogens Brix en Karl og en Pige.

Brix købte 16. Maj 1801 ved Købekontrakt Skøde 10. Juni 1802, af Madam Anne Frøstrup, gift Yde, der nordre Handelsgaard i Blokhus for 1000 Rdl., og saa flyttede han ind i dennes store Vaaningshus. Hans Farbror Christian Brix i Slettegaard ses at have hjulpet ham med Penge til Købet. Men Begyndelsen af hans Virksomhed her mødte Modgang. Først forliste hans eneste Fartøj — vist 1802 — ved Løkken, og dernæst døde hans Hustru Anne Marie Baltzersdatter 3. Okt. 1803 efterladende ham to smaa Børn. Det synes ikke,

67) Købte 1811 Løkkens Kro og var tillige Skudehandler i Løkken. Senere Ejer af Slettegaard og Skudehandler der; antog Navnet Kjelgaard efter sin Fødegaard V. Kjeldgaard i Kjettrup S., V. Han H.

68) »Vends. Aarbøger« 1932, S. 246. Efterkommere i Kristiansand og Skeen Mølle i Mygdal S. samt Skagen, Ø. Brønderslev m. fl. Steder. Se ogsaa S. 125.

at hun har faaet nogen synderlig Arv fra sit Hjem i Kjul, hvor hendes Fader døde i December 1796 og hendes Moder 1809, men det er vel sandsynligt, at hendes Broder Peder Baltzersen, som 1802—03 var Medejer af Asdal Hovedgaard m. v., allerede før Moderens Død 1809 var kommet i økonomiske Vanskeligheder ved Englændernes Kapringer af Skuder, saa at hendes Penge er gaaet tabt[69]). Madam Brix synes ellers at have haft et godt personligt Udstyr, thi af Skiftet efter nende ses, at hun efterlod sig en sort, en blaa og en rød Silkekjole foruden forskellige Silkeliv. Ved Hustruens Død blev Brix' Bo af Skifteretten for Kjær-Hvetbo Herreder 1803 opgjort til Aktiver 1617 Rdl. og Passiver 1595 Rdl., altsaa Overskud 22 Rdl., hvorfra gik Skifteomkostninger ca. 4 Rdl., og der blev saaledes kun ca. 9 Rdl. til Enkemanden og ca. 9 Rdl. til Deling mellem hans to Børn.

Af denne Skifteforretning ses, at den nordre Gaard bestod af Vaaningshus, 33 Fag med murede Vægge i Bindingsværk; Lade, 21 Fag; Vestre Hus, 10 Fag; det søndre Hus, 4 Fag; det østre Hus, 8 Fag, og et lille Hus norden for Rollingen, 6 Fag; alle med Straatag og klinede Vægge. Endvidere ejede Boet den søndre Gaard, hvor der kun anføres et Hus af Bindingsværk, men med Stentag. Den førstnævnte Gaard blev vurderet til 870 Rdl., den sidstnævnte til 100 Rdl.

Det er troligt, at Brix' økonomiske Forhold har været meget trykkende en Tid; der fortælles saaledes af en Mand, der har kendt ham, at han engang maatte laane én Rigsdaler af hans Bedstemoder, Bertel Mathiesens Enke Karen Jensdatter Sand, f. 1762, d. 1842, som boede i et lille Hus tæt vesten for Klitgaards Stuehus;

[69]) Peder Baltzersen i Sdr. Kjul, fallerede 1821 og endte sit Liv 1852 som Fattiglem i Kjul Klit, 80 Aar gl.

men forøvrigt kunde man vel nok lejlighedsvis komme i Bekneb for en Daler uden at være egentlig fattig.

Efter Brix' første Hustrus Død ægtede han 6 Maaneder senere Jomfru Else Ingstrup fra Løkken, der var Datter af den velstaaende Skudehandler og Kromand i Løkken[70]) Jakob Thomsen Ingstrup og Maren Jensdatter[71]). Else var født 1786 og ikke fyldt 18 Aar, da Ægteskabet fandt Sted, og Traditionen beretter, at hun nødig vilde giftes med Brix, men blev tvunget til det af sine Forældre. Ægteskabet blev ikke lykkeligt; hun flyttede vist til sin Søster i Skrydstrup Præstegaard og senere til København, hvor hun døde 1851 hos sin Datter Anne Marie, gift Pio. Ved Brix' andet Ægteskab blev hans to Børn af første anbragt i Bundgaard i Nørre Saltum sammen med Barnepigen Else Mikkelsdatter fra Horne, f. 1773?, d. 1866 hos Købmand Klitgaards i Blokhus, Brix havde medbragt hende fra Kjul.

Mogens Brix er af Folk, der har kendt ham, skildret som en lille undersætsig Mand, der gik med graa Cylinderhat; hans Skipper af samme Navn var derimod en høj Mand, hvorfor Folk kaldte dem »Lille Muwns« og »Store Muwns«.

1809 udstedte han ligesom saa mange andre Handlende de saakaldte »Billetter«, det var private Pengesedler, som

---

70) Løkkens Kro var nu det nuværende Hotel »Klitbakken«.

71) Jakob Thomsen var født i Ingstrup Søndergaard, som han ejede 1741, og han døde i Løkken 1810. Foruden Datteren Else havde han Sønnen Niels, f. 1780, d. 1811, exam. juris, ugift, og Datteren Anne, f. 1783, d. 1847, som 1810 fik en Datter u. Æ. med Kaptajn Langeland i Tisted. Dette Barn døde 1813, og Anne Ingstrup blev antagelig o. 1815 gift med Sognepræst Fred. Michael Lund i Rubjerg, sidst i Toksværd, f. 1775, d. 1834, med hvem hun ingen Børn havde. Han gik konkurs 1819, men vandt i 1833 i Lotteriet 50,000 Rdl. Da han skulde have Pengene udbetalt, fulgte Anne Marie Brix, der var hos dem i Toksværd, med ham. Han glemte Pengeposen under en Stol i et Gæstgiveri, men heldigvis stod den der, da de vendte tilbage for at se efter den. Lund forspiste sig i Risengrød og døde 1834.

skulde afhjælpe den herskende Mangel paa Smaamønt i Metal, og som saa efter deres Paalydende: 8 Skill. og 16 Skill., kunde faas indløst hos Udstederen, naar man havde samlet 1 Rdl., eller som man kunde bruge som Betalingsmiddel ved Varekøb.

Brix maa imidlertid være kommet noget paa Fode, inden Krigen 1807—14 udbrød, thi 1806 købte han Alstrup Kirke med tilhørende Jordegods, og 1807 var han Strandfoged, da der paa Stranden inddrev en Mængde Stykgods, bl. a. forskellig Slags Tøj, fra et engelsk Skib, der forliste paa »Bragerne« ud for Bulbjerg[72]). Det ilanddrevne Gods blev indtil Auktionen oplagret i de østligste Lokaler i hans lange Vaaningshus, og da Auktionen over det paa Hvetbo Herreds Strand ilanddrevne indbragte et Beløb, der svarede til over 117,000 Kr. i Nutidsmønt, har Brix utvivlsomt som Strandfoged haft en god Fortjeneste. Endvidere ses han at have faaet Beskikkelse som Strandingskommissionær før 1818, og da der 1820 forefaldt en Stranding med Jern ved Rødhus, og Brix fik Vraget med Ladning tilstaaet for 25 Rdl., skal han have tjent mange Penge paa Handelen[73]).

Under Krigen 1807—14 gik Brix' Handel paa Norge istaa, og 1813 overdrog han sin Forretning i Blokhus til Købmand Erik Møller i Aalborg, der nævnte Aar kaldes »fra Blokhus«, da han i Aalborg blev gift med Georgine Sofie Magdalene Kanneworff fra Aaby Præstegaard. Deres ældste Barn Peder Ludvig Møller, den senere saa kendte bidske Litterat[74]), blev født i Aalborg 1814, men deres følgende Barn, Henriette Rudolphine Møller, blev født i Blokhus 1815, og Møller synes saaledes at have drevet Forretning

72) »Vends. Aarbøger« 1935, S. 99 ff.
73) Meddelt mig af Peder Brix Kjelgaard, Slettegaard, f. 1819, d. 1906.
74) Se min Artikel i »Personalh. Tidsskr.« 1950, S. 133 ff.

baade i Aalborg og Blokhus, indtil han 1816 købte Gaarden Mariendal i Nørre Tranders Sogn ved Aalborg. Formodentlig har han da kun været Forpagter af Forretningen i Blokhus, og nogen tinglyst Adkomst til den er ikke fundet. Derimod ses Mogens Brix at have drevet en Del Ejendomsspekulation. Foran er anført, at han 1806 købte Alstrup Kirke og Kirkegods, 1810 købte han Søndergaard i Ingstrup, som hans Svigerfaders Bo da ejede; 1812 erhvervede Brix 9 Huse i Blokhus henhørende til det Gleerupske Strøgods, som indtil 1799 havde ligget til Lundergaard. Han solgte dog straks efter de 6 af Husene, men købte Blokhus Mølle af Hk. 1 Fdg. 1 Alb., som 1799 ejedes af Forpagter Iver Lyhne paa Langeslund. 1826 byggede Brix en ny Mølle af stærkt norsk Rødfyr og med 3 Kværne og en Sigte; den blev ca. 1915 flyttet til Korsvejen i Hune og ca. 1950 nedbrudt. Endvidere købte Brix 1815 sammen med Bartholomæus Hasselbalch Vester Hedegaard i Jetsmark Sogn, solgt til Selveje 1831, og ligeledes ejede Brix 1810 Bundgaard i Nørre Saltum By, som han udstykkede, Kogstedhuset i N. Saltum samt nogle Huse i Purkær og Kaas i Jetsmark Sogn.

Da Mogens Brix blev ældre — 49 Aar — solgte han 27. Okt. 1825 sin nordre Gaard[76]) til Sønnen af første Ægteskab Baltzer Brix, f. 1803, d. 1842, og samtidigt solgte han sin søndre Gaard[76]) til sin Datter Christiana Brix, f. 1799, d. 1870, som vist da var forlovet med Handelsbetjent Jens Carl Bang Klitgaard, f. 1802, d. 1877, der i 11 Aar tjente Agent J. G. Galster i »Boden« i Nørresundby, og som hun ægtede 1827. Om dem se senere.

Medens Christiana fik det »Søndre Sted«, som det kaldes i Skødet, mod en aarlig Aftægtsydelse paa 100 Rbdl. til Faderen, skulde Baltzer Brix for den nordre

[75]) Matr. Nr. 67.
[76]) Matr. Nr. 68.

Gaard give ham en aarlig Aftægt paa 150 Rbdl. Sedler og som Købesum betale 275 Rbdl. samt yde 35 Rbdl. aarlig i 5 Aar til sin Halvbroder Drengen Jacob Brix' Underhold; han var da 14 Aar og i Guldsmedlære. Det maa dog bemærkes, at Baltzer ogsaa ved Købet af denne Gaard fik 8 Parceller af Kogsted i Saltum.

Mogens Brix boede saa hos Sønnen Baltzer i den nordre Gaard til sin Død 26. Aug. 1831. Hans Datter Christiana har fortalt, at han havde været syg nogen Tid af Apoplexi, og var gaaet ned paa Klitten vest for Gaarden for at se efter Lægen, der var tilkaldt fra Kjettrup ved Fjerritslev, og som ventedes kørende langs Stranden fra Slette. Lægen kom ogsaa og gav Brix noget Medicin, hvorefter han pludseligt døde. Man troede saa, at han havde faaet Gift ved en Fejltagelse; men mere sandsynligt er det jo, at en ny Hjerneblødning gjorde Ende paa hans Liv. Ved Registrering af hans Bo 1831 (sluttet 1833 og genoptaget 1853) ses, at hans Formue opgjordes til 1963 Rdl. (á 2 Kr.) samt 3 Huse i Blokhus; og endvidere ses, at de tre Børn af sidste Ægteskab arvede 1600 Rbdl. hver, medens de to Børn af første Ægteskab antagelig har faaet Vederlag for Arv i Købesummerne for de to Gaarde i Blokhus og Blokhus Mølle.

Skønt det jo er Handelsforholdene i Blokhus ret uvedkommende, skal man dog her meddele lidt om Mogens Brix' Børn af andet Ægteskab. De var:

1. Jens Nicolai Brix, f. 1804, d. 1867; exam. juris, Ejer af Risenholm i Nyker S. paa Bornholm og Stænderdeputeret. Gift med Anne Katrine Dam. 4 Børn.
2. Anne Marie Brix, f. 1808, d. 1883, gift Toksværd 1834 med Premierløjtnant, senere Kaptajn Vilhelm Emil Laurent Pio, f. 1806, d. 1890. Marie Brix var en kendt Skønhed i Vendsyssel og var først forlovet med den senere Justitsraad Arent Plesner til

Langeslund, og hendes Fader var ikke tilfreds med Forlovelsen med daværende Secondløjtnant Pio, som 1831 havde Garnison i Aalborg, og vist før Faderens Død kom hun i Huset hos sin Moster og hendes Mand, Pastor Lund i Toksværd. Her fødte hun 1. Juli 1833 sit ældste Barn med Pio, nemlig Jean Frédérich Guillaume Emile Pio, d. 1884, Professor og Bestyrer af Borgerdydsskolen i Kbh., som i Ægteskab (1868) med Rigsgrevinde Elisabeth Susanne Sophie Sponneck, f. 1846, d. 1905, havde 2 Sønner og 2 Døtre[77]). Endvidere havde Kaptajn Pios Sønnen Louis Albert François Pio, f. 1841, d. 1894, Stifter af det danske Social-Demokrati[78]).

3. Jacob Stephanus Brix, f. 1811, d. 1867; kom som ung i Guldsmedlære og var 1831 i Hjøring; blev senere Landmand og Opsynsmand ved en nordsjællandsk Skov, men var en lidet vederhæftig og ustadig Person og dertil drikfældig. Blev 1838 gift med Jeannette Pio, f. 1804, d. 1857, Søster til ovennævnte Kaptajn Vilh. Pio. Foruden 3 Døtre, der døde ugifte, havde de Sønnen Harald Frederik Valdemar Brix, f. 1841, d. 1881, fra 1871 Socialistfører sammen med Fætteren Louis Pio og Forlægger og Redaktør af Partiets Skrifter og Blade, »Socialisten«, »Ravnen«, »Brix, Ravn« m. fl. Var ugift[79]).

Baltzer Brix fortsatte Forretningen til 1836. Han var bekendt over hele Vendsyssel for sine enorme Legemskræfter, om hvilke der endnu i 1870'erne fortaltes mange Historier, og han var en høj, smuk Mand. Aftalen mellem ham og Svogeren J. C. B. Klitgaard, der kom til

77) Se min Artikel Pio i »Personalh. Tidsskr.« 1943, S. 119 ff.
78) Dansk biogr. Leksikon.
79) Dansk biogr. Leksikon.

Blokhus 1826, var, at Brix skulde drive den egentlige Skudehandel med Tømmer, Jern, Salt m. v., medens Klitgaard skulde drive Butikshandel og Opkøb af Landbrugsprodukter; men Brix og han blev snart uenige om denne Handelsform, og kort før Mogens Brix' Død 1831 søgte og fik Klitgaard 1. Maj Kancellibevilling til at drive Skudehandel i Blokhus og anskaffede i Arendal Dæksbaaden »Neptunus« paa ca. 10 Brutto Reg. Tons, hvilken derefter sejlede mellem Blokhus og Norge til 1881; blev ophugget paa Blokhus Strand 1903, 100 Aar gl.

1836 solgte Baltzer Brix saa den gamle Købmandsgaard i Blokhus for 3500 Rbdl. til Severin Lange Hasselbalch fra Vestrupgaard, f. 1815, d. 1858, hvis Skude »Anne Kirstine« 1841 forliste ved Blokhus, og Matros Poul Frederik Poulsen omkom, medens Skibsdrengen slap levende ud af det kæntrede Skib, da det drev paa Land, idet han gennem Kahytten var kravlet ind under den kæntrede Skudes Køl.

1842 gik Hasselbalch fallit og blev senere Gaardmand i Sdr. Saltum[80]), og dermed ophørte denne gamle Forretning. Ved Auktionsskøde 1843 overtog hans Brødre Frederik til Aalegaard, Jacob til Wilsbechsminde og Hans til Vestrupgaard Ejendommen i Blokhus for 2980 Rdl., og de solgte den atter 1847 til Herredsfoged Lars Tobias Ammitzbøll, som fra 1844 havde beboet den og haft Herredskontor i Stuehusets østre Ende. Købesummen var 4750 Rdl. Herredsfoged Ammitzbøll skødede den 1851, efter at han 1848 var blevet forflyttet til Randers, til Gaardejer Lauritz Wilh. Hoff i Pirupshvarre for 4300 Rdl., som atter 1856 solgte den til Herredsfuldmægtig Hans Lillelund Carstensen for 4000 Rdl. Carstensen eller maaske allerede Hoff skalmurede søndre Side af Vaaningshuset,

80) Se Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Hasselbalch, S. 143.

og Carstensen byggede 1856 det Hus syd i Gaarden paa 15 Fag = ca. 34 Al., som senere og indtil 1891 var Herredsfogedbolig, og som nu ejes af Forfatteren Thomas Olesen Løkken. Her stod indtil 1856 en gammel Ladebygning.

Da Carstensen, der var blevet Branddirektør, døde 1875, overtog han Enke Ejendommen, hvis Landbrug blev bortforpagtet til en Fynbo Theodor Sander Nissen, som havde været Bestyrer af Fattiggaarden i Bleggrav, og det lange Vaaningshus blev fremdeles udlejet til Herredskontor, Tingstue m. v. og til Herredsfuldmægtig C. S. Sørensen samt for den vestligste Dels Vedkommende til Toldassistent Peder Toft Beck. 1883 købte Fuldmægtig Sørensen Ejendommen af Fru Carstensen; men da han 1885 blev Sagfører i Brønderslev, og Forpagter Nissen ikke kunde eksistere her, maatte Fru Carstensen atter overtage Ejendommen, og 1893 solgte hun den tilligemed den tidligere Herredsfogedbolig for 8000 Kr. til Gæstgiver og Købmand i Blokhus Niels Severin Larsen, som 1914 skødede den til Søren Jensen Ottesen, der atter 1918 solgte den til Godsejer Niels Christian Kjellerup (fra Gjøl). Ottesen havde givet den Navnet »Kancelligaarden«, og der var nu foretaget en Del Forandringer med Vaaningshusets Indre af Hensyn til Husets Brug til Badegæster, ligesom der mod Nord indsattes 3 Døre. 1922 solgte Kjellerup Gaarden med Herredsfogedboligen til Peder Chr. Pedersen fra Løkken, der efterhaanden har udstykket Jorden i ca. 200 Parceller, hvorpaa der er opført Sommerboliger; Herredsfogedboligen fik Kjellerup igen 1927 ved Fogedudlæg og solgte den 1932 til Forfatteren Thomas Olesen Løkken, og Hovedbygningen »Kancelligaarden« fik Fru Hjørdis Kjellerup ved Udlægsskøde 1933, hvorefter hun 1936 solgte den til Boghandler Stig Madsen i Aalborg, som 1948 skø-

dede den til den nuværende Ejer, Maler og Kunsthandler Henry Ellermann i Aalborg.

Side 144 er omtalt, at Baltzer Brix solgte sin Forretning i Blokhus 1836. Han købte derefter 4 Huse i Pirupshvarre, som han sammenlagde til én Gaard med et efter Datidens Forhold ret anseligt Vaaningshus. Han har maaske tænkt sig at ville drive Skudehandel herfra, thi jeg husker fra 1870'erne, at der var Jernstænger for Vinduerne i Vestgavlen ligesom i mit Hjem, Klitgaards Gaard i Blokhus, og 1814 flyttede Købmand i Arendal Niels Sørensen Møller, f. i Rødhus, da ogsaa fra Kristiansand til Pirupshvarre, hvor han 1817 fik Bevilling til Skudehandel. 1829 flyttede Møller til Nørresundby, hvor han blev Retsvidne. Brix var ugift, men levede i »Samvittighedsægteskab« med Anne Katrine Risager, der fødte ham en Datter Marie, der døde som Barn, og efter hans Død 1842 blev Anne Katrine, der var godkendt af Omgangskredsen som hans Hustru, og som arvede ham, gift med Lauritz Wilh. Hoff, som er omtalt Side 144, og som med hende fik Pirupshvarre, hvor han vist anlagde det Teglværk, som fandtes o. 1850 og nedlagdes o. 1900 .1857 solgte Hoff Pirupshvarre og købte Gaarden »Kvisselholt« i Dronninglund, hvor han døde 1877, 57 Aar gl. Han var Søn af Sognepræst Sigvard Hoff i Vive, og med Anne Katrine Risager havde han Sønnen Sigvard, som fik Kvisselholt og døde 1921 som tidliger Ejer af Vang i Sulsted S.

Side 141 er anført, at Mogens Brix 1825 solgte sin søndre Gaard til sin Datter Christiana, som 1827 blev gift med Jens Carl Bang Klitgaard, f. 1802 i Bradsted, Søn af Sognedegn til Veggerby og Bislev ved Nibe, cand. phil. Thomas Jensen Klitgaard og Sofie Amalie Behmann. J. C. B. Klitgaard var allerede kommet til Blokhus 1826, og som hendes Forlovede besty-

rede han vel den lille Handel, de begyndte i Blokhus. Ejendommen bestod da af det Vaaningshus af Bindingsværk i Gaardens Østside, som endnu staar, og som Brix 1802 havde faaet Skøde paa af sin Farbroder Christian Brix i Slettegaard. Den hertil Stedet hørende Jord stod for Hk. 2 Fdk. 1 Alb. Endvidere et Hus, som havde været beboet af Søren Brun, og som stor for Hk. 2 Alb.; det havde Brix købt 1815; et Hus, som Peder Møller havde beboet, og som stod for Hk. 2 Fdk., hvilket Brix havde købt 1812, et Hus, som Skipper Peder Poulsen, der o. 1801 flyttede til Løkken, havde beboet, og som havde Hk. 1 Fdk., hvilket Brix købte 1822, og endelig et Hus af Hk. 1 Fdk., som Anders Christensens Enke havde i Fæste, og som Brix købte 1812 sammen med 8 andre Huse her, hørende til det Gleerupske Strøgods. Disse forannævnte Ejendomme blev saa sammenlagt til én, som fik Hk. 1 Skp. 3 Fdk. Det ene af Husene, der i Matriklen 1844 fik Nr. 79, laa tæt vesten for Gaardens nuværende Hovedbygning og beboedes 1823 af Bertel Mathiasens Enke Karen Jensdatter Sand, f. 1762, d. 1842; de to andre var sammenbyggede og fik Matr. Nr. 80 og 81, og de laa, hvor N. B. Klitgaard 1884 byggede sit Badehotel øst for Bækken. Her boede i 1873 to gamle Kvinder Ane Højen og Kirsten Lund, som jeg havde min Fornøjelse at besøge, og som kaldte mig »en bette doll Dreng«. Da Kirsten Lund var død 1877, blev Husene nedbrudt. Ved Matrikuleringen 1844 fik Gaarden Nr. 68, og noget over 1 Td. Hk. Den havde et Tilliggende af vist ca. 150 Tdr. Land med Klitlod til Havet vest for Tornmarken samt syd for Hunetorp, Kærlod øst for Hune By og Moselod i Hunetorp Mose. Besætningen var sædvanligvis 6 Heste, 8 Køer, 2 Unghøveder, 12 Faar og et Par Svin. Den store Hestebesætning skyldtes Varekørsel fra og til Aalborg (2 Dages Ture), samt Kørsel ved Stranden.

C. Klitgaards Forretning var fra Begyndelsen ganske ringe, hvad bl. a. fremgaar af hans Handelsbøger fra 1828[81]), men den dygtige og energiske Mand fik hurtigt Omsætningen bragt i Vejret bistaaet af sin virksomme Hustru, og medens hun fra Butikken i østre Ende af Stuehuset solgte Kolonialvarer, Isenkram, Farvevarer m. v., som Skudehandlerne dog ikke maatte handle med, købte han Korn, Kreaturer, Smør og andre Landbrugsprodukter, som han fragtede til Norge med Baltzer Brix' Skude eller med Skuder fra Norge og Løkken, indtil han selv 1831 fik Skudehandlerbevilling og Skude og etablerede Tømmerhandel fra den indplankede »Tømmerhave« vest for Gaarden, hvor han ogsaa opførte et langt Hus af Fjæl, »Fjælhuset«, til Oplag af Bruntjære, Kultjære, Ben, Stenkul, Lyng og Brædder m. v.

I Aarene 1838—66 ejede han Fartøjerne »Neptunus«, »Sofie Amalie«[82]), »De tvende Søstre«, »Birgitte«, »Marie« og »Margrethe«, dog kun 2—3 af dem paa én Gang, og de lastede fra 120 til 500 Tdr. Byg; men desuden fragtede han en Mængde norske Skuder, naar de kom til Vendsyssels Vestkyst for at sælge »Jydelast« for Korn og Fedevarer.

Af hans Forretningsbøger ses, at hans Skuder drev Fart paa hele det norske Sørland fra Kragerø til Mandal og endvidere paa Frederikshald, Moss, Christiania, Laurvig, Skien, Stavanger og Bergen, og i England, Tyskland, Belgien og Rusland handlede han paa Newcastle, Hull, London, Hamburg, Altona, Stettin, Antwerpen og Riga.

Før Krigen 1864 rejste tyske og enkelte engelske Handelsrejsende, »Probenreutere« i deres store Vogne med

81) Disse saavel som hans Kopibøger fra 1844 til 1866 og en hel Del andre Handelsbøger fra hans og hans Søns Forretning indtil dens Ophævelse 1917 findes i Erhvervsarkivet i Aarhus.

82) Ophaldt efter K.s Moder.

lejet Forspand fra Sted til Sted til Vestjyllands Købstæder, og de besøgte ogsaa de større Skudehandlere; saaledes besøgte den senese Handelsfyrste C. F. Tietgen 1853 min Farfar i Blokhus som Rejsende for Firmaet Hald & Rahr i Manchester.

Det var da ogsaa en vid Forretningskreds, han havde her i Landet, idet han købte Landbrugsprodukter fra Herregaardene Odden, Aastrup, Hæstrupgaard, Hjermeslevgaard, Asdal, Linderumgaard i Ugilt S., Birkelse, Bratskov, Børglum Kloster, Aagaard ved Fjerritslev, Hvolgaard paa Øland, Kjettrupgaard i Ingstrup, Lundergaard og Mosegaard i Jetsmark S. og flere andre større Gaarde, hvilke Varer han lod sine Skuder indlade ved Hirtshals, Løkken og Slettestrand, naar Afstanden til Blokhus var for stor. Han var ogsaa Modtager af en Del Kirke- og Korntiender for de forskellige Ejere. 1839 udførte hans egne Skuder 12 Rejser paa Norge, 2 paa Englang og 1 til Antwerpen.

1843 udførtes 19 Rejser paa Norge og England; sidstnævnte Sted havde han Blankokredit for 200 Lstrl. hos Firmaet Armstrong & Co., og i Hamburg havde han Blankokredit paa 8000 Mk. hos A. Knude & Nachfolger, og ogsaa hos Firmaet »Westenholz Brothers[83]) i London havde han Kredit.

1844 var Klitgaard vist naaet til sit Livs Højdepunkt, forretningsmæssigt set. Han var Ejer af 70,000 Rbdl., og Fremtiden tegnede sig lys for ham, selv om han led af Leversygdom og derfor i Sommeren søgte Badene i Carlsbad og lod sin Hustru styre herhjemme, hvor der da var nok at tage Vare paa. 1844 blev der nemlig oprettet Herredskontor i Blokhus, og Vejen fra Hune Kirke, der fra Middelalderen havde gaaet mod Nordvest, indtil den traf sammen med den gamle Vej fra Saltum

[83]) Anders Peter og Regnar W.

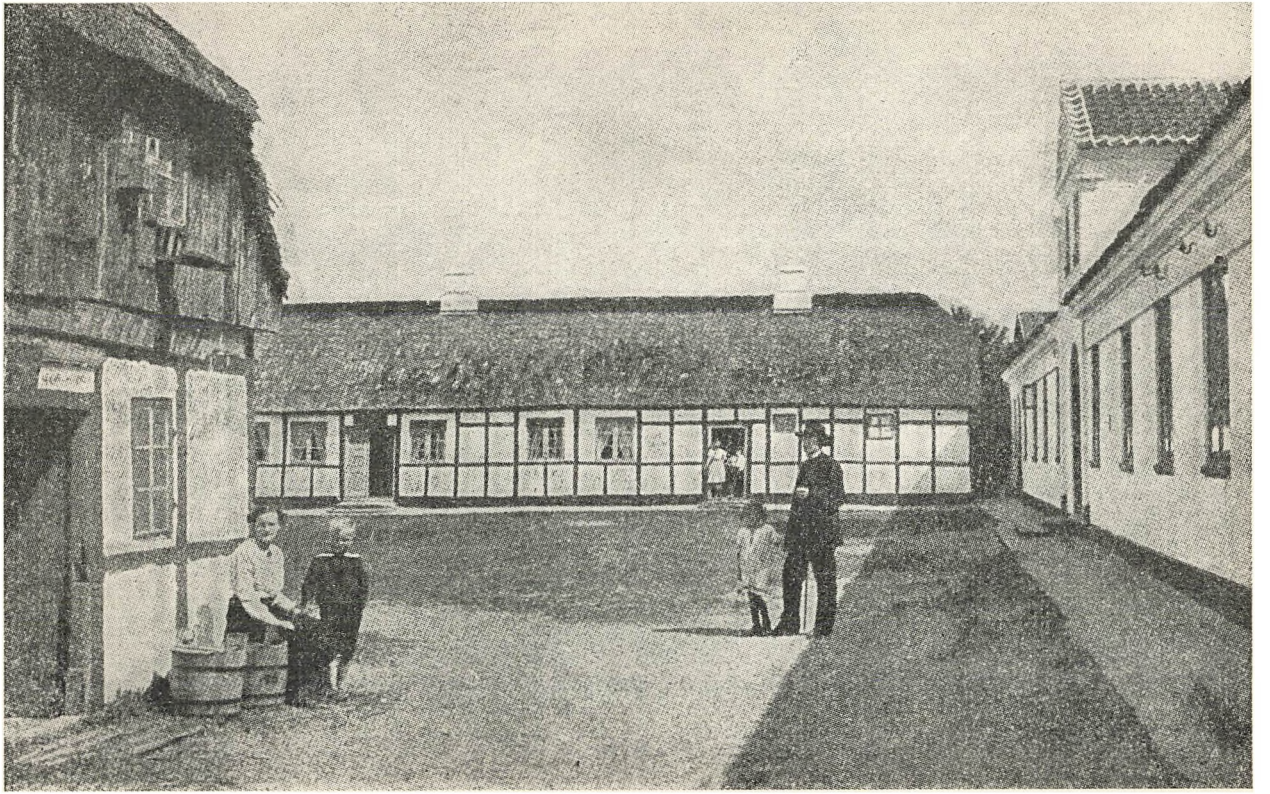

Klitgaards Købmandsgaard i Blokhus

og Ribergaard og derefter kringlede sig ned over Tornmarken til Blokhus, blev nu ført i lige Linie fra »Korsvejen« ved Kirken til Blokhus og lavet til Grusvej. Klitgaard mente da, at disse Omstændigheder bød paa gode Fremtidsmuligheder og byggede Gæstgiveriet »Nordsøen« med Bageri og ligeledes sin solide Hovedbygning til Gaarden, der endnu staar som Minde om en Stortid. Bygningen fik Trappesten af rød Arendal-Porfyr, og over Butiksdøren sattes et stort Skilt med»Kongelig privilegeret Handel«, thi en Næringslov med Handelens Frigivelse var jo endnu ikke kommet.. Ved 1838 havde han ligeledes bygget en stor Lade, saa Gaarden havde nu faaet fire Længer. Fra sin Tysklandsrejse hjemførte han Service med Gæstgiveriets Navn paa, hvad der da var ukendt Luksus heroppe.

Efter Svigerfaderens og Svogernes Død var han blevet Strandfoged over Stranden fra »Kogens Rende« i Syd til Ejersted Ilbæk i Nord, ialt 5—6 km; endvidere havde han 1842 faaet Beskikkelse som Strandingskommissionær og var 1844 blevet Forligskommissær; 1841 Medlem af Sogneforstanderskabet for Saltum-Hune og fik 1844 oprettet en Befordringsstation paa Ruten Hjøring-Tisted via Blokhus, for hvilken han var Opsynsmand, og som han havde i Entreprise[84]). 1843 fik han sin Skudehandlerbevilling udvidet til ogsaa at gælde Salg af mange andre Varer, som han dog skulde købe hos Købmænd i Aalborg eller Hjøring, hvad naturligvis hverken han eller andre store Skudehandlere, der selv drev Sejlads paa Udlandet gjorde; de smuglede dem ganske simpelt ind og beværtede de fattige Kysttoldere godt. 1850 fik han som den første i Danmark kgl. Bevilling til at handle med Manufakturvarer paa Landet. 1847 var Klitgaard Medlem af

84) Nedlagt 1866.

Valgbestyrelsen for Stændervalgene, og samme Aar fik han en Læge til at bosætte sig i Blokhus, men det blev dog ikke af Varighed, hvorimod det Foraarsmarked, som han 1852 fik oprettet her, men som dog aldrig blev af større Betydning, bestod til 1903, da det flyttedes til N. Saltum. Ogsaa for Oprettelsen af Redningsvæsenet, der fandt Sted 1852, interesserede han sig stærkt og skrev Artikler herom i Aviserne; som Strandfoged og Strandingskommissionær havde han jo ofte Lejlighed til at opleve Strandingstragedier ved Kysten[85]), og hans og Hustrus Omsorg for strandede Søfolk og for de forulykkedes Begravelse, som han ofte bekostede, omtales bl. a. i »Aalborg Stiftstidende« Nr. 99 og 145 for 1860. Til Bjergning af Vrag lod han konstruere og lave en hel Del Redskaber (Tænger, Jernkiler m. v.), som i min Barndom laa paa Stuehusets Loft, og paa Fiskeriets Omraade havde han Marsvinsgarn, Haagarn, Hummerringe m. v. og var Parthaver i Dybsvod med Baad og Kærre; men han deltog dog ikke personlig i Fiskeri udover, at han havde en Karpedam ved Blokhus Bæk.

Paa Landbrugsomraadet kan det nævnes, at han i 1840'erne merglede hele sin Mark, og at han 1846 købte en Ejendom kaldet »Brohuset« paa Grænsen af Jetsmark og Hune Sogn, hvor han byggede en lille Forsøgsgaard og holdt ca. 14 Køer samt — Kaniner. Til denne Gaard anskaffede han sig bl. a. en Tromleharve og forskellige nyere Redskaber, og fra England fik han en Tyr og en Kvie af Ayrshirerace og engelske Faar og Svin.

Han gjorde ogsaa Forsøg med Dyrkning af Lupiner og udstillede Maltbyg paa Landbrugsudstillingen i Køben-

85) Jfr. hans Søn, Skibsfører C. J. Klitgaards Erindringer i »Fifty years as master mariner« (New York 1930). I Uddrag og Oversættelse ved C. Klitgaard i »Vends. Aarbøger« 1939, S. 72 ff.

havn 1852, ligesom han var ivrig Tilhænger af Dyrkning af den olieholdige Spergelplante, som han gjorde et stort Arbejde for at faa indført i England og navnlig i det norske Landskab Jæderen (syd for Stavanger), hvor Naturforholdene minder meget om Vendsyssels Vestkyst. Kommer hertil, at han dels købte og dels paa flere Hundrede Aar forpagtede betydelige Arealer i Hunetorp Mose med Mosekultur for Øje, vil man skønne, at ogsaa hans Landbrugsinteresser optog ham, skønt man skulde mene, at han egentlig kunde have nok at gøre med at passe sin Handelsvirksomhed, i hvilken han beskæftigede 1 Bogholder, 2—3 Handelsbetjente og et Par Lærlinge samt et Par Karle foruden Folk til at ælte og pakke Smør, salte Kød, Flæsk og Huder, behandle Kalve- og Faareskind, kaste Korn paa Lofterne, »skibe« (losse og lade) Fartøjerne o. s. v., saa hans Forretning vel nok daglig skulde give Underhold til ca. 40 Personer.

Som en Snurrighed kan anføres, at han paa sit Kontor havde Bier i Glaskuber med Flyvehul ud gennem Muren[86]), og da Kronprins Frederik (Fred. 7.) 1846 besøgte ham og viste Interesse for disse Bikuber, sendte Klitgaard ham en saadan Kube med Bier, som han af to Mænd lod bære til Aalborg hængende paa en Stang, ligesom man paa Billeder ser Moses' Spejdere vende tilbage fra Kanaaens Land med en mægtig Vindrueklase paa en Stang. Bikuben kom derefter med en Skipper til Odense, hvor Kronprinsen jo da residerede, og med den fulgte et Brev, hvori Klitgaard bl. a. skrev: »Jeg haaber der hos Dem ere Folk, som kiende Biernes Behandling, og jeg har desangaaende blot at giøre opmærksom paa, at Flyvehullet om Vinteren maa være tilstoppet i den ydre Ende

86) En anden »Snurrighed« var, at han af sine udenlandske Forbindelser ønskede sine Breve tilsendt ufrankeret, thi saa mente han at være mere sikker paa, at Postvæsenet drog Omsorg for, at han fik dem.

med lidt tørt Høe, som dog ei maa være tættere, end at Bierne derigiennem kunne have lidt Luft; dette aabnes i Marts Maaned, naar Sneen er borte og Veiret godt. Bierne flyve da ud og ernære dem selv — — —[87]). Historien melder intet om, hvorledes Kronprinsen var som Biavler.

Ved Mobiliseringen 1848 skænkede Klitgaard en Hest til Armeen og forestod Egnens Indsamling af Klædningsstykker og Strømper til Soldaterne, efter at han i »Slavekrigen« 1848 havde spillet en fremtrædende Rolle og ladet Smedene i Omegnen forfærdige en Mængde Vaaben i Lighed med Kystmilitspiggene. Af disse Vaaben laa der i mine Drengeaar Snese paa vort Loft, af hvilke Museet i Hjøring fik nogle.

Klitgaards Hovedinteresse gik dog nok ved 1850 ud paa at faa anlagt en Havn ved Hirtshals; han ses at have ofret mange Penge paa at fremskaffe Havneplaner fra Udlandet, lade foretage Undersøgelser af Bundforhold ved Hirtshals, og en Mængde formaaende Personer af forskellige Kategorier blev indbudt til Hirtshals for at vække deres Interesse for Sagen. Klitgaard viste sig her som en splendid Vært, saa man i min Ungdom sagde, at den første Mole i Hirtshals blev grundlagt paa Østersskaller og Champagneflasker. 1852 købte han for 3200 Rdl. Gaarden »Lilleheden« — nu Hirtshals Kro og Omgivelser — af Strandfoged Mikkel Christensen og med den Hæftelse, at naar et Fartøj paa 4 Reg. Tons kunde gaa i den paatænkte Havn, skulde Køberen yderligere betale 500 Rdl., og saafremt et Skib paa 30 Reg. Tons kunde gaa i Havn, skulde Sælgeren yderligere have 500 Rdl., altsaa ialt 1000 Rdl. Det blev jo ikke Klitgaard, der kom til at anlægge Havnen her; men da Staten 1919 eksproprierede Arealet her og anlagde Havnen,

87) Klitgaards Kopibog 30. Nov. 1846.

fik Mikkels talrige Efterkommere de 2000 Kr. udbetalt til Deling[88]). I Vinteren 1852 søgte Klitgaard gennem Folketingsmand, Herredsfoged L. T. Ammitzbøll at faa et Forslag om at give Klitgaard Koncession paa Havneanlæg her forelagt Rigsdagen, men Forslaget kom for sent, og kunde først blive behandlet i den følgende Rigsdagssamling, og da var Klitgaards »Lykkes Sol« gaaet ned.

Bortset fra, at Klitgaard utvivlsomt spredte sine Interesser paa for mange Omraader, bl. a. ogsaa Politik og Skibsforsikring, begyndte Uheldene for ham 1849, da en uassureret Ladning Smør sank i Drammens Fjord, hvor ved han tabte 1000 Rdl.[89]), efter at hans i Bergen nybyggede Skude »Birgitte« paa sin første Rejse til England 1848 havde bragt ham et Tab af 2100 Rdl. 1851 begyndte Dampskibsfart fra Tisted til England gennem Aggerkanalen, og 1852 kørte Klitgaard et Parti u s a l t e t Smør til Tisted for ad denne Vej at sende det til England; men imidlertid var der blevet for lidt Vand i Aggerkanal. saa Dampskibet ikke kunde passere, og Klitgaard lod saa Smørret køre til Klitmøller, hvortil han sendte sin Slup »Margrete«, ført af hans 17-aarige Søn Chr. Julius Klitgaard, for at sejle Smørret til England; men under Sejladsen sprang Skuden læk, ondskabsfulde Tunger sagde ogsaa, at den unge Skipper og hans ikke navigationskyndige Matros ikke kunde finde England, og Foretagendet endte med, at Skuden efter nogen Tids Forløb vendte tilbage til Blokhus med det usaltede og nu fordærvede Smør, som saa maatte afhændes til »Maste-

---

88) Se min Artikel »Hirtshalshavnen« i »Vends. Aarb.« 1929, S. 203—232.

89) Før 1852 kunde Fartøjerne og Ladning fra Vendsyssels Vestkyst ikke forsikres, men der blev da tildels ved Klitgaards Initiativ oprettet en Søforsikringsforening for disse Fartøjer.

fedt«[90]) i Norge. Denne Ekspedition kostede Klitgaard 4000 Rdl. Endelig købte han s. A. paa Børsen i København 1600 Tdr. Byg at afhente i Bogense og Kalundborg, samt 10,000 Potter Brændevin at aftage i København, og da Bygprisen faldt, slog disse Uheld hans Økonomi omkuld, saa han i September maatte standse sine Betalinger og søge Akkord paa 50 pCt. med sine Kreditorer. Hans Underskud var da 8000 Rdl. Heller ikke Gæstgivergaarden »Nordsøen« blev noget lukrativt Foretagende for Klitgaard, idet han vedblev at udvise sin tidligere Gæstfrihed mod Fremmede, der kom til Blokhus, og det kunde Gæstgiveren jo ikke leve af, hvorfor Klitgaard en Tid selv maatte drive Gæstgiveriet. 1855 skrev han, at han ikke troede, at Blokhus egnede sig som Badested, men heri tog han jo fejl.

Klitgaards Akkordforslag, der var anbefalet af tre Storkøbmænd i Aalborg, gik dog ikke i Orden saa hurtigt, og i Januar 1853 erklærede han sig konkurs, hvorefter Boet gennem Skifteretten udbragtes til 40 pCt. for Vekselgæld og 25 pCt. for Boggæld. Opgørelsen trak længe ud, og først i December 1853 fik han Boet udleveret til fri Raadighed, efter at C. F. Tietgen havde besøgt ham og lovet at virke for Udleveringen. Butikken var dog kun lukket en Maanedstid, idet Klitgaard i Februar 1853 mod Kaution af Venner fik udleveret Effekter for 3000 Rdl., deriblandt Skuden »Neptunus«, og han kom ogsaa godt i Gang igen i de følgende Aar, saa han kunde betale sine Kreditorer fra Fallitten[91]).

Den almindelige Verdens-Pengekrise 1857 slap han nogenlunde helskindet fra, skønt han havde frygtet for atter at maatte standse, da saa mange Handelshuse, som han var i Forbindelse med, bl. a. Henrik Pontoppidan i

---

90) Til at smøre Master og Ræer med.

91) Jfr. i øvrigt Poul Engelstoft og Svend Dahl: Dansk biogr. Leksikon.

Hamburg, bukkede under, og ligeledes gik hans Broder, Købmand Søren Klitgaard i Nibe, fallit, og Klitgaard var økonomisk interesseret i denne Forretning.

Men nu var Skudehandlernes bedste Tid forbi; rundt om opstod i H. t. Høkerloven af 1856 Smaaforretninger, som opkøbte Landbrugsprodukter, og med den almindelige Næringslovs Ikrafttræden 1. Jan. 1862 kom der efterhaanden store Landforretninger som f. Eks. Chr. Larsens i Manna og N. P. Nielsens i Vedsted for denne Egns Vedkommende. I Maj 1863 løste Klitgaard Næringsbevis som Købmand, men det forøgede jo ikke hans Omsætnings Størrelse.

Som foran nævnt havde han 1844 søgt Carlsbad for Leverlidelser; den gentog sig næste Aar, da han ogsaa klager over Depression, og i Aarene 1862—65 klager han ligeledes over Koldfeber, Astma og Melankoli, og det er tydeligt at skønne, at det gik tilbage med saa vel hans fysiske som hans psykiske Befindende. Under Krigen 1864, da de fjendtlige Tropper ogsaa kom til Blokhus, sejlede han med »Neptunus« til Stavanger for ikke at irriteres ved Synet af Tropperne; det overlod han til sin Hustru og min Far, hans yngste Søn, som da var kommet hjem paa Grund af Sygdom efter en kort Krigstjeneste i Marinen, og som fra 1861 dels var Handelsbetjent hos ham og dels Skipper for »Neptunus«. Imidlertid blev Klitgaard meget svær, og 1866 lejede han Bolig i Aalborg, hvor han vilde være hver anden Uge for at gennemgaa en Kødkur for Fedme; men snart tog han stadigt Ophold der og drev Grossistforretning med Smør, vist indtil 1871, da han tog Ophold i Hals, hvor hans ældste Søn, Thomas, var Købmand, og her døde han 26. Oktober 1877 »af Alderdom«, 75 Aar gl. Han blev under stor Deltagelse fra nær og fjern begravet i Hune, og i »Aalborg Stiftstidende«s Nikrolog over ham[92])

92) Nr. 265 — 1877.

anføres, at han og Hustru havde udvist stor Godgørenhed saa vel mod Fattige som mod skibbrudne Søfolk.

Jeg husker ham som en gammel laskefed Mand, der blev kørt i en Rullestol, fordi han var for svær til at gaa, og med Paryk.

Hans Hustru Christiana Brix døde i Blokhus af Apoplexi 10. Marts 1870, 71 Aar gl.

Under sin Vendsysselrejse 1865 besøgte Goldschmidt Farfar og skriver i sin Dagbog: »Skjøndt han er en lille Mand, er der noget storskaaret ved Alt, hvad han tager sig for«, og det er vist rigtigt nok; men mit Indtryk af ham er, at han havde for mange Jern i Ilden paa én Gang.

Hans Hustru var en lille væver Person af et udpræget sydlandsk Udseende; hun havde et stort Mod, en stærk Villie og en ualmindelig Energi, hvad der gjorde sig gældende i baade smaat og stort. Da nogle engelske Søfolk fra en Stranding 1863 kom i Slagsmaal, gik hun dem resolut imellem og udskældte dem paa godt Jysk, hvad der bragte dem til Ro; da Herredsfoged Ammitzbøll græd og var fortvivlet, medens man ventede paa Rendsborg-Slavernes Ankomst 1848, satte hun Mod i ham og var forøvrigt overbevist om, at hele Postyret var bygget paa Løgn og Fantasi; hun vaskede fremmede Folks Børn, hvis de trængte til det og gav dem Prygl, hvis hun fandt det tjenligt; hun var »klog Kone« i Sygdomstilfælde og kurerede Kronprins Frederik for »Tømmermænd« ved at lægge Aaleskind udblødt i Eddike paa hans Pande, og til hende henvendte Folk sig om Raad og Daad, f. Eks. naar de skulde have en Søn kasseret til Soldatertjeneste. Alle agtede hende, og adskillige frygtede hendes skarpe Tunge, som hun brugte uden Personsanseelse. Kort sagt, hun var Egnens uofficielle Øvrighed og dertil ligesom hendes Mand meget godgørende.

I »Erindringer fra min Barndom og Ungdom« fortæller J. C. Hostrup, at han som Student kom til Blokhus, hvor

Købmand Klitgaard modtog ham med aabne Arme, og »i hvis prægtige, joviale Kone jeg fandt Forbilledet til Madam Mortensen i »Tordenvejr«. Hun interesserede sig meget for Dyr: Paafugle, Papegøjer m. v.; en Interesse, som Far, der i det Ydre lignede hende meget, — lille og med sydlandsk Udseende — arvede. Han havde i min Barndom en Ørn i Bur, havde flere Papegøjer, en lille Abe, og som oftest norske Egern i Bur samt Kaniner i Frihed, tamme Graaænder, der parredes med vilde i Klitterne og kom vandrende hjem med deres Ællinger og havde et Par af de store, bidske saakaldte »Movkatte« fra Egense Skov, antagelig en Angorablanding. Farmor plantede ogsaa ca. 1840 Frugttræer ved Østsiden af det gamle Vaaningshus. Hun lod hente Muldjord fra Saltum til denne Have, og enkelte af hendes Træer lever endnu.

1. Maj 1866 overdrog C. Klitgaard Gaarden og Forretningen i Blokhus samt »Neptunus« til sin Søn Niels Bondrop Klitgaard, f. 1841, d. 1922, der 1866 blev gift med Jensine Christiane Katrine Jensen, f. 1846, d. 1919, Gaardejerdatter fra Kvorup i Jetsmark Sogn, hvilke var mine Forældre.

I den første halve Snes Aar havde Far endnu en stor Forretning og tog ofte til Norge; men efter at Jernbanen Nørresundby-Hjøring-Frederikshavn var kommet 1871, og Landboforholdene blev forandret, saa Bønderne ikke solgte Korn mere, og Smørret blev af en bedre Kvalitet end passende for det norske Marked, blev Befolkningen »orienteret« mod Øst (Jernbanestationerne) i Stedet for som tidligere mod Vest, og Fars Forretning smuldrede hen. 1881 gjorde »Neptunus« sin sidste Norgesrejse paa hvilken jeg var med, og blev saa oplagt paa Stranden (solgt 1884), hvorefter Far i et Par Aar fragtede dels danske og dels norske Skuder; men en fejlslagen Spekulation i Smør tvang ham 1885 til at søge Akkord med sine

Kreditorer, hvem han dog, ligesom hans Far før ham, ydede fuld Dækning i de følgende Aar.

To Billeder fra 1870'erne staar endnu i min Erindring: En Mængde Vogne, som leverede Tiendekorn, og en Mængde fattige Folk, der efter Sogneraadets Anvisning kom i Gaarden for at faa den dem bevilgede Understøttelse af Rug og Byg i deres Poser.

Da Handelen stadigt ebbede ud for Far, opførte han 1884 en Bygning for Badegæster og oprettede Pensionat for dem, »Klitgaards Hotel«, ligesom han lidt senere indrettede de store Butikslokaler til Gæsteværelser. Han var fra 1875 til 1911 Bestyrer af Blokhus Redningsstation; 1866—1922 Strandfoged; 1889—91 Forligskommissær; 1889—96 Retsvidne og gennem mange Aar Medlem af Søretten i Hjøring Amt og havde jo desuden sit Landbrug og var Repræsentant for Strandingskommissionær, Konsul Jørgen H. Nielsen i Hjøring.

Men endelig 31. Aug. 1917 drejede han Nøglen om for sin Butik og for de 5—6 Kunder, der var tilbage, og efter at han et Par Maaneder i Forvejen havde solgt sin Gaard til sin senere Svigersøn S e v e r i n S v e n n i n g s e n, der er den nuværende Ejer. Mine Forældre flyttede derefter ind i Gaardens gamle Længe, hvor Far var født, og her boede de til deres Død.

Paa Stranden laa gennem mange Aar i Klitkanten (ned for Pavillonen »Bellevue«) Farfars og Fars mægtige Skibningsbaad af Egetræ, der krævede 10 Mands Besætning, og ogsaa den smuldrede hen. Jeg sagde en Gang til Far, om han ikke vilde lade den bryde op og bruge Stumperne til Brænde sammen med Ror og de store Aarer. Han sagde nej, den skal blive liggende under Sandet som et Minde for kommende Slægter om Blokhus' handelsmæssige Stortid, — om den Tid, der svandt. Og der ligger den endnu, begravet under Sandet ligesom Ruinen af Skagens gamle Kirke.

NOGLE VENDSYSSELSKE LANDEVEJSKROER

Af C KLITGAARD

Min ærbødige Tak til Direktionen for Carlsbergfondet for Støtte til mine Arbejder.

I »Vendsysselske Aarbøger« 1923 har jeg givet nogle Oplysninger om de vendsysselske Landevejskroer ligesom ogsaa i min »Vendsysselske Veje« (1926); men i den siden da forløbne lange Aarrække har jeg Tid efter anden erfaret et og andet om flere af de i Artiklen nævnte Kroer og om nogle andre Landevejskroer heroppe, og da en hel Del af dem jo i de senere Aar har faaet mere Betydning for Samfærdselen som Følge af Motorkøretøjernes tiltagende Anvendelse, kan mine Optegnelser om disse Kroer maaske paaregne Interesse hos en Del af Aarbøgernes Læsere.

Tager vi Udgangspunkt i Skagen, hvor der endnu 1763 intet Herberge for Rejsende fandtes, idet de maatte søge Logi hos Private, kom der 1787 et Gæstgiveri, som oprettedes af Søren Christensen Skibsbygger, og 1788 fik den senere Amtstuefuldmægtig i Aalborg Laurids Melsen oprettet et Gæstgiveri i Højen, 1816 tog Toldbetjent Jens Nielsen Degn Borgerskab som Gæstgiver i Skagen, men disse Gæstgiverier blev ikke ved at bestaa, og først 1844 kom Rasmus Christensen Holsts Gæstgiveri, der efter

hans Død 1853 fortsattes 1868 af hans Hustrus Broder Erik Brøndum, nu »Brøndums Hotel«.

Ved Vejen langs Stranden fra Skagen til Fladstrand stod der i Jerup et Vagthus fra den skaanske Krigs Tid (1675—79), og ca. 1680 fik Borgmester i Skagen Fedder Hansen Høyer Bevilling til Krohold i dette Hus[1]), men denne Kro blev vist afløst 1737 af en Kro i Strandby, til hvilken Greve Schack Villinghof Holck til Gl. Vraa og Ellinggaard da fik Bevilling, og den blev da den eneste Kro mellem Skagen og Fladstrand. Kroen her blev antagelig afløst af Aalbæk Kro lidt Nord for den meget vanskeligt passable Knasborg Aa, over hvilken der først kom en fyldestgørende Bro 1854. Aalbæk Kro var her før 1834, da Lars Chr. Munk afhændede den, og den eksisterer endnu.

Ad den vestre Vej fra Højen til Tversted langs Stranden kom der Kro i Tversted o. 1740, og Bevillingen blev fornyet 1854.

Ved Uggerby Bro skulde fra 1752 betales Bropenge i et Brohus[2]), hvor der antagelig ligesom ved de fleste andre større Brohuse var uprivilegeret Krohold. Stedet laa til Asdal indtil 1802, da Skudehandler Peder Baltzersen i Kjul solgte sin Halvdel af nævnte Gods, men beholdt Broen og Kroen, hvilken sidste han solgte til sin Brodersøn Niels Larsen Baltzersen, der 1811 videresolgte den. Det ses ikke, hvornaar Kroen blev privilegeret, men den var det 1824 og til 1905, da Ejeren, Købmand Anton Larsen nedlagde den.

I Østvendsyssel nævnes der 1711 to Kroer i Ugilt Sogn, nemlig en i Lørslev og en i Ugilt By, men den sidstnævnte var i Linderum Mølle, hvor Kromanden 18. Jan. 1687 fik Bevilling til Krohold[3]). Afgiften

---

1) Horns H. Tgb. 4. Feb. 1689.
2) Hjøring Tgb. 11. April 1752.
3) Hjøring Tgb. 1. Okt. og 29. Okt. 1689.

var 2 Rdl. aarlig, hvilket var det almindeligste; men da denne Kro ikke nævnes 1733, er Bevillingshaveren 1711 Gertrud Pedersdatter vel ophørt med at svare Afgiften og har fortsat Bedriften som Smugkro, som o. 1740 beboedes af Peder Pedersen Juul.

En Kro i Taars Sogn og By havde 1711 Bevilling og indehavdes af Margrete Jerslev; den anføres heller ikke i Amtets Fortegnelse over Kroer 1733, men den var her dog 1741, da Niels Christensen Tambur var Kromand her. Den var i »Tenterhuset«, der først laa godt 500 m nordvest for Taars Kirke og ved Landevejen fra Taars til Hvidstedgaard[4]). Dens senere Historie kendes ikke fuldtud; men 1856 laa »Tenterhuset« ca. 200 m nordøst for Kirken, da Beboeren Søren Pedersen forgæves søgte om Krobevilling. Der var paa hin Tid da ogsaa en uprivilegeret Kro i Ilbro Bomhus (Gaarden »Amdal«), og o. 1843 kom en privilegeret Kro i Øster Vraa.

1787 fik Holger Reedtz-Thott til Voergaard kgl. Bevilling til Krohold i Præstbro i Voer Sogn, men kun for Rejsende, ikke for Sognets Folk. Præstbro Kro blev 1843 flyttet til Flauenskjold ved den nye Landevej.

Gl. Agersted Kro i Voer Sogn blev oprettet 1843, men blev ved Nørresundby-Sæbybanens Aabning 1899 flyttet til Stationsbyen i Præstbro, der ligger, hvor den tidligere Krogaard laa, og denne blev da flyttet nord paa til sin nuværende Plads (Matr. Nr. 4, Albæk S. vestlige Del). Samtidigt flyttedes Agersted Marked fra sin tidligere Plads (mellem Præstbro og Gaarden »Baandhagen«) til Agersted Jernbanestation, hvor der byggedes en Gæstgivergaard[5]), Flauenskjold Kro (se foran), blev oprettet 1843, og den ca. 1920 nedlagte Brøndens Kro i Skæve Sogn ved Brønderslev-Dybvad

---

4) Vennebjerg H. Tgb. 5. Okt. 1741.
5) Meddelt af P. Christensen, Try, som jeg ogsaa takker for flere andre Oplysninger om Kroerne.

Vejen var vist fra samme Tid. Voersaa Kro i Albæk Sogn anføres ikke i Amtets Krofortegnelse 1711, men havde vist eksisteret fra gammel Tid, da der allerede ved Aar 1600 var en ikke ubetydelig Skibsfart fra Voersaa[6]), og 1732 anføres Kroen her i »Rentekammerets Topografika«. 1843 fik den ny Bevilling. Asaa Kro er antagelig fra 1870'erne, da Købmand Pallesen opførte Hotel »Vendia« her. I Søndergaard i Melholt oprettedes Kro 1841, men den er senere nedlagt igen. 1711 var der Kro i Ørsø i Dronninglund S., og Thomas Larsen Kjærulf, Skovrider og 1719 Vejmester, havde Bedriften her[7]). Efter hans Død 1739 og efter at Ejeren, Gehejmeraad C. A. Plessen til Dronninglund, 1732 havde faaet Bevillingen til Krohold fornyet, bestod Kroen her fremdeles til 1899, da Ejeren C. Waarst flyttede den til den nye Station Dronninglund, hvor han opførte et stort Hotel.

1708 anføres en Kro paa Vasen i Horsens Sogn (Lyngdrup), hvilket Omraade hørte til Hjøring Amt indtil 1880. »Vase« betegner en opkastet Vej over lavt Terræn, og denne Vase kaldtes ogsaa »Lyngdrup Vase« og »Hjallerup Vase«, og Kroen kaldtes Nykro. 1748 fik Chr. Halchus til Langholt Bevilling til Kroen mod den betydelige Afgift af 8 Rdl. aarlig, men 1777 blev den nedlagt, efter at der 1744 var givet Bevilling til Jacob Sewerin til Dronninglund til Oprettelse af en Kro ved Hjallerup[8]), hvortil ogsaa Hundslund (Hjallerup) Marked flyttedes fra Gammel Dal ved Stiftamtets Skrivelse af 21. Maj 1745. Kroen, senere en anselig Gaard, laa paa Heden syd for Hjallerup, og da Frederik d. 7. engang som Kronprins (Januar 1843) overnattede her, fordi Godsejer Adolf Winkel til Dybvad ikke havde faaet

---

6) Afgifter af Stade- og Havnepenge ved Pinsemarked i Aalborg 1583 og 1594 (Byens Kæmnerarkiv).
7) C. Klitgaard: »Kjærulfske Studier«, S. 338.
8) »Vends. Folk og Land« II, S. 82 f. og Hjøring Tingbog 25. Maj 1745.

Besked om hans Komme til Dybvad, blev Kromanden Jesper Kjær saa beæret ved Besøget, at han fik Tilladelse til at kalde Krogaarden »Frederikshvile«, og han opkaldte sin 10. Juli 1843 fødte Datter efter Kronprinsen og gav hende Navnet Frederikke Caroline. Da Kronprinsen ogsaa gav hende en anselig Daabsgave, opstod naturligvis Folkesnak, om hvem der var Fader til hende[9]). Da Vejen fra Kraghede-Ørum til Asaa blev anlagt henimod 1850 og i Hjallerup krydsede Nørresundby-Sæby Vejen, flyttede Jesper Kjær 1858 Kroen til Krydsningspunktet og byggede et stort toetages, skiferdækket Hus, den nuværende Krobygning, der i mange Aar ejedes af G. Frederiksen.

Hørmested Kro blev oprettet o. 1835 og blev 1874 af Andreas Hegelund Ifversen solgt til Lauritz Berenth Schack fra Øster Svenstrup, men efter at Sindal 1871 var blevet Stationsby med Kro, tabte Hørmested Kro og Marked sin Betydning, og Kroen blev nedlagt, medens Markedet flyttedes til Sindal.

I Hals By var der utvivlsomt uprivilegeret Krohold fra gammel Tid, og 1732 fik Ejeren af Dronninglund, der ogsaa var Ejer af Hals, Gehejmeraad C. A. Plessen, Bevilling til Krohold her, antagelig det senere Hotel »Dania«, men i Marts 1737 gaves Bevilling til Malene Bang paa Krohold ved Hals Bro, og det maa vel være det senere Hotel »Kattegat« ved indre Ende af Hals Bro, nu nedlagt.

Hirtshals Kro er fra 1879. Tidligere har der været Kroer i Stenum (Bevilling 1675) og i Manna og Tise Svingel (1711 og 1719), men disse synes at være blevet nedlagt før 1733, hvad ogsaa 1773 var Tilfældet med den 1668 oprettede privilegerede Kro i Vrensted, til hvilken Bevillingen blev fornyet 1731. Kroen i Løkken, nu Hotel »Klitbakken«, blev oprettet o. 1797.

I Blokhus var Kro 1635, og 1711 havde Skudehandler Jens Andersen Uttrup Privilegium paa Krohold her,

9) Jfr. »Vends. Aarbøger« 1951, S. 10.

men efter hans Død 1720 var Kroholdet her vist uprivilegeret indtil 1844, da Skudehandler C. Klitgaard fik Bevilling og byggede det endnu bestaaende toetages teglhængte Gæstgiveri »Nordsøen«, som han forsynede med Service med Hotellets Navn.

Idet der i øvrigt henvises til min Artikel i »Vendsysselske Aarbøger« 1923 og min »Vendsysselske Veje«, skal her endnu kun anføres, at Calundan i Brøndumgaard i Kollerup Sogn (V. Han H.) 15. Nov. 1793 fik Bevilling til Krohold her (Kroen blev o. 1840 flyttet til Fjerritslev), og der anføres i Bevillingsakterne, at der ingen privilegeret Kro da var mellem Aabybro og Tisted, altsaa paa en Strækning af ca. 75 km.

Dette lyder mindre troværdigt. Ganske vist var der — antagelig fra Middelalderen — Krohold i Aggersund, og 1663 omtales en privilegeret Kro her, ligesom der 1737 gaves Bevilling til Mads Speitzer paa Aggersborggaard til Krohold ved dette Færgested; men det var jo ikke al Færdsel mellem Aabybro og Tistedvejen over Vesløs Vejle eller Vust, der gik om ad Aggersund; den meste gik vel over Bratskov-Svenstrup Bro, hvor der o. 1650 var Krohold i Brogaarden vest for Broen, vist den nuværende Gaard »Gammelkro«. 1737 udstedtes Bevilling til Major Frantz Rantzau til Bratskov paa Krohold i Brovst, men Kroen blev i Sønder Skovsgaard i Nabosognet Ø. Svenstrup, hvor Rantzau allerede ca. 1731 havde indrettet Krohold; se nedenfor. Han drev vist selv S. Skovsgaard ved Bestyrer til sin Død 1738, og derefter blev Gaarden bortforpagtet til Jeppe Jensen fra Bisgaard i Skræm, f. 1710, d. 1740, gift 1739 med Karen Pedersdatter Lassen, f. 1718, d. 1799, Datter af Selvejer Peder Lassen Roed i Tanderupgaard i Bejstrup Sogn og Maren Svendsdatter Bondrup. Efter Jeppe Jensens Død ægtede Karen Lassen 1741 Mogens Christensen Brix, Ørding paa Mors, f. 1707, d. 1766, som

fortsatte Forpagtningen af Sdr. Skovsgaard indtil 1742, da han flyttede til Nørbjerggaard i Gøttrup Sogn og 1760 købte Bisgaard i Skræm. Dette Ægtepar er Stamforældre til den store Slægt Brix i Han Herred og dens Forgreninger.

Efter Jeppe Jensens Død 1740 ophørte Kroholdet i Sdr. Skovsgaard, i hvert Fald som privilegeret, men 1752 fik Bratskovs Ejer, Oberst Hans Rudolf Grabow ny Bevilling til Krohold i Brovst. Den ophørte 1773 efter hans Enke, Margrete Øllegaard Rantzaus Død 1772, og derefter holdtes der antagelig Kro uden Bevilling indtil Øster Svenstrup Kro oprettedes ca. 1830 ved den nye Nørresundby-Tisted Vej, og 1897 flyttedes den til Skovsgaard Jernbanestation.

KROEN I SØNDER SKOVSGAARD[10])

Om et Huus, som blev bygget paa Synder-Skous-Gaard:

Vi lever, som vi komm i Gaar,
Og flytte skall i Morgen,
Ja end i beste Blomster-Aar
Har Liffvet ingen Borgen;
For Leen faldt det grønne Græs,
Vi falmer og som Høe,
Vor Høe-Slætt minder Foenum es[11]).
Og Du skalt en Gang døe!
Vi bygge, som vi skulde staae
I Kap med Muur og Steene,
Og holde ud med striden Aar,

---

10) Digtet er af Sognepræst i Brovst-Ø. Svenstrup Chr. Henrik Mygind (1682—1734). Det findes i C. H. Helverskovs Collectanea (Thott i Fol. 746, Kgl. Bibl.) og maa være fra ca. 1731. Helverskov til Irup døde 1733.

11) Foenum es = Du er Hø; jvf. »Alt Kød er Hø osv.« (Esaias 40,6 og Peters 1. Br. 1,24).

Med Træers Bull og Greene,
Vi pooder, plandter, pyndter nætt
Paa vores Skue-Staffvn,
Deraf den sildig Verdens Ædt
Kand see vor Iid og Nafn.
Saa har D e n æ v i g H ø y e G u d
Vor Haab mod Frygten lencket
Og inden Dødens visse Bud
Vor Leve-Løb beskrængcket,
Att vi aff Frygt huer Øyeblick
Skal kiege i vor Grav,
Dog bruge i det Liffv, vi fick,
Vor flittig Søsle-Stav.
Gud har sin Himmel vell bereed
Till de Udvaldes Glæde,
Paa Jorden gaffv Hand A d a m s Sæd
Ett Huus og Leye-Sæde;
Var der ey Frygt for Dødens Tvist,
Da bleffv Hans Himmel tomm,
Var der ey Haab til Levnets Frist,
Var Verden Tommerom.
Jeg H e r r e n[12]) saae paa Siuge-Seng
I Tusind Hierte-Sucke
Imellom Frygt og Haab i Fleng
For Himlen ydmyg bucke,
Hand bygde fast paa Himmerig
I Troe og flittig Bøn,
Var vell tilfreds at give sig
Till ævig Naade-Lønn.
Nu ser jeg hannem frisk og sund
Hos Tømmer-Manden hvile,
De i den bliide Sommer-Stund
Med Værcket flittig iile;
Saa er hand ferdig, naar G u d vill,

12) Frantz Rantzau til Bratskov, f. 1684, d. 1738.

Att flytte hissed hiem,
Saa er hand flittig, om Gud vill,
Sin Agt at føre frem.
Hand, som har seet till Døden send
Saa mangen frejdig Kiæmpe,
Ja finder sielv sit Legem skændt
Aff Kugler, Stød, Ulæmpe[13]);
Ey Under, at hand Døden bær
I sin Memorial[14])
Og holder sig sin Gud saa nær
Med Himmell Vold og Vall
Hand, som har seet i Martis Spill[15]),
Att alle Stød ey rammer,
Og sielv mod Døden hidindtill
I Herrens Naade brammer;
Ey Under, at hand pyndter op
De gamle Brag og Brøst
Og, nest Gud, lever i det Haab
At finde Glæde-Høst.
Till Lycke! Jeg da sige vill
Med Huuset, som I reyser[16])
Herr Rantzau! Dette lægges till:
Det ziirlig staaer og kneyser
Imod Bratskous Øxen-Stald,
Som bygged blev i fjor;
Thi Skousgaard æres i det fald,
Her holder Herren Bord[17]).
Perdon[18]), Jeg beder, at Jeg maae
Tilstædes vell at kiende,

---

13) I Slaget ved Høchstädt 1704.
14) Erindring.
15) Krigsguden Mars.
16) Hovedbygningen paa Sønder Skovsgaard.
17) Frantz Rantzau synes altsaa selv at have drevet Gaarden ved en Forvalter.
18) Om Forladelse!

Huorledes Hand vill huer en Vraae
Till Mag og Nytte vende
Som der var visse Rum og Læe
I N o æ F'lyde-Boe[19]),
Til Mag og Nytte vende,
Saa bliver her for Folck og Fæe
Afdelet Rumm og Roe.
Her sex og tiuve Bindinger[20]),
Der agter mand at reede,
Først Giæste-Kammer for Enhuer,
Som er aff Veyen kiede
Og her begiærer L o g e m e n t,
De Giæste-Frihed faaer,
Og till behørig T r a c t a m e n t
Till de fahr' ud aff Gaard
Det smiiler F'eye-Pigen ved,
Hun hører Skaden skrade,
Hun venter vist, vi faaer i Stæd
De Giæster gild' og glade,
Saa vancker Dricke-Penge nock
Till Knipling, Floor og Stads,
Huormed vi i vor Kirckeflock,
De andre siger Trads!
Dernest har mand og seet for Gott
Ett Hønse-Huus at mage,
Att de af Ræven ingen Spott,
Aff Iiler ingen Plage
Skall vente, men i Høye-Lofft
Kand søge Natte-Rage (?).
Did de og ind aff Koren-Tofft
Undviiger Ørne-Kloe.
Der huiler sig den P o m m e r Kock[21])

19) Noahs Ark.
20) En Binding = Mellemrum mellem Stolperne, sædvanligvis 2—2½ Alen.
21) Kalkun.

Med sine mange Quinder,
Fuld liden er den Kylling-Flock,
O! See! Huor Taaren rinder!
Saa striide ned paa A n n e s Kind
For saadan K y l l i n g-P e s t.
Hun springer aff sit gode Skind,
For de er bliven quæst,
Men hun dog nøyer maae i Aar
Med topped Høns og Unger,
Deraff hun braaged Hahner faaer,
Der Natte-Stund udsiunger
Ja mange Hønse-Gilding[22]) skiøn
Indtill en anden Dag,
Hun fylder af det store Kiøn
Det heele Hønse-Mag[23]).
Naar Kudsken kommer ind i Gaard
Og smecker med sin Svøbe,
Paa Reisen hand da Ende har
Hand spænder fra, lar løbe
De sveedig Heste ind i Stald,
Hand Tøyet vell forvahr
Og passer paa sin Tiid og Kald
Att giøre alting klahr,
Att da ey Vognen skall i Sluud,
I Sool og Vinden forne[23b]),
Ey derpaa lade Koe og Stuud
Skall skubbe Hals og Horne,
Da er her og et Vogne-Stæd,
Huor Vognen skiudes ind,
Der bliver Affsæt, Hiull i Fred,
Og skades ey en Splind.
Sex Binding og beskicked er
Till frugtbahr' Faar og Lamme,

22) Kapun.
23) Hønsehus, Rum.
23b) c: frønne, blive raaden.

Dem holder høyt i Priis og Værd
En ædell huuslig (?) Dame[24]);
Var hun her kun, Hun kommer vell,
Hun smiled' under Skind,
Att aff den line Faare-Boll
Forskaffes aarlig Spind,
Da giffver det den Gamle Møe
Paa Skotte-Rocken[25]) driver,
Faaer de kun aff det gode Høe,
De aldrig udebliver
Med Renten, men af Kiød og Huud,
Aff Ost og andet Gott
Sin' Huuse reeder ud,
De tiener ingen Spott.
Femb Par udaff de bæste Kiør
Hernest skall Bolig nyde,
De Pigens Arme trætte giør,
Naar de vill Melcken yde;
Vill Røgteren kun være troe
Og kaste vell for Tand,
Hand tiener sig et gott Par Skoe,
Det sees i Melcke-Spand.
I Malcke-Piger! Slummer ey,
Deraff vill Koen stylte[26]),
Da bliffver vist en Fandens Rey[27]),
Det savnes i jer Bylte;
Men stripper Koen dygtig ud
Med Tagt og vaagen Sang,
Ad Aare bliver I vell Brud,
Det gaaes en anden Gang.

---

24) Antagelig Jomfru Margrete Ide Gregersdatter Høg fra Vang i Sulsted Sogn, der boede i Sønder Skovsgaard 1731 og døde paa Langholt i Skæve Sogn 1755.
25) Spinderok med stort Hjul.
26) Sætte af paa Mælkeydelsen.
27) Tummel, Spektakel.

Her hos halfftredie Snees og tue[28])
Udaff de J y d s k e S t u d e
Skall finde Ly og Huile-Boe
Mod Kuld i Vinder-Knude,
De nærmest paa Befordring staaer
At flyttes till B r a t s k o v,
Derfra de siden modig gaaer
Till H o l l a n d med Forlov.
Saa er da alting artig sætt,
Huo det vill ret beskue,
Frygt ey! det bliver og saa tætt,
Her fattes kun en F r u e[29])!
Der smuckt ved H e r r e n s høyre Haand
Kand priise saadan Iid
Og kierlig for en sund Forstand
Og ufortrøden Fliid.
Holdt op min Pen med Skiemte-Sprog,
Jeg mig till Alvor vender,
Mand siger, att et Trolde-Sprog
Gav fordum fra sin' Hænder
En H a f v e, G y l d e n-R o c k og Teen
I R a n t z a u-S t a m m i s Vold,
Deraff er Lycke uden Meen
I deris H e r r e-S k i o l d[30]).
Men huo vill mig det bilde ind,
Att Lycke aff Ulycke,
Att Skæbne effter Trolde-Sind,
Att Seyer effter Tycke
Kand flyde aff det sorte Pack?
Jeg tør vel sige: N e y!
Det er kun Tant og gammel Snack!

---

28) 52 Stude.
29) Det synes, som om Rantzaus Frue ikke har opholdt sig paa Bratskov paa Byggeriets Tid.
30) Adelsvaaben.

Jeg veed en anden Vey:
Guds Forsiuns Gylden Hiull
Har spundet deres Skæbne;
De under Himmlens Skygge-Skiull
Har hafft en herrlig Effvne,
Nu vell! I sex Gang Hundrede Aar
Og staaed i Kongens Gunst
For Seyer, Manddom, blodig Saar
Og Hiernens rare Kunst.
Den samme Ævig Høye Gud
Sin Naade-Teen vil fæste,
At den ey hastig løber ud,
Men Lifv og Aar till beste.
Gid, min Patron, saa pyndtes vell
Guds Kircke og Hans Boe,
Faaer Lycke, till Hans ædle Siæll
Gaaer ind i Himmel-Roe!
Men en aff Stammens ædle Mænd
Hand derpaa stedse mager,
Att huor Hans Tancker vender hen,
Hand bygger, pyndter, jager,
Dog først og sidst har Øye paa
Det Høye Cabinet,
Huor ævig Huile er at faae,
Naar Hand er mætt og trætt.

AF REGNSKABSBOGEN FOR HALS KIRKE PAA LÆSØ

Ved C. KLITGAARD

Min Tak til Direktionen for Carlsberg Fondet, der støtter mit historiske Arbejde

Læsø tilhørte omved Aar 1200 Domkapitlet i Viborg, maaske skænket dertil af den 1132 afdøde Biskop Eskild, men før 1219 solgte Kapitlet ¼ af Øen til Vitskøl Kloster; efter forskellige Stridigheder mellem disse Ejere, tilbagekøbte Domkapitlet 1320 denne Fjerdepart og var herefter Eneejer. Læsøboerne var Arvefæstere under Domkapitlet, til hvilket de svarede Landgildeafgift, og da Domkapitlet 1872 ophævedes, idet dets Medlemmer (Biskop, Stiftsprovst, Rektor m. fl.) blev lønnet som Statsembedsmænd, gaar den tidligere Landgildeafgift nu i Statskassen, og Stillingen som Kapitlets Landfoged paa Læsø ophævedes 1858.

Foruden Landgildeafgifterne havde Kapitlet fra Middelalderen til o. 1650 stor Indtægt af Saltsydning, af Strandinger, Fisketold og Sælfangst.[1])

Læsø var delt i tre Sogne, der fra Aar 1600 udgjorde ét Pastorat: Byrum, Vesterø og Hals (eller St. Olufs Sogn). Alle Kirkerne var opført i gotisk Stil af Mursten, men i sidste Halvdel af 1600erne blev Hals S. ødelagt af Sandflugt, og Beboerne blev deraf drevet fra Hus og Hjem, saa de ikke kunde vedligeholde Kirken med Kirke-

1) Iøvrigt henvises til H. Grüner Nielsens fortrinlige Bog »Læsøfolk i gamle Dage« (1924).

tienden, og 1710 var den faldefærdig; men man vedblev dog at holde Gudstjeneste der til 1722. Ved Aar 1800 var Kirken helt sunket sammen. Kirken, der var overhvælvet, synes at have været godt 28 m lang og ca. 9 m bred. 1894 blev Kirketomten — en græsbevokset Banke — undersøgt af Pastor Østrup og Konsul Axelsen, og ved Udgravning fandtes der under Koret en stor Del Skeletrester og Ligkistehaandtag af Jern. Af det ca. 70×65 m Kirkegaards-Stendige er en Del tilbage. 1948 har »Historisk Samfund for Hjøring Amt« opsat en Mindesten paa Kirketomten, som er fredet under Nationalmuseet.

I Landsarkivet i Viborg findes Hals eller Østre Sogns Kirkeregnskabsbog for Aarene 1588—1705. Den er betegnet Nr. 5, men det er tvivlsomt, om denne Angivelse er Løbenummer for denne Kirkes Regnskaber. Det er en meget tyk Bog i Kvart og i skindovertrukket Træbind med to Messingspænder, og den indledes med: »Anno Jesu Christi millesimo quingentesimo octuagesimo octavo[2]) lodt M. Peder Høg, Canich wdi Wiborrig och Procurator paa Lessøe[3]) kiøb thenne bog thill Hals Kircke for thie mark danske«.

De herefter følgende Uddrag af Regnskabet gengives delvis paa Nydansk. »Anno Jesu Christi MDLXXXVIII (o: 1588) den tredie Søndag efter Trinitatis, som var den 11. Augusti, blev hørt Kirkeregnskabet udi Hals Kirke udi Magister Peder (Frandsen) Høgs, Kannik i Viborg og Forstander paa Læsø, Hr. Christen Poelsens, Sognepræst paa Læsø, og de bedste, meste af

2) o: 1588.

3) Næsten hvert Aar sendte Kapitlet i Viborg ved Sct. Olufdags Tid (29. Juli) et af sine Medlemmer til Læsø for at tilse Øens Administration og modtage Domkapitlets Indtægter; dette Hverv gik paa Omgang, og den Befuldmægtigede kaldtes Procurator Lessoviæ og boede under sit Ophold paa Øen i et muret Hus i Landfogedgaarden Klitgaard.

Sognefolkenes Overværelse, og der alle Indtægter og Udgifter var flittigen lagt og regnet, blev Kirken skyldig Hr. Christen Poelsen, Sognepræst (og Kirkeværge) og Jens Lauridsen (Kirkeværge) dette efterskrevne.

Først Hr. Christen Poelsen 11 Daler 3½ Mk. 2 Sk.

Herimod blev Hr. Christen Kirken skyldig 1000 Tagsten og 2000 Mursten, som skal udi sin Tid føres til Regnskab.

Dernæst blev Kirken Jens Lauridsen skyldig 16 Dlr. 1 Mk. 6 Sk. Er ham tillagt 2½ Mk. i hans Regnskab, som er af Kirken afgjort. Stander tilbage Kirkens Tiende, han skal indkræve og føre til Regnskab tilkommendes Aar: Erik Mogensen 1 Aar, Erik Jensen 1 Aar, Niels Jensen 2 Aar.

Her foruden haver Kirken hos Jens Lauridsen en Sølvske. Findes til Kirkens Brug hos Hr. Christen Poelsen en liden Kalk og Disk, item en liden Sølvbuddik til Alterbrødet. Ydermere haver Jens Lauridsen hos sig to seksalens Stolper, som er overblevet af Kirkens Bygningstømmer.

Indtægt af Kirkens Kedeler tilkommendes Aar 1589:

Mads Eriksen 2 Afgerder[1]), skulde opkræves 1 Mk. næste Aar.

Henrik Smed 2 Afg. — 1 Mk.

Laurids Winther 3 Afg. — 1½ Mk.

Knud Sørensen 3 Afg. — 1½ Mk.

[1]) Afgerd, »Aagerd«, = Part i Saltkedel; i dette Tilfælde maaske 2 Kogninger. Kirken havde Saltkedeler til Udlejning indtil 1616, da ogsaa de private Saltkedeler næsten gik af Brug, dels paa Grund af Fyrreskovens Undergang her som Følge af Rovhugst og Sandflugt, og dels fordi Salt fra Norge, Lyneborg og Spanien blev lettere og billigere at faa i Købstæderne. 1651 brugtes kun 4 Saltkedeler paa hele Læsø.

Jørgen Lauridsen 1 Afg. — 8 Skill. skulde opkræves næste Aar.

Anders Smed 3 Afg. — 1½ Mk.
Niels (Lauridsen) Trold 2 Afg. — 1 Mk.
Morten Poulsen 1 Afg. — 8 Sk.
Knud Japsen (ɔ: Jacobsen) 2 Afg. — 1 Mk.
Laurids Reersen 2 Afg. — 1 Mk.
Jens Lauridsen i Bastkær 2 Afg. — 1 Mk.
Salman Jensen 2 Afg. — 1 Mk.
Peder Kortsen 2 Afg. — 1 Mk.
Store Anders Jensen 2 Afg. — 1 Mk.
Ialt 29 Afgerder.

1589. Hr. Christen Poelsen skylder fremdeles 2000 Mursten, men de 1000 Tagsten blev brugt til Kirken 1590. Der skal indkræves 450 Sten, som Knud Sørensen og Peder Jul skylder Kirken, »gammel Gæld«.

1590, 1591. Hr. Christen skylder vedvarende 1000 Mursten samt 1591 Begravelsespenge for Laurids Nielsen 1½ Mk. og for Knud Jakobsen 1 Mk.

1592. Regnskabet aflægges 20. Aug. i Nærværelse af Magister Hjeronimus Jostsen og Mag. Hans Pedersen, Kanniker i Viborg og Forstandere paa Læsø, samt de fornemste og bedste Sognemænd. Hr. Christen var fremdeles Kirkeværge og havde ca. 9½ Dlr. tilgode hos Kirken, men skyldte den 1000 Mursten. Jens Lauridsen var ogsaa vedvarende Kirkeværge og havde ca. 5½ Dlr. tilgode.

Begravelsespenge for 1592: Niels Lauridsen Trold 1 Mk., Niels Bjørnsen 1 Mk., Anders Jensen Winther 1 Mk., Henrik Smed 1 Mk., Laurs

Bridses Barn ½ Mk., Peder Smeds Barn 4 Sk., Niels Muses Barn 4 Sk.

1593. Regnskabet aflægges 26. Aug. i Overværelse af Kannik Mag. Hans Pedersen fra Viborg og Forstander paa Læsø samt de fleste af Sognefolkene.

Af Indtægter noteres: Begravelsespenge for Margrete Reersdatter 12 Sk., Anders Jensen 1 Mk. og hans Barn 8 Sk., Jens Gadtz Barn 6 Sk., Erlund Nielsen Trolds Barn 6 Sk., Peder Winther 1 Mk. og hans Kvinde 1 Mk., Jens Winther 1 Mk., Anders Andersen 1 Mk., Laurids Terbernsens Barn 6 Sk.

1594. Begravelsespenge: Else Brems 2 Mk., Peder Jul 1 Mk.

1595. Korntienden indbragte ca. 6 Daler, Begravelsespenge for Mikkel Jensen 1½ Mk., Tiendepenge 1 Mk. 12 Sk., Leje af Kirkens Saltkedler 4 Mk. Hr. Christen skyldte fremdeles de 1000 Mursten, som var en Restance hos Knud Ottesen Rud til Sæbygaards Arvinger for den Klokke, han fik fra Hals Kirke.

1596. Regnskabsaflæggelse 22. Aug. Jens Lauridsen afgaar som Kirkeværge og betaler sin Gæld til Kirken 7½ Mk. samt afleverer en Sølvske og ½ Tylt Savdeller (ɔ: Brædder). Søren Nielsen bliver Værge. Fra Morten Hvas[5]) havde Kirken faaet 2½ Tylt Savdeller og en hvid Messehagel med et rødt Krucifiks paa.

1598. Regnskabet aflægges 19. Aug. i Overværelse af

[5]) Søn af den tidligere Sognepræst paa Læsø Mads Mortensen Hvas, der døde ca. 1593 som Præst i Vorning (Viborg Amt). Morten Hvas, der var født paa Læsø o. 1580, blev 1605 Præst i Als (Aalborg Amt) og døde 1623.

Magister Peder Rimboldsen fra Viborg, Procurator for Læsø. Hr. Christen Poelsen frasagde sig at være Kirkeværge, og Niels Andersen i Bastkær blev Værge i Stedet for ham. Begravelsespenge oppebaaret for Esau Christensen 12 Sk., Margrete Espensdatter 1 Mk., Store Laurids Jensen 1 Mk., Erland Nielsens Barn 4 Sk., Jens Nielsens Barn 4 Sk., og Inger Pedersdatter lovede at betale 12 Sk.

1599. Oppebaaret Begravelsespenge: Joen Lauridsens Kone 1 Mk., Søren Samuelsen i Bastkærs Barn 4 Sk., Anders Andersens 2 Børn i Bangsbo 7 Sk., Laurids Brems Barn 4 Sk., Jens Jensen Gads Søn, intet opgivet, Lille Jenses Hustru, intet opgivet.

1600. Blandt begravede 1 »und« (ɔ: raadden) Dødning[6]) 2 Sk., ligeledes 1601, 1602 og 1603, men de to sidstnævnte Aar betaltes Begravelsen hver Gang med 2 »unde« Sk., hvilket vel vil sige udenlandsk Mønt, som var fundet paa Ligene.

1601. Hr. Søren Jensen var Kapellan, ogsaa 1603. Hans Datter Karen blev gift med Væver Hans Thomsen Kingo i Slangerup og blev Moder til Biskop Thomas Kingo, Salmedigteren.

1603, 1604, 1605, 1606—10 blev Hr. Christen Poelsen hvert Aar afkrævet den Sølvske m.m., han skyldte Kirken, sidstnævnte Aar klarerede han; han var 1600 flyttet til Byrum som Præst for alle tre Sogne paa Læsø.

1607 og følgende Aar aftog Lejen af Kirkens Saltkedler, og 1615 var der kun 2 Mænd, som svarede Afgift af 3 og 2 »Afgerder«, og de følgende Aar var der ingen.

6) Ilanddrevet Lig.

1611 var Hr. Niels Christensen Aalborg residerende Kapellan paa Læsø, døde 1650.

1614 havde Kirkeværgerne noget Sølv af en gammel Alterkalk samt en Sølvske af Kirkens, hvilket 1616 skulde afleveres til de følgende Værger.

1615 gaves der nogle Bidrag til Kirkens Reparation, der skete det følgende Aar.

1621 gav Sognemændene 13 Rdl. til Kirken.

1636 bestemtes, at for dem, der begravedes i Kirken, skulde betales efter Formue.

1637 paalignedes en Kirkeskat paa godt 56 Rdl. paa Sognefolkene til Kirkens Istandsættelse, og der købtes 200 Mursten, 300 Tagsten, 24 Tdr. Kalk og 80 Lægter til Taget samt Egeplanker til Kirkedøren.

1638 betaltes Begravelsespenge for Niels Brems Kvinde 1 Rdl., — antagelig begravet i Kirken, Anders Nielsen paa Skagen 2 Sletmk., Anders Madsens Moder 2 Sletmk., Margrete Laursdatter 10 Sk. og Niels Madsen i Østerby 1 Sletdlr.

1638—39 blev lavet 2 Døre af Egetræ, som blev tjæret; der købtes Jern til Murankre og Egetømmer i Østerby, og Sten og Lægter hentedes i »Vorbjerg Dyb«. Der blev lagt nyt Loft i Kirketaarnet, og Niels Pilgaard fik 40 Daler for Arbejdet.

1639. Begravelsespenge for Peder Lauridsen 1 Daler — vel begravet i Kirken.

1641 blev indsat en Vindueskarm i Taarnet, og der lagdes atter noget Loft der.

1642. 6 Tdr. Kalk købtes i Aalborg. Begravet: Laurids paa Kolden ½ Rigsmark, Niels Andersen paa Kragodden ½ Mk.

1644. Der anskaffes 1 Timeglas til 24 Sk. og en

Bogstol til Bibelen for 1 Mk. samt sattes nye Ærmer i Messesærken for 2 Mk.

1646. Der købtes 5 Kvarter Lærred til at svøbe Kalk og Disk i, et Fyrtøj til at tænde Alterlysene ved og 2 Alterstager af Træ.

1648 købtes en Kirkebog til at indføre Fødte og Døde i — 5 Mk.[7])

1649. For Dines Lydrichsens Begravelse i Kirken betaltes 10 Sldlr.[8]). Altervin købtes til forskellig Tid i Sæby, Aalborg, Nakskov, Flensborg og Maribo eller i Kapitelfogedens Gaard Klitgaard, hvor der vel var Strandingsvin. Det almindelige Forbrug var ca. 20 Potter om Aaret.

Der købtes 800 Mursten og 200 Tagsten hos Peder Sørensen i Bangsbo og 44 Tdr. Kalk hos Peder Joensen i Østerby. Rasmus Hansen i Klitgaard var 1649 og 1650 Kapitelfoged.

1650 købtes yderligere 60 Tdr. Kalk og 2100 Mursten, og en Murer fra Vesterstrand i Vendsyssel foretog stor Istandsættelse af Kirken, hvor der indsattes 5 Jernankre i Muren. Murermesteren vilde ikke tørste, men lod hente 3 Tønder Øl i Byrum. Kirkeværge Kjeld Madsen havde for at kunne tilse Arbejdet forsømt 2 Rejser med sin Skude, hvorfor Kirken godtgjorde ham 8 Daler.

1652 betaltes for Søren Knudsens Begravelse i Kirken 10 Daler, der anvendtes til Indkøb af et Par Alterstager, og 1653 gav hans Arvinger ligeledes 10 Daler til Køb af Alterstager for at faa Lejersted i Kirken. To Stager købtes i Lübeck for 8 Daler, og det var antagelig de Malm-

7) Den var endnu 1772 ved Embedet og naaede til 1719; den nuværende Kirkebog begynder 1720.

8) Var vist ikke Læsøbo.

stager uden Indskrift, som 1802 var hos Kirkeværgerne.

1653 købtes en ny Messesærk for 5½ Daler, og

1654 anskaffedes en Messehagel af rødt Floretтesfløjl, som kostede godt 28 Daler. Dette Aar blev ogsaa Alterkalken repareret for godt 2 Daler.

1655 anskaffedes en Kiste til Kirkens Alterklæder m. v., og for Mikkel Pedersen Gads Hustrus Begravelse i Kirken betaltes 8 Daler. For hans Begravelse det følgende Aar betaltes ligeledes 8 Daler, for hvilket Beløb blev købt Hans Svanings Bibeludgave fra 1647.

1657 købtes 32 Potter Altervin à 10 Sk.

1658—60 blev ikke aflagt Kirkeregnskab paa Grund af Krigsforholdene.

1661 anskaffedes en Ligbaare.

1663 købtes 1000 Tagsten og 24 Tdr. Kalk, og 1664 var der forhen blevet givet et Ligklæde, antagelig 1661.

1666 købtes et Messingbækken til Døbefonten, det kostede kun 28 Skill.

1667 forærede Laurids Christensen Degn et helt Vindue for sine Børns Begravelse i Kirken. Anders Nielsen i Østerby gav et helt Vindue nede i Taarnet, og Niels Sørensen i Bastkær gav et helt Vindue for Altergulvet (ɔ: i Koret), hvilket han havde udlovet i Havsnød.

1668. Laurids Pedersen Jul gav 12 Sldlr. 3 Mk. 14 Sk. for at blive befriet for Kirkeværgeriet.

1669. Niels Henriksen i Klitgaard var Kapitelfoged og tillige kgl. Tolder paa Læsø.
Jens Pedersen Gad forærede Kirken 1½ Sldlr., og der købtes 47 Potter Altervin.

1670. Der købtes 96 Tdr. Kalk for 12 Sldlr., Fragt deraf 20 Sldlr., Told 1 Sldlr., 2000 Mursten købes i Holsten og kostede med Fragt 24 Sldlr. Endvidere købtes 14 Potter Altervin. Til Afholdelse af Udgifterne paalignedes Korntiendepenge for 2 Aar, 12 Dl. 2 Mk. 15 Sk. aarlig.

1671 opkrævedes Kirkeskat af »enlige og ledige« Folk 2 Mk. 8 Sk.

Kapellanen Hr. Niels Christensen Aalborg gav 3 Sldlr. for sin Moders Begravelse i Kirken. Murermester Christoffer Gregersen fik 38 Sldlr. for sit Arbejde ved Kirken, hvor der indsattes Murankre og 2 nye Bjælker, der ialt kostede 65½ Sldlr. Kirken var meget forfalden, og Kapitlets Prokurator over Læsø, Mag. Niels Jensen i Viborg gav Sognefolkene Ordre til at holde den i god Stand.

1673 opførtes en ny Pille paa Kirken.

1675. Søren Nielsen i Bastkær gav ca. 3 Sldlr. for sin Hustrus Begravelse i Kirken, og Laurids (Pedersen) Jul i Østerby gav 2 Sldlr., udlovet i Havsnød, medens Søren Jul ligeledes gav 2 Sldlr., udlovet i Havsnød.

Der købtes 24 Tdr. Risberg-Kalk, 300 Tagsten for 6 Sldlr., 400 Mursten for 7 Sldlr. og Jern til Murankre, og Christen Murmester fra Sæby fik 20 Sldlr. for at reparere Taarnet. Laurids Nielsen i Lund gav paa sit yderste en Ko til Kirken, den indbragte 2½ Sldlr.

1678. Sandflugtens Ødelæggelser foraarsagede, at der for øde Inderster (Husmænd) afskreves ca. 1½ Sldlr., som var uerholdelige.

1679. Søren Nielsen Winthers Arvinger gav 10 Sldlr. for hans Gravsted paa Kirkegaarden.

1678 var der 20 øde Ildsteder (Beboelser) i Sognet, af hvilke der ikke kunde faas Kirketiende, hvorfor der afskreves 6 Mk. 2 Sk. aarlig for de sidst forløbne 3 Aar, hvilken Udgift saa paalignedes de øvrige Tiendeydere.

1680. Salig Søren Jul havde givet 10 Sldlr. for sin Grav — vel i Kirken.

1681. Da Kirkeværgerne begik for mange Fejl, skulde Sognepræsten fremtidigt skrive Regnskabet.

1682. Det hullede Messingbækken til Døbefonten solgtes for 1 Mk. 4 Sk.

De forrige Kirkeværger (Niels Mortensen i Damsgaard og Søren Andersen i Bangsbo) havde været meget efterladende med Kirkens Istandsættelse, særlig med Taarnets Sydside, hvor der i Stedet for Tagsten var lagt Fjæl, der var for korte, saa det regnede ned paa Muren og ødelagde den.

Efter kgl. Ordre af 19. Aug. 1682 skulle Kirken aarlig betale 1½ Sldlr. i Katedratikum (Afgift) til Biskoppen i Viborg.

1683. »12. Juni haver Niels Hanssøn ladet denne Kalk giøre udi Aalborg«.

1684. 20. Feb. blev Kirken lovet 10 Rdl. for den hollandske Skipper Evert Corneliussens Begravelse paa Kirkegaarden.

1685. Der udbetaltes 3 Mk. til Præsten Mads Bendiksen (Koch) i Lem i Salling efter kgl. Benaadning. Der købtes en Jernlænke til at hænge et Skib i, som Jens Nielsen Himmerig i Aalborg havde givet til Kirken[9]).

[9]) Han var født i 1626, Søn af Niels Jensen i Himmerig, Hals Sogn, Læsø. Blev Overkøbmand i Aalborg og døde 1688. Var gift 1⁰ med Sidsel Hübertsdatter Snitlach og 2⁰ med Elsebe Hansdatter Mumme. I sidste Ægteskab havde han Sønnen, Borgmester i Aalborg Henrik Grotum Himmerig.

Det blev paalagt Kirkeværgerne snarest at faa Kirken istandsat, hvad der var blevet forsømt i de sidste 3 Aar, og Præsten og Landfogeden (Emmik Eriksen) skulde ligne Udgiften paa Sognefolkene, hvis Beløbet overskred Kirkens Beholdning.

1686 købtes 600 Mursten og 300 Tagsten i Aalborg, 72 Tdr. Kalk, Tømmer m. v., og Murermesteren fik 55 Sldl., hvorfor der aarligt i 2 Aar paalignedes Menigheden 26 Sldl.

Den tidligere Kapitelfoged eller Landfoged, Tolder Niels Henriksen i Klitgaard i Byrum S., der afgik 1684, lod 1686 sin Hustru Maren Sørensdatter[10]) fæste det øverste Karlestolestade i Kirken til sig og den næstøverste Kvindestol til hende for Betaling 3 Sldl.

1693 gav Søren Laursen i Boet for sin Hustrus Begravelse i Kirken en Messehagel af grøn Fløjl og en Ligbaare.

Kirkens Indkomster formindskedes mærkbart Aar efter Aar, da Menigheden aftog paa Grund af Sandflugt, og de tilbageværende Tiendeydere kunde ikke betale det manglende, hvorfor der paalagdes »ledige« Folk en Kirkeskat af 8 Sk. aarlig.

1694. Forrige Landfoged og Tolder Niels Henriksens Hustru Maren Sørensdatter gav Kirken 3 Sldl. Tidligere Kirkeværge Bertel Lauridsen i Boet og hans Hustru (Maren Mikkelsdatter) lod Kirken kalke indvendig og lod Altertavlen istandsætte samt satte et Vindue i Altergulvet (ɔ: Koret). Endvidere gav de

10) Hun levede endnu 1694. Efter sin Afsked boede Niels Henriksen i Stedet »Ebben« i Hals S., hvor Birkefoged Mads Hansen Brun 1688 deltog i Drab paa en Soldat (Jyske Saml. IX 243).

et stort Messingbækken til Døbefonten[11]) mod at faa Lejersted i Kirken[12]).

1696 gav Peder Albretsen i Høllet 1 Sldl. til Kirken, og Mads Brems gav 2 Potter Vin og 2 Æsker Oblater (Alterbrød).

1697 gav Sognepræsten Jens Olufsen Skærums Hustru Gunhild Johansdatter Paludan en Alterdug til Kirken.

1698 betalte Landfoged og Tolder Bent Fallenkamp 1½ Sldl. for en kongelig Skipper, som døde i Hals Sogn, men blev begravet i Byrum. Samme Aar gav Fallenkamp og Hustru (Magdalene Braëm) 4 Potter Vin til Kirken, og det følgende Aar gav de 5 Sldl.

1702 gav Fallenkamp 2 Vokslys samt 2 Potter Vin. Kirken var da atter meget forfalden og dens Indtægter aldeles utilstrækkelige, idet der 1703 siges, at en stor Del af Sognet er øde og ganske ruineret.

1704 gav Skipper Svend Larsen fra Frederikssund 15 Sldlr. til Kirken, hvilket han havde lovet i Havsnød. Samme Aar gav Bertel Lauridsens Enke (Maren Mikkelsdatter) ½ Tylt Deller (Brædder).

1705 var Kirken ganske forfalden paa Mur og Tag, og Kapitlets »Procurator Lessoviæ«, Viborgpræsten, Magister Søren Knudsen Sevel indstillede til Biskop B. Deichmann at søge Kongen om Hjælp til Kirkens Opbygning samt at bortfæste Kirketienden ved Auktion, men det synes der ikke at være kommet noget ud af, og et Kirkesyn 1710 viser, at Hvælvingen over Altergulvet (Ko-

[11]) Det bærer Initialerne 16 BLS—MMD 94.
[12]) Efter Kirkens Nedlæggelse kom Daabsfadet til Byrum Kirke, men er nu i det 1867 opførte Kapel i Østerby.

ret) var ganske fra Muren og revnet ved nordre og østre Side, saa det frygtedes, at den skulde falde ned, da Muren paa søndre Side ogsaa var faldefærdig. Ved Hvælvingen over Prædikestolen var Muren ogsaa ganske forraadnet, saa der hver Dag faldt Stykker af den. Hvælvingen nærmest ved Taarnet var over Kirkens søndre Dør helt fra Muren, som den skulde hvile paa, og Muren var ganske forfalden og »truede hver Time med Fald«. Prædikestolen stod saa løs, at den rystede, naar man traadte paa den; Stolene var nogenledes, men løse; Gulvet var optraadt og fuldt af Huller og Sand. Kirkens østre og søndre Mure truede med at falde ned, og af Taarnet var kun Nordsiden temmelig god. Taget paa Kirken og Taarnet var ganske forfalden; der var store Huller, hvor Tagstenene manglede, og paa Taarnets østre Side manglede alle Tagsten og en stor Del paa vestre Side, ligesom Træværket i Taarnet var raaddent. Kirkens Inventar og Ornamenter angaves at være: en Alterbog, et Ritual, som var hos Kapellanen; Svannings Bibel, som var hos Sognepræsten; en gammel Gradual (Messebog); ingen ny Salmebog; et Par »udpuklede« Alterstager; en drejels Alterdug; en lærreds Messesærk; en Messehagel af blaa Fløjl; en Tinflaske paa ½ Pot; et Messingbækken i Fonten; en Kiste med Laas for til Messeklæderne; en god Ligbaare; en lang Stige til Taarnet, et Timeglas paa Prædikestolen, to Skibe hængende i Kirken og en gammel Altertavle hængende paa nordre Side (ɔ: af Koret). Kalk og Disk anføres ikke; de er vel blevet opbevaret hos Sognepræsten i Byrum; ligeledes er der ikke anført nogen Kirkeklokke; den

har vel været nedtaget paa Grund af Taarnets Forfald, thi det ses, at den 1646 havde faaet en saadan med Indskrift: »Anno 1646 lod ærl. og velb. Mand Jørgen Rosenkrantz til Kieldgaard og hans Frue Fr. Christentz Juel støbe denne Klokke og forære til Hals Kirke«. Rosenkrantz var næste Aar »Procurator Lessoviæ«.

1729 nedlagdes Kirken, og Sogneboerne optoges i By rum Sogns Menighed. Efter kgl. Reskript 1. Maj 1737 skulde Kirketaarnet dog vedligeholdes som Sømærke, efter at det var genopført for kgl. Regning, og Kirkeklokken skulde i Følge Rentekammerets Skrivelse af 19. Okt. 1754 blive i Taarnet som Signalklokke. Taarnet stod endnu ca. 1770; men 1802 stod der kun en høj Rest af en Sidemur, som forfaldt mere og mere.

Kirkeklokken var da blevet omstøbt og gjorde Tjeneste som den mindre Klokke i By rum Kirke.

BEBOELSER I HALS SOGN (LÆSØ)

o. 1600—1700

(Stederne nævnes i Kirkens Regnskabsbog)

Anneksgaarden, tidligere Præstegaard, laa nær Kirken og var Kapellanbolig.

Bangsbo.

Bastkær, Baskier.

Boet.

Buskene.

Damsgaard.

Gravgaard.

Hals.

Himmerig.

Hyldebusken, maaske = Buskene.

Høllet eller Pøtten.

Klitten.

Kolden.

Kragodde.

Lunden. En lille Rest forskellige Løvtræer stod endnu 1802.

Lundensgaard.

Præstehaugen, 4 Byggesteder.

Pøtten = Høllet.

Østerby.

VIBORG DOMKAPITELS „PROCURATORES LESSOVIÆ", KANNIKER 1588—1705

1588—89 Mag. Peder Frandsen Høg, maaske Peder Læssøe Høeg, der o. 1600 var Præst i Louns-Alstrup. Han maa vist en Tid have boet paa Læsø, thi ½ 1592 klager Kongen til Kapitlet over, at han havde forhugget Skovene.

1590—91. Mag. Hans Pedersen, Antagelig Lektor theol. Hans P. Bukjer (Bucar), Rektor i Viborg 1574, Lektor theol. 1580—88.

1592. Mag. Hjeronimus Jostsen (Ranch). 1572—1607 Præst til Viborg Graabrødre, Digter, f. 1539, d. 1607.

1593. Mag. Hans Pedersen, se 1590.

1598. Mag. Peder Rimboldsen, Præst til Viborg Sortebrødre 1580—1612.

1609. Mag. Peder Ifversen, Dr. med. i Viborg d. 1629.

1616—32. Mag. Vilhelm Johansen Paludan, Præst til Viborg Domkirke 1609—34.

1633. Mag. Hans Wandall, Biskop i Viborg 1617—41.

1634. Mag. Niels Sørensen Kinge (?) Ubekendt.

1635. Niels Friis. Var 1631 Kapitlets Landfoged paa Læsø.

1636—37. Mag. Hans Wandall, se 1633.

1638. Mag. Hans Hansen, antagelig Rektor 1631—34 H. H. v. Echten, Præst til Viborg Domkirke 1635—54.

1639. Werner Parsberg; Werner Christoffersen P. til Sødal 1641 (Nørlyng H), død 1665.

1640. Mag. Hans Wandall, se 1636.

1641. Christen Lange Nielssøn. Chr. Lange (én Rose) til Skrumsager og Rønnovsholm, død 1657.

1642. Mag. Hans Hansen, se 1638.

1643. Mag. Niels Jensen. Antagelig Rektor Niels J. Aars, f. 1603, d. 1672.

1644. Mag. Peder Villumsen Paludan, Lektor theol. i Viborg, Søn af Vilh. Paludan, se 1616. Sognepræst til Laastrup-Skals, men ikke fungerende, f. 1606, d. 1686.

1645. Jørgen Rosenkrantz, antagelig til Kjeldgaard m. m., f. 1607, d. 1675, Hofmester paa Sorø Akademi 1653—65.

1646. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1648. Mag. Hans Hansen, se 1638.

1649. Samme.

1650. Werner Parsberg, se 1639.

1651—52. Christen Lange Nielssøn, se 1641

1654. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1655. Mag. Niels Jensen, se 1643.

1656—57. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1660—61. Mag. Niels Jensen, se 1643.

1662. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1663. Mag. Niels Jensen, se 1643.

1664. Erik Pedersen, var fra 1662 Kapitelfuldmægtig i Klitgaard.

1665. Mag. Niels Jensen, se 1643.

1669. Mag. Peder Villumsen Paludan paa Mag. Niels Jensens Vegne. Se 1643 og 1644.

1671. Mag. Niels Jensen, se 1643.

1675. Mag. Søren Sørensen Glud, Biskop i Viborg 1673—93.

1676. Mag. Jens Jensen Juelbye, Rektor i Viborg 1672—1691, f. 1628, d. 1691.

1677. Mag. Peder Clausen, vist Reenberg, Konrektor 1672, Præst til Viborg Domkirke 1675—80, derefter Præst til Budolfi Kirke i Aalborg, f. 1644, d. 1696.

1678 og 1681. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1682. Mag. S. Sevel, ɔ: Søren Knudsen S, Præst til Viborg Domkirke 1680—1711, derefter ved Holmens K. i Kbh. og 1718 ved Frue K. i Kbh. F. 1653, d. 1720.

1683. Mag. Søren Glud, se 1675.

1684. Mag. Jens Juelby, se 1676.

1685. Mag. S. Sevel, se 1682.

1686. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1688. Mag. Jens Juelby, se 1676.

1689. Mag. S. Sevel, se 1682.

1690—91. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1692. Mag. Jens Reenberg, Rektor i Viborg 1691—1705 og 1686 Ejer af Lynderupgaard, f. 1652, d. 1733.

1693. Mag. S. Sevel, se 1682.

1695. Mag. Henrik Gerner. Biskop i Viborg 1693—1700. Bekendt for sin Deltagelse 1658 ved Tilbageerobring af Kronborg fra Svenskerne.

1696. Mag. Jens Reenberg, se 1692.

1697. Mag. S. Sevel, se 1682.

1698. Mag. Peder Villumsen Paludan, se 1644.

1699—1700. O. Gerner paa sin Fader Henrik Gerners Vegne, se 1695, og 1700 paa J. Reenbergs Vegne, se 1692. Oluf Gerner, Tolder i Viborg og 1706—31 Borgmester der. Død 1731.

1701. Mag. Søren Sevel, se 1682.

1702. L. Hinge. — Laurids Mikkelsen H., Præst til Farsø-Vonsild 1706, død 1733. Tidligere Ananuensis hos Biskoppen i Viborg.

1703. Mag. Th. P. Bhie. — Thomas Pedersen Bhie, Lektor theol. i Viborg 1700—1739, f. 1672, d. 1739.

1704. O. Gerner, se 1699.

1705. Mag. Søren Sevel, se 1682.

HALS PRÆST

EN BISSELÆGE FRA VORE BEDSTEFORÆLDRES TID

Af P. CHRISTENSEN

Grundlæggeren af det medicinske Studium i Danmark, den lærde Professor Dr. Christiernus Morsianus[1]), har i Forordet til Henrik Smids Lægebog fra 1557 rettet et kraftigt Angreb mod »hine Empericos eller Bisselæger«, der fordærver Folk og slaar mange ihjel med deres bedrageriske Kunster.

Det er troligt, at »Bisselægerne« paa hans Tid og langt op i følgende Aarhundreder var tyske Eventyrere, der slog Mønt af velhavende Patienter blandt Borgere og Adel. Den fattige Landbefolkning var i hin Tid henvist til at søge Lægeraad hos de almindelige kloge Folk og Hekse, der oftest hørte til Samfundets Udskud, men som Regel var fastboende og kunde træffes i hver eneste Landsby, selv om de jævnlig forfulgtes med Baal og Brand.

Heksene nævner Dr. Morsianus ikke; men det var til Værn mod Kvaksalveriet, at han anbefalede Henrik Smids Lægebog, et ret stort Værk, der for en væsentlig Del bestaar af oversatte Afhandlinger fra berømte medicinske Forfattere i Udlandet og indeholder en broget Mængde Recepter paa vidtløftigt sammensatte Medikamenter mod al Slags Sygdom og Pestilense, herunder Kopper, Spedalskhed og Syfilis. For Nutidsmennesker at

---

[1]) Christiern Thorkelsen Morsing, f. 1485, d. 1560, Professor ved Kbhvns. Universitet 1537—1560 (Dansk biogr. Lexicon.)

se er disse Lægemidler et forunderligt Sammensurium af Urter, Rødder og dyriske Stoffer, Salte og Mineralier, forskellige Slags Vine, Edike og Sprit, samt stærkt lugtende Sager som Terpentin, Tjære, Harpiks, Beg og Dyvelsdræk. Ofte anvendes modbydelige Sager som Dele af Krybdyr, Slangekød, Hugormefedt, Orme og Insekter, deriblandt Lus, samt Urin og Gødning af Mennesker og Dyr, dog skrives ofte Benævnelsen paa Latin, f. Eks. stercus porci, en Svinelort.

For Nutidsmennesker er det svært at tro, at Bisselægerne kunde hitte paa noget, der var værre end de autoriserede Lægers Medicin, og det er da ogsaa betegnende for Forholdet mellem Lægekunst og Kvaksalveri i de følgende tre Aarhundreder til ca. 1850, at hvad der i eet Aarhundrede blev foreskrevet paa rigtige Læge-Recepter, det stod i det følgende Aarhundrede at læse paa de Dosmersedler, som Kvaksalvere og kloge Koner sendte til Apotekerne. Ved Midten af forrige Aarhundrede var Forholdet endda saa grelt, at de mærkelige gammeldags Salver o. l., som foreskreves af Kvaksalverne, f. Eks. Apostelsalve, Gudshaandsplaster, Poppelsalve, Kongesalve og Livsbalsam endnu fandtes i den autoriserede danske Farmakope. At Kongesalven, der paa Apoteker-Latin hed Ungventum basilicum, stundum af kloge Koner kaldtes Basilisksalve, morede vel Apotekerne, men skabte desto større Respekt hos Patienterne. Den bestod af Harpiks, Beg, Voks, Faaretalg, Terpentin og Olivenolie. Det hed sig almindeligt blandt Lægfolket, at alle disse Sager foreskreves efter Henrik Smids Lægebog, som alle kloge Folk mentes at eje tilligemed Cyprianus; men paa dette Tidspunkt var den store, dyre Bog saa sjælden, at næppe een blandt hundrede Kvaksalvere har set den. Enkelte af dens Recepter kan spores i nogle Afskrifter eller i nyere trykte Kvaksalverbøger. Ellers er, som foran nævnt, de »kloge

Folk«s Recepter slet stavede og til Dels misforstaaede Gengivelser af ældre danske (og undertiden tyske) Farmakopeers Forskrifter.

Man maa tage den ovenfor skildrede Udvikling i Betragtning for at forstaa det mærkelige Faktum, at der her i Jylland i vor Olde- og Bedsteforældres Tid kunde optræde en hel Del vidt berømte indfødte »Bisselæger«, der vitterlig har gjort de autoriserede Læger og Dyrlæger Rangen stridig og paaført dem en ret haard Konkurrence. Enhver velbegavet Eventyrer, der havde normal Færdighed i Læse- og Skrivekunsten, kunde uden synderlig Vanskelighed tilegne sig saa mange Brokker af Tidens farmakologiske Videnskab, at han kunde ordinere de almindelige Pulvere, Miksturer og »Smørelser« lige saa godt som de gammeldags Landlæger. Naar hertil kom, at en saadan Kvaksalver ikke var bange for at benytte »overnaturlige« Kunster og drage sig Befolkningens fast indgroede Overtro til Nytte, forstaar man, at Bisselægen kunde skabe sig en mægtig Succes.

Af »kloge Folk«, som hverken kunde læse Bøger eller skrive Recepter, var der endnu i 1860'erne og 70'erne saa mange tilbage, at hvert Sogn i Jylland havde sin Heks eller Troldmand, og fra det afsides Horns Herred i Vendsyssel beretter A. P. Gaardboe 1870 og 1874—75[2]), at der var adskillige fast bosiddende Troldfolk i Raabjerg, Tværsted o. fl. Sogne. Sidstnævnte Aar fortæller Gaardboe imidlertid, at der i Nabosognet Bindslev var bosat en Over-Heksemester, der gjorde alle de andre Rangen stridig og udøvede baade Sortkunster og Lægepraksis.

Denne Mirakelmand kaldtes »Hals Præst« og var en udpræget Bisselæge, der fra omkring 1840 havde vandret fra Sted til Sted og praktiseret i hvert eneste

2) Jyske Saml. 1. R. V Bd. S. 158.

vendsysselsk Sogn fra Skagen til Limfjorden og langt op i Hanherred. Han var paa dette Tidspunkt over 70 Aar gammel, og det er mærkeligt, at Gaardboe ikke nævner ham i sin første Afhandling 1870, skønt Hals Præst før den Tid havde praktiseret særdeles meget i Raabjerg og fra ca. 1860 havde boet i Bindslev. Man maa tro, at han først er bleven almindelig berømt i sine sidste Leveaar, og det er ret interessant, at Berømmelsen steg endnu mere efter hans Død 1878. Ved Aarhundredskiftet var Navnet »Hals Præst« kendt af hver eneste indfødt Vendelbo, og Fortællingerne om hans Mirakelkure, Synskhed og Spaadomsevne havde gaaet fra Mund til Mund saa længe og var blevne udpyntede med saa uhyrlige Tildigtninger, at de lød som Fabler og Eventyr, selv om mange ældre Mennesker højt bedyrede, at det var sandt hvert eneste Ord. Ingen anden omvandrende Mirakelmand har vundet en saa enestaaende Anerkendelse, og hverken Maren Haaning i Vindblæs eller Vestjyllands store Bisselæge og Kæltring Laust Glavind[3]) er af Folkesnakken bleven tillagt saa mange og saa utrolige Kunster som Hals Præst.

Hvad hans rigtige Navn var, og hvor han oprindelig hørte hjemme, vidste kun faa uden for hans nærmeste Kreds. De ældre, der var kommen i Berøring med ham, vidste, at han i Tiltale kaldtes »Mikael«; ellers benyttede baade han selv og andre Øgenavnet »Hals Præst« eller, som han selv kunde sige, »den gale Hals Præst«, men om derved skulle forstaas »den forkerte«[4]) eller »den forrykte«, vidste man ingen Rede paa.

Skønt der i de senere Aar er skrevet adskillige Afhandlinger og Avisartikler om »kloge Folk« i Jyllands

[3]) Se H. P. Hansen: Kloge Folk. 1. Bd. S. 65 flg.

[4]) Den »rigtige« Hals Præst var vel Homøopaten (»Sukkerdoktoren«) Ludvig Daniel Hass, Præst i Hals 1848—58.

forskellige Egne, har der hidtil kun været trykt nogle faa og yderst kortfattede Notitser om Hals Præst. Lærer Urban Hansen, Mølholt v. Præstbro, har i sin lille Bog »Norden Fjorden« indflettet et kort Stykke (8 Sider) om »Michail. Den gale Hals Præst«, men oplyser intet om hans Slægt og Hjemsted.

Senere har Organist P. Chr. Pedersen, Frederikshavn, der i sin Tid var kendt som Journalist og bl. a. har skrevet en Bog om Hirsholmene, samlet udførlige Oplysninger om Michael Jensen (Møller), som Hals Præst virkelig hed, og udarbejdet et ret stort Manuskript om hans Liv og Bedrifter. Dette Manuskript, der var færdigt 1944, synes Forfatteren at have næret store Forventninger til. Det er skrevet i en temmelig skruet Stil med mange overflødige Ord, og det anvender meget højtidelige Gloser i Forherligelsen af Mirakelmanden, hvis Synskhed og overnaturlige Evner skildres som helt reelle og sikkert beviste Fakta. Forfatteren var, hvor utroligt det end lyder, selv bleven forhekset af »Hals Præst«, der paa dette Tidspunkt havde hvilet i sin Grav i over 60 Aar.

Det er en Selvfølge, at ingen vilde udgive P. Chr. Pedersens Afhandling, hvilket han ikke kunde forstaa og sikkert har taget sig meget nær. Han mente i sin Skildring af »Hals Præsts Psyke«, som han siger, at have gjort en helt forunderlig Opdagelse og udført en litterær Bedrift, der vilde vække betydelig Interesse. Han døde to Aar efter (1946), og Manuskriptet undgik kun ved et heldigt Tilfælde at blive brændt sammen med hans øvrige skriftlige Efterladenskaber, da hans beskedne Ungkarlelejlighed blev ryddet. En af hans Venner i Frederikshavn bjergede Manuskriptet til sig og har senere overladt det til mig, for at dets vigtigste Indhold kunde blive udnyttet til en ny Afhandling om Hals Præst, og det er den, der her forelægges vore Læsere.

Til Korrigering af P. Chr. Pedersens Meddelelser har det været nødvendigt at fremskaffe enkelte ny Oplysninger fra Landsarkivet, og desuden har jeg nøjere undersøgt, hvad der foreligger om Hals Præsts Kurmetoder og Sammensætningen af de Lægemidler, han skal have anvendt med saa stort Held. Endelig har jeg søgt at klare det Spørgsmaal, som er det vigtigste i Sagen, nemlig om Mikael Jensen Møller virkelig var klog eller gal, og om hans »Synskhed« var en unormal fiks Ide eller forsætligt Bedrageri.

— — —

Michael Jensen var født i Hals 7. Nov. 1804 og Søn af Skipper og Skibstømrer Jens Severin Jensen og Hustru Anna Catharina Tøyring. Jens Severin Jensen var født i Sæby 1766 og Søn af Jens Pedersen Skræder og Hustru Anne Jensdatter. I Hals kaldtes han »Møller« i Stedet for Jensen, og Møller-Navnet fulgte siden hans Sønner og deres Efterkommere i flere Slægtled (saaledes Købmandsfamilien Møller i Lyngsaa), saa at flere af dem efterhaanden har maattet søge Bevilling til at faa det autoriseret i Stedet for Døbenavnet. Formodentlig har Jens Severin haft Tilnavnet med sig fra Sæby, men hvorledes det oprindelig er blevet knyttet til Familien, kendes ikke. Hans Hustru, Anna Catharina, f. i Hals 1773, var Datter af Jacob Sørensen Tøyring. Hendes Brødre, hvoraf en var Lods, en anden Skibstømrer, bar de mærkelige Fornavne Broderus og Hein, og det er troligt, at Slægten Tøyring stammer fra Sønderjylland (Tevring i Døstrup Sogn?), hvor Navnet Broder har været ret udbredt især i frisiske Slægter.

Jens Severin og Anna Catharina blev gift 1798 og fik i de følgende Aar 8 Børn: 5 Sønner og 3 Døtre. Den ældste Søn, Jens Peter, blev Snedker paa Sæbygaard og senere bosat i Lyngsaa, hvor han og hans norske

Hustru Susanna begyndte at drive lidt Høkerhandel og derved lagde Grunden til den anseelige Købmandsforretning, som tre Gange er gaaet i Arv fra Fader til Søn og nu ejes af Carl Møller. Jens Peters yngste Broder Jacob kom ogsaa til Lyngsaa og blev bosat i »Snurregaarden«. Hjemmet i Hals blev nærmest opløst ved Moderens Død 1817, og de yngste Børn kom til at gaa for Lud og koldt Vand, især da Faderen henfaldt til Drik. Mikael, der var den 4. af de 8 Søskende, var i en Alder af ca. 10 Aar, altsaa 3 Aar før Moderens Død, kommen hjemmefra paa en eventyrlig Maade. En sagnagtig Tradition vil herom vide følgende:

En gammel Skipper, Mikkel Ydegaard, bosat i Strandby i Elling Sogn nord for Frederikshavn, sejlede hvert Foraar og Efteraar til Aalborg eller København med sin Skude, der var lastet med Tørfisk, Huder og Skind, som han havde opkøbt i Hjemegnen og førte til Købstæderne, hvor han afhændede disse Produkter til Købmændene mod at faa Kolonialvarer, Jern, Isenkram o. l. i Bytte. Naar han kom hjem, lod han bekendtgøre ved Kirkestævne, at Folk kunde komme og købe paa hans Pakhus, saa længe Forraad havdes, og denne Tuskhandel, der passede til Tidens Forhold, gik godt i mange Aar og gjorde Skipperen til en velhavende Mand.

Paa Grund af ondt Vejr eller Modvind maatte han paa en af sine Rejser 1813 eller 1814 søge ind til Hals, og her fik han Øje paa den lille Mikael, som tilsyneladende helt forladt og hjælpeløs gik ved Landgangsbroen og græd. En Mand, som kom til Stede, fortalte Ydegaard, at Drengen var bleven sat i Land fra en Skonnert, der var kommen fra København og havde søgt ind til Hals for at blive af med ham — han havde nemlig uset sneget sig om Bord; men hvor det var sket, og hvor Drengen ellers var fra, vidste Manden ikke. Mikkel Ydegaard blev rørt over Drengens Graad og kunde ikke slippe ham,

før den mærkelige Sag blev opklaret og Drengens Familie funden, og da Forældrene formentlig paa dette Tidspunkt var yderst fattige, besluttede Ydegaard at tage Drengen med sig hjem og bekoste hans Opdragelse. Om Mikael virkelig havde været ude at sejle som blind Passager paa København-Skonnerten er vel tvivlsomt, men enten han med Forsæt har forsøgt at komme bort fra Hjemmet eller er blevet vant til at drive hjælpeløs om paa Gaden, bliver Forklaringen den samme, nemlig at Børnene har levet under uheldige Forhold.

I en Retssag 1841 (herom senere) er oplyst, at Mikael en Tid omkring 1830 har opholdt sig hos en Søster i Elling Sogn. Det maa antagelig have været hos hans ældste Søster Vibeka, f. 1800, men om hun er kommet til Sognet før Mikael, eller om deres Fader, der jo var fra Sæby, mulig har haft Familieforbindelse eller anden Tilknytning til Strandbyegnen og Skipperfamilien Ydegaard, har vi ingen Underretning om.

Den lille Mikael kom i Strandby Skole, hvor Jeppe Christensen[5]) var Lærer, og Hals-Drengen blev hurtig saa skrap i Læsning og Religion, at det vakte almindelig Forundring. Det hed sig snart i Strandby, at Ydegaards Mikael var lige saa klog som en Præst, og saaledes gik det til, at man for Spøg gav ham det mærkelige Kendingsnavn, der siden fulgte ham for Livstid. At Navnet »Hals Præst« gav fremmede et Indtryk af, at der var nogen Mystik over hans Person, var jo ingenlunde til Skade for hans senere Virksomhed som »klog Mand«, og at han ikke selv var ked af Navnet, kan man skønne deraf, at han endnu som ældre jævnlig citerede lange Stykker af Prædikener og gudelige Bøger og paa sine Vandringer gerne holdt Aftenandagt for Karle og Piger i Herregaardenes Folkestuer, skønt det siges, at den let-

[5]) Se Rørsig: Skoler og Degne (Vend. Aarb. 1933) S. 52.

sindige Ungdom havde svært ved at tage den sære Prædikant helt alvorligt og stundom fniste bag hans Ryg.

Mikael Jensen havde sit Ophold hos Skipper Ydegaard fra ca. 1814 til ca. 1821. Antagelig har han haft det godt, da han var eneste Barn i Huset; men det kan have været uheldigt for hans Opdragelse, at Plejeforældrene var højt til Aars — Skipperen var over 80 Aar, da Mikael i 1819 blev konfirmeret. Konen, Gertrud Helene, f. Visborg, der var Ydegaards anden Hustru, var paa dette Tidspunkt henved 60 Aar, og det kan vel have knebet for hende at holde Styr paa Drengen, naar Manden var borte paa sine Handelsrejser. Meget tyder paa, at den velbegavede og flinke Dreng under Opvæksten blev unormal, og gamle Folk i Strandby har fortalt P. Chr. Pedersen, at Mikael i 17 Aars Alderen (1821) helt umotiveret løb bort fra Plejeforældrene og flakkede om paa Eventyr.

En Dag, da der var Marked i Frederikshavn, var Mikael beskæftiget med at bære en Ladning Jydepotter, som Ydegaard havde hentet i Limfjordsegnen, op fra Sejlbaaden og køre dem til Pakhuset, og det var lovet ham, at han maatte faa fri og komme til Marked, saa snart dette Arbejde var tilendebragt. Han blev færdig i god Tid og tog til Marked; men her blev han saa stærkt optaget af en »italiensk« Zigøjnertrup, at han ikke kunde rive sig løs og komme tilbage. I Stedet fulgte han med Zigøjnerne — efter hvad Folkesnakken senere har berettet, helt ned til Italien.

Nogle Aar senere, vistnok omkring 1828, kom Mikael tilbage til Strandby, men var da bleven underlig og kunde ikke tage sig sammen til at finde varig Beskæftigelse nogetsteds. Han var en Tid hos Plejemoderen, der var bleven Enke ved Mikkel Ydegaards Død 1824; siden var han hos den før omtalte Søster, der var bleven gift 1829 og mulig en Tid har boet i Strandby, men senere i Hals.

Hvor Mikael har været i Aarene fra 1821 til ca. 1828 kan ikke helt opklares, men han har selv oplyst under den før omtalte Retssag 1841, at han »kort efter sin Konfirmation« var taget hjem til Hals, hvor han i et halvt Aar var i Tjeneste hos Degnen Jens Nielsen Sand; senere opholdt han sig hos Søsteren Vibeka o. s. v. Der er dog ikke Tvivl om, at han baade i denne Periode og i de første Aar efter 1828 med Mellemrum har flakket om i Landet og nærmest tigget sig frem.

Han havde igen været borte fra Strandby i flere Aar, da han omkring 1835 dukkede op igen og kom ind til Husejer Jens Chr. Tvilling, der efter Gertrud Helenes Død i 1833 havde købt og ombygget Ydegaards Ejendom. Det er vel utroligt, hvad T. senere har fortalt, at Mikael paa dette Tidspunkt kan have spurgt efter Mikkel Ydegaard, der var død for 11 Aar siden; men han har dog mulig ventet at finde sin Plejemoder i Live. J. Chr. Tvilling, der var 6 Aar yngre end Mikael, havde ikke set denne siden 1821, og de to kunde selvfølgelig ikke straks kende hinanden. Der var imidlertid paa dette Tidspunkt ingen andre i Strandby, der vilde huse Mikael, og han blev da ogsaa gaaende saa længe hos T., at denne til sidst maatte bede ham rejse tilbage til Familien i Hals. Her skal han efter sit eget Udsagn i Retten have opholdt sig til 1838 (hos Søsteren Vibeka og hendes Mand) og i den Tid levet af Understøttelse fra Fattigvæsenet. Det er saaledes klart, at han ikke har været i Stand til at paatage sig noget egentligt Arbejde, og da han ikke vides at have været legemlig syg og ej heller har været forfalden til Drik, kan hans triste Skæbne kun forklares ved, at han har været sindssyg, om end i lettere Grad. Formentlig har han allerede før sin mystiske Bortrømning i 17 Aars Alderen været angrebet af Dementia præcox (Schizofreni), og det er vel ogsaa den eneste mulige Forklaring paa, hvad hans samtidige

ansaa for et ubestrideligt Faktum, at Mikael var »synsk« og selv troede at kunne se ind i en hel Del mystiske Ting, som var skjulte for normale Mennesker.

Jens Chr. Tvilling har fortalt, at Mikael der havde store, lyseblaa Øjne, ofte sad og stirrede saa underlig skarpt frem for sig, som om han saa paa lang Afstand, mens han samtidig snakkede ganske sagte med sig selv. — Andre, der siden saa »Hals Præst« paa hans lange Vandringer, fortæller ligeledes, at han stadig stirrede underligt og aandsfraværende fremefter, og under sin Gang holdt han Hænderne paa Ryggen, bøjede sin lange Overkrop fremover og snakkede ustandseligt med sig selv — — — .

Han skal have fortalt Jens Chr. Tvilling en Mængde fantastiske Historier om, hvad han havde oplevet paa sin lange Udflugt med Zigøjnerne, der havde lært ham at blande Medicin og udføre en hel Del overnaturlige Kunster; men det er svært at skønne over, om Tvilling har villet give et sandfærdigt Referat af Mikaels Beretninger, eller om han ikke snarere har fabuleret for at gøre sig interessant for den videbegærlige og alt for godtroende P. Chr. Pedersen, der ihærdigt har presset ham for Oplysninger om Hals Præst. Det kan ikke være sandt, at Zigøjnerne har taget den unge forskruede Mikael med paa deres Rejser — hvad skulde de vel bruge ham til, og hvorledes kunde han undgaa at falde disse fremmede Gøglere til Byrde! Han kan maaske være løbet efter dem for at se deres Kunster paa næste Marked og er derefter søgt hjem til Hals.

Mere troværdigt er det, at han har fortalt om en Rejse i Sønderjylland. Her stammede hans Moders Slægt fra, og hendes Brødre i Hals kan mulig have givet ham Oplysninger om Slægtninge, han har faaet Lyst til at besøge.

Paa Turen i Sønderjylland kom Mikael ud for en uhyggelig Oplevelse, der for første Gang gjorde ham klar over, at han var synsk. Han forvildedes en Aften under en voldsom Snestorm og maatte søge Ly i Vaabenhuset ved en Kirke, som han tilfældig var kommen til uden at kunne se beboede Steder i Nærheden. Da han var dødtræt af sine Anstrengelser for at finde Vej i Mørke og Snetykning, satte han sig straks ned paa en Bænk og faldt i Søvn; men forinden havde han bemærket, at Graverens Skovle og Spader stod op ad Væggen bag ham. Hen paa Natten følte han noget pusle rundt og plukke i ham, og pludselig saa han tydeligt en Ligskare forsamlet i Vaabenhuset. Han mærkede, at nogle i Flokken tog Graverredskaberne bag ved ham; de forsvandt en kort Tid, kom atter tilbage og satte Redskaberne paa Plads, og dermed var hele Synet forsvundet.

Det er vel troligt, at man kan drømme uhyggeligt, hvis man træt og forfrossen maa sætte sig til at sove i et mørkt og skummelt Vaabenhus; men det er lige saa troligt, at Mikael eller Jens Chr. Tvilling har fantaseret over en Spøgelseshistorie, som de før har hørt eller læst, og det er kun paafaldende, at man har ment at kunne bruge Historien som Bevis for Synskhed.

Fra 1838 synes Mikael at være bleven en hjemløs Tigger og flakkede rundt i Vendsyssel, indtil han 1841 paa Hjørringegnen blev arresteret og tiltalt ved Vennebjerg Herreds Ekstraret for at have praktiseret som Kvaksalver. Hans Viden som klog Mand var ret begrænset og synes at have indskrænket sig til nogle almindelige Husraad og Kendskab til nogle faa gammeldags Lægemidler af den Art, der almindelig blev foreskrevet af »rigtige« Læger i 1700'erne. Mikael var hele sin Tid en flittig Læser og har sikkert studeret ethvert trykt eller skrevet Papir, der faldt ham i Hænde, og det er ret selvfølgeligt, at han ogsaa har læst en Del i gamle Lægebøger og tillige

studeret de haandskrevne Trylleformularer og Cyprianusbøger, der hist og her fandtes blandt Datidens Almuesfolk. Da han desuden havde indlevet sig i den forrykte Forestilling om sin Synskhed, er det vel faldet ham ind, at han kunde finde en overnaturlig Løsning paa de utallige Forgørelser og ondsindede Heksekunster, som Godtfolk fortalte ham om paa hans Vandringer. Det var jo ofte fristende at yde en saadan Hjælp til Folk, der gav ham Mad og Nattelogis, og Mikael synes i mange Aar ikke at have taget anden Betaling for at kurere paa Folk og Fæ eller for at »vise igen« og udforske, hvem der havde forhekset den eller den af hans gode Værtsfolk.

Nogle enfoldige Mennesker, Morten Vestergaard i Fjeldsted (Sindal S.), Villads Madsen i Højene (St. Olai S.), Ole Brinch i Skibsby (St. Olai S.) og Niels Grøn, der ogsaa boede i Hjørringegnen, havde i Aarene 1840—41 huset Hals Præst og benyttet hans Hjælp til at kurere paa svagelige Medlemmer af deres Husstand. Det var især Morten Vestergaards og Niels Grøns Hustruer, der var haardt medtagne af langvarig Svaghed og »Modersyge«, hvorved man dengang forstod en Mængde forskellige Lidelser i Mave og Underliv, bl. a. kronisk Mavekatarrh, Kolik og Smerter ved Nyrerne, idet den Slags pinefulde Sygdomme hos Kvinder mentes at stamme fra Livmoderen. Mikael forsøgte med Desmerdraaber (Moskusdraaber), Kronessens og rød Lemandsolie (vistnok den tyske »Lebensbalsam«, der bestod af Lavendelolie, Nellikeolie, Kaneldraaber, Muskatolie, Ravolie, Perubalsam og Sprit, farvet rød med Alkannerod). Den Slags Sammensurier af vellugtende og bitre Stoffer brugtes almindeligt i Datidens Lægekunst og findes foreskrevne i Pharmacopoea danica baade i Udgaven 1805 og 1840. For saa vidt var der intet at sige til Mikaels Recepter, selv om Anvendelsen af disse Krydderurt-Blandinger forekommer Nutidsmennesker latterlig og unyttig.

Men han synes i denne Periode at have været helt skør og bildte de ulykkelige Kvindemennesker ind, at de var forheksede. Derefter hentede han Kirkegaardsmuld og gav dem dette uappetitlige Stof ind som Medicin, og endelig havde han baade i disse Kvinders Hjem og mange andre Steder foregøglet at kunne paavise de skadevoldende Hekse, selvfølgelig Nabokoner, som de paagældende Familier laa i Uvenskab med. Derved var der opstaaet saa megen Forvirring og Strid om Mikaels Virksomhed, at Øvrigheden nødtes til at gribe ind, og efter Amtets Ordre 29/4 1841 blev han stillet for den foran omtalte Ekstraret. Under Forhørene fremkom de foranførte ufuldstændige Oplysninger om hans tidligere Opholdssteder. Han havde ikke før været straffet, og udover Beskyldningerne for Kvaksalveri og »synske« Kunster fremkom intet ufordelagtigt om hans Person. Dommen faldt 4. Juni 1841. Tiltalte skulde hensættes paa Vand og Brød i 4 Gange 5 Dage, bøde 20 Rdl. Sølv til Amtets Fattigkasse og desuden betale Prokurator-Salærer og øvrige Sagsomkostninger.

Det synes for os saare mærkeligt og næsten haarrejsende, at Datidens Jurister, bistaaet af de autoriserede Læger, kunde finde paa at hensætte en sindssyg Mand paa Vand og Brød for en i Sammenligning med denne Straf helt latterlig og ubetydelig Forseelse, og vi tilgiver derfor gerne den stakkels Hals Præst hans Praksis med Desmerdraaberne og Kirkegaardsmulden. Men det skulde gaa ham værre endnu.

Efter den udstaaede Straf var han helt ude af Stand til at begaa sig og blev et let Bytte for de overtroiske Godtfolk, der ansaa Retsforfølgelsen som et Vidnesbyrd om, at Mikael virkelig var dygtigere end Lægerne og derfor uforskyldt havde lidt for deres Brødnid. Man kappedes om at faa den kloge Mand i Huset og beværtede ham godt, men undlod selvfølgelig ikke at lade ham be-

tale med ulovlige Kure paa Folk og Fæ. Kort efter sad han i Fængsel igen og fik endnu mere Vand og Brød, og endelig dømtes han 17. Juni 1842, ogsaa ved Vennebjerg Herreds Ekstraret, til at hensættes 1½ Aar i Viborg Tugthus.

Domspræmisserne er haabløst urimelige og ulogiske. Det hedder bl. a.:

> «Til Defensors Anbringelse om Arrestantens Mangel paa Forstand kan intet Hensyn tages, eftersom samme modsiges baade af Districtslægens Attest og det Skjøn, som Retten selv har afgivet, ikke at tale om den Modsigelse, der ligger deri, at Arrestanten skal være tosset og dog saa kyndig i Lægekunsten, at han har kureret dem, der var opgivet af Lægerne. Han betragtes altsaa som c a p a x p o e n æ (d. v. s. egnet for Straf).«

Altsaa: Hvis Arrestanten er tosset, maa det være en forrykt Paastand, at han er dygtigere end Lægerne; men naar han og hans Tilhængere fremsætter denne forrykte Paastand, maa han være klog nok, og derfor skal han straffes!

Iøvrigt fremgaar det af Præmisserne, at Mikaels Kure ikke har gjort nogen Skade, og at han ikke har villet forgøre eller skade andre, selv om han har bestyrket nogle i deres Overtro.

Mikael Jensen blev indsat i Viborg Tugthus 6. Juli 1842 og løsladt 6. Januar 1844. I Tugthusets Bøger er noteret, at han har opført sig godt; men der siges intet om hans Helbredstilstand.

Da han kom ud, maatte han atter paa Vandring med Tiggerposen paa Ryggen. Hans Sind var formørket, og følgende Beretning, der ikke nærmere kan tidsfæstes, tyder paa, at han af og til led af Forfølgelsesvanvid. Han kom en Dag ind til Storgaard i Vogn, Mosbjerg Sogn, og sagde, at han havde været ude paa en slemme Tur, for nede i Dal var han pludselig blevet angrebet af tre gale Katte, og de havde fuldstændig splittet hans

Pose ad, saa det Brød, han havde deri, var blevet spredt til alle Sider.

Da Mikael havde faaet lidt til Føden og igen var taget af Sted, gik Gaardens Folk ud til det angivne Sted, fandt den iturevne Pose og saa Brødstumperne ligge spredt til alle Sider. Man troede, det var Egnens Hekse, der havde taget Katteskikkelse paa og for en Gangs Skyld havde besejret deres Overmand.

Som alle andre vandrende Folk i hine Tider var han stadig befængt med Lus og maatte oftest tage til Takke med Natteleje i Stalde og Lader, da pæne Folk ikke gerne gav ham en ren Seng i deres Gæstekammer eller Storstue. Han blev dog efterhaanden velset hos alle, der lærte ham nærmere at kende, for Mikael var ærlig og yderst godmodig af Karakter, venlig og snaksom og fandt aldrig paa at fornærme nogen, naar blot man lod ham gaa i Fred. Den haarde Behandling, han havde været udsat for fra Øvrighedens Side, fik mange ansete Folk til at føle Medlidenhed med ham, og det skyldes sikkert nogle Herremænds Beskyttelse, at han siden 1842 ikke mere blev forfulgt af Politiet. Især fik han megen Hjælp og Støtte af Proprietær Peder Ring paa Nørre Elkær, og her kom Mikael Jensen i 1846 til at udføre en Bedrift, der skaffede ham Berømmelse i vide Kredse og for stedse gjorde hans Forfølgere til Skamme.

Hestene paa N. Elkær var i Efteraaret 1845 blevet angrebne af en farlig og hidtil ukendt Sygdom, som Dyrlægerne ikke kendte noget Raad for. Efterhaanden blev 19 angrebne, og deraf døde straks 8, mens de 11 stod tilbage i stærkt lidende Tilstand, da Mikael sidst paa Vinteren 1846 kom til Gaarden. P. Ring, der forgæves havde søgt Dyrlægerne i Hjørring og i Aalborg, maatte nu som en sidste Udvej ty til Mikaels Hjælp, og denne, der vel stolede paa Rings Beskyttelse, gik efter nogen Betænkning ind paa at forsøge en Kur. En Hest, der var

haardt medtaget, vilde han ikke forsøge at helbrede, og den døde da ogsaa kort efter. Til de 10 overlevende forskrev han følgende Medicin:

5 Lod Gentianarod,
8 Lod Løvstilkerod,
5 Lod Mesterrod,
for 2 Skilling Gurkemeierod,
for 4 Skilling Paradiskerner,
for 4 Skilling Delequintkvintkjer.

Alt dette skulde være pulveriseret og udrøres med Vand til en Latværge (dejagtig Masse), hvoraf man indgav Dyret 2 gode Spiseskefulde 3 Gange daglig. Det synes at fremgaa af Vægtangivelsen, at Recepten kun gælder for een Hest, saa at man har maattet købe det tidobbelte, ca. 3 Kilogram af de stærke Urter.

Hvor Mikael har haft sin Opskrift fra, kan ikke opklares; men det ser nærmest ud til, at han har sammenblandet to forskellige Recepter fra en af de gamle Dyrlægebøger, og hvis det er hans egenhændige Opskrift, der er gengivet, maa man forbavses over det barbariske Navn, der staar nederst paa Listen og utvivlsomt skal betyde K o l o k v i n t, et stærkt Afføringsmiddel. Den kloge Mand har formodentlig ment, at Hestene led af en Fordøjelsessygdom, og det er troligt, at Krydderurt-Blandingen har virket oplivende og appetitvækkende paa de stakkels Dyr, der var stærkt svækkede efter at have staaet Sygdommens første haarde Angreb igennem. De kom sig alle i Løbet af Foraaret, og Mikael høstede Ros og Beundring for den vellykkede Kur, der opfattedes som et sikkert Bevis paa, at han var de autoriserede Dyrlægers Overmand. Han havde haft det Held at komme til Stede, efter at Sygdommens kritiske Periode var overstaaet, og paa Grund af dette Held fik han som saa mange andre »kloge« Mænd og Kvinder en ganske ufortjent Berømmelse.

I de følgende Aar optraadte den farlige Hestesygdom flere Steder i Vendsyssel og paa Aalborgegnen. Mikaels Pulver brugtes i adskillige Tilfælde, men uden sikre Resultater. Nogle Dyr kom sig; men oftest døde mere end Halvdelen af de angrebne i en Besætning, og det samme var Regelen, hvor ingen Medicin brugtes.

Da Sygdommen ligeledes iagttoges paa Sjælland i Nærheden af København, foretog daværende Lektor i Kirurgi ved Veterinærskolen H. V. Stockfleth en grundig Undersøgelse og obducerede med sine Elevers Hjælp et stort Antal af de døde Dyr. Hans Beskrivelse af Sygdommen, som han kalder Rygmarvstyfus, er trykt i »Tidsskrift for Veterinærer« 1855 og 1859, og i sidstnævnte Aargang omtales ogsaa Sygdommens Optræden paa Nr. Elkær og Mikael Jensens Kur efter Indberetning fra Dyrlægen i Aalborg Johan Fr. Stockfleth (f. 1817, d. 1896), der var en ældre Broder til Lektoren.

Det er ved Stockfleths Undersøgelser og ved de mangfoldige Iagttagelser, der er gjort i ca. 100 Aar siden, klarlagt, at Rygmarvstyfus er en meget farlig og voldsom Infektionssygdom, der ligesom Miltbrand optræder pludselig og uventet og oftest medfører Døden i Løbet af nogle faa Timer eller et Par Dage. Noget virksomt Middel mod den kendes ikke. At den er smitsom, fremgaar af, at den er ført fra Gaard til Gaard med Hunde, der har gnavet af de døde Hestekroppe; men selve Smitstoffet er ukendt. Sygdommens første Symptom er Lammelse af Bagkroppen, saa Dyret falder omkuld og ikke kan rejse sig. De enkelte Dyr, der overlever Angrebet, faar derfor svære Liggesaar, hvilket ogsaa var Tilfældet med Hestene paa Nr. Elkær, og Sygdommens Eftervirkninger kan blive meget langvarige med delvis Lammelse af Bagbenene. Ikke alle Heste i en Besætning angribes; men en Statistik fra Perioden 1904—13 oplyser, at der

i 298 Besætninger var angrebet 473 Heste, hvoraf 293 døde og 98 maatte dræbes, saa at Tabet var ca. 83 pCt.

Mikael Jensens Held var saaledes ret enestaaende, hvad Dyrlæge Stockfleth ogsaa indrømmer, idet han dog beklager, at »Sammensuriet« af Krydderurter ikke har gjort lige saa god Virkning andre Steder.

I 1859 optraadte Rygmarvstyfusen i Hestebesætningerne paa Storgaard og S. Abildgaard i Vogn (Mosbjerg S.), og efter at Dyrlægen havde været tilkaldt og selvfølgelig intet kunde udrette, sendte man Bud efter Hals Præst.

Dette gav Anledning til, at en anonym Indsender i »Frederikshavns Avis« 24/11 1859 skrev haanligt om de overtroiske Mennesker, der vilde benytte »den her i Egnen velbekjendte forhenværende Tugthuuscandidat »Hals Præst« kaldet«. Indsenderen paastaar, at denne Kvaksalver og Bedrager har rejst Strid og dødeligt Had mellem Naboer ved at henføre Sygdom og Uheld til »onde Menneskers« Paavirkning, og at de enfoldige Mennesker, der har henvendt sig til ham, ofte har lidt Tab af deres Dyr, ligesom det heller ikke er uden Eksempel, at de hos denne Kvaksalver hentede Raad har kostet Menneskeliv.

Indlæget optryktes i »Hjørring Amtstidende«, og her svarede en anden anonym Skribent 2/12 s. A. med et velskrevet og sagligt Forsvar for Hals Præst, der havde bevist sin Dygtighed ved at kurere Hestene paa N. Elkær, ikke ved Hekseri eller ved at læse over dem, men ved Anvendelse af simple Urter og Rødder, som han dels fik paa Apoteket, dels selv var i Besiddelse af.

> »Hvo kan nu undre sig over, at man i sin Nød søger Hjælp hos en Mand, der andre Steder har vist megen Duelighed, og tilmed er saa beskeden i sine Fordringer, at han med den største Erkendtlighed modtager en ren Bagatel, hvor han bevislig har været til den største Nytte«.

Artiklen slutter med at henstille til »den veltænkende Dyrlæge«, at han ikke vil være for stolt til at lade sig belære af, snarere end at forfølge en Mand, naar han i enkelte Tilfælde har bevist bedre at kende Sygdommens Natur. »Hvad her er anført om »H. P.« er Kendsgerning, og bemeldte Inserat næppe andet end Udbruddet af ondt Lune hos en uheldig og misundelig Konkurrent«.

Den første Indsender svarede hertil, at »Hals Præst« ikke kunde have lært Veterinærvidenskab i den Skole, hvorfra han var Kandidat — »med al Respekt for dens øvrige Fagdannelse«. I øvrigt oplyser han om sig selv, at han ikke er Dyrlæge; men det fremgaar af hans overlegne Udtryksmaade, at han er af den rigtige Slags Kandidater, formentlig Læge eller Jurist. Proprietæren paa N. Elkær, nu P. Rings Søn, Henning Fr. Ring, maa altsaa have haft saa megen Indflydelse paa højere Steder, at »Hals Præst«s Fjender blandt Politi og Læger nu ikke længere havde Mod paa at fare frem med Retsforfølgning og haarde Straffe, men nøjedes med at give ondt af sig i Aviserne.

H. F. Ring glemte aldrig senere den stakkels Mikael, men gav ham Kost og Logis, hver Gang han kom paa Egnen, og forvaltede for ham de Skillinger, som han samlede paa sin nu efterhaanden mere og mere udstrakte og i afsides Egne højt skattede Praksis. Mikael blev i Aarenes Løb en efter sine Forhold ret velstillet Mand; men han var og blev halvforrykt og snakkede løs om Hekse og Skidteri, hvor han kom frem. Han havde formentlig stadig Syner og troede selv, at han kunde se skjulte Ting og vise igen; men det var vel nærmest for Morskabs Skyld, naar han, som det ofte skete, gik med en Gaardmand gennem Staldene og fortalte, at den og den Ko vilde faa en sortbroget Tyrekalv, en anden vilde faa en rød Kviekalv, Soen skulde faa saa og saa mange Grise, Hoppen et rødblisset Maarføl o. s. v. Utallige Godt-

folk har senere fortalt, at det altid passede; men i enkelte Tilfælde har man dog erindret, at Mikaels Spaadomme helt slog fejl.

Et Sted havde han den Ærgrelse, at en Malkepige sad og grinte ad ham, da han gik op og ned mellem Baaserækkerne og underholdt Manden med de sædvanlige Kælvningsspaadomme. Det var ikke første Gang, at Mikael havde været Genstand for lattermilde Pigers Spot, og det var heller ikke første Gang, han havde vovet, hvad han nu forsøgte, at lukke Munden paa den næsvise Pige med at fortælle, at han ogsaa nok kunde se, hvad hun var med, og hvornaar hun skulde faa en Dreng. Pigen rejste sig øjeblikkelig og smed Malkestolen i Hovedet paa »Hals Præst«, hvilket hendes Husbond dog syntes var for haardt. En Malkepiges Ære var jo ikke højt regnet i de Tider, og paa Gaardene ansaas det for uskyldig Morskab at drille en Pige med Beskyldninger for at lade sig beligge eller at være med Barn.

Mikael havde forbavsende let ved at »aabenbare«, at en leende Pige var med Barn, og forudsige, hvornaar hun skulle barsle. Historier af den Art berettes bl. a. fra Sognefogedgaarden i Horne, fra Østergaard i Sindal og fra Holtegaard i Dronninglund Sogn.

Den daglige Omgangstone mellem Karle og Piger var, især paa Herregaardene, saa raa, at det sjofleste Paafund og den skidneste Kæft blev højst beundret i Selskabet, og dette maa erindres for at forstaa, at den godmodige og skikkelige Hals Præst kunde tillade sig at bruge grovkornede Løjer for at begaa sig overfor de uopdragne Tøse, der spottede over hans sære Optræden og underlige Klædedragt og især fniste, naar han prækede og sang Salmer, hvilket han gerne havde for Skik, naar han skulde tilbringe sine Aftener i de store Gaardes Folkestuer.

Saa fortalte han, at Maren eller Stine »havde faaet noget med sig«, da hun paa Vej fra Markedet havde ligget i Vejgrøften med Forkarlen, og han kunde se, at hun til Foraaret vilde faa en Dreng. En saadan Spaadom morede man sig over længe, hvad enten man troede paa den eller ej, og naar den lejlighedsvis slog til, gik Snakken om den vidt omkring og fik baade unge og gamle til at frygte for at fornærme den synske Spaamand.

Naar han blev vel modtaget og godt beværtet paa en af de jævne Bøndergaarde, kunde han sidde i Timevis og sludre med Konen og Pigerne og morede dem da ofte med at aabenbare, hvornaar Konen skulde barsle, eller hvornaar Pigen skulde blive gift. Han kunde fortælle, at Tjenestepigen gemte et Tørklæde med fjorten Kulører i sit Skrin, og det havde hun faaet af en Kæreste paa Markedet for tre Uger siden. Dette skal være sket paa et Sted i Jerup, og se, det passede nøjagtigt, hvad Mikael havde sagt, ogsaa at der var 14 Kulører i Tørklædet. Omtrent samme Historie fortælles fra Gaarden »Østerladen« i V. Hassing Sogn. Hos Per Krænsen i Aalbæk spaaede han en Sypige, at hun skulde blive gift med en Enkemand, der havde to Sønner, og der plejede at staa et Par Tørvestakke for Enden af hans Stuehus. Sypigen fandt ud af, at dette med Tørvestakkene passede paa et Sted i Nabolaget, og Manden havde ogsaa to Sønner; men Konen levede endnu i bedste Velgaaende. Et Aars Tid efter traf Mikael Sypigen et andet Sted og bemærkede da, at nu var den paagældende Mand bleven Enkemand — og kort efter gik hele Spaadommen i Opfyldelse.

Det fremgaar af disse og mange lignende Historier, at Mikaels Syner og Aabenbaringer paafaldende hyppigt har bygget paa Kvindfolkefantasier og Folkestuesnak. Han kunde være lun og havde en egen snild Evne til, mens han snakkede halvtosset op med Folk, at faa dem

til at røbe, hvad han netop havde Brug for til at klare en Situation — og hvad han ikke i Øjeblikket havde Brug for, vidste han vel at gemme, til han atter kom paa Egnen, for han havde en Jernhukommelse, der ikke blot hjalp ham til at gengive ordret, hvad han havde hørt i Kirken og læst i Bøger, men ogsaa kunde imponere hans Værtsfolk, naar han hjalp dem til at erindre forskellige Smaatræk, som de forlængst havde glemt og han alene huskede fra tidligere Besøg langt tilbage i Tiden.

Mikaels Viden kunde være farlig, og det var stadig de arme Kvindfolk, det gik ud over, hvis de i taabeligt Overmod tillod sig at fornærme ham alvorligt, naar han optraadte som Prædikant eller Spaamand. Saaledes gik det galt paa Høgholt, hvor han kom en Søndag Aften og som sædvanlig gav sig til at prædike og synge Salmer i Folkestuen. Pigerne, der stod i Baggrunden ved Kakkelovnen havde svært ved at holde sig alvorlige, og en af dem, der baade fniste og pegede Fingre ad ham, blev vist til Rette et Par Gange, men vilde ikke holde op med sin Spot. Da saa »Præsten« pludselig strengt paa hende og sagde stille og alvorligt: »Du maa hellere gaa ned i Bryggerset og se til det, du har gemt under Stenene bag ved Trappen; saa tænker jeg, du kan falde til Ro og lade være med at grine ad os!« Der blev dødsstille i Stuen, og Pigen blev bleg som en kalket Væg, mens alle de andre forfærdet stirrede paa hende. Dagen efter forrettede Mikael sit Hverv som Dyrlæge for Herremanden; men saa snart han var draget af Gaarde, gav Karlene sig til at rode under Bryggerstrappen og fandt et Barnelig under Gulvstenene. Saaledes fortælles der i hvert Fald, og Historien har løbet saa længe rundt, at den kendes af hver eneste ældre Vendelbo og stedfæstes til mange forskellige Gaarde, bl. a. til Grydelund i V. Hassing, hvor Hals Præst gav Pigen Anvisning paa at se »under Ris-

bunken norden til jer Gaard«, vistnok et Nabosted til Grydelund. Her nævnes dog ikke, at man har fundet noget Barnelig, og dette er vel i alle Tilfælde en senere Tildigtning, som man har fundet nødvendig i blind Iver for at forherlige Mikaels Evner som Sandsiger. Det var, naar alt kom til alt, kun et lille Antal enfoldige Mennesker, der for Alvor troede paa hans overnaturlige Evner, og det gjaldt for ham, som for de fleste »kloge« i hans Samtid, at Profeten ikke var agtet i sin Hjemegn, i hvert Fald ikke i Bindslev, hvor han havde fast Bopæl i henved en Snes Aar før sin Død.

Han skal i et stort Antal Tilfælde have »vist igen«, naar noget var blevet stjaalet, og han var altid flink til at udpege dem, der var skyldige i Tyverierne. Ingen af de Forbrydere, han afslørede, ej heller Barnemorderskerne, vides at være bleven draget til Ansvar for Domstolene, og det er ligeledes paafaldende, at hans Evne til at finde skjulte Ting aldrig førte til Opdagelser i Sager af større økonomisk Betydning. I saadanne Sager vidste han dog at klare Opgaven med et Orakelsvar. Da Jens Thomsen i Stagstedgaard, Dronninglund Sogn, havde været til Hjallerup Marked, hvor han havde solgt en Del Kreaturer og faaet mange Penge ind, viste det sig Dagen efter, at hans Tegnebog var blevet borte. Han fik fat paa »Hals Præst«, der tilfældig var paa Egnen, og den kloge Mand gav ham straks den Trøst, at han nok skulde faa sine Penge igen; »men du er selv Skyld i, at de er bleven borte, og du maa passe bedre paa dine Sager en anden Gang«. Da man senere plukkede Bær i Haven, fandtes Tegnebogen under en Busk, hvor Jens Thomsens Frakke havde været hængt til Tørring efter Markedsturen.

I Skagen havde en Mand mistet nogle nye tjærede Tove, og Mikael blev tilkaldt for at »vise igen«. Sandsynligvis har han vidst, at Fattigfolk i denne brændsels-

fattige Egn plejede at samle og rapse alle mulige brændbare Ting lige fra tørre Kokasser og Hestepærer til gamle Vragrester og Tovstumper for at faa noget at putte i Bilæggerovnen. Han lugtede frisk Tjærerøg fra et Hus i Nærheden og sagde til den bestjaalne: »Den Røg, du ser derhenne, er dine Tove!« Og det passede selvfølgelig, da man straks foretog en Husundersøgelse hos den mistænkte Person og fandt en Del Tovværk, som endnu ikke var brændt.

Dette og flere lignende Træk viser, at Hals Præst, naar han havde sine lyse Øjeblikke, var langt klogere end de fleste normale Mennesker; men han havde, som de fleste af de Stakler, der i Ungdommen er blevne ramte af den Sindslidelse, man har kaldt Ungdomssløvsind eller Schizofreni, en underlig Spaltning i sin Bevidsthed, saa at han ikke altid »var sig selv«, men i Selskab med overtroiske Mennesker lod sig paavirke til at spille en Rolle, der svarede til deres Forestillinger, og udførte det mest forvirrede Hokuspokus med Signen, Manen og Tryllekunster. Han vilde gerne, naar han var i sit gale Hjørne, gaa ind paa, at et hvilket som helst Uheld eller Sygdom paa Folk og Fæ, skyldtes Hekseri og Forgørelse, der var anstiftet af onde Naboer, og han gættede med sin sygelige »sjette Sans« af Folks forblommede Antydninger, hvem Mistanken skulde rettes imod. Havde man ingen bestemt Mistanke til nogen, greb han til »kloge Folk«s sædvanlige lumpne Middel at udpege »en Kone, der snart vil komme og laane noget«, og saa skete det jo før eller senere, at en intetanende Nabokvinde gik i Saksen. Stundom blev han gaaende hos den skadelidte Familie i flere Dage for at mane Skadevolderen frem, og en Mand i Elling Sogn har fortalt A. P. Gaardboe, at Hals Præst under et Besøg hos ham tvang den Mand, der havde forhekset hans Besætning, til at komme løbende til Gaarden kun iført Underbukser og een Strømpe.

Paa »Hedeledet« i Jerup var det galt med »at faa Smør«, og Ejeren, Anders Olesen, tilkaldte Hals Præst, der som sædvanlig gav sig god Tid og sad og sludrede, til man skulde i Seng. Den kloge Mand blev anvist en Alkove i Dagligstuen, og Familien trak sig tilbage til Sovekammeret; men forinden sagde Mikael til Anders, at han ikke maatte staa op eller lade sig mærke med noget, hvis han hørte, at Dørene gik, og Mikael skulde gøre sig et Ærinde ud i Gaarden. Naturligvis kunde Manden ikke dy sig, men listede op, saa snart han hørte, at Heksemesteren hen paa Natten gik ud ad Døren. Mikael kom hurtig tilbage og jog Anders i Seng igen; men lidt efter gik Mikael atter ud, og efter at have ventet forsigtig i en halv Snes Minutter stod Manden op og kiggede gennem et Vindue ud paa Gaardspladsen. Her stod Mikael med en Bog i Haanden henne ved Brønden, og ved Siden af ham stod et næsten helt nøgent Kvindemenneske, der øjensynlig var jaget ud af sin Seng og havde maattet løbe sanseløs af Sted for at staa Troldmanden til Regnskab for hendes Forgørelse af Malkekøerne eller Smørkernen. Saaledes opfattede Anders dette mystiske Stævnemøde; men Mikael, der meget vel vidste, at han var bleven beluret, kom senere paa Natten hen til Soveværelset og sagde bebrejdende: »Det havde været bedre for dig, bitte Anders, om du ikke havde faaet den Kone at se!« — Siden var der intet i Vejen med Smørkærningen.

Fortællinger som de to ovenanførte viser kun, at Hals Præst kunde skaffe sig Klienter, der var mere forskruede end han selv og kunde se Syner baade ved Dag og Nat, og da de og deres Omgangskreds ej heller kan antages at have evnet at give en paalidelig Skildring af, hvad de har set eller hørt, kan det næppe have Interesse at meddele flere af de talrige Beretninger om Hals Præsts Bedrifter blandt Hekse og Troldfolk i Nordvendsyssels dengang saa afsides og overtroiske Egne.

Man paastod, at han ejede baade Cyprianus og Henrik Smids Lægebog, og det er formentlig rigtigt, at han førte et Par Bøger og en Del Urter og Medikamenter med sig i en Pose paa Ryggen, naar han færdedes ude i Praksis. Han skal lige som andre Heksemestre have vaaget omhyggeligt over, at ingen fremmede kom til at se i hans Bøger, og der fortælles, at han meget strengt satte den i Rette, der vovede at aabne en Bog, som han uforvarende havde ladet ligge paa et Bord, mens han tilfældig var gaaet ud af Stuen.

Mikael var efterhaanden bleven ret vel bevandret i hele den gammeldags Overtro, og enkelte Træk, der kendtes fra hans Praksis, kan have folkloristisk Interesse.

Flere Steder, hvor Husdyrene var forheksede, paastod han, at Troldfolk havde kastet noget i Gaardens Vandingsdam, som han derfor lod oprense, og Folkene bemærkede da, at han, naar Dammen var tømt, altid fandt en eller anden mystisk Ting paa Bunden, og efter at denne Ting var fjernet, kunde Dammen atter tages i Brug. Ved en Gaard i Gærum, hvor Troldfolk havde taget Køernes Mælk, fandt han Krydsbenet af en Ged paa Bunden af Dammen. Ved en anden Gaard i samme Sogn blev Dammen tømt, fordi baade Køer og Grise var syge og brækkede sig ganske forskrækkeligt; her var det »Benene af et Dyr«, som blev fundne. Der fortaltes ogsaa, at hen et Sted lod grave en ny Brønd, fordi Vandet i Dammen var forgiftet.

Mens han kurerede paa N. Elkærs Heste, lod han ogsaa Gaardens Vandingsdam rense og tog en Ting til sig, som kom op af Mudderet. Ligeledes lod han rense Dammen paa B r a t s k o v, hvor han var tilkaldt, fordi Køerne var forheksede.

Paa en Gaard »i det nordlige Vendsyssel» var en Hest bleven syg, og Mikael sagde til Manden, at han skulde stille sig ved Siden af Hesten og se gennem dens Grime:

saa vilde han faa Øje paa den, der havde forgjort Hesten. Det viste sig at være Nabokonen. Da Mikael engang kom til Gaarden »Lunden« ved Dronninglund, hvor en Hest var saa syg, at den ikke kunde staa paa Benene og havde aabne Liggesaar, opfordrede han Ejeren, Lars Lunden, til at se igennem Hestegrimen, hvad denne dog ikke havde Lyst til; men Hesten kom sig hurtigt efter Mikaels Behandling.

Fidusen ved at se gennem Grimen var vel den, at naar man holdt sit Hoved op ad Hestens og trak det paagældende Stykke af Grimen saa langt ud, at man kunde se mellem dette og Hestehovedet, var Blikkets Retning afhængig af, hvorledes den syge Hest drejede med Hovedet, og saa havde man kun at bemærke, hvem der boede i den angivne Retning.

Paa Herregaarden Stensbæk havde der fra gammel Tid været anbragt Hovedet af en Stud over Kostaldloftet som et Værn mod Forgørelse. Da dette af Kaadhed var blevet taget ned og kylet paa Møddingen, opstod der Sygdom blandt Kreaturerne, og Mikael, der blev tilkaldt, opdagede straks, hvad der var sket og gav Ordre til, at det gamle Studekranium straks skulde findes og bringes paa Plads igen. Nu var gode Raad dyre, for Møddingen var forlængst kørt ud og spredt paa Marken, og den kloge Mand kunde mærkeligt nok ikke sige, paa hvilket Sted Kraniet maatte være pløjet ned. Heldigvis kunde en Daglejerkone, der havde spredt Gødning, huske, at hun havde set Hovedet paa en bestemt Ager, og det lykkedes derefter at faa det paa Plads, saa at Kvæget hurtigt fik Sygdommen overstaaet.

Fortællingerne fra Stensbæk, Nr. Elkær og Bratskov viser, at Herremændene var lige saa overtroiske som de fleste jævne Bønder, og Hals Præst kom efterhaanden til flere Herremænd som Dyrlæge eller Heksemester; bl. a. vides det, at han ogsaa kom til St. Rugtved. At det var

disse Mikaels store Kunder, som siden hans Held paa N. Elkær 1846 havde afskrækket Herredsfogeder og Distriktslæger fra at genoptage den tidligere Forfølgelse af Kvaksalveren, kan vi ikke være i Tvivl om. »Store Folk« havde megen Magt i hine Tider.

En Kone paa Thise Kær, Mariane Thomsen, har i sin høje Alderdom (91 Aar) fortalt en Del fantasifulde Historier om Hals Præsts Virksomhed i Vrensted og Stenum Sogne. Da Mariane som 22-aarig ung Pige var bleven forgjort, saa hun svulmede forfærdeligt op af en Slags Vattersot, fik man Bud efter Mikael, der tre Nætter i Træk gik op i Vrensted Kirketaarn og skrabede »Rust« af Kirkeklokken, hvilket Pigen fik i Mælk paa fastende Hjerte de tre følgende Morgener. Tredie Dagen gav hun pludselig to store Spandfulde Vand fra sig og var straks rask. Derefter viste Mikael Heksens Billede i en Vandspand for tre Vrensted-Mænd, der efter hans Forslag tilkaldtes fra den nærliggende Smedie, hvor de tilfældigt havde haft Ærinde den paagældende Dag. — Det er den eneste Gang — saa vidt nogen erindrer — at man her i Vendsyssel har praktiseret den paa andre Egne kendte ældgamle Skik at bruge Kirkeklokkens grønne Ir som Medicin[6]).

Forfatteren Urban Hansen siger i sin morsomme Krønikesamling »Norden Fjorden«, at Hals Præst kurerede meget paa Folk og Fæ — navnlig paa de sidste. P. Chr. Pedersen har dog optegnet, hvad der kan kaldes et Kuriosum, at Mikael ogsaa engang har helbredt en Væv, der var blevet helt tosset, idet den var bleven forhekset af en ondsindet Nabokone. Her blev ogsaa den skadevoldende Heks besværget til at indfinde sig paa Gerningsstedet, og da hun og Hals Præst havde set lidt paa

[6]) Fra Sjælland har Digteren C. J. Boye kendt denne Overtro og omtaler den i sit smukke Digt: »Kirkeklokken i Farum«.

hinanden og paa den forheksede Væv, var det forvirrede Rendegarn pludselig gaaet i Orden af sig selv, og der var aldrig siden noget i Vejen med Vævningen.

Urban Hansen har ogsaa efter gamle Folks Fortælling givet en Beskrivelse af Hals Præsts Udseende.

Han var stor og kraftig, vel ca. 70 Tommer, men noget foroverbøjet, i hvert Fald som gammel Mand. Han havde meget grove Ansigtstræk, en stor kroget Næse, glinsende røde Kinder og store Hænder, som han gerne holdt omme paa Ryggen, naar han gik. Hans Skikkelse var hverken frastødende eller frygtindgydende, skønt man alle Steder havde en vis Respekt for ham. Han gik altid klædt i mørkt Vadmel; hans Frakke havde Kappekrave og lukkedes ved Halsen med et Sølvspænde, og den var saa lang, at den naaede ham til Hælene. I en Rem over Skulderen bar han en Kasse, der var forsynet med al Slags Medikamenter for Mennesker og Dyr. — Andre har fortalt, at han ogsaa gik i en Kappe af garvet Følskind.

Naar han traadte ind til Folk, sagde han ofte: »Godaw, her haar I dej gal' Hals Præst!«

Han led som andre vandrende Stakler af Regn og Kulde og plagedes af Utøj. Træt og forkommen fandt han en Aften ind i Dagligstuen paa en Gaard i Hulsig syd for Skagen og smed sig som en Hund ind under Bilæggerovnen. Lidt efter snakkede han i Søvne, og Folkene, der sad i Stuen, hørte ham da sige: »Naa, der sprang Skaglerne!« Dette opfattedes selvfølgelig som et Orakelsprog, og da Gaardejeren, Chr. Krøgh, netop den Aften var ude at køre, anede man, at der var tilstødt ham et Uheld paa Vejen, hvilket ogsaa viste sig at være Tilfældet. — Saaledes lagde Folks Overtro stadig en Betydning i alt, hvad Hals Præst sagde eller foretog sig, hvad enten han var ved fuld Bevidsthed eller ej, og Snakken om saadanne ubetydelige Hændelser, hvor Mi-

kaels Synskhed antoges at have medvirket, har vakt Interesse nok til at holde sig i Live gennem Hundrede Aar.

Det er derfor let forstaaeligt, at Hals Præsts egentlige Læge- og Dyrlægepraksis med Anvendelse af de reelle gammeldags Salver og Krydderurt-Medikamenter helt er blevet stillet i Skygge af hans Succes som Over-Heksemester og kun erindres svagt i den folkelige Tradition. Kun faa af hans Recepter er bevarede af Slægt og Venner, som han paa en af sine sidste Rejser har skænket Opskriften paa et eller andet vigtigt Lægemiddel, som de ventelig vilde faa Brug for i Fremtiden, naar Mikael ikke længere kunde faas i Tale.

I Hals, Hov og Geraa har enkelte haft Mikaels Recept paa en Mirakelsalve, der kunde helbrede al Slags buldne Saar, Blodforgift og Benedder. En anset Embedsmand, der stammer fra disse Egne, har meddelt, at han som Barn havde faaet Benedder i en Fod, og den autoriserede Læge, som behandlede ham, vilde have Foden eller hele Benet amputeret. Til alt Held fik Drengens Moder fat paa Mikaels Salve, og efter at Foden i nogen Tid havde været smurt med Salven, indtraadte fuldstændig Helbredelse, saa at vedkommende har sit Ben i Behold den Dag i Dag. Dette er ganske vist en Kendsgerning, som ikke lader sig modbevise; men den vidner desværre kun om den autoriserede Læges Uduelighed og ikke om, at Hals Præst har haft nogen egentlig Indsigt i Lægekunsten.

I Taknemlighed over sit Held har den ovenomtalte Meddeler, der dog ikke ønsker sit Navn nævnt, sikret sig den gamle Recept og paa Opfordring meddelt mig en Afskrift. Den ser saaledes ud:

Spanskgrønt for 4 Øre, stødt,
Gult Voks for 8 Øre,

Harpiks for 4 Øre, stødt,

Terpentin for 6 øre.

Vokset og Harpiksen smeltes ved svag Ild; derefter kommes Spanskgrønt og Terpentin i under stadig Omrøring.

Dette Spanskgrøntplaster kendes fra danske og tyske Apotekerbøger meget langt tilbage i Tiden. I de 4 ældste Udgaver af Pharmacopoea danica (1772, 1805, 1840, 1850) forekommer det under Navnet Cera viridis (Grønt Voks), og de nøjagtige Vægtdele i Sammensætningen skal være følgende: Voks 12, Harpiks 6, Terpentin 4, Spanskgrønt ½. — I Tyskland er et Plaster af samme Stoffer, men med langt større Spanskgrøntindhold, blevet anvendt som Ligtornesalve, idet Spanskgrønt har en ætsende Virkning.

Formentlig har »grønt Voks« haft en rensende og lægende Virkning paa gamle, urene Saar; men Anvendelsen mod Benedder er vel et tilfældigt Indfald af Hals Præst og skal her ikke kommenteres.

For aabne Saar paa Benene, især hos Mødre, anvendte han, ifølge Urban Hansen, en Salve, der bestod af Hjortetalg, gult Voks, Mønnie, Rosenolie og Linolie, for to, tre eller fire Skilling af hver Slags, som købtes paa Apoteket. Heller ikke denne Salve vidner om nogen Opfindsomhed fra Hals Præsts Side. Mønniesalve og Mønnieplastre har været anvendte fra gammel Tid i Tyskland og — i noget mindre Udstrækning — herhjemme; f. Eks. kender de fleste ældre Mennesker Kjøngsplasteret, der bestod af Mønnie og Olivenolie, tilsat lidt pulveriseret Kamfer. Mønnien antoges at virke udtørrende og desinficerende paa Materieudflod o. l., men er ikke noget særlig heldigt Saarmiddel.

Gaardejer Niels Chr. Pedersen i Grøntved, Mygdal S., fik af Hals Præst en Opskrift paa et Pulver mod Kalvekastning; det var sammensat af følgende

gammeldags Urter, ½ Pund af hver Slags: Løvstikpulver, Mesterrod-Pulver, Enzianrod-Pulver og Standspulver. Det skulde blandes omhyggeligt, æltes med Mjød og formes til Boller af Vibeægs Størrelse, hvorefter det indgaves sammen med en halv Pægl Mjød til hvert Dyr 3 Dage i Træk.

Samme Medicin anvendtes ogsaa efter Mikaels Anvisning mod Kalvekastning paa en Gaard i Tværsted; men her skulde tillige Kroppen af en flaaet Ræv, omviklet med Sække, hænges op i Kostalden[7]). Det er vel unødvendigt at fortælle Nutidslæsere, at Pulveret og Rævekroppen var lige unyttige som Midler mod smitsom Kalvekastning.

Det turde ligeledes være unyttigt at anføre flere Eksempler paa Mikaels Kurmetoder og Medicin-Opskrifter. Han var, naar alt kommer til alt, ikke meget dygtigere end andre »kloge« Folk i hans Samtid; men han var i sine lysere Perioder et godt og venligt Menneske, der tog sig med megen Omhu af sine Patienter, og dette kan i mange Tilfælde have hjulpet til deres og hans eget Held. Hans Berømmelse skyldes dog hovedsagelig de fantastiske Fortællinger, der gik foran ham under hans lange Vandringer og fulgte i hans Kølvand, naar han efter et kortere eller længere Ophold atter forlod en Egn. I den folkelige Legendedigtning er Hals Præst blevet en stor Mand; i Realiteten var og blev han en Stakkel.

Sandsynligvis skyldes det Folkesnakkens Sammenblanding af Beretningerne om Hals Præst og andre Klogmands-Historier, naar det enkelte Gange fortælles, at han skal have praktiseret den ældgamle grusomme Skik at nedgrave levende Dyr som et Offer til Sygdoms-

[7]) Om overtroisk Anvendelse af »en tørret og speget Rævekrop« se Vends. Aarb. 1949, S. 234.

vækkende Dæmoner. Man har paalidelige Vidnesbyrd om, at han hadede Grusomhed mod Dyr og især blev ivrig, naar han saa Folk ifærd med Slagtning efter Datidens barbariske Metode. Herom fortæller P. Chr. Pedersen følgende Historie:

»Paa en Gaard i Krustrup ved Hjørring hørte Mikael Manden paa Gaarden spørge sin Tjenestepige, om hun forstod at slagte Gæs. Pigen svarede ja og forklarede, at hun plejede at stikke dem i Nakken. Mikael spurgte da, hvor længe det varede, inden Gæssene døde efter et saadant Stik, og Pigen sagde, at det kunde undertiden vare længe; men hun havde hørt, at jo længere Gæssede pintes og kunde flagre med Vingerne, des bedre blev Stegen. Mikael blev meget vred over den Forklaring og spurgte hende derefter, om hun ogsaa gav sig af med at slagte Lam. Jo, det havde hun da ogsaa gjort enkelte Gange i hendes forrige Pladser, og hun bar sig ad paa samme Maade, som hun havde set andre gøre det paa. Man lagde Lammet paa en Stol, bandt alle Benene sammen og stak dem under Stoleryggen, hvorefter der blev stukket en Stok mellem Stoleryggen og de sammenbundne Ben, saa Lammet ikke kunde røre sig. Derefter blev Skindet skaaret op langs Struben i et Snit paa ca. et Kvarters Længde, Spiserøret blev trukket ud og ombundet fast med en Strikke, for at Dyret ikke under Dødskampen skulde kaste op og forurene Blodet, og endelig blev Halspulsaarerne skaaret over, saa Dyret kunne begynde at forbløde«.

Mikael blev nu helt forbitret og holdt en længere Straffetale, hvori han voldsomt fordømte disse barbariske Slagtemetoder og opfordrede sine Tilhørere til at vise Barmhjertighed mod de værgeløse Dyr. Det er vel tænkeligt, at hans Formaninger ved denne og lignende Lejligheder ikke har været helt uden Virkning, naar man har haft dem i Erindring helt op til vor Tid.

— — —

Hals Præst var omkring 1860 blevet saa velhavende, at han kunde sikre sig fast Bopæl og eget Hjem. Han købte sig et Hus i Bindslev og fæstede sig en Pige, Christine Pedersen fra Nørre Bindslev, til Husholderske.

Et gammelt vendsysselsk Ordsprog siger: »Har man en Rede, kan man altid faa en Gaas«, og Mikael blev 1861 gift med Christine, der paa dette Tidspunkt var en noget forpjusket Fugl og trængte til at komme i Reden — hun havde et »uægte« Barn og var langt paa Vej med

det næste, en Pige, der blev født 4 Maaneder efter Bryllupet. Men hun var kun 29 Aar, og Mikael var 57.

Mikael og Christine levede lykkeligt sammen og havde det, økonomisk set, helt godt. I nogle Aar vedblev Mikael at rejse ud i Praksis, men han lod ofte sine Kunder hente ham i Vogn og foretog sig sjældnere og sjældnere lange Vandringer til Fods. Nogle Aar efter Bryllupet solgte Mikael sin første Ejendom, der var et jordløst Hus, og købte sig et lille Husmandssted til et Par Køer, som Kone og Børn kunde passe — han selv gav sig vist aldrig af med Landbruget. I Haven plantede han en hel Del af de gammeldags Lægeurter, som han plejede at bruge til sine Kure. Han havde i Husets østre Ende indrettet en lille Stue, hvortil der kun var Adgang udefra; herinde havde han en Del Krukker med Pulvere, Salver og andre Medikamenter og — som man mente — nogle Læge- og Tryllebøger. Maaske har han ejet en af de smaa gammeldags Cyprianusudgaver; men det er — efter de foran anførte Recepter at dømme — tvivlsomt, om han har kendt Henrik Smids Lægebog, som alle kloge Folk dengang troedes at eje.

Paa sine ældre Dage gik han gerne om Søndagen rundt til andre gamle og enligt boende Mennesker og læste for dem af Luthers Huspostil og sang Salmer, ofte »Den yndigste Rose er funden«, der var hans kæreste Salme. I øvrigt forslog han Tiden med at læse i »Vendsyssel Tidende«, som han stadig holdt. Han havde ingen stor Omgangskreds — de fleste betragtede ham som en Særling, hvad han jo ogsaa var — men de faa Naboer, der af og til kom i hans Hus, lærte efterhaanden at holde af ham, da han jo var venlig og snaksom og stedse trofast mod sine Venner. Børnene især vilde gerne ind til den underlige gamle Mand, der kunde snakke saa morsomt med dem.

Da Mikael var 63 Aar gammel og havde været gift i syv Aar, fik han en Søn, som blev døbt Mikael Broderus Møller (født 13. Januar 1868). Den gamle Mikael har maaske nu faaet officiel Bevilling til at føre Navnet Møller, som var det almindelige Kendingsnavn i Slægten, mens hans Døbenavn, som vi forhen har oplyst, var Jensen. Drengen skal have lignet Faderen meget. Han var ret velbegavet og vilde være Læge; men han maatte kæmpe med mange Vanskeligheder, vel mest af økonomisk Art, og naaede først at blive Student, da han var 26 Aar gammel. 14 Aar efter (1908) tog han endelig Lægeeksamen, var et Aar paa Aalborg Amtssygehus, derefter i Reykjavik og nedsatte sig 1913 som praktiserende Læge i Tryggelev paa Langeland.

Hals Præst blev svagelig paa det sidste og var meget tunghør. Hans Hustru maatte føre Samtalerne med de fremmede, der af og til besøgte ham for at søge Raad og Lægehjælp. I det lille afsides Værelse med Medikamenterne havde han ogsaa sin Seng, og her fandtes han død om Morgenen d. 25. April 1878. Han var da lidt over 73 Aar gammel.

Mikael Jensen Møller ligger begravet paa Bindslev Kirkegaard, hvor Hustruen rejste en Sten over ham.

Hans Hustru praktiserede en Tid som Kvaksalverske, men solgte senere Husmandsstedet og flyttede til Aasted Sogn, hvor hun blev Husholderske for en Mand, der hed Peder Mejling, hvis Hus hun senere arvede. Her praktiserede hun ogsaa lidt som klog Kone og døde 1900.

Om Lægen Broderus Møller er videre at berette, at han blev en afholdt Læge og skabte sig en ret stor Praksis i Tryggelev og Omegn. Han havde vistnok arvet lidt af Faderens Særhed, blev aldrig gift og levede meget spartansk, saa han nærmest var nærig i sin Husførelse. Han havde Bil, men kørte næsten altid paa Cykle; men om det var for Motions eller Sparsommelig-

heds Skyld, vides ikke. Han var yderst hjælpsom og godgørende i sin Lægepraksis og var aldrig nøjeregnende med at faa Betaling hos mindre velstillede Patienter. Nogen større Omgangskreds havde han ikke.

Han blev efterhaanden en meget velhavende Mand og efterlod sig ved sin Død 1941 henved 300.000 Kr. foruden en stor og ret værdifuld Frimærkesamling.

Paa dette Tidspunkt var han forlængst glemt af sine Slægtninge i Vendsyssel, der næsten intet vidste om hans Liv og Virksomhed efter 1900, da de sidst havde set ham ved Moderens Begravelse. Meddelelsen om den store Arv kom som en uventet Overraskelse; men hvem de lykkelige Arvinger var, har man ikke ønsket at bringe til Offentlighedens Kundskab.

AF SÆBY KIRKES REGNSKABSBOG
1629—1764

VED C. KLITGAARD

Min Tak til Carlsbergfondet for Understøttelse til Arkivarbejde vedrørende Nordjyllands indre Historie

I »Vendsysselske Aarbøger« 1928, Side 122 ff. har Anton Jakobsen paa Grundlag af en Kirkeregnskabsbog i Sæby Præsteembedes Arkiv meddelt en Del Oplysninger om Kirkens Indtægter fra 1765 og fremefter, og vi ser deraf bl. a., at Korskirken fra 1826 af blev udlejet til Oplagsplads for forskellige Varer og til Sprøjtehus, samt at man ogsaa her ligesom adskillige andre Steder solgte Menneskeben fra Kirkegaarden til Benmøllerne i England, hvor man i 1800'erne forvandlede Menneske- og Kreaturben til Gødningsstoffer[1]).

I Landsarkivet i Viborg findes der imidlertid en Regnskabsbog for Sæby Kirke fra 1629 til 1764, som ikke alene giver Oplysninger om denne Kirkes Indtægter og Udgifter, Inventar, Byggearbejder og andet, men ogsaa om en Del af de i Kirken begravede Personer; i Tiden 1676—1709 har man imidlertid undladt at indføre Betaling for Lejerstederne i Kirken, og da Kirkebogen først begynder 1684, fra hvilken Tid disse Begravelser kan følges i den, er Oplysningerne i Regnskabsbogen fra før den Tid noget mangelfulde[2]).

[1]) I sin lille Bog »Sæby Købstad« (Sæby 1906) har Anton Jakobsen ogsaa givet en udførlig Skildring af Kirken med dens Epitafier, Gravstene m. v.

[2]) Om en Del af de i Kirken før 1684 begravede Personer faas Oplysning i Borgmester Chr. Rhuus Haandskrift fra 1694 ff., trykt i »Vendsyssel Folk og Land« III (1911).

Regnskabsbogen er en Foliant i Skindbind og med 279 Blade, og den er 1642 «givet og foræret til Sæby Kirke af gudfrygtig, ærlig, viis og fornemme velagtede Mand Rasmus Wilsbech, Borger og Indvaaner her udi Sæby og velbyrdige Frederik Rantzaus Ridefoged til Asdal«. Den indledes med en længere Formaning af Sognepræsten Niels Christensen Spend til Øvrigheden i Sæby om altid at have i Hukommelse, at den skal være »Guds Kirkes Ammer og Fosterfædre (Esaias 49. Kap.)« og søge Kirkens Gavn og Bedste.

Naar den er betegnet som Regnskabsbog 1629—1764, skal her straks bemærkes, at fra Tiden 1629 til 1642 kun er indført Navnene paa Kirkeværgerne og nogle Bemærkninger om deres Regnskabsaflæggelse.

Kirkens Inventar 1642[3])

3 Alterklæder, 7 Messehageler, 2 Messesærke, 2 Messingstager til Alteret[4]) og 1 til Prædikestolen, 1 Messingkrone midt i Kirken og 1 ved Koret, som Ole Ottosen gav[5]). Kalk og Disk til Kirken af Sølv forgyldt[6]), 1 Tinkande, 1 liden Kalk og Disk med 1 liden Tinflaske, som Kapellanen bruger til de Syge, 1 Tavlepung med andre 2 Trætavler.

Bøger: Kong Frederiks danske Bibel (Tilføjelse: Som Kapellanen Christen Christensen Sæby har), 1 Alterbog, Luthers Postil, 1 Passional (Christi Lidelseshistorie), Resens nye Bibel (Hans Poulsen Resens Bibel udkom 1607).

Ligklæder: 7 Kvarter sort Engelst med 2 smaa

[3]) Regnskabsbogen Bl. 2b.
[4]) De er af Malm og skænket 1586 af Niels Iwrensen (den ene) og Ingeborg Banners d: Ingeborg Skeel g. med Otte Banner.
[5]) Var Købmand og fik 1675 Skøde paa et Lejersted i Kirken. Han gav 1671 en 11-armet Malmlysekrone. Han døde 1675.
[6]) Alterkalken er fra 1579.

Linklæder, som Laurids Rhuus har givet til Kirken (Laurids Nielsen Rhuus, f. 1610, d. 1672, var Borgmester), 5 Alen sort Klæde ogsaa med 2 Linklæder, som nu salig Jens Thomsen har givet til Ligklæder, hvilke begge er Kirkeværgerne overleveret med en vis Takst derhos, hvad af ethvert skal gives, hvorefter de aarligt skal gøre Regnskab. (Byfoged Jens Thomsen Rosmus døde 1642.)

Kirkens Klokker henregnedes ikke til Inventar, men der var 3 Klokker af forskellig Størrelse. Den største Klokke[7]) havde Indskriften: Verbum domini manet in aeternum 1571 (Guds Ord bliver evindelig) og havde paa Siderne nogle Bomærker samt Støbermærket Petrus Laurentii; han har støbt mange vendsysselske Klokker.

27. April 1687 toges der ved Sæby Byting Tingsvidne om, at Klokken var revnet for neden og ikke kunde bruges, og den blev derefter 1691 omstøbt af Rudolph Melchiorsen i Aalborg. Borgm. Chr. Rhuus oplyser i sit Haandskrift fra 1694 om Sæby Kirke m. m., at Klokken i mange Aar havde været brækket og beskadiget og blev nedtaget 14. Juni 1691 for at omstøbes; den vejede da 2 Skippund og 9 Lispund (= 392 kg), og det ene af Bomærkerne genkendte han som Borgmester Mikkel Sørensen Ribers, der døde 19. Marts 1587. Klokken blev omstøbt i Aalborg Kl. 3½ Morgen d. 2. Aug. 1691 i Overværelse af Borgmester Chr. Rhuus med flere, og den vejede derefter 2 Skp., 12 Lpd. og 7 Skaalpd. (= ca. 420 kg). Ved Omstøbningen svandt det gamle Metal 1/10, men Tillæg af nyt Metal saa vel som alle Omkostninger ved Transport og Omstøbning, Klokkens Nedtagelse og Ophængning o. s. v. afholdtes med ⅔ af Borgmester Chr. Rhuus og ⅓ af Tolder Peter Wisberg i Flad-

[7]) Se »Vendsyssel Folk og Land« III, 64 f. og »Vendsysselske Aarbøger« XI, 342.

strand. Klokkens Indskrift kan læses i »Vendsysselske Aarbøger« XI, 342 (1936). 1905 blev Klokken igen omstøbt — af De Smithske Støberier i Aalborg — men Ordlyden af Indskriften fra 1691 blev bibeholdt med Tilføjelse om Omstøbning 1905.

Den mellemste Klokke var 1687 i Følge Tingsvidnet af 27. April 1687 ganske i Stykker og skulde tages ned, hvorefter den paa Kirkens Bekostning blev omstøbt i Aalborg 1689 af Rudolph Melchiorsen. Den vejede 1 Skippund, 15 Lispd. og 10 Skaalpd (285 kg). Den blev atter omstøbt 1926 af De Smithske Støberier i Aalborg med Bibeholdelse af den gamle Indskrift fra 1689, Gloria in excelsis Deo.[8]). Borgmester Rhuus oplyser om den, at før den blev omstøbt, hang den i nogle Snese Aar i Taarnet i Jernbolte, som var indsat oven i Klokken i borede Huller og loddet med Tin, og den blev brugt i mange Aar, skønt den manglede Hængemaller. Et stort Stykke var gaaet af den, og forneden var den revnet paa to Steder; men desuagtet havde den en god Klang, saa den vilde være blevet brugt længe, hvis ikke Boltene var blevet saa ødelagt af Rust. Efter Omstøbningen havde den ogsaa en god Klang, og Rhuus slutter sin Omtale af den med: »Gud beuahr dend fra ald Hændelse och Schade for Christi Skyld«.

Den mindste Klokke vejede omtrent 16 Lispund (128 kg). Den blev paa Præsten Laurids Christensens og Borgmester Laurids Nielsen Rhuus Foranledning 1668 omstøbt af Rudolf Melchiorsen fra Aalborg, men Støbning foregik i Rektor Claus Nielsens Have i Sæby, og af de faa, der gav noget til Klokkens Forbedring, gav den senere Borgmester Christen Rhuus ½ Lispd. Kedelkobber og ½ Lispd. Malm, og han var nærværende hele

8) Ære være Gud i det Høje. Se »Vends. Aarbøger« XI, 343 (1936).

den Nat, Omstøbningen fandt Sted. Han slutter ogsaa sin Omtale af denne Klokke med: »Gud beuahr dend lenge och vell ded ønsches hiertelig af C. Rhuus«. Ogsaa denne Klokke blev 1926 omstøbt af De Smithske Støberier i Aalborg med Bibeholdelse af den gamle Tekst: Gloria in excelsis Deo. Se »Vends. Aarb. XI. 342 (1936).

Kirkens Inventar 1710[9])

1 Alterklæde af ostindisk stribet Atlask, 4½ Alen langt, 5 Kvarter bredt, givet Kirken 1672 af Admiral Niels Juel[10]); 1 gammel ubrugeligt Alterklæde af sort Fløjl og hvidt Taft med Silkesyning[11]), 1 gammel Alterklæde af brun Fløjl, 1 gammel Alterklæde af trykt Linned, blaat, rødt og hvidt med gammel Syning, ubrugeligt; 1 Messehagel af blommetgylden Tobin (tyndt Silke) med brede Sølvkniplinger, givet af Admiral Niels Juel 1673; 1 gammel blaa Messehagel af Fløjl med Silkebræmmer[12]); 1 gammel brun Messehagel af Fløjl med Silkebræmme og 1 gammel, aldeles ubrugelig Messehagel[13]); 1 lille rødt Klæde til Kapellanens Alterbræt med Sølvgaloner; 2 Messeskjorter med 2 Par Sølvhægter, 2 Messing-Alterstager, Vægt 2 Lispund 10 Pund (= 21 kg); 1 Kalk og Disk af forgyldt Sølv, Kalken vejer 30 Lod 1 qv., Disken 9 Lod (32 Lod à 3 qv. = 500 gr.); 1 lille Kalk og Disk af Sølv at besøge Syge med, Kalken vejer 6 Lod 2 qv., Disken 1 Lod 2 qv.; 1 Brødæske af Sølv, 9 Lod, givet af Holger Pachs og

---

9) Regnskabsbogen Bl. 49.
10) Søhelten. Ejede Sæbygaard 1668—1682.
11) Med adelige Vaabener og Initialer ISF-J.S.M.
12) Skænket til Klosteret 1493 af Fru Ingeborg Thomasdatter og Tord Thomsen for Messer for deres og deres Forældres Sjæle.
13) Siges 1696 at være af sort Fløjl med Silkefrynser og Guld- og Sølvknipling samt med baldyrede adelige Vaabener og Initialer O. B. og I. S. (Otte Banner og Ingeborg Skeel?).

Lisbet Bille til Sæbygaard; 1 Sølv-Vinkande givet af Søren Nielsen (ɔ: Byfoged) og Hustru Birgitte Ottesdatter; 1 silkesyet lærreds Alterdug givet af Holger Pachs og Lisbeth Bille; 2 smaa Tinflasker, den ene med Kalk og Disk; 1 hvidt Taft til Kalk og Disk at staa paa, givet 1694 af Sofie Madsdatter (Lund), 1 rødt Atlask til Kalk og Disk at staa paa, givet af Maren Pedersdatter (vist Jens Pedersen Gajs Enke), 1 Kong Frederiks danske Bibel, 1 ny Alterdug, 1 Dr. Resens Bibel, 2 Ritualer, den ene for Kirken, den anden for Skolen; 1 Ligklæde med Silkefrynser, 3 gamle Ligklæder, 1 gammel forfalden Positiv (ɔ: Orgel; i Tingbogen 1642 Bl. 12 siges: »Orgelet øde og ubrugeligt«); 3 Lysekroner, 3 smaa Skibe, 1 Messing-Lysearm ved Prædikestolen (den blev givet 1579 af Raadmand Mikkel Nielsen Snor og Hustru Maren Mikkelsdatter), 2 Lysearme i Korskirken og 2 i Langkirken (Den ene Lysearm i Korskirken var givet 1698 af Farver Jørgen Jørgensen Lovsøn og Hustru Mette Lauridsdatter Tamstrup, den anden 1706 af Borgmester Chr. Rhuus og Hustru Johanne Samuelsdatter Gesmell, hvilke ogsaa da gav de to Lysearme til Langkirken, og senere gav Johanne Gesmell 12 Lysearme til Kirken); 1 firerums Timeglas, 2 Brudeskamler med forgyldt Læder, 1 gammel og en ny Tavlepung, den ene med Sølvbjælder; 3 Trætavler, 4 Ligbaarer, 1 Messing-Døbefad, Vægt 4½ Pund (2 kg 250 gr.). Blandt Bygningsredskaberne var en lang Stang til at nedfeje Svalereder med.

Kirkens visse Indkomst (1642)

»Den første og største Indkomst er af Korntienden, som fra Arildstid har været takseret i Penge saaledes, at der gives en vis Penge af hver Favn Agerjord,

baade de saaede og de usaaede«. Jorden laa i: Store Strandhave, som deltes i Gammel Strandhave, Nordre Tværhave, Søndre Tværhave og det nye indtagne ubrugte Stykke Jord Ny Strandhave; Kathaven, Kapelhaven, Skeersild[14]), Gammel Kapelhave, Toften, Sønder Mark, Stishaven, Norden Aaen og en lille indelukket Have derved[15]). Afgiftstaksten er ikke indført i Bogen, men stod i en særlig Markbog. »Herforuden gives af et Bondebrug liggende til Kirken og kaldes Solsbæk efter gammel Sædvane 3 Slmk., dog skal det Sted enten tælles[16]) eller gøres ny Tingning«.

Bogens Blad 5 har Bestemmelser om Markbogens Førelse og Tiendens Erlæggelse. Den, der ikke betalte sin Tiende inden Fastelavn, skulde betale dobbelt, og blev den ikke betalt inden 1. Maj, da skulde betales firedobbelt, og hvis den saa ikke blev betalt inden Mikkelsdag[17]) derefter, som er »Jambling«[18]), skulde Halvparten af Jorden være forbrudt til Kirken, og Kirkeværgerne skulde straks tage Dem.

Kirkens aarlige Jordskyld (1642) af dens Ejendomme i Byen og af de Enge, som i fordums Tid er skænket til den[19]):

1. En Have ved Skolen, hvortil er indhævdet et stort Stykke af Kirkens Jord, 4 Skill.
2. Af den Ejendom, Jens Lykke paaboede, 20 Skill.

14) »Skærsild« nu »Pudsenbak«. Lige overfor — paa nordre Side af Aaen laa »Paradis«.
15) D: Paradis.
16) D: Tienden skulde tages ved Tælling af Kærvene.
17) 29. September.
18) Aarsdagen efter Forfaldsdag. I Retsforhold regnedes 1 Aar og 6 Uger = Aar og Dag = Jamling.
19) Anne, gift med Peder Horn i Vrangbæk, gav 1484 en Eng for hendes og hendes Mands Lejersted i Kirken. Den laa sønderst i Bredkær nærmest ved den Eng, som Jep. Jensen gav til Kirken.

3. Af Søren Knudsens Jord, som han paabor 10 Skill.
4. En Have veed Soldemagerens Hus, 12 Skill.
5. Af Jens Thomsen Brolæggers Hus og Have paa Kirkens Jord, 1 Mark.
6. En Have, Anders Soldemagers Børn har i Brug, 9 Skill.
7. Christen Skræder af en Have norden for Aaen 9 Skill.
8. Jens Thomsen Byfoged af den Ejendom, som Mikkel Svin paaboede, er Residens-Jord[20]), 6 Skill.
9. Otto Thomsen af det Stykke af Residens-Jorden. 10 Skill.
10. Otto Thomsen af et andet Stykke Residens-Jord[21]), 1 Mark.
11. Jens Thomsen Byfoged af Residens-Jord, 1 Mark.
12. Jens Thomsen Byfoged af de Boer (ɔ: Boder?) paa Kirkegaarden, 1½ Mark.
13. Hr. Christoffer[22]) af den Residens-Jord, Borgmester har paabygget og sal. Hr. Jens Byresøn[23]) fordum har brugt, 5 Mark.

Naar nogen af Kirkens førnævnte Jorder blev ledige, skulde de igen bortfæstes, og der skulde erlægges Stedsmaal (ɔ: Indfæstningspenge) og Afgift efter Lejlighed; men hvis Kirken selv havde Brug for Jorden, »skulde det være hende frit fore«. Bondeboligen Solsbæk skulde der gøres ny Tingning om eller Tienden tages paa Kærven.

---

20) Den tidligere Præstegaards Jord.
21) Blad 6.
22) Antagelig Præsten Christoffer Frandsen i Torslev, der døde 1646—50.
23) Maaske den tidligere Præst i Vammen.

1709 gav Lisbet Bille til Sæbygaard, Enke efter Holger Pachs, den øde Gaard Meller Stenshede i Understed Sogn[24]), Hk. 5 Tdr. til Sæby Kirke, og 1710 laa baade Raadhuset og Bytinget paa Kirkens Jord[25])

Kirkens Enge (1642)

1. En Eng kaldet Stien Eng — 12 Favne — norden Langvadsgyde, 12 Skill.[26]).
2. En Eng nede ved Langvad — 14 Favne — som Kirkeværgen aarlig skal nyde for 1 Sldlr.
3. En Eng nede ved Langvads Have, som Borgmester har i Fæste — 8 Favne — 1½ Mark.
4. En Eng sønden for i Brødkjær[27]), som Præsten har — 14 Favne — intet.
5. En Eng der sønden for igen, som Præsten ogsaa har, — 36 Favne — intet.
6. En Eng sønden for Maen[28]) imellem 2 af Sejlstrups Enge — 14 Favne — 1 Mark.
7. En Eng der sønden for — 14 Favne — 1 Mark.
8. En Eng sønden for — 8 Favne — ½ Mark.
9. En Eng, som skal være forvildet (ɔ: bortkommet) før vor Tid — 4 Favne — 0.
10. En Eng sønden Sulbæk — 14 Favne — 1½ Mark.
11. Nok en Eng sønden for, kaldes Muuleng — 30 Favne — 6 Mark.
12. En Eng og et lidet Skifte derhos, kaldet Follebro Eng, som Præsten har, intet.
13. En Eng kaldet Bratberg Eng, i Volstrup Sogn, lagt til Kirkeværgen ligesom den forrige[29]) — 8 Favne — 1 Mark.

---

24) Den solgtes 1718 til Inspektør Peder Hansen Nordmand.
25) Blad 50.
26) Blad 6 b.
27) Antagelig den Note 19 nævnte Eng i Bredkær.
28) Made = Eng.
29) Se Nr. 2.

14. En Eng ved Volstrup Kirke næst norden Gangspangen fra Aasen og over til Kirken, som og skal følge Kirkeværgen for Penge, 1 Mark.

Angaaende de Enge (Nr. 4, 5 og 12), som Præsten havde i Brug, havde han i Følge de tidligere Engregistre heller ikke betalt noget for dem. Naar nogen af Engene bortfæstedes paany, skulde der svares Stedsmaal (ɔ: Indfæstning) og Afgift til Kirken[30]).

1710 nævnes 2 smaa Stykker Jord i Kathaven, som sal. Borgmester Hans Nielsen (Gram) havde givet til Kirken, og som Præsten altid havde i Brug for 10 Skill. Markpenge. Endvidere 2 smaa Stykker Agerjord i Ny Strandhave og 2 i Gammel Strandhave, som sal. Laurids Sørensen havde givet, og som Præsten brugte for en Afgift 1 Mk. 2 Skill.

Kirkens Kapitaler (1642)[1])

1. Hos velb. Hans Dyre[2]) — 100 Rdlr. — som sal. velb. Fru Birgitte Lindenov[3]) har givet Kirken, skal forrentes med 6 Rdlr. aarlig. 1710 samme Kapital.
2. Hos velb. Jens Hvas til Skjørtholt — 100 Rdlr. — givet af velb. Sten Billes Frue Karen Skeel[4]), skal forrentes med 6 Rdlr. aarlig[5]). 1710 samme Kapital.

---

30) Kirkens Engpenge 4 Sldlr. 2 Mk. 4 Skill.
1) Blad 7 b.
2) Til Knivholt, død 1655.
3) Gift med Otte Christensen Skeel til Bangsbo og død 1648. Kirkens Fortegnelse over Kapitalerne maa derfor være indført senere.
4) Gift 1642 med Steen Holgersen Bille til Bangsbo.
5) 1651 var denne Kapital, for hvilken Kirken havde Pant i Bude i Aasted Sogn, udlaant til Vogn Hvas til Skørtholt uden Sikkerhed, men Sæby Magistrat fik Paalæg om at sørge for Kaution (Bytingsbogen 21. Marts 1651).

3. Hos velb. Fru Anne Pedersdatter Maaneskjold[6]) — 50 Slettedaler — som salig Jens Christensen Prang[7]) har givet, skal forrentes med 3 Sldlr. aarlig. 1710 samme Kapital = 33⅓ Rdlr.
4. Senere Tilføjelse. Jørgen Lousøns Gave 300 Rdlr., givet 1705 af ham og Hustru Mette Lauridsdatter Tamstrup[8]). 5. Novb. gav Jørgen Lousøn yderligere 1000 Rdlr. til Kirken.
5. Borgmester Chr. Rhuus og Hustru Johanne Samuelsdatter (Gesmell) gav ved hendes Død 1713 — 300 Rdlr. samt 200 Rdlr. til Kirkens første Reparation og i Stedet for Kjærskov (Kirkeskov) i Albæk, som var testamenteret Kirken i Sæby, men som Johanne Samuelsdatter solgte 1711, — 200 Rdlr.

Kirkens uvisse Indtægter (1642)[9])

1. I Kvægtiende, som deles lige mellem Kirken og Præsten, tages: Af 1 Føl ½ Slettemark, af 1 Kalv 3 Skill., af 1 Lam 2 Skill., af 1 Gris 1 Skill.
2. Fisketiende: Af hver Kullerbaad ½ Hundrede. 1735 skrives — Bl. 130, at der ikke i Mandsminde har været ydet Fisketiende, »og forbyder det sig selv, siden der nu er saa godt som intet Fiskeri til Byen, da de gamle Fiskere er uddøde«.

---

6) Gift med Hans Dyre til Knivholt.
7) Født i Nørre Esholm paa Hannæs, død Sæby 1653, gift med Magdalene Henriksdatter, gift 1° Raadm. Anders Pedersen, død 1638, og 3° med Byskriver Niels Pedersen Kjærulf, som forødte hendes Midler og mishandlede hende.
8) Farver Jørgen Jørgensen Lousøn, f. i Aabenraa, d. 1716 i Sæby. Hans Hustru var født i Sæby 1627 og døde der 1701.
9) Blad 8.

3. Ligpenge af Jorden og alle Klokker:
1 stort Lig i Kirkens Kor — 6 Rdlr. specie.
1 halvvoksen, ca. 10-18 Aar — 4 Rdlr. sp.
1 Barn — 2 Rdlr. sp.
Andet Steds i Kirken:
1 stort Lig 4 Rdlr., 1 halvvoksen 3 Rdlr., 1 Barn 1½ Rdlr.

Hvis Mand og Kone i levenede Live købte deres Lejersted i Kirken »til deres og deres Børns Gavn og bedste til Hobe, da gives derfor i Koret 20 Rdlr. og andet Steds i Kirken halvt saa meget, dog saaledes, at saa mange af deres Børns Lig, som kan staa ovenpaa Forældrenes Kister, maa der nedsættes, og siden, naar Forældrenes Kister bortraadner, da de efterlevende Børn samme Plads at nyde for en ganske lidelig Penge efter Præstens, Borgmesters og Raads kristelige Tykke.

Dog undtages Præsternes Lig med deres Hustruers og Børns, som i Koret har deres fri Lejersted. Item Kapellanen og Skolemesteren[10]) enten der sammesteds eller andetsteds i Kirken. Om nogen befindes og bevises før denne Dag og Tid at have gjort noget lovligt Køb og Forhandling hos Borgmester og Raad om Lejersted i Kirken, skal det hermed være uforkrænket.

NB. Hvo, som bryder Jorden i Kirken eller lader optage Stene eller Stole[11]), skal straks igen lade det lige saa vel nedlægge eller opsætte uden al Skade og Skamfering eller dermed have forbrudt til Kirken dobbelt saa meget, som Kirken koster derpaa at lade færdiggjøre.

Af Adels Ligs Indsættelse skal gives for hver Nat, Liget staar i Kirken — 2 Rdlr.

Af Klokkerne hver Dag 1 Rdl.

Item et Par Vokslys til Alteret.

---

[10]) ɔ: Rektoren.
[11]) For at nedsætte Ligkister.

For andre fremmede Nationers eller udenbys Folks Lig gives efter Formue og Lejlighed, hvorom Kirkeværgerne sig hos Borgmester og Raad haver at spørge.

For Begravelser i Kirkegaarden gives af Jord og alle Klokker: 1 stort Lig 1 Rdl., 1 halvvoksen 1 Kurantdlr., 1 Barn ½ Rdl., bruges kun 1 eller 2 Klokker, er Taksten henholdsvis 1 Rigsort., 1 Slettemark og ½ Slettemark for Storklokken, den anden Klokke og den lille Klokke og for Jorden henholdsvis 1 Rigsort., 1 Slettemark, ½ Slettemark.

Hvo, som ved ulykkeligt Tilfælde er vordet forarmede, som haver skikket og »skaaed« sig kristelig, maa nyde nogen Benaadning i deres Jordefærd.

Fattige Skolebørn[12]) nyder frit Lejersted paa Kirkegaarden og alle Klokkerne.

Sygestuelemmer maa have Jorden og 2 smaa Klokker.

Andre Stakler, som intet har at give, nyder Jorden og den mindste Klokke frit.

4. Stolestadepenge. (Anmodning herom Blad 10)
5. Lysepenge. (Betaling for Lys paa Alteret ved Brudevielser.)
6. Blokpenge. (Anordning om Penge fra Fattigblokken Bl. 23.)
7. Udleje af Ligklæder.

1663 betalte Fru Anne Stygge paa Tidemandsholm for sin Mand Markvar Kaas' Indsættelse i Sæby Kirke i 2 Nætter 9 Sldl.[13])

4. Sept. 1727 betaltes 2 Rdl. i Leje af det bedste Lig-

---

[12]) Disciple i Latinskolen.

[13]) Han døde 1658 og blev begravet i Taars Kirke, men er vel altsaa ikke død paa Tidemandsholm. Det var jo i Svenskerkrigens Tid, og han er vel død paa Læsø.

klæde til Kaptajn Kjeld Krag Sehesteds Begravelse i ?

20. Sept. 1728 betaltes 2 Rdl. i Leje af det bedste Ligklæde til Overstaldmester Haxthausens Frues Lig paa Dronninglund (Georg Frederik v. Haxthausens Enke Charlotte Amalie v. Raben).

4. April 1730 betaltes 2 Rdl. i Leje af det bedste Ligklæde til Kaptajn Repsdorph, som døde i Skaarupgaard.

Kirkens aarlige visse Udgifter (1642)[14])

Gives Præsterne til Husleje, saa længe de ikke har deres Residenser af Kirken, som før vores Tid er vorden øde: Sognepræsten 12 Daler, Kapellanen 6 Dlr.

Kirketjeneren, som er en Skoleperson[15]), Løn 3 Dlr.

Herredsprovsten for Visitats 1 Rdl.

Kirkens uvisse Udgifter (1642)

Til Brød, Vin, Vokslys og Tællelys efter Behov.

Kirkens og Skolens Bygnings Vedligeholdelse.

Klokkers og Sejerværks Vedligeholdelse.

Orgelværket (naar det kan vorde forfærdiget).

Bispens Visitats til Skolen efter Ordinansen.

Messeklæder, Lysestager, Vinkande, Kalk og Disk at vaske og skure og holde rene, mindst 2 Gange om Aaret 1 Rigsmark; gøres det Behov oftere, da mere.

Kirkens Vedtægter er underskrevet 30 Marts 1642 af:

Lensmanden paa Sejlstrup Sten Holgersen Bille, Sognepræsten Niels Christensen Spend, Borgmester Hans Nielsen (Gram), Raadmand

[14]) Bl. 24.
[15]) Discipel i Latinskolen.

Peder Christensen (Knivholt) og paa egne og Menighedens Vegne af Byfoged Jens Thomsen (Rosmus)[16]).

Bygningshistorie

Vedrørende Kirkens Bygningshistorie ses, at Præsten i Sæby Niels Christensen Spend 1631 havde klaget til Otto Skeel, Befalingsmand paa Aalborghus, over, at Kirken var brøstfældig for 900 Daler[17]). Byfoged Poul Christensen Koch var rejst til Københavns, og han og Raadmændene vilde ikke tage sig af Sagen, da de ikke havde Jus (Højhedsret) til Kirken. Præsten mente, at Kirken selv havde Penge til Istandsættelsen. Præstegaarden var helt øde m. v., hvorom Lensmanden havde tilskrevet Provsterne. Hr. Niels Spend havde nylig været i København for at tale med Kongen derom og klage over sit ringe Kald[18]), og han vilde gerne tale med Otto Skeel derom, da Sagen endnu var uafgjort[19]).

1642 takseredes Kirkens Brøstfældighed til 1100 Sldr. Den var tækket med gammelt Hultegl (Munketagsten)[20]).

1687 var en Sten skredet ud i Hvælvingen i Taarnet, hvorfor Hvælvingen ogsaa skred, og nordre Side af Taarnet skred ud og skulde »forbedres« med 2 Bjælker og 4 Murankre. Kirken og Taarnet var tækket med Tegl[21]).

Julenat og Juledag 1717 samt 16.—17. Marts 1718 gjorde Storme stor Skade paa Kirken. Der købtes 2500

16) Bl. 25.
17) Det var jo kort efter »Kejserkrigen« 1627—29.
18) 1642 blev han Præst ved Holmens Kirke i Kbh.
19) Indk. Breve til Danske Kancelli 27/5 1631. Bilag til Nr. 4 af 31. Marts 1631. (Rigsark.)
20) Sæby Tgb. 1642. Bl. 12.
21) a. St. 27. April 1687.

Tagsten af Frk. Reedtz paa Knudseje[22]), hvilke hentedes med 36 Vogne med 70 Sten paa hver. Tømmer købtes i Fladstrand og hentedes med Vogne, samt i Aalborg, hvor man ogsaa købte Tov, som sejledes til Sæby. Murermester Frands Peitersen (Wolgast) i Sæby foretog Kirkens Istandsættelse[23]).

4 April 1724 faldt østre Side af Taarnet ned og tog den store Bue med sig samt den underste Bue og en Del af Hvælvingerne, hvorved 16 Kirkestole blev knust. »Gud være lovet, at det ikke skete paa den Tid, at der var nogen i Kirken«[24]).

Kirken havde vel været brøstfældig i flere Aar, thi allerede 1722 lod Præsten, Magister Niels Rothenburg, den syne af Mester Nicolaj og Murmester Simon Nielsen fra Dronninglund og rejste i Juni samme Aar til Mariager for at købe Sten og Kalk, men kunde intet faa. I Februar 1724 rejste han igen sammen med Simon Murmester til Mariager og Havnø og købte Sten og Kalk af Justitsraad Benzon til Havnø, nemlig 27000 Sten af Benzon og 3400 af to Skippere. Tømmer købtes baade i Aalborg og Fladstrand og sejledes til Sæby, hvor det saa vel som Kalk og Sten prammedes i Land. Tømmeret fra Fladstrand kørtes dog til Sæby.

Murmester Simon Nielsen forestod Stenleverancen, men Kirken blev istandsat af to Murmestre fra Aalborg. Der købtes godt 2000 Tagsten af Fru Reedtz paa Knudseje[25]), og Mursand til Kirken gav Lave Arenfeldt til Knivholt Tilladelse til at tage ½ Mil

---

[22]) d: Sofie Christiansdatter Reedtz fra Børglum Kloster, f. 1682, d. 1732, gift med Generalmajor Carl Ferdinand Staufferberg, f. 1665, d. 1740.
[23]) Blad 77.
[24]) Blad 99.
[25]) Se Note 22 ovenfor.

fra Sæby. Ved denne Istandsættelse ommuredes ogsaa Kirkegaardsdiget, men det hele Arbejde, der kostede 2356 Rdl. (à ca. 3 Kr.), blev først endt 26. Nov. 1725, og Mestrene med deres Svende rejste fra Byen til Sundby.

Ved Taarnets Fald blev et af Borgmester Chr. Rhuus til Kirken givet Skib beskadiget, og det kostede godt 5 Rdlr. at faa det istandsat, hvortil Stiftsøvrigheden ved Regnskabets Revision bemærkede, at denne Udgift nok kunde have været sparet, eller ogsaa burde man først have indhentet Stiftsøvrighedens Tilladelse; men da Rhuus og hans Hustru havde gjort Kirken saa meget godt, vilde man for denne Gang lade Udgiften passere. Det er Stiftamtmand Chr. Reitzer, der har skrevet Anmærkningen.

1728 blev Kirkens Gulv omlagt.

1757—58 foretoges en meget betydelig Istandsættelse af Kirken og Skolerne[26]), hvortil anvendtes 52000 Mursten fra Dronninglund, Albæk Skov og Aalborg, 9300 Tagsten fra Dronninglund og Aalborg, 97 Læster (à 12 Tdr.) Kalk fra Fladstrand og Aalborg, 355 Læs Mursand, Tømmer m. v.; Udgiften var ialt 3748 Rdlr. Murmester Nicolaus Riemann fra Skive havde Arbejdet i Udførelse.

Kirkens Inspektører, Provst Niels Rothenborg og Byfoged Simon Jakobsen Meyer, kunde ikke altid enes om deres Hverv, og Byfogeden vilde ikke underskrive Regnskabet 1750—51, fordi han mente sig tilsidesat af Provsten, der lod Reparationer udføre uden at forhandle med ham derom. Stiftsøvrigheden gav Provsten Medhold og udtalte bl. a., at den »holder det for uanstændigt, at en kongelig Betjent, som er saa længe

26) Blad 208 ff. Skolerne hørte under Kirkens Omraade.

vant og dreven i sit Embede, ikke véd, hvad hans Embedspligt forbinder ham til at vide«[27]).

Som foran nævnt havde Kirken 1651 en udlaant Kapital paa 100 Rdlr. hos Vogn Hvas til Skørtholt, for hvilken den ikke havde Sikkerhed, medens den hos hans Fader Jens Hvas til Skørtholt havde haft Pant i Gaarden Bude i Aasted Sogn.

Formodentlig overtog Erik Hvas denne Prioritet, da hans Broder Vogn flyttede til Rolsøgaard ved Ebeltoft, og Erik fik Skørtholt o. 1652; men Sæby Kirke maa have anbragt flere Penge her, thi efter Erik Hvas' Død 1662 og hans Børns Salg af Gaarden 1673 og derefter en skiftende Ejerrække ses Kirken 1735 at have haft Pant i Skørtholt og tilliggende Fæstegods, bl. a. Overskoven og Favrholt, for 1000 Rdl.[28]), og da Skørtholts daværende Ejer Otto Poulsen Wilholt ikke længer kunde begaa sig økonomisk, fik Kirken 27. Okt. 1735 Udlæg i Pantet, som det saa overtog og maatte beholde til 1744, da det for 1200 Rdlr. blev solgt til Anders Christensen Brønnum til Hørbylund.

Begravelser i Sæby Kirke

I det Haandskrift, som Borgmester Christen Lauridsen Rhuus affattede 1694 omhandlende Sæby Kirke, Skoler og Hospital[29]), er omtalt Epitafier og Gravstene i Kirken samt en Del Gravstene og Gravtræer paa Kirkegaarden.

Da det jo var Byens fornemste Folk, der kom til at hvile under Kirkens Hvælvinger, skal man her anføre Navne paa de i Haandskriftet anførte begravede, idet man iøvrigt henviser til Chr. Rhuuses mævnte Skrift

27) Blad 160 b.
28) Blad 129.
29) I Sæby Præstearkiv, trykt i »Vendsyssel Folk og Land« III (1911).

og tillige til min »Verdslige Embedsmænd i Sæby 1525—ca. 1850« (Aarhus 1939).

Mikkel Nielsen Snor, Raadmand, død 29. Marts 1586, og Hustru.

Maren Mikkelsdatter Riber, død o. 1620.

Mikkel Sørensen Riber, Borgmester, død 19. Marts 1587.

Nichel Andersen, tysk Mester[30]), død 1593.

Hans Datter Mariche Nichelsdatter, død 1593.

Oluf Jørgensen, Sognepræst, død 1597, samt Hustruer Maren Christensdatter og Kirsten Hansdatter og Børn.

Søren Christensen Guldsmed, Borgmester, død 6. Feb. 1597, 64 Aar.

Elle Madsdatter, Enke efter Borgmester Mikkel Riber, død 9. Maj 1598.

Jørgen Hansen Skinkel, Borger, død 7. Juni 1601.

Samuel Hetlop, Tolder og Byfoged, død 15. Sept. 1608, begr. i Koret, se nedenfor.

Maren Lauridsdatter, Enke efter Borgmester Søren Guldsmed, død 25. Januar 1609.

Anne Pedersdatter, Enke efter Jørgen Skinkel, død 27. Jan. 1620.

Jesper Pedersen, Borger, død 16... (levede 1620)

Maren Jørgensdatter (Skinkel), gift med Jesper Pedersen, død 16...

Niels Jørgensen, Borger, død 16..., begr. i muret Grav i Kirken (Koret), til hvilken han 1596 gav en Alterstage.

Anne Mikkelsdatter Riber, død 16..., gift med førnævnte Niels Jørgensen.

---

30) Bartskærer?

Jens Christensen Siverslet, død 1624–41, fhv. Ridefoged til Voergaard, se nedenfor.

Maren Sørensdatter, Borgmester Søren Guldsmeds Datter, død 11. Okt. 1620, gift med Raadmand Peder Mikkelsen Riber.

Steffen Madsen, Borger, død 25. Aug. 1630, se nedenfor.

Anne Lauridsdatter Kolbro, død 15. Marts 1634.

Hermann Gesmell, Raadmand, død 2. Nov. 1635, se nedenfor.

Anders Pedersen, Raadmand, f. 1575, d. 9. Jan. 1638. Gift med Magdalene Henriksdatter[31]).

Peder Mikkelsen Riber, Raadmand, vist død 1639, da hans Enke købte Lejersted i Kirken til ham.

Karen Andersdatter, gift med fornævnte Peder Mikkelsen Riber, død efter 1640.

Karen Nielsdatter, død 1641, Enke efter fhv. Ridefoged til Voergaard Jens Christensen Siverslet, se ovenfor.

Rasmus Wilsbech, Borger, Ridefoged til Asdal, f. 1597, d. 27. Jan. 1645.

Katrine Frederiksdatter, død 29. Marts 1646, gift 1° Byfoged Samuel Hetlop, d. 15. Sept. 1608, gift 2° Raadmand Hermann Gesmell, d. 2. Nov. 1635, se ovenfor.

Johanne Clemensdatter, død 17. Juli 1649, gift med Raadmand Samuel Hermansen Gesmell.

Samuel Hermannsen Gesmell, død 25. Sept. 1649, Raadmand.

Gert Hermannsen Gesmell, f. o. 1610, d. 20. Aug. 1649, Raadmand, se nedenfor.

---

31) Se Note 7 og nedenfor.

Frederik Samuelsen Hetlop, død efter 1638, Borger i Sæby, se nedenfor.

Elle Christensdatter Riber, død 16..., gift med ovennævnte Frederik Hetlop.

Laurids Nielsen Kolbro, død 17. Maj 1646, Borger, se nedenfor.

Inger Madsdatter, død 16..., gift med ovennævnte Laurids Kolbro.

Jens Christensen Prang, død 22. Maj 1653, Tolder[32]), se nedenfor.

Inger Jensdatter Bjørn, død 26. Maj 1660, gift med Sognepræst Christen Bistrup i Sæby.

Christen Christensen Bistrup, død 28. Nov. 1660, Sognepræst i Sæby, se ovenfor.

Magdalene Henriksdatter, død 22. Dec. 1662, gift 1° Raadmand Anders Pedersen, d. 1638; 2° Tolder Jens Christensen Prang, d. 1653; 3° Byskriver Niels Pedersen Kjærulf, der efter sin Afsked 1663 sidst boede i Hallund, hvor han blev begr. 19. April 1696.

Eskild Knudsen Rhuus, død 8. Maj 1666, 37 Aar, Købmand, Ungkarl. I hans Gravsted nedsattes 1717 Poul Lauridsen Holm.

Anne Nielsdatter, død 1666, Enke efter Borger Steffen Madsen, død 1630, og Raadmand Gert Hermansen Gesmell, død 1649, se ovenfor.

Maren Lauridsdatter Rhuus, død 4. Marts 1671, 23 Aar, gift med Købmand Oluf Ottesen, se nedenfor.

Laurids Nielsen Rhuus, død 27. Feb. 1672, 61 Aar, Borgmester, se nedenfor.

---

[32]) Søn af Chr. Thomsen og Mette Jensdatter i Nørre Esholm i Vesløs Sogn, V. Hanherred. (Hannæs Tgb. 22. Nov. 1660).

Niels Sørensen, død 26. Aug. 1672, 56 Aar, Raadmand, se nedenfor.

Kirsten Steffensdatter, død o. 1653, Raadmand Niels Sørensens Hustru, se ovenfor.

Laurids Nielsen Tamstrup, død efter 1670, Borger, Forpagter paa Haven, se nedenfor.

Karen Pedersdatter, død 16..., gift med Laurids Tamstrup, som 1652 købte Gravsted, se ovenfor.

Oluf Ottesen, død 28. Okt. 1675, 31 Aar, Købmand, se ovenfor og nedenfor.

Kirsten Nielsdatter, død ?, gift med Købmand Oluf Ottesen, se ovenfor.

Anne Christensdatter, død 15. Marts 1676, 56 Aar, gift med Borgmester Laurids Rhuus, se ovenfor.

Maren Peitersdatter, død 27. Aug. 1681, gift med Peder Rhuus, se nedenfor.

Anne Lauridsdatter, død 4. Juni 1682, gift med Guldsmed Rasmus Hansen.

Anne Jørgensdatter, død 2. Juli 1682, 78 Aar, gift 1° med Rasmus Wilsbech og 2° med Rektor Claus Nielsen, se ovenfor. Claus Nielsen døde i Kbh. i 1680'erne og blev begr. der[33]).

Laurids Christensen Holstebro, død 4. Juni 1685, Sognepræst i Sæby.

Peder Olufsen, død 3. Maj 1686, Ungkarl, Søn af Købmand Oluf Ottesen, se ovenfor.

Peder Rhuus, død 12. April 1684[34]), Borger, se ovenfor.

Margrete Christensdatter Lyngdrup,

---

33) »Vendsyssel Folk og Land« III 23.

34) Regnskabsbogen har 1686; Kirkebogen har begr. 18/4 1684, fornemme Farver og Borger her i Byen.

død 15. Dec. 1687, ugift. Hun var Søster til Ridefoged til Langholt Christen Christensen Leth i Lyngdrup i Horsens Sogn og til Thomas Lydersens Hustru Elisabeth Christensdatter i Sæby.

Ifølge Kirkens Regnskabsbog er endvidere følgende begravet inde i Kirken:

Margrete Lauridsdatter Tamstrup, død 26. Juli 1704, gift med Raadmand Niels Sørensen.

Christen Lauridsen Rhuus, død 1. Maj 1709, 62 Aar, Borgmester, se nedenfor.

Johanne Samuelsdatter Gesmell, død 27. Juni 1713, 69 Aar, Enke efter Borgmester Chr. Lauridsen Rhuus, se ovenfor.

Poul Lauridsen, død 23. Maj 1717, blev 1. Juni 1717 nedsat i Eskild Knudsen Rhuus' Grav i Kirken, hvorfor der betaltes 5 Rdl. 2 Mk. for Grav, Klokker og Ligbaare, og hans Enke Johanne Jørgensdatter gav et Par Alterlys. Det er Poul Lauridsen Holm, Søn af Lars Poulsen Aalborg, Præst paa Gjøl. Poul Lauridsen var en Tid Forpagter paa Hammelmose, hvor han ægtede den tidligere Forpagter Mogens Christensens Enke, men 1700 købte han Testrupgaard i Rinds Herred, hvor han satte sin Formue til og flyttede derefter til Sæby.

Af Kirkens Regnskabsbog og Kirkebogen

24. Juni 1645 købte Knud Thomsen Holst, fhv. Ridefoged til Sæbygaard, 1623 til Vrejlev Kloster og 1629 til Sejlstrup, 1637 Borger og Købmand i Sæby, Lejersted for sig, Hustru Maren Mouridsdatter[35])

35) Hun ægtede 2° Tolder i Sæby Peder Christensen Reenberg.

og Børn i en muret Grav i Koret, som hans Hustrus Moders Fader, salig Niels Jørgensen (død o. 1600) tilkom, og som hans Hustru havde nogen Rettighed til, og Knud Holst betalte herfor 16 Rdl.[36]).

24. Juni 1645 købte Tolder Jens Christensen Prang (død 1653) Lejersted hos sin Hustru Magdalene Henriksdatters salig Mand (Raadmand Anders Pedersen, død 1638) nedenfor Alteret i Koret, »som han for sig, sin Hustru og Arvinger agter at stille under ét og lade gøre en Grav deraf, og gav for samme Lejersted 16 Rdl., eftersom hans Hustru havde og paa samme Grav sit Købebrev«[37]).

4. Aug. 1645 betalte Anne Jørgensdatter, salig Rasmus Wilsbechs (død 1645) 50 Sldl. til Kirken i Henhold til hans Testamente. Pengene var af hans Fædrenearv, der stod hos hans Søster paa Gotland, og hans Enke havde hermed fyldestgjort Betalingen for den Grav, som er (under Altergulvet) fra Nørreside Alteret til Muren, hvor Rasmus Wilsbech og deres 2 Børn var begravet, og hvor hun skulde have frit Lejersted, eftersom hun og hendes Mand havde givet henved 100 Rdl. Værdi til Kirken. Ogsaa deres Børn skulde være berettiget til frit Gravsted her, men hver Gang et Lig nedsattes i Begravelsen, skulde der betales 2 Rdl. til Kirken[38]).

14. Juni 1648 købte Borgmester Laurids Nielsen Rhuus Lejersted for sig og Hustru Anne Christensdatter der, hvor den gamle Daab stod, tvert fra midt i Gangen, betalte 20 Sldl.[39]).

2. Aug. 1649 købte Raadmand Samuel Herman-

36) Blad 252.
37) a. St. Se Personalhist. Tidsskr. 1947.
38) a. St. Se Personalhist. Tidsskr. 1936.
39) Bl. 253. Se Personalhist. Tidsskr. 1940.

sen Gesmell[40]) Lejersted 5 »Fødder« bredt for sig og salig Hustru Johanne Clemensdatter ovenfor salig Mester Nichels Ligsten ved nørre Side op til Kvindestolen, betalt 24 Sldl., som han straks betalte og 2 gode Vokslys til Alteret. Samuel Gesmell døde 25. Sept. 1649, hans Hustru 17. Juli 1649.

Dette Begravelsessted blev 1. Maj 1674 solgt til Borgmester Christen Lauridsen Rhuus tilligemed Rum til én Ligkiste for 20 Sldl.

10. Marts 1650 købte Anne Nielsdatter, salig (Raadmand) Gert Hermansens (Gesmell) et Lejersted, hvor hendes to salige Mænd (ɔ: Steffen Madsen, død 1630, og Gert Gesmell, død 1649) var nedsatte overfor Prædikestolen, betalt 16 Rdl.

10. Juni 1650 købte Christen Andersen Murmesters Enke Anne Nielsdatter Rhuus Begravelsessted til sin salig Mand og sig neden for den gamle Daab, der hvor Præsten gaar til Prædikestolen. Da Christen Andersen som Kirkeværge 1647—48 havde haft Umage med Kirken, gav hun kun 12 Rdl.

2. April 1652 købte Laurids Nielsen Tamstrup Begravelse for sig og Hustru Karen Pedersdatter udenfor hendes Stol, hvor den lille Gang gaar hen til Korskirken, betalt 19 Sldl.

1663 købte Karen Holgersdatter Lejersted i Kirken til sig og sin Moder[41]), betalt 20 Sldlr.

24. Marts 1675 fik Borger og Handelsmand Oluf Ottesen Skøde paa et Begravelsessted i Langkirken sønden for sal. Borgmester Laurids Rhuus' Gravsten, til 3 Kister og saa mange af deres Børns smaa Lig-

---

40) Se Personalhist. Tidsskr. 1935.

41) Moderen var Kirsten Mikkelsdatter (Riber?) Enke efter Holger Iversen, som 1616 drak sig ihjel i Brændevin i Sæby. Se min »Verdslige Embedsmænd i Sæby« Side 5 f.

kister, som kan sættes ovenpaa de store. Oluf Ottesen gav herfor en Lysekrone til Kirken og kun 12 Sldl. for Lejerstedet, men opbyggede tillige Fattighuset (Hospitalet) paa egen Bekostning.

22. Juni 1676 købte (Skomager) Laurids Christensen Lejersted i Kirken til sig og salig Hustru Maren Nielsdatter Rhuus ved den nye Blok neden for Prædikestolen og betalte herfor 20 Sldl.

20. Juli 1686 blev Købmand Herman Samuelsen Gesmells 2-aarige Barn begravet, vel i Farfaderens Begravelse i Kirken, da der ikke er ført noget til Indtægt i Regnskabet (Kbg.).

27. Aug. 1686 blev Borgmester Hans Nielsen (Grams) Enke Anne Jensdatter begr. i Kirkens Kor, »en dydig bedaget Matrone«. Intet ført til Indtægt. (Kbg.)

6. Jan. 1687 blev Felbereder Jørgen Sørensen begr. i Korskirken. Intet ført til Indtægt[42]). (Kbg.)

15. Jan. 1687 blev den »bedagede Enke« Inger Nielsdatter Rhuus begr., antagelig i Kirken.

21. Juni 1687 blev forrige Kapellan Peder Kochs Enke, Anne Lauridsdatter (Tamstrup) nedsat i Kirken. Intet til Indtægt. (Kbg.)

16. Marts 1688 fik Maren Pedersdatter, salig Jens Pedersen[43]) Gajs Enke, Brev paa et Lejersted i Kirken under salig Mikkel Nielsen Snors Gravsten. Som Vederlag fik Kirken et Ligklæde, som hun og Jens Gaj havde bekostet for nogle Aar siden. Nod herfor kun at betale 22 Rdl.

Jens Madsen Gaj »fornemme Borger og Handelsmand« begr. 28. Feb. 1687, 57 Aar gl., og blev begr. paa Kirkegaarden. Han var gift med 1° Margrete

42) 49 Aar; var gift med Anne Mikkelsdatter.
43) Utvivlsomt Fejlskrift for Madsen.

Bjørnsdatter, død 15. Sept. 1672, 41 Aar, begr. Kirkegaarden, gift 2⁰ med Maren Pedersdatter.

Jens Gajs Datter Margrete døde 6. Marts 1687, 17 Aar, begr. Kirkegaarden, hvor andre 5 af hans 10 Børn er begravet[44]).

25. Aug. 1691 begr. Søren Andersen (Gjedsmann)[45]), Felbereder og Bartskær. Intet til Indtægt.

5. Dec. 1693 begr. Anne Lauridsdatter, 34 Aar[46]), Datter af Sognepræst Laurids Christensen Holstebro. Begravet under Koret, intet til Indtægt.

23. Nov. 1694 begr. Jørgen Mortensen Lund, Sognepræst, død 15. Nov. Intet til Indtægt.

24. Febr. 1699 begr. Alheid Johansdatter, 80 Aar, begr. »hæderlig udi Kirken«. Intet til Indtægt.

3. Jan. 1700 begr. hæderligen i Kirken Thomas Lydertsens Hustru Lisbet Christensdatter (Leth), 41 Aar gl.[47]). Død 2. Jan. Intet til Indtægt.

27. Okt. 1701 begr. Mette Lauridsdatter Tamstrup, 74 Aar, gift med Farver Jørgen Lowsøn. Intet til Indtægt[48]).

9. Nov. 1701 begr. Peder Jørgensen Lund, 58 Aar, Felbereder. Død 2. Nov. Intet til Indtægt.

26. Juli 1704 Margrete Lauridsdatter Tamstrup. 79 Aar, Enke efter Raadmand Niels Sørensen. Intet til Indtægt.

8. Aug. 1704 Anne Pedersdatter (Tamstrup), 25 Aar, gift med Garver Jørgen Peitersen (Røring)[49]). Død 3. Aug. Intet til Indtægt.

---

44) »Vendsyssel Folk og Land« III 62.
45) Se Personalh. Tidsskr. 1935.
46) Alderen kan ikke passe, Forældrene blev gift o. 1663.
47) Kirkebogen.
48) Han gav 1300 Rdl. til Kirken. Se Personalh. Tidsskr. 1940.
49) Se Personalh. Tidsskr. 1921.

12. Dec. 1704 Kaptajn Brünecks Datter Johanne, intet til Indtægt.

23. Dec. 1704 Anne Katrine Melchiorsdatter, 4 Aar 5 Mdr., Datter af Sognepræsten Melchior Hjardemaal.

4. Juni 1707 begr. Oluf Trans, 44 Aar, Kapellan i Sæby ca. 2 Aar. Intet til Indtægt.

10. Maj 1709 begr. Borgmester Christen Rhuus (død 1. Maj 1709) og betalt 1 Rdl. for Graven at aabne. Hans Enke Johanne Samuelsdatter Gesmell gav endvidere et Par Alterlys.

17. Juni 1710 begr. Else Ottesdatter (Enke efter Felbereder Peder Jørgensen Lund), betalt 4 Rdl.

27. Okt. 1710 begr. Maren Madsdatter (o: Beate Marie) Bangsbo, gift med Sognepræsten Melchior Hjardemaal, af den halve Grav i Kirkens Kor, betalt 10 Rdl.

4. Juli 1713 begr. »højædle« Johanne Samuelsdatter Gesmell (død 27. Juni), Borgmester Chr. Rhuus Enke. Intet betalt, da Ægteparret havde givet saa meget til Kirken.

12. Marts 1714 begr. Anne Mikkelsdatter (Enke efter Felbereder Jørgen Sørensen), betalt 4 Rdl.

1. Maj 1714 begr. Frederik Frederiksen Wilsbech, 39 Aar, Kapellan i Sæby, intet betalt.

4. Maj 1714 begr. Christian Hansen Ferslev (død 28. April), fhv. Borgmester og Tolder, 70 Aar. 25. Juni 1714 betalt 2 Rdl. 4 Mk. for Lejerstedet i Kirken.

9. Jan. 1716 begr. Magister Niels Muus i Korskirken, 54 Aar. Var Rektor i Sæby, og hans Enke Kirstine Meyer gav et Par Alterlys for Lejerstedet[50]).

17. Febr. 1716 begr. Maren Christensdatter,

50) Bl. 70.

16 Aar, tjente hos Byfoged Søren Nielsen, betalt 4 Rdl. Samme Dag begravet et lille Barn af Byfogedens Søn, Købmand Niels Sørensens, betalt 1 Mk.

28. Dec. 1716 begr. Farver Jørgen Jørgensen Lowsøn, død 20. Dec. Foruden en Pengegave til Kirken havde han 1705 givet et Par Alterlys.

3. Febr. 1717 blev Sognepræsten Melchior Christensen Hjardemaal nedsat i salig Knud (Thomsen) Holsts murede Grav[51]), for hans salig Kone nyder frit Lejersted[52], men hans Arvinger eller Efterladte eller andre Gejstlige nyder ej Nedsættelse i den Grav uden god Betaling til Kirken.

2. Dec. 1717 Niels Sørensens (Wirenfeldt til Lerbæk) spæde barn nedsat under Siden af salig Samuel Gesmells[53]) Gravsten i Kirken, betalt 1 Rdl.

24. Jan. 1718 begr. Sofie Analie Klees (død 5. Jan.), Prokurator Daniel Wulffs Hustru, nedsat i Kirken ved den vestre Blok i Gangen, betalt ialt 3 Rdl. 3 Mk. 8 Skill.[54]).

8. Juli 1718 Niels Sørensens Tvillinger nedsat under deres Morfader Herman Samuelsen (Gesmells) Sten i Kirken, betalt 1 Rdl.

5. Nov. 1719 Barbra Andersdatter, begr. straks indenfor vestre Kirkedør, betalt 4 Rdl.

---

51) Se foran 1645.

52) Han var gift 1° med Beate Marie Madsdatter Bangsbo, død 1710, og 2° 1711 med Maren Jensdatter Blicher fra Bælum, der døde i Kbh. 1748; hun var 1724 i kort Tid trolovet med Enkemand Kaptajn Johan Daniel Frich i Sæby, som døde 1724 Natten før, deres Bryllup skulde holdes.

53) Samuel Gesmell var Farfader til Niels Sørensens Hustru Ide Marie Gesmell.

54) Daniel Wulff blev gift 2° 1719 med Maren Jensdatter Blicher, Søster til Præsten Melchior Hjardemaals Hustru af samme Navn.

12. Marts 1720. Herman Samuelsen (Gesmell), død 5 Marts, begravet i hans Fædres Grav i Altergulvet. Niels Sørensen (ɔ: Svigersønnen) lod begære, at Lysene maatte brænde paa Alteret, medens Nedsættelsen foregik, hvilket Præsten, Magister Rothenburg bestemt afslog, skønt Niels Sørensen tilbød at give et Par nye Alterlys[55]). Betalt 4 Rdl.

9. Dec. 1721 begr. Peder Lowsøn (Broder til Farver Jørgen Lowsøn, var ugift og døde 30. Nov., 90 Aar). Intet betalt, da Jørgen Lowsøn 1705 havde givet Kirken en større Kapital (500 Rdl.) for Broderens Lejersted.

23. Marts 1723 begr. (Hører) Ernst Hjørings Barn, betalt 2 Mark[56]).

21. Maj 1722 begr. Kaptajn (Andreas) Sørensen, 73 Aar, betalt 5 Rdl.

3. Maj 1723 begr. Hans Meyer, 20 Aar. Antagelig identisk med Hans Melchiorsen Hjardemaal, f. 1703, Søn af Præsten her, betalt 5 Rdl.

1723 begr. Maren Ottesdatter (Enke efter Købmand Anders Christensen i »Boden«), betalt 4 Rdl.

7. April 1723 brgr. Rektor Thomas Andrups Barn (Datter, næsten 1 Aar), betalt 1 Rdl.

13. Juni 1724, begr. 1. Juli Kaptajn Frichs Frue nedsat i Kirken (ɔ: Anne Jensdatter, gift 1° med Kaptajn Andreas Sørensen, død 1722), betalt 6 Rdl.

4. Nov. 1724 Kaptajn Frich begr. i Altergulvet, betalt 12 Rdl. (Kaptajn Johan Daniel Frich døde Natten til 24. Okt. Han blev gift 8. Juli 1723 med Kaptajn Andreas Sørensens Enke Anne Jensdatter, død 1724, og skulde 24. Oktober have været gift med

---

55) Bl. 83.
56) Vist begr. paa Kirkegaarden.

Maren Jensdatter Blicher, Enke efter Sognepræst Melchior Christensen Hjardemaal i Sæby, død 1717. Hun døde i Viborg 1748)[57]).

2. Sept. 1724 begr. (Købmand) Simon Christensen Løgstørs[58]) Barn i Korskirken, betalt 1 Rdl.

1. Maj 1726 Major Pors' Barn nedsat ved Siden af Koret (Major Claus Enevold Pors'[59]) Datter, 30 Uger), betalt 1 Rdl.

13. Juli 1726 Peder Jensen nedsat i Korskirken, betalt 4 Rdl.

24. Okt. 1726 Major Pors' Barn nedsat ved det forrige (2 Aar), betalt 1 Rdl.

4. Dec. 1726 Søren Sørensens Barn nedsat i deres fædrene Grav, betalt 1 Rdl. (Købmand Søren Sørensen var Søn af Byfoged Søren Nielsen og var gift med Birgitte Kirstine Stenfeldt.)

28. Dec. 1726 Farver Niels Lindams Datter (1 Aar), betalt 1 Rdl.

10. Marts 1728 begr. Johanne Jørgensdatter (o: Felbereder Jørgen Pedersens Datter), betalt 4 Rdl.

28. Aug. 1728 begr. Søren Sørensens spæde Barn (se ovenfor 1726), betalt 1 Rdl.

6. Maj 1729 betalt for Else Eskildsdatter Wraaes Lejersted 10 Rdl. (Efter Kirkebogen blev hun begravet 28. April, 63 Aar gl. Hendes Børn gav et Par Alterlys og et Lys til Prædikestolen. Hun var Datter af Eskild Wraae til Høstemark, d. 1728, og N. N. Berntsdatter Falenkamp (fra Læsø) og var Enke efter Laurids Eriksen til Estruplund. Hun

57) Kjær-Hvetbo H. Tgb. 13. April 1725.
58) Han var gift med Annike Pedersdatter Lund, Datter af Felbereder i Sæby Peder Jørgensen Lund og Else Ottesdatter.
59) Major Pors, forhen Guvernør i Grønland, var gift med Else Katrine Lund; de boede en Tid i Serreslev.

døde hos sin Svigersøn, Præsten Niels Rothenburg i Sæby.)

12 Sept. 1729 Major Pors' Barn (Datter 1 Uge gl.), betalt 1 Rdl.

24. Sept. 1729 Major Pors' Barn (Datter 3 Aar gl.), betalt 1 Rdl.

24. Okt. 1729 blev (Købmand) Peder Nielsen Kragelund, død 15. Okt., 54 Aar, nedsat i sin Grav og for Lejerstedet at aabne blev betalt 1 Rdl. Hans Enke Birgitte Sørensdatter (Datter af Byfoged Søren Nielsen) gav 1 Par Alterlys. (12. Maj 1728 købte Peder Kragelund det saakaldte salig Rasmus Volfberns (ɔ: Wilsbechs) murede Begravelse i nordøst Hjørne af Kirken under Daaben. »Begravelsen lod han selv fylde, saadan som det var fyldt med (Ben?) afbære og renovere og saa Muren reparere og Lemmene over Graven bekoste«, betalt 30 Rdl.)

4. Feb. 1730 begr. velbaarne Kaptajn Hofmann neden for Prædikestolen (død 14. Jan.), betalt 6 Rdl. For 2 Faner at hænge over Graven betalt 6 Rdl.

Juni 1730 Landforvalter (paa Læsø) Niels Sørensen (Wirenfeldts)[60]) spæde Barn.

21. Juli 1730 Byfoged Søren Nielsen (død 11. Juli) nedsat i sine Forældres[61]) Grav under Koret, Enken Birgitte Ottesdatter gav et Par Alterlys.

2. Juli 1731 Søren Sørensens Barn (se ovenfor 1726), 2 Rdl.

23. Juli 1731 Sr. Claus Pedersen et Barn (Datter 3 Aar)[62]) nedsat i Faderens Gravsted, 1 Rdl.

---

60) Niels Sørensen Wirenfeldt, Landforvalter paa Læsø 1719—44, Ejer af Lerbæk og Skaarupgaard, død 1762 paa Lerbæk, gift 1714 med Ide Marie Gesmell, f. Sæby 1688, d. Lerbæk 1773.

61) Raadmand Niels Sørensen og Margrete Lauridsdatter Tamstrup.

62) Det er Peder Kragelunds Datter og Claus Pedersen Holsts Stifdatter.

29. Sept. 1731 Studiosus Lars Boye begr. i Korskirken, 4 Rdl. (Det er Byskriver Nikolaj Boyes Søn, f. 1699. I Kirkebogen anføres hans Alder fejlagtig til 36 Aar.)

21. Nov. 1731 Niels Pedersen begr. i Kirken efter et gammel Købebrev paa et Lejersted, som nu blev mortificeret, 1 Rdl.

10. Maj 1732 Søren Jensen begr. i Korskirken, 4 Rdl.

26. Maj 1732 Søren Jensens Hustru begr. samme Sted, 4 Rdl.

15. Jan. 1734 Rektor (Thomas) Andrups Barn begr. i Koret (ɔ: Maria Anna, 4 Aar), 1 Rdl.

(23. Dec. 1735 blev Inspektør Peter Normand (fra Stenshede i Understed) begr. paa Kirkegaarden. Hans Enke gav et Par Vokslys til Kirken. Kirkebogen har ingen Tilførsler om begravede 1735.)

11. Dec. 1737 begr. Byfoged Søren Nielsens Enke Birgitte Ottesdatter. For Jorden at aabne 1 Rdl. Arvingerne gav et Par Alterlys.

25. Juni 1738 Byfoged Simon Meyers Børn (døde henholdsvis 2. Juni, 4 Aar, og 17. Juni, 1 Aar), 1 Rdl.

10. Marts 1739 begr. Rektor (Thomas) Andrups Barn (Søn), betalt 1 Rdl.

6. April 1741, begr. Søren Sørensen (Købmand, f. 1695, død 29. Marts, Søn af Byfoged Søren Nielsen), 10 Rdl. Enken Birgitte Kirstine Stenfeldt gav for Klokkerne et Par Vokslys.

5. Marts 1743 Madame Falenkamp (død 29. Febr., 84 Aar). Hed Magdalene Braëm og var Enke efter Landfoged Bernt Falenkamp paa Læsø, død 1719, 4 Rdl.

1. Aug. 1746 begr. Kordegn Christian Andrups Barn (Jørgen, 2 Aar, 3 Md., 2 Ug.), betalt 1 Rdl.

12. April 1747 begr. (Købmand) Claus Pedersen (ɔ: Claus Ditmar Pedersen Holst), død 5. April, 51½ Aar, gift med Enken efter Købmand Peder Nielsen Kragelund Birgitte Sørensdatter; for Graven at aabne 1 Rdl.

3. Jan. 1748 begr. Anna Sofie Fossis (død 26. Dec. 1747, Enke efter Jens Christensen, som blev begr. i Dronninglund 26 Okt. 1736). Hun blev begravet i Langkirken, betalt 4 Rdl.

10. Aug. 1748 betalt for Løjtnant Erik Arenfeldt, der 6. Aug. blev begr. i Koret, 54 Aar, 6 Rdl. 3 Mk.

20. Marts 1751 betalt for Farver Niels Lindams to Sønner, begr. i Langkirken, 8 Rdl. (De var Holger Lindam, cand. theol., begr. 10. Marts, 28 Aar, 6 M., 2 U., og Jacob Lindam, Prokurator, begr. 13. Marts, 33¼ Aar.)

19. Juli 1753 begr. Byfoged Simon Jakobsen Meyer (død 12. Juli, 61½ Aar), frit.

14. Dec. 1754 begr. Madame Birgitte Sørensdatter, Claus Pedersens Enke (se 1747) i aaben Begravelse i Kirken. Hun døde 7. Dec., 55 Aar, 11 M., 1 U. Hendes Søn Peder Kragelund Clausen vilde intet betale for Gravens Aabning, men Stiftsøvrigheden resolverede, at han skulde betale mindst 1 Rdl. Der gaves et Par Alterlys til Kirken, formodentlig af Birgittes Datter Barbara Kragelund, som 1750 blev gift med Forpagter Christian Klein paa Stenshede.

27. Feb. 1755 begr. Karen Sørensdatter (gift med Farver Niels Lindam og Datter af Byfoged Søren Nielsen, hun døde 19. Feb., 70½ Aar), betalt 4 Rdl.

24 Marts 1755 begr. Provst Niels Rothenburg (død 14. Marts), der gaves et Par Alterlys, frit.

22. Nov. 1755 begr. Marie Pedersdatter af

Rhuuses Hospital. Hendes paarørende vilde ikke have hende begravet i Fattigjord, men betalte 2 Mark for Jord paa Kirkegaarden og 8 Skilling for det gamle Ligklæde.

29. April 1756 begr. Karen Jakobsdatter Riiber af Rhuuses Hospital, begr. paa Kirkegaarden, men ikke i Fattigjord, da hendes paarørende vilde betale 2 Mark for Jord og 8 Skilling for det gamle Ligklæde.

18. Juni 1756 begr. Gotfred Nielsens Hustru Karen Jensdatter, begr. i Korskirken, 3 Rdl.

17. April 1758 begr. Kapellan Christen Svale i Kirken (død 12. April, 70 Aar), frit.

8. Juli 1758 begr. Peder Pedersen Lund i Korskirken (død 3. Juli, 73 Aar), 3 Rdl.

22. Aug. 1758 begr. Farver Windings Barn i Korskirken (d. 18. Aug., 4 Mdr.)[63]), 1 Rdl.

22. Aug. 1758 begr. Jomfru Hypolyta Juliane Hesselberg (død 18. Aug., 54 Aar) i Kirkegaarden, givet for Jorden 2 Mk. 8 Skill., bedste Ligklæde 2 Rdl. Hun var Datter af Toldinspektør over Aalborg og Viborg Toldsteder Chr. Jørgensen Hesselberg og Ida Marie Rantzau af Haverholm. Han døde i Høgsted 1718 og hun samme Sted 1735, begge begr. i Vrejlev Kirke.)

7. Juni 1759 begr. Konsumtionsforpagter Andreas Høyers Barn (død 2. Juni, 2 Aar 5 M.), nedsat i aaben Begravelse i Kirken, betalt 3 Mk.

(23. Juli 1759 Anne Marie Riiber af Rhuuses Hospital (død 20. Juli, 48 Aar), for Jorden paa Kirkegaarden 1 Mark 8 Skill., af Ligklæde 8 Skill.)

18. Nov. 1760 betalt for Konsumtionsforpagter Andreas Høyers Begravelse i Langkirken (død 30. Okt., 37 Aar) 4 Rdl.

63) Forældre Farver Anders Severin Winding og Hustru Margrete Kirstine Kjerumgaard.

12. Jan. 1762 begr. (Byfoged Meldahls Hustru) Barbara (Pedersdtr.) Kragelund i aaben Begravelse i Kirken (død 5. Jan., 32½ Aar, gift 1⁰ med Forpagter Chr. Klein paa Ottestrup og 2⁰ med Byfoged Gunde Meldahl). Givet et Par Vokslys for Graven at aabne, 1 Rdl.

5. April 1762 Kancelliraad Niels Sørensens Lig ført fra Elling Kirke og begr. i Sæby Kirkes Kor i hans Forfædres Begravelse. Givet et Par Vokslys, betalt 6 Rdl. (Det er Ejer af Lerbæk, tidligere Landforvalter over Læsø Niels Sørensen (Wirenfeldt).

28. Sept. 1762 begr. Johanne Schiøth af Rhuuses Hospital, paa Kirkegaarden, betalt for Jorden 2 Mark og for Ligklædet 8 Skill.

16. Okt. 1762 begr. Konsumtionsforpagter Johan Christian Wirenfeldt (død 9. Okt., 42 Aar), begr. i Langkirken, givet et Par Vokslys og betalt 4 Rdl.

26. Nov. 1762 (Farver) Sr. Niels Lindams Lig ført fra Dronninglund Kirke og nedsat i Sæby Langkirke. Givet et Par Vokslys og betalt 4 Rdl.

17. Aug. 1769 Annecke Pedersdatter begr. i Korskirken, betalt 3 Rdl. (Hun døde 13. Aug., 70 Aar gl., var Datter af Felbereder Jørgen Pedersen Lund og Else Ottesdatter og var ved sin Død Enke efter Købmand i Sæby Simon Christensen Løgstør.)

I Regnskabsbogen er endvidere indført Stolestaderegister for 1642 med Tilføjelser om de senere Forandringer angaaende Kirkestolenes Benyttelse. Ogsaa dette Register er af personalhistorisk Interesse. Og endelig findes Bl. 29 Fortegnelse over Kirkeværgerne 1629—1764.

Kirkeværger

Efter Højøvrighedens Befaling for alt for langt Regn-

skabs-Opholdelse aflægges 5. Febr. 1646 Regnskab i Overværelse af Provsten Christoffer Frandsen i Torslev, Otto Jakobsen, Præst i Volstrup, Christen Christensen Bistrup, Præst i Sæby, samt Borgmester og Raad.

Jens Andersen Skræder gjorde Regnskab for Mikkelsdag 1629—1630.

Otto Thomsen, der nu (1646) var Byskriver, var Værge 1630—1632; hans Regnskab var blevet ødelagt i Svenskekrigen 1644, da han havde haft det nedgravet, saa han kunde ikke gøre Regnskab, og Regnskabsførerne kunde heller ikke læse de fordærvede Stumper, som han viste dem.

Peder Christensen Knivholt (Raadmand) 1632—33. Han havde holdt Kirken med Vin og Brød i Kejserens Tid og var senere rejst til Kbh. for at faa kongelig Tilladelse til, at Kirken beholdt det Kobber og de Huder, som de Kejserlige havde efterladt (og skænket til Kirken. Varerne leveredes dog tilbage til Leverandørerne).

Hans Nielsen (Gram), Borgmester, gjorde Regnskab for 1633—34. Endvidere havde han senere oppebaaret 34 Daler for nogle af ovennævnte Huder, der blev solgt til Poul Koch[64]), 9½ Dlr. af Byfoged Jens Thomsen (Rosmus) fra hans Kirkeværgetid 1634—35 og 5 Slettedaler for en Skude norsk Kalk, som Fru Margrete Rosenkrantz[65]) lod købe til Sæby Kirke.

Jens Thomsen (Rosmus), Byfoged, 1634—35.

Laurids Nielsen Tamstrup (Købmand), 1635—36.

Gert Hermansen (Gesmell, Købmand) 1636—37.

---

64) Byfoged og Tolder 1618—36.
65) Gift med Hans Lindenov til Hundslund Kloster.

Christen Lauridsen (Skomager) 1637—38.

Didrik Gertsen (Skipper) 1638—39.

Otto Henriksen (Byfoged 1645—46) 1639—1640

Christen Glarmester og Mads Kræmer 1640—1641.

Mikkel Jensen Skomager 1641—1642.

Frederik Samuelsen (Hetlop, Kbm.) 1642—1643.

Ingen Kirkeværge (Krigen) 1643—1644.

Erik Jensen og Søren Christensen Langtved 1644—1645.

Laurids Nielsen Rhuus (Købmand, senere Borgmester) 1645—1646.

Niels Jensen Volstrup (Byfoged 1666) og Jens Madsen Krog 1646—1647.

Christen Andersen Murmester (gift Anne Nielsdtr. Rhuus) 1647—1648.

Clemen Nielsen Skræder 1648—1649.

Laurids Christensen 1649—1650.

Otto Christensen (Købmand) 1650—1651.

Thorsten Jakobsen og Anders Sørensen Solsbæk 1651—1652.

Jep Sørensen (Købmand) 1652—1653.

Laurids Nielsen Skagbo og Laurids Nielsen Dal 1653—1654.

Rasmus Hansen Guldsmed 1654—1655.

Herman Christensen (Købmand) 1655—1656.

Jørgen Ottosen 1656—1657.

Vigel Gregersen (Brøndum, Købmand, senere Raadmand i Mariager) 1657—1658.

Anders Mikkelstrup 1658—1659.

Niels Pedersen Kjærulf (Byskriver) 1659—1660, gjorde Regnskab 1663.

Peder Steffensen (Købmand) 1660—1661.

Mads Lauridsen Koldbro (Købmand) 1661–1662.

Jens Lauridsen Koldbro 1662—1663.

Søren Andreasen (Gedsmann, Felbereder) 1663–1664.

Christen Christensen 1664—1665.

Søren Christensen Sten (Købmand) 1665—1666.

Niels Christensen 1666—1667.

Anders Christensen 1667—1668.

Jørgen Sørensen Felbereder 1668—1669.

Mikkel Pedersen 1669—1670.

Oluf Ottesen (Købmand) 1670—1671.

Peder Jørgensen (Lund, Felbereder) 1671—1672

Anders Christensen (Øksenhede? Købmand) 1672—1673.

Oluf Andersen Bagge (Skipper) 1673—1674.

Peder Nielsen (Købmand) 1674—1675.

Borgmester Christen Rhuus, fordi ingen af Borgerskabet vilde, og der var Uoverensstemmelse med Markbogen, 1675—1678.

Jørgen Lousøn, Farver. Borgm. aflægger Regnskab, da Lousøn var syg ⅕ 1678—⅕ 1679.

Borgmester Christen Rhuus (senere Byfoged ⅕ 1679—⅕ 1680.

Søren Nielsen (senere Byfoged) 1680—1682.

Christen Mikkelsen (Skomager) 1682—1683.

Niels Hansen 1683—1684.

Mads Lauridsen Koldbro (Købmand) 1684—1686.

Jørgen Lou, Farver (Jørgen Lousøn) 1686—1387.

Jørgen Jørgensen Lou (samme) 1687—1689.

Hans Christoffersen, Felbereder, 1689—1691.

Thomas Lydersøn (Skipper) 1691—1692.

Niels Pedersen Fæbroen (Købmand) 1692—1693.

Gert Christensen (Tornby, Gæstgiver) 1693—1694.

Peiter Peitersen (Wolgast) (Bartskær) 1694—1696.

Andreas Sørensen (Gedsmann) Felbereder, 1696—1699.

Jakob Olesen (Jelstrup) (Købmand) 1699—1702.

Peder Nielsen Kragelund (Købmand) 1702—1709.

Otto Jensen 1709—1711.

Ingen nævnt, antagelig samme, 1711—1715.

Jakob Pedersen. (Hans Enke Johanne Pedersdtr. begr. Kirkegaarden 1753.) 1715—1716.

Ingen nævnt, antagelig samme, 1616—1720.

Christen Stephensen 1720—1730.

Claus Pedersen ? (Købmand Claus Ditmer Pedersen Holst) 1730 ff.

Sr. Claus Pedersen (d. 1747) 1735—1745.

Sr. Christen Lerup (Købmand) 1745—1749.

Dr. Mads Gertsen 1749—1764 og maaske fremdeles.

Register over Stolestader 1642

Da Sæby Arkivalier fra 1600 erne er mangelfulde, og Kirkebogen først begynder 1684, kan Registeret være af Interesse for Byens Personalhistorie. I Registret, hvis Numre begynder ved Koret og indtil Nr. 29 følger søndre Side af Kirkens Skib til vestre Dør, er til forskellige Tider efter 1642 gjort Tilføjelser i Regnskabsbogen med Navne paa senere Indehavere af Kirkestolene, der normalt hver havde 4 Sæder. Gejstligheden havde

Stole i Koret, Præsterne ved søndre Side og Skolemesteren (ɔ: Rektoren) og Disciplene ved nordre.

Stol Nr. 1. Adelspersoner, ledig bevilget.

Nr. 2. Laurids Jensen Hjulskov.

Jens Pedersen.

Christen Andersen Murmester.

(Jens Christensen skal betales igien (ɔ: tilbage) eller et andet Stade giøres for de adelige Stoles Skyld.)

Nr. 3. Anders Felbereders Søn (ɔ: Raadmand Andr. Jakobsen Gjedsmanns Søn Søren)[1]).

Otte Henriksen (Byfoged 1645—46).

Peder Steffensen (Byskriver 1666).

(Mads Jensen Lund igien givet for det Stade i Raadmandsstolene).

Nr. 4. Frederik Samuelsen (Hetlop), den halve Stol. (Senere har hans Sønner Samuel og Christen disse Stader 1 og 2.)

»Her staar nu Daabsfundten, derhos er en ledig Gang hen ad Korskirken til oc som Presten gaar ad Predickestolen«. Følger saa:

Nr. 5. Marchor i Solsbech.

Michel, ibidem.

Christen Ibsen, Bødker.

Nr. 6. Christen Mortensen, Schomager.

Christen Lauridsen Koch.

Laurids Nordegade.

Nr. 7. Erik Thomsen, Skomager.

Christen Thomsen, Skomager.

Peder Schiødtte.

Jens Pottemager (senere tilføjet Tønnes Jensen, salig Jens Pottemagers Søn).

Nr. 8. Niels Mortensen, Skomager.

Jens Jensen Bolttersen,

Nr. 9. Niels Lauridsen Daall.

Rasmus Christensen Skræder.

Nr. 10. Jakob Lausøn, Skibbygger.

Jens Nielsen, Hjulmand (senere Søren Pedersen Fisker).

»Her er nu atter en liden Gang, hvor Skolebørnene er forordnede en liden Bænk, som de sidde under Predicken efter Kgl. Majestæts Forordning derom«. Følger saa:

Nr. 11. Borgmestrene tilhørende.

Nr. 12. Fire ældste Raadmænd.

Nr. 13. Fire yngste Raadmænd.

Nr. 14. Rasmus Wilsbech (Borger i Sæby og Ridefoged til Asdal).

Gert Hermansen og Samuel (Gesmell) (senere Herman Samuelsen Gesmell).

Didrik Gertsen (Skipper).

Jas (?).

Nr. 15. Laurids Nielsen Rhuus (senere Borgmester).

Niels Jensen Volstrup (senere Byfoged).

Jens Lausen Koldbro (Købmand).

Nr. 16. Peder Pedersen. (Senere Købmand Peder Nielsen.)

Jens Christensen Prang (Tolder).

Sindal Mikkelsen. (Senere Peder Steffensen.)

Frands Hansen, antagelig Sagfører Frands Johansen Ertmann, senere Samuel Frederiksen (Gesmell).

Nr. 17. Knud Thomsen Holst (Borger i Sæby og Ridefoged til Sæbygaard, se ogsaa Stol Nr. 20. Senere Peder Olufsen til sin Fader (ɔ: Oluf Ottesen)

dette første Stade. Ole Knudsen forundt med Oluf Ottesen).

Johan Christensen.

Clemen Nielsen, Skræder.

Mads Nielsen Kræmer.

Nr. 18. Jens Thomsen (Rosmus) Byfoged (senere Vigel Gregersen Brøndum, der blev Raadmand i Mariager).

Erik Jensen.

Mester Hans (Jensen) Bartskær (senere Bartskær Christensen Hansen Uttrecht).

Otte Pedersens Søn Karsten.

Nr. 19. Peder Andersen.

Bertel Skomager. (Senere Laurids Nielsen Skaubo, købt af Bertel Skomager.)

Christen Lauridsen, Skomager.

Peder Markussen Solsbæk. (Senere Eskild Knudsen Rhuus betalt dette 4. Stade.)

Nr. 20. Laurids eller Jakob Christensen Suin. (Jakob betalt Indtrædelsen.)

Knud Thomsen Holst (se Stol 17).

Jesper Pedersen.

Niels Rasmussen.

Nr. 21. Christen Pedersen Glarmester. den halve Stol.

Mikkel Jensen, Skomager.

Mads Jensen, Skræder.

Nr. 22. Christen Hansen. (Senere Laurids Christensen.)

Otto Snedker. (Senere) Jørgen Ottesen.)

Henrik Lauridsen.

Jep Sørensen.

Nr. 23. Christen Christensen, den halve Stol (senere Christen Christensen, Felbereder).

Jens Lauridsen Koetrenge.

Nr. 24. Peder Munch.

Niels Lauridsen Rhuus. (Senere Hans Madsen Krog.)

Niels Jensen Skrædder (o: Borgmester Hans Grams Svoger). (Senere Mads Lauridsen Koldbroe.)

Nr. 25. Mads Lauridsen Koldbroe (se nr. 24).

Jens Madsen Krog.

Hans Madsen Krog (se nr. 24).

Mads Lauridsen Koldbroe (se nr. 24).

Nr. 26. Samuel Hermansen (o: Gesmell.

Sindal Andersen og Laurids Andersen. (Laurids A. har betalt Indtrædelsen med 20 Sk.)

Jens Ibsen Kati P. Clemmensens Stolestade, Indtrædelse 20 Sk.

Nr. 27. Intet anført.

Nr. 28. Oluf Bagge (Skipper).

Jens Andersen, Skrædder.

Nr. 29. Intet anført.

»Hermed ender disse Karlestole paa den søndre Side ved vester Kirckedør«.

Følger saa:

Paa Nordside næst indenfor samme Kirckedør tre Karlestole.

Nr. 1. Bysvendene tilhørende (o: Politibetjente).

Nr. 2. Christen Skomager, Fisker.

Jep Skomager.

Nr. 3. Oluf Lauridsen, Smed.

Simon Simonsen.

Korskirken

Karlestole, at begynde næst vesten til sønder Kirckedør, paa sønderste Side.

Nr. 1. Intet anført,

Nr. 2. do.

Nr. 3. do.

Nr. 4. Peder Christensen Knivholt (ɔ: Raadmand, maa være til hans Folk).

En af salig Niels Rhuuses Sønner.

Søren Rasmussen.

Nr. 5. Intet anført.

Nr. 6. En salig Christen Lauridsen Fiskers Søn.

Poul Christensen Koch (ɔ: tidligere Byfoged. vel til hans Folk).

Senere tilføjet Oluf Christensen Suin beholdt det andet Stade efter den gamle Kirckebog.

Nok paa den nør — og vester Side Korskirken er først to lange Stole digt (ɔ: tæt) op til den vester Kirkemur, jævnsides, blandt hvilke den sønderste ordine (ɔ: anordnes til).

Nr. 7. Anders Sørensen, Raadmand.

Anders Christensen. (Senere Hans Pedersen Badskjærer.)

Christen Pedersen Møller.

Den nordeste ordine:

Nr. 8. Christen Jensen Tamholt.

Niels Christensen Ryslund.

Christen Adamsen.

(4. Stol senere Anders Mikkelsen.)

Følger saa en liden Gang og der straks sønden for fremdeles:

Nr. 9. Jørgen Solmager (ɔ: Soldemager).

Oluf Solmager.

Nr. 10. Jørgen Lyche.

Mads Raffn.
Søren Skrædder.

Kvindestolene paa Nørside Kirken, at begynde fra Koret langs ned ad udi den store Kirke, er tilsammen 34.

Tilhørende efterskrevne Personer:

Nr. 1. Adelspersoner, ledig bevilget.

Nr. 2. Katrine Frederiksdatter den halve Stol. (ɔ: Raadmand Herman Gesmells Hustru.)

Poul Kochs Døtre den halve. (ɔ: forrige Byfogeds Døtre.)

Senere fik Maren Viladsdatter Stade 2 og Anna Jensdatter Hermands Stade 3.

Nr. 3. Volborg Olufdatter Andreas Felbereders (ɔ: Raadmand Andr. Jakobsen Gedsmanns Hustru).

Anne, Henrik Lauridsen Remsniders.

Else, Rasmus Sørensens.

Karen, Jens Pedersens.

Nr. 4. Lisabet Møllerkone. (Senere Anne Hansdatter, Byfoged Otte Henriksens.)

Anne, Bertel Skomagers.

Maren, Otte Henriksens. (Byfogedens 1. Hustru.)

Anne, Clemen (Nielsen) Skrædders.

Nr. 5. Mette Buntmagers.

Maren, Niels Dals.

Kirsten, Laurids Clausens. (Senere Karen Laursdatter, Jørgen Møllers.)

Kirsten, Christen Glarmesters.

Nr. 6. Ingeborg, Peder Andersens.

Vibeke Abbeteckers (ɔ: Apoteker Jürgen

Heuffeldts Enke Vibeke Brumkost[1]). Senere Maren Christensdatter, Mikkel Skomagers).

Margrete Strømbos. (Senere Birgitte Christensdatter Prang, Anders Mikkelsens.)

Margrete Christensdatter Suins.

Nr. 7. Kirsten, Jens Pottemagers. (Senere Dorete Jensdatter, Erik Skomagers, se Nr. 8.)

Lisbet Hansdatter, Jens Offersens.

Margrete Christensdatter, Vævepige.

Nr. 8. Anne Eskildsdatter. (Senere Anne Knudsdatter.)

Lene Clausdatter, Villadses.

Dorete, Erik Skomagers (se Nr. 7). (Senere Ebbe Jensdatter, Jens Kotrenges.)

Mette, Christen Offersens Datter.

Nr. 9. Anne Hermandsdatter. (Senere købt af Barbara Pedersdatter.)

Maren Mouridsdatter, Knud Holsts (se Mandstol Nr. 17).

Maren Jensdatter, (Byfoged) Jens Thomsen Rosmus'. (Se Nr. 14 og Mandsstol Nr. 18.)

Maren Madsdatter, (Byskriver) Otte Thomsens. (1661 købt af Karen Markusdatter.)

Nr. 10. Maren, Jørgen Lyckes.

Sidsel Bruuns, dette Stade tilskiftet og igien givet Bodil Christensdatter for hendes Moders Stade i 11. Stol. (Senere tilført Maren Markusdtr.)

Karen, Christen Skomagers Datter. (Senere Elin Nielsdatter, Jakob Laursens.)

Maren, salig Morten Ringers.

Lisabet Gertsdatter, Søren Ras'.

Nr. 11. Kirsten, salig Holgers (Kirsten

[1]) Personalhist. Tidsskr. 10. II. 67.

Mikkelsdtr. var Enke efter Holger Iversen, som 1616 drak sig ihjel i Brændevin). (Senere Maren Pedersdatter.)

Anne Olufsdatter. (Senere Maren Gertsdatter.)

Maren, Christen Torsens. (Senere Katrine Gertsdatter.)

Karen Lauridsdatter. (Senere Maren Pedersdatter Røbech(?).)

Nr. 12. Johanne, salig Laurids Kochs. (Dette Stade kiøbte (?) Mette Laursdatter.)

Madelene, Jens Christensens, ɔ: Tolder Jens Prangs Hustru Magdalene Henriksdatter. Senere havde Johanne Christensdatter, Niels (Nielsen) Rhuus', dette Stade.

Anne, Gert Hermansens (Gesmell). (Senere tilføjet Inger Poulsdatter, Laurids Christensens Hustru udi Strandhaven et Stade.)

Nr. 13. Anne Jensdatter Borgmesters den halve Stol. (ɔ: Hans Nielsen Grams Hustru Anne Jensdatter Worm.)

Anne Wilsbechs den halve Stol. (ɔ: Ridefgd. til Asdal Rasmus W., Hustru Anne Jørgensdatter.)

Nr. 14. Inger, Anders Skolemesters. (Senere Margrete Lauridsdatter (ɔ: Tamstrup) Niels Sørensens (Wirenfeld?). Se Nr. 15.)

Maren, Jens Thomsens (se Nr. 9). (Senere Anne Ottesdatter, Borgmester Chr. Ferslevs Hustru.)

Anne Lauridsdatter Suins. (Senere Mette Lauridsdatter Suins.)

Johanne, Samuel Hermandsens (Gesmell) Hustru. Senere Johanne Samuelsdatter (Gesmell) ɔ: Borgmester Chr. Rhuuses Hustru.

Nr. 15. Karen og Maren Madsdtr. (Senere Margrete Lauridsdtr. (Tamstrup), Niels Sørensens (se Nr. 14).)

Karen, Laurids Tamstrups. (Se Nr. 16.)

Kirsten, Christen Mortensens. (Senere Birgitte, Christen Mortensens Datter.)

Maren, Jens Kraagis. (Senere »Dette Stade afstaaet efter ... Lydelse!«)

Nr. 16. Maren, Jesper Pedersens. (Senere Inger Jensdatter, Jens Henriksens.)

Anne, Otte Snedkers. (Senere Else, Peder Jørgensens og hendes Datter Anne Pedersdatter, hver sit Stade.)

Karen, Laurids Tamstrups, se Nr. 15.

Kirsten, Anders Solsbæks.

Senere tilføjet Kirsten Jensdatter, Ole Bagges et Stade.

Nr. 17. Præstekvinden den halve Stol.

Det 3. Stade er for Præsteenken. (Senere tilføjet.)

Anne, Anders Sørensens.

Johanne Andersdatter. (Senere Inger Jensdatter Bjørn, Hr. Christens, betalt efter sin Mormoder (?) sit Tiltrædelse 2 Mk. paa sin Datter Anne Christensdatter Bistrups Vegne.)

Senere tilføjet

Det 4. Stade i denne Stol tilhører Anne, sal. Hr. Lauridses Datter, saasom hendes Moder Dorte Lauridsdatter (Rhuus) har givet derfor den 4. Stade i den 21. Stol, og det til Johanne Samuelsdatter, som gav Kirken Penge derfor Anno 1660. Efter bemeldte Anne Lauridsdatters Død haver hendes Søster Berete betalt det 4. Stade 1694.

Nr. 18. Johanne, Christen Tamholts. (Senere: Kapellanens Kvinde (ɔ: ca. 1675).) (Senere hendes Datter Anne Christensdatter (ɔ: Chr. Tamholts Datter).)

Karen, Oluf Bagges Datter. (Senere Maren, Christen Tamholts Datter.)

Maren, sal. Peder Badskærs.

Mette, Mikkel Skomagers.

Anne Didriks »er bevilget af dem alle, men intet at hendes Børn vedkommer«.

Nr. 19. Pernille Kokkekvinde. (Senere Karen Willumsdatter, Laust Skagboes; 1677 solgt til Katrine Mikkelsdtr.)

Maren Mortensdatter. (Senere Dorte Nielsdatter.)

Maren Jakobsdatter. (Senere Karen Rasmusdatter Ras.)

Maren Laursdatter Rhuses (Maa vist være en senere Tilføjelse, for hun var 1667 gift med Oluf Ottesen.) (Senere Tilførsel Maren Vognsdatter, Jørgen Kieldsens (?).)

Nr. 20. Kapellanens Kvinde; er forflyttet til den 18. Stol.

Margrete Badskærs (ɔ: Margrete Madsdatter, gift med Bartskærer Hans Jensen.) (Senere Bodil Hansdatter og atter senere Sofie Madsdatter.

Apolone Gertsdatter. (Senere Anne Mikkelsdatter, Tøger Felbereders.)

Birgitte Sindalsdatter.

Johanne Andersdatter. (1688 købtes de tre andre Stader til hendes tre Døtre, Maren Jørgens-

datter 1., Katrine Jørgensdatter 2., og det inderste 4. til Anne Jørgensdatter.)

Nr. 21. Kirsten Pedersdatter Sindals. (Senere Anne Laursdatter Rhuus.)

Maren, Niels Ryslunds.

Mette, Laurids Jensens.

Else, Jens Skræders Datter. (Senere Dorete Lauridsdatter Rhus.)

Karen Murmesters.

Nr. 22. Elle Sørensdatter. (Senere Anne Nielsdatter, Hans Krogs.)

Anne Lauridsdtr. Rhuses.

Maren, Knud Holsts (se Nr. 9).

Dorete Badskærs (ɔ: Dorete Thyneses, Bartskærkvinde, praktiserede 1654).

Nr. 23. Kirsten, Knud Holsts Datter. (Senere Alhede Hansdatter.)

Elle, Frederik Samuelsens (Hetlop). (Senere Else Jensdatter Mørch.)

Boel Adams.

Karen Nielsdatter Vævekone. (Senere Maren Olufdatter, Jens Mogensens.)

Nr. 24. Trappestol.

Inger Madsdatter Koldbroes.

Kirsten, Peder Skøttes.

Johanne Lauridsdatter Koldbroes.

Maren Jepsdatter, Jens Jakobsens.

Nr. 25. »Som Trappen til et andet Sted er hensat, bliver udi dens Sted af Trappegangen en Stol« (senere Tilføjelse).

Nr. 26. Katrine Frederiksdatter (ɔ: Herman Gesmells Hustru). (Senere Maren Niels-

datter, Mads Nielsen (Bangsbo) Raadmands.)

Margrete, Erik Jensens. (Senere Inger Mikkelsdatter.)

En Poul Kochs Datter.

Karen, Niels Bødkers.

Nr. 27. Maren, Mads Kræmers.

Elsebe, Frands Hansens (ɔ: Elsebe Samuelsdatter Hetlop, gift med Frands Johansen Ertmann).

En af Peder Munchs Døtre: Maren.

Anne Thomasdtr. Sterkis.

Nr. 28. Maren, sal. Niels Rhuses.

Tvende salig Niels Rhuses Døtre.

Else, Mester Hans (Jensen) Badskærs.

Mette Thorsdatter, Hans Skræders.

Nr. 29. Mette, Peder Knivholts Datter. (Senere Solsbæks Kvinder.)

Else, Mikkel Skomagers Datter.

Maren Knudsdatter, Poul Rebslaaers.

Nr. 30. Solsbæks Kvinder den halve Stol.

Anne, Jørgen Broches.

Nr. 31. Karen og Maren Rasmusdtr. (Senere: Bevilget hendes Datter Anne Christensdtr. fri Indtrædelse.)

Maren Laursdatter Kotrenge.

Maren, Christen Møllers.

Nr. 32. Johanne, sal. Mads Krogs. (Senere Johanne Madsdatter Krog.)

Maren, Jens Kattis.

Til sine Tjenestepiger betalt af Jep Sørensen.

Bodil Madsdatter, Christen Feldermands.

Nr. 33. Anne Thomasdatter Kochis.
Elle, Peder Christensen Murmesters.

Nr. 34. Anne Andersdatter Holmboes.
Karen Andersdatter Holmboes.

Nr. 35. Ingen noteret.

»Hermed ender Kvindestolene i den lange Kircke. Følger fremdeles Kvindestolene som er udi Korskircken«.

Nr. 1. Ved Prædikestolen.

Karen Busis. (Senere tilføjet: Er en Stol, Bysvendens (ɔ: Politibetjenten) Kone forund saa vel som Hospitalslemmerne.)

Nr. 2. Karen, salig Daniels (ɔ: Karen Lauridsdatter, gift ca. 1608 med Daniel Trutmann, som rejste bort o. 1620. Hun blev gift 2° med Købm. Maximilian Jürgensen Heuffeldt). (Senere tilføjet: Er en Stol nedenfor Prædikestolen er ogsaa for Hospitalslemmer.)

Nr. 3. Ingen noteret. (Senere: Endnu en Stol under Prædikestolen, staar Øster og Vester ligesom den næstforbemeldte, hvilken er ogsaa til Hospitalslemmer.)

Nr. 4. Bysvendens Kone forundt.

Nr. 5. Elene Mortensdatter.

Anne, Knud Kræmers.

Sidsel Suindt, sal. Christen Lauridsens.

Tvært over fra, nemlig midt i Korskirken, sønden og østen for den store Pille er tre Kvindestole; de to sønderste er til Hospitalslemmer forordnede, den sidste tilhører Kirsten, Christen Mortensens.

Maren, Niels Rydslunds.

15. April 1696 omtales i Tingbogen, at Kapellanen

Thomas Christensen He tog Tingvidne om det Oprør og Tumult, som skete i Kirken under Aftensangen 2. S. i F., og som Vidner var indstævnet alle Byens Indvaanere samt som tiltalt Maren Steffensdatter og Niels Smeds 2 Døtre Anne og Johanne. Sagen har formentlig drejet sig om en Stolestadestrid, og den skulde forelægges Biskoppen. Den omtales ikke i Bircherods Dagbøger ved Molbech.

BAALHØJE - BLUSHØJE

Fra Middelalderen, maaske fra Oldtiden, anvendte man et System for Sammenkaldelse af Befolkningen, naar Fjender truede et større eller mindre Omraade, idet man tændte Baal eller Bavner paa høje Punkter og i hvert Fald i yngre Tid (1807—14, 1848) ogsaa lod Kirkeklokkerne lyde.

»Bavnen lyste, og Budstikken løb fra Grande til nærmeste Grande«, hedder det i Digtet om den skotske Kaptajn George Sinclair, der 1612 gik i Land paa Norges Kyst med en Styrke paa 500 Mand for at gaa i svensk Tjeneste, men med sin Styrke blev hugget ned af de norske Bønder i Kringen-Passet i Gudbrandsdalen, og samme Alarmeringsforanstaltninger, Bavner og Budstikker, i Danmark ogsaa kaldet »Vidiebrand«, brugtes i andre Lande.

Jeg har flere Gange omtalt dette Alarmeringssystem, som naaede sin højeste organisationsmæssige Udvikling under Krigen med England 1807—14[1]), og man skal derfor ikke her komme nærmere ind paa det, men anføre Navnene paa de »Baalhøje«, »Blushøje« og »Vagthøje«, som endnu kan stedfæstes, samt opfordre Aarbogens Læsere til at give Redaktionen Oplysninger om saadanne Høje, der ikke er anført paa nedenstaaende Fortegnelse.

S k a g e n : Bavnen stod mellem Skagen og Højen.

B i n d s l e v : Bavnen stod syd for Bindslev Bro.

E l l i n g : Et Vagthus nævnes i Jerup 1680.

[1]) »Historisk Tidsskrift« 9. R. VI. Bd., »Vendsysselske Aarbøger« 1937 S. 119 ff. og 1938 S. 327 ff., hvor en Del Bavner omtales.

Tolne: Baalhøj.

Skærum: Baalhøj (1638).

Flade: Pikkerbakken.

Gærum: Baalhøj (1638).

Ugilt: Baalhøj.

Sindal: Vagthøj.

Astrup: Bavnehøj.

Bjergby: Bavnehøj, Vagthøj.

Mygdal: Bavnehøj.

Uggerby: Vagtbakken, Bavnehøj.

Horne: Askebjerg (1638), Skansebakken.

Tornby: Askebjerg (1638), Vagtbakken; 1645 opsattes Bavnen ved Krage Strand.

Maarup: Bavnehøj i Lønstrup (1627).

Understed: Baalhøj (1638).

Skæve: Baalhøj.

Dronninglund: Lyshøj ved Try.

Hallund: Baalhøj.

Hellevad: Baalbakke.

Hellum: Baalbakke.

Taars: Baalhøj.

Børglum: Baalhøj.

Serreslev: Baalhøj.

Ø. Brønderslev By: Baalhøj og Baalhøj i Hvilshøj.

Hune: Lusbak? i Rødhus og Vagtbakke ved Bavnen paa Pirups Hvarre Li (1808).

Lerup: Bavnehøj.

Tranum: Bavnehøj.

Torslev: Blushøj.

Ø. Svenstrup: Brandshøj?

Haverslev: Blushøj.

Aggersborg: Bavnehøj (1638).

Bejstrup: Bavnehøj (1638).

LOKALHISTORISK LITTERATUR

Efter mange Fødselsveer har Vendsyssel endelig 1953 faaet sin Hjemstavnsbog, der bærer Titlen »Vendsysselbogen« og er rigt illustreret, 472 Sider stor og med Farveomslag af Maleren Svend Engelund.

Allerede 1937 kom der Planer frem om en Hjemstavnsbog for vor Landsdel, og der indsamledes af Lærer Rasmussen, Bjergby, en Del Stof til en saadan; men saa kom Verdenskrigen og Rasmussens Død, og Sagen hvilede derefter til 1950, da Skolebiblioteksforeningen for Hjørring Amt tog den op og nedsatte et firemands Redaktionsudvalg og et Forretningsudvalg begge under Førstelærer Jørgen Jensens Formandskab til at realisere Planen.

Imidlertid var Papir og Tryk efter Krigen steget saa meget, at man ikke turde udgive en Bog i den paatænkte Form, men besluttede, at den skulde være til Skolebrug for de ældste Klasser og at søge Kommunernes Hjælp til Udgivelsen, hvilket ogsaa lykkedes, saa den økonomiske Basis for Bogen, ca. 30.000 Kr., sikredes.

Enkelte af de Afsnit i Bogen, der var skrevet efter den oprindelige Plan, maatte nu tillempes med Henblik paa Skolebørns Behov, og det kan vel ikke fragaas, at Bogens Tekst delvis i nogen Grad bærer Præg heraf, men det bør dog nok siges, at den som Helhed set er saa vellykket, som man kunde vente af et Produkt fra 14 forskellige Forfattere.

Man skal ikke her komme nærmere ind paa Bogens Indhold, men nævne, at en stor Del af Stoffet (140 Sider) skyldes den kyndige Historiker, Museumsbestyrer P. Christensen, Try, og er solid Kost, medens en anden Forfatters Afsnit »Vendsyssel vokser frem af Havet« efter yngre Geologers Mening hviler for meget paa Statsgeolog, Dr. Axel Jessens nu delvis forældede Stof og maa anses for Bogens svageste Bidrag, ligesom de Afhandlingen ledsagende Tegninger er for »klattede« og Mosekortet S. 46 for ufuldkomment, idet f. Eks. den store Vildmose og store Hals Mose ikke er afsat paa det.

Bogen burde vist i højere Grad end sket er have omtalt Landbrugets Forhold: Jordens Skyldsætning gennem Matrikuleringerne, Markfællesskabets Afskaffelse ved Udskiftningen og den deraf følgende Overgang fra Fæste til Selveje, den betydeligste Jordreform siden Middelalderen, og ligeledes kunde man have ønsket omtalt Samfærdselens Udvikling gennem Tiderne; men ved Fremdragning af disse Emner vilde Bogen vel næppe have faaet Plads til hele det 36 Sider store Afsnit »Sagn og Overtro«, som maaske er det, som bedst fanger Skolebørnenes Interesse.

Det vilde vel være urimeligt at tænke, at der ikke skulde findes Fejl i en saa stor Bog, og af Hensyn til dens Benyttelse som Skolebog og med Henblik paa Foretagelse af Rettelser i den skal man anføre Side 9, Hanherred lagdes allerede 1592 under Aalborghus Len; Side 23, Hvetbo Herred bestaar siden 1. April 1929 af 8 Sogne, idet den tidligere Del af Aaby Sogn, vest for Ryaa, nu udgør et selvstændigt Vedsted Sogn; Side 358, de omtalte to Brødre Bæk hed Bak, og endelig skal nævnes, at naar Forfatteren Side 421 synes at mene, at Livegenskabet (!) havde stor Udbredelse i Jylland i Tiden henimod Aar 1800, er dette

jo ganske fejlagtigt, idet Livegenskab ikke har eksisteret i Danmark efter, at Trælleholdet blev afskaffet i 1100'erne; maaske har Forfatteren tænkt paa Vornedskabet; men det har kun eksisteret paa Sjælland, Laaland, Falster og Møen. Det forekommer mig ogsaa, at der Side 93 burde have været anført Navnet paa den »en Mand«, der købte Hammer Bakker og omdannede dem til en Naturpark; det var jo Sagfører Anders Olesen, Nørresundby, som ogsaa paa anden Maade gjorde sig fortjent (Vrensted og Vodskov Kirker, Vrensted filantropiske Stiftelse »Ane Maries Hus« m. m.) »Vendsysselbogen«, der udkom i et Oplag af 4000 Eksp., er allerede udsolgt.

I »Fra Himmerland og Kjær Herred« 1953, S. 24-81 redegør Skoleinspektør Kr. Værnfelt for den sydlige Del af Ulsted Sogns Historie gennem Tiderne, og i samme Aarbog berettes om Aalborgsamfundets Udflugt 1953 til Gjøl og Øland. Paa førstnævnte Ø findes mange Levn fra Stenalderens saakaldte grubekeramiske Tid for ca. 4000 Aar siden, og der er fundet ca. 8000 Aar gamle Levn af Bopladser her. Ogsaa paa Øland er der paa Selbjerg fundet Levn af en Boplads fra grubekeramisk Tid, hvilken har været beboet i en lang Periode, hvad Kulturlagene i Køkkenmødding viser, og Folkene har holdt Tamdyr som Køer og Svin.

»Jysk arkæologisk Selskab«s Aarbog »Kuml« for 1953 indeholder bl. a. en Artikel af Fabrikant Oscar Marseen, der paa Selbjerg paa Øland har undersøgt en Boplads fra Stenalderen, i hvilken der fandtes Lerkarskaar af grubekeramisk Type og cylindriske Flintblokke m. v. Ved Foden af Selbjerg ligger en Køkkenmødding, i hvilken findes Østers- og andre Muslinge- og Snegleskaller samt Ben af Køer, Tamsvin, Faar, Kronhjorte, Bjørn, Graasæl og Marsvin. Fugleben fandtes af Havørn og forskellige

Svømmefugle samt Halshvirvler af den 1844 udryddede nordatlantiske Alkefugl, Gejrfuglen, der ikke kunde flyve.

I »Norsk slektshistorisk Tidsskrift« 1953 offentliggør Højesteretsadvokat Kjeld Bugge en Afhandling om Oslo-slægten Bugges Oprindelse og Sammenhæng med Astronomen Thomas Bugges Slægt.

I Følge Peder Dyrskjøt nedstammer denne Slægt Bugge (fra Randersegnen) fra Ridderen Niels Bugge til Hald, der blev dræbt i Middelfart 1358. En Gren af hans Efterkommere mistede deres Adelskab ved Giftermaal med uadelig Kvinde, og til den hørte den bekendte Lauridsen Madsen Bugge (o. 1624—1693) til Linderumgaard og Haven, Ridefoged til Høgholt, og Niels Sørensen Bugge (1633—1683), Forpagter paa Bjørnkær i Biersted Sogn, hvis Enke Else Nielsdatter Winther blev gift 2^0 med den efterfølgende Forpagter af Bjørnkær, senere paa Havrkrogen i V. Hassing Peder Knudsen. Niels Sørensen Bugges Datter Else B. var gift 1^0 med en Jørgen, 2^0 ca. 1694 med Præsten Christoffer Stub i Haverslev og 3^0 med Præsten Peder Ridderhus paa Øland. Hendes Søster Johanne B. var gift med Niels Lauridsen Lindgaard, Forpagter paa Vaar og sidst Ejer af Stagaard i V. Hassing Sogn.

1. Sept. 1953 var der forløbet 100 Aar, siden Michael Vogelius startede »Frederikshavns Avis«, og i den Anledning udgav hans Sønnesøn, Bladets nuværende Ejer og Redaktør Aage Vogelius, et omfangsrigt Jubilæumsskrift med en Mængde tildels illustrerede Bidrag vedrørende frederikshavnske Forhold. C. K.

FRA STYRELSE OG REDAKTION

Den 28. Juni 1954 holdt Samfundet sit aarlige Sommermøde, der begunstiget af Vejret havde faaet Tilslutning af godt 200 Deltagere, som Kl. 14 samledes ved Torslev Kirke i Dronninglund Herred, hvor Sognepræsten, Pastor Lentz bød Forsamlingen velkommen, og fhv. Pastor Arne Rohde holdt derefter et kort Foredrag om Kirkebygninger med særlig Henblik paa Torslev Kirke, der er fra romansk Tid (o. 1100). Prædikestolen er fra 1586 og bærer Indskrift Claus Nicolai Wibistorp, det er Ole Nielsen Vittrup, der blev Præst her o. 1555 og antagelig døde o. 1586.

Fra Kirken kørtes til Thorshøj Afholdshotel, hvor man samledes om Kaffebordene, og hvor Lærer P. Christensen (Tornby) oplæste et lille Foredrag (af Formanden) omhandlende den middelalderlige Retskreds her, »Skovbo Ting«, der hørte under Børglum Herreds Hovedting. Fra Thorshøj kørtes over de naturskønne Nejsum Bakker til Fejborg Bakke, hvorfra der er en vidunderlig Udsigt over Egnen, og hvor der umiddelbart ved Landevejen er en mægtig Langdysse med stærkt forkrøblede Bøgetræer paa Østsiden. Her holdt Museumsbestyrer P. Christensen, Try, et kort Foredrag om Stedets Oldtidsminder; og man fortsatte saa Turen til Flauenskjold Kro, hvor den medbragte Aftensmad indtoges. — Kl. 18,30, da Spisningen var endt, holdtes Samfundets Generalforsamling.

Efter at Formanden havde budt velkommen og var valgt til Ordstyrer, aflagde han Beretning om Samfundets Forhold i Aaret 1953—54. Aaret begyndte med 1606 Medlemmer, af hvilke 55 var Subskribenter til reduceret Kontingent, og det sluttede med 1624 Medlemmer, deraf 53 Subskribenter.

Samfundets Økonomi er ogsaa tilfredsstillende, idet vi sluttede Aarsregnskabet med et Overskud paa 3569 Kr., af hvilket 2150 Kr. var overført fra forrige Aar. Samfundets Medlemmer, der jo indtil 1952 var vant til, at vi arbejdede med Underskud, vi formentlig med Bestyrelsen glæde sig over, at vi nu ved Udgivelsen af vor 40. Aarbog — altsaa en Art Jubilæumsbog — har oparbejdet et pænt Overskud; men vil De spørge om, hvad det skal bruges til, kan jeg svare, at det i det væsentlige skal anvendes til et Personnavneregister til I og II Bind af Rørsigs »Skoler, Degne og Skoleholdere i Vendsyssel«; et fortjenstfuldt Arbejde, der kun var halvt fuldendt ved Rørsigs Død, men nu bliver fuldført i Løbet af et Par Aar, og som uden et saadant Navneregister kun kunde anses for en Torso, en Billedfigur uden Arme og Ben.

Vor Bestyrelse er taknemlig for den økonomiske Støtte, der ydes os fra forskellig Side, saaledes fra Staten 700 Kr., fra Hjørring Amtsraad 400 Kr., Vendsyssel Tidende 300 Kr., Hjørring Diskontobank 300 Kr., Hjørring Byraad 400 Kr., Frederikshavn Byraad 225 Kr samt fra Dronninglund Sogneraad 100 Kr. — for at nævne Beløbene paa 100 Kr. og derover. Af Amtets øvrige Sogne faar vi varierende Beløb fra ca. 50, intet fra ca. 25; men naar 14 Sogne fordelt paa 7 Kommuner kun kan strække sig til at bidrage med ialt 70 Kr., hvad der svarer til Udgiften ved 2 Sider i vor Aarbog, er det min personlige Mening, at de hellere maa slutte sig til

de ikkeydende; thi at faa de 10 Kr. koster os en Aarbog som Kvittering, Porto, Bogføring m. v., saa der bliver meget lidt i Behold af det ringe Beløb.

Formanden gav derefter Oplysning om Indholdet af den kommende Aarbog for 1954.

Efter at Beretningen var taget til Efterretning af Forsamlingen og godkendt, oplæste Kassereren det reviderede Regnskab, og da der ikke i Aar skulde foretages Valg til Bestyrelsen, forhandledes der under Eventuelt om Mødested for næste Aars Udflugt (Bindslev-Maastrup Mose, Vildmosen), som det overlodes Bestyrelsen at træffe Bestemmelse om. Formanden erindrede om Indsamling af gamle Arkivalier (Papirer) og vendsysselske Dansemelodier og sluttede derefter Generalforsamlingen med en Tak til alle dem, der i Aarets Løb havde støttet vort Samfunds Arbejde paa den ene eller anden Maade.

Vort Samfund har Skriftudveksling med de fleste andre danske Amtssamfund og med adskillige danske Institutioner som Museer m. fl. samt med ca. 25 finske, norske og svenske Hjemsetavnsforeninger. Udvekslingsskrifterne indgaar i Centralbiblioteket i Hjøring og udlaanes derfra.

Vort Samfund er Køber af pæne Eksemplarer af Aarbøgerne 1915—18, 1921, 1923, 1925, 1927—31, 1934—35, 1939—46 og 1948 samt af Ths. Larsens »En Genembrudstid« I (Aandslivet) og C. Klitgaards »Vendsysselske Veje«.

Vore Medlemmer kan købe følgende Skrifter til nedsat Pris: Vendsysselske Aarbøger 1919—20, 1922, 1924, 1926, 1932—33, 1947 og 1949 à 2 Kr. pr. Aargang, 1950—52 à 2 Kr. 50 Øre, alt + Porto.

Ths. Larsens »En Gennembrudstid« II (Vendsyssels politiske Historie 1850—1900, 600 Sider), 2 Kr.;

sammes »En Gennembrudstid« III (Erhvervslivet), 2 Kr., P. Christensen: »Voergaard«, 5 Kr.; C. Klitgaard »Blade af Vendsyssels Historie«, 1,50 Kr., Festskrift til C. Klitgaard (1938), 2 Kr.,; C. Klitgaard »Tidsskriftslitteratur vedr. Vendsyssel«, 1 Kr.; »Danmarks Breve fra Middelalderen«, Hæfte 1—4 (det hidtil udkomne) à 35 Øre + Porto 20 Øre.

Henvendelse om Køb eller Salg sker til Samfundets Sekretær, Lærer Asger K. Jensen, Sct. Annavej 3, Hjøring, (Telefon Nr. 582); Betaling kan ske i Frimærker.

Vore Medlemmer kan endvidere til nedsat Pris købe de i »Vendsysselske Aarbøger« 1952 anførte Skrifter ved Rekvisition og Beløbets Indsendelse til Landsarkivar Johan Hvidtfeldt, Viborg, Postgirokonto Nr. 86264.

Vendelboerne, der hjalp sig selv.

Under denne Titel udgav Bogtrykker N. Adelstorp, Ø. Vraa, 1919 et Optryk af »Den Dronninglundske Commissions« Beretning om den store Retssag 1841—43, hvorunder 180 Mennesker blev dømte for en utrolig Mængde Forbrydelser, hvoriblandt Drabene i Skæve 1. Nov. 1841 og for enkeltes Vedkommende grove Indbrudstyverier i Snesevis. Med Navneregistret over de i Sagen implicerede Personer fylder Beretningen, sædvanlig kaldet »Tyvebogen«, ca. 450 Sider, der er i høj Grad spændende og paa sine Steder ret uhyggelig Læsning.

Et lille Restoplag af Bogen er af Adelstorps Efterfølger, Bogtrykker Christensen, Ø. Vraa, overladt Hist. Samfund og sælges for 350 Øre pr. heftet og 8 Kr. pr. indbundet Eksemplar + event. Portoudgifter. Bestillinger kan afgives til Sekretæren (Tlf. 582 Hjørring) eller Redaktøren (Tlf. 308, Dronninglund).

Hvis nogen af vore Sognerepræsentanter har Udgifter vedrørende Omdeling af Aarbogen eller lignende, bedes Beløbet fradraget ved Indsendelse af opkrævede Kontingenter og Meddelelse herom noteret paa Postgirokuponen.

Samfundets Æresmedlemmer.

Fhv. Overlærer P. Horn, Hjøring.

Fhv. Lærer N. P. Petersen, København.

Forfatteren Jens Thise, Tise pr. Manna.

Samfundets Styrelse.

Fhv. Postmester C. Klitgaard, Hjøring, Formand, (Telefon Nr. 553).

Museumsbestyrer P. Christensen, Try, Dronninglund, Redaktør, (Telefon Dronninglund 308).

Lærer Asger K. Jensen, Sct. Annavej 3, Hjøring, Sekretær (Telefon Nr. 582).

Lærer A. Skjødsholm, Løkken, Kasserer (Telefon Nr. 160, Samfundets Girokonto Nr. 35593).

Godsejer Jul. Fred. Arenfeldt, Sæbygaard (Telefon Sæby Nr. 45).

Fhv. Lærer P. Christensen (Tornby), Solbakkevej, Hjøring (Telefon Nr. 1763).

Fhv. Højskoleforst. Frode Fogt, Try, Dronninglund, (Telefon Dronninglund Nr. 327).

Sognepræst Johs. Madsen, Nr. Saltum, (Telefon Saltum Nr. 39).

Adjunkt, cand. mag. Svend Skole, Frederikshavn (Telefon Nr. 1145).

Skriftudvalget bestaar af P. Christensen, Try, C. Klitgaard, Hjøring, A. Skjødsholm, Løkken, og Svend Skole, Frederikshavn (Suppleant).

VOR BOGSAMLING

»Historisk Samfund for Hjøring Amt« udveksler Skrifter med alle øvrige Amtssamfund her i Landet med Undtagelse af Københavns Amt (Roskilde), der ikke ønsker Udveksling. Endvidere udveksles med en Række udenlandske Hjemstavnsforeninger (se nedenfor) samt med en Del danske Institutioner, ligesom vi sender vore Aarbøger til Anmeldelse til forskellige Blade og Tidsskrifter, saaledes til alle Dagbladene i Vendsyssel og Aalborg samt »Jyllandsposten«, Aarhus. Endvidere til Højskolebibliotekerne i Try, Vraa og Askov, »Danske Folkemaal«, »Dansk Folkemindesamling«, »Dansk historisk Fællesforening«, »Den gamle By« (Aarhus), Gilleleje Museum, Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, »Historiske Meddelelser om København«, »Historisk Tidsskrift«, »Vendsyssels historiske Museum«, »Jyske Samlinger«, »Sønderjyske Aarbøger«, »Personalhistorisk Tidsskrift«, Statens Bibliotekstilsyn, Stednavneudvalget, Undervisningsministeriet, 5 Ekspl., Universitetsbibliotekets danske Afdeling.

Norge

Statsarkivet, Oslo.

Statsarkivet, Kristiansand.

Norsk Folkemuseum, Oslo.

»Agders Historielag«, Kristiansand.

Sverige

Norra Smålandsfornminnes och Jønkøping läns hembygdsførbund.

Føreningen »Heimbygda«, Jämtlands läns museum.
»Kalmar läns fornminnesførening«.
»Hallands hembygdsførbund«.
Føreningen »Gotlands fornvänner«.
»Dalslands hembygdsforbund«.
»Dalarnas fornminnes och hembygdsforbund«.
»De sju häradernes kulturhistoriska førening«.
»Blekinge musei- och hembygdsførbund«.
Varberg Museum.
Landsmåls och Folkminnesarkivet i Uppsala.
Universitetsbiblioteket i Uppsala.
Nordiska Museet, Stockholm.
Universitetsbiblioteket i Lund.
Museet i Malmø.
Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Academien, Stockholm.
»Gøteborg och Bohusläns Fornminnesforening«.
Universitetets Folkminnesarkiv, Lund.
»Skånes hembygdsførbund«.
Smålands Museum, Växjø.

Finland

Åbo Academi.

Tyskland

Flensborghus Bogsamling.
Universitetsbiblioteket, Kiel.

Historisk Samfund subskriberer endvidere paa:
»Københavns Amts historiske Aarbog«, Roskilde.
»Østjysk Hjemstavn«, Brabrand.
»Jysk arkæologisk Selskab«s Tidsskrift »Kuml«.

Vort Samfunds Bogsamling indgaar til Centralbiblioteket i Hjøring og udlaanes derfra paa dettes sædvanlige Vilkaar.

HISTORISK SAMFUNDS MEDLEMMER

31. MARTS 1954

Købstæderne:

Brønderslev	48
Frederikshavn	64
Hjørring	153
Skagen	23
Sæby	31

Landsognene:

Aasted	10
Aggersborg	1
Albæk	28
Alstrup	1
Asaa	25
Asdal	5
Astrup	2
Bejstrup	0
Bindslev	15
Bjergby	16
Brovst	27
Børglum	13
Dronninglund	68
Elling	9
Em	8
Flade	3
Furreby	30
Gerum	2
Gøl	0
Hallund	15
Harreslev	4
Haverslev	0
Hellevad	11
Hellum	4
Hirsholmene	0
Horne	27
Hune	12
Hæstrup	6
Hørby	6
Hørmested	3
Ingstrup	17
Jelstrup	13
Jerslev	19
Jetsmark	39
Karup	1
Lendum	6
Lerup	2
Lyngby	8
Læsø	3
Maarup	14
Mosbjerg	1
Mygdal	18
Raabjerg	19
Rakkeby	2
Rubjerg	2
Saltum	57
Sct. Hans-Sct. Olaj	11
Sejlstrup	10
Serreslev	8
Sindal	20
Skallerup	16
Skræm	0
Skærum	3
Skæve	17
Stenum	21
Taars	18
Tise	21
Tolne	3
Tolstrup	4
Tornby	12
Torslev (Drl.)	24
Torslev (Han H.)	5
Tranum	6
Tværsted	11
Uggerby	14
Ugilt	6
Understed	4
Vedsted	6
Vejby	1
Vennebjerg	1
V. Hjermitslev	16
Vidstrup	4
Volstrup	14
Voer	23
Vraa	51
Vrejlev	23
Vrensted	24
Øland	1
Ørum	12
Ø. Brønderslev	22
Ø. Svenstrup	1
	1324
Medlemmer i Kjær Herred	19
Medlemmer uden f. Vendsyssel	226
Subskribenter	55
Ialt	1624

RETTELSER OG TILFØJELSER TIL AARBOG 1953

I vor Aarbog 1953 har jeg desværre ved en »Tanke-torsk« S. 84 skrevet, at det var Børglum Klosters Ejer Oberst Jens de Poulsen, der 1654 lod Klosterkirkens Alterkalk »renovere«; men der skulde selvfølgelig staa Klosterets Lensmand Jørgen Rosenkrantz.

S. 49. Hals Kirke (Læsø). Det ene Skib blev 1685 skænket til Kirken af Overkøbmand i Aalborg Jens Nielsen Himmerig, der var fra Gaarden Himmerig i dette Sogn.

S. 53. Sæby Kirkeskib. Reparationen først foretaget ca. 1916—17.

S. 34, L. 2 f. o.: 7880, læs 1880.

Den svenske Gren af Slægten Altenburg har et stort Cirkus med Vinterkvarter i Landskrona (1953).

S. 35, L. 2 f. n. Gottfried Benneweis' Søn hed Ferdinand Brun-Benneweis og var gift med en Kvinde af Slægten Privat (ikke Miehe).

S. 36, L. 2 f. o. Eli Benneweis er deres Adoptivsøn, og Sonny Benneweis er deres Dattersøn (meddelt af Forpagter N. B. Nikolajsen, Frijsendal).

S. 42, L. 5. f. o. Anna Mundeling var gift med en Artist Leonardi, der døde før 1953, da hun var Ejer af Cirkus »Empres« i Norge.

S. 42. L. 2. f. n. (Søn) født i Juni 1905 er vist Alfred Mundeling, der døde i August Maaned 1954 som Biografdirektør i Lohals paa Langeland.

NYE MEDLEMMER

(Listen sluttet 30. Juni 1954)

Andersen, C. J., Dyrlæge, Stenhøj.
—, P., Murer, Jordbroen.
Andreasen, Øjv., cand. mag. København.
Bjerregaard, Carl, Maskinmester, Frederikshavn.
Christensen, Chr., Gdr., L. Lunden, Flauenskjold.
—, E., Vodskov.
—, Viggo, Købm., Jordbroen.
Christiansen, Carsten, Arbejdsmand, Dorf.
Corneliussen, N., Ekviperingshandler, Ø. Vraa.
Eskildsen, M., Gdr., S. Saltum.
Frey, P., Skolebest., Frh.
Fuglsang, Helmer, Eriksminde, Børglum.
Færch, J., Kontrolbest., Jordbroen.
Graverholt, N., Forretningsfører, Hirtshals.
Grøntved, K., Inkassator, Kbh.
—, Vilh., Gdr., Ørshøj, Sindal.
Halvorsen, Fritz, Entrpr., Brl.
Hansen, E., Lærer, Dybvad.
Hindsholm, A., Provst, Albæk.
Holbech, E., Lektor, Frh.
Hovesen, E., dr. med., Hj.
Jacobsen, G., Bogholder, Frh.
Jensen, Alfr., Autovognm., Dorf.
—, Chr., Fiskeeksp., Hirtshals.
—, D., Rentier, N. Saltum.
—, F., Hmd., Stagsted.
—, J., Kontorist, Hirtshals.
—, J. P., Arbm., Em.
—, Sv., Forp., Aagaard, Smidstrup.
Jeppesen, Postm., Løkken.
Jespersen, H., Installatør, Hirtshals.
Johansen, S. P., Smedem., Mølholt.
Jungersen, H., Arbm., Dorf.
Jørgensen, E. Bjerre, Læge, Løkken.
Jørvang, Sv., Sagf., Brl.
Kallehauge, E., Landmand, Uggerby.
Kjeldsen, Anton, Maskinarb., Ø. Brønderslev.

Koch, Kirsten, Kontorchef, Kbh.
Kristensen, F. Westmark, Seminarieelev, Skive.
Larsen, K. M. R., Mejeribestyrer, Saltum.
—, M., Tømrer, Bangsbo, Læsø.
—, Th. P., Hovmester, Vesterø, Læsø.
Laustsen, Manufakturhdl., Hjallerup.
Liebach, K., Kæmner, Serritslev.
Lolk-Hansen, K., Depotbestyrer, Dybvad.
Mogensen, E., Mejeriejer, Hirtshals.
—, Ths., Minkfarmer, Hirtshals.
Mortensen, A., Rentier, Hj.
Mortensen, E., Bankdir., Brl.
Nielsen, Jul., Tømrerm., Hirtshals.
Nørgaard, Poul E., Mejeribestyrer, Saltum.
Nr. Saltum Bibliotek.
Olesen, P. Rubech, cand. mag., Hj.
—, Vict., Fiskeeksp., Hirtshals.
Pedersen, A., Frisørm., Hj.
Poulsen, M. Harbo, LRS., Frh.
Rohde, Arne, Lærer, Bredmose.
Rævskjær, Adjunkt, Randers.
Starcke, Anna K., Birket.
Sørensen, Fru Overlærer H., Frh.
—, Inge, Sygepl., Brl.
—, Søren Chr., Landp., Thise Kjær.
—, Søren Kr., Hmd., Tranum Enge.
Thomsen, J., Vesterdorf, Politibetj., Hirtshals.
—, Oscar, Landm., Lodskovad.
Vilsen, K., Isenkr., Hirtshals.
Vittrup, P., Lærer, Rakkeby.

Ialt 68

NAVNEREGISTER

Ved N. P. PETERSEN

Personnavne fra Læsø og Sæby Kirker under Stikord „Læsø" og „Sæby".

Aagaard, Marie, g. Krat, 114.
Aalborg, 108, 134 ff, 141 f, 148, 158, 186, 234 ff, 247 f.
—, Niels Christensen, Kapellan, 182, 185.
Aalbæk, 163.
Aggersborg, 47.
Agersted, 164.
Aggersund, 167.
Albæk, 47, 51.
Alstrup, 141 f.
Altenburg, Slægten, 32 ff, 298.
Ammitzbøll, Lars Tobias, Herredsf., 145, 156, 159.
Andersen, Mathilde, g. Altenburg, 34.
Andreasen, Niels, Bødker, 47.
Arenfeldt, Lave, til Knivholt, 247.
v. Arenstorff, Major, 9 ff.
Asaa, 3, 93, 165.
Asdal, 139, 150, 163.

Baare, Søren, Skudehandl., 116.
Baltzersdatter, Anne Marie, g. Brix, 137 ff.
Baltzersen, Niels Larsen, 163.
—, Peder, Skudehdl., 137 ff. 163.
v. Bardenfleth, Joh. Fred., Generalm., 7 f, 15.
v. Barner, Inger Helene, g. Altenburg, 34.
Bast, P., Lods, 50, 53.
—, P. Krogsgaard, Skibsf., 51.
Bastholm, Chr. Nielsen, Skipper, 126 ff, 138.
—, Niels, Forp., 126.
Beck, Peder Toft, Toldassistent, 146.
Begtrup, E. W., Præst, 23.
Behmann, Sofie Amalie, g. Klitgaard, 147.
Banner, Otte, til Asdal, 233, 236. ... ...
Benneweis, Slægten, 35 f, 298.
Bergh, Anders, Præst, 124.
—, Chr. von Ginchel, til Linderumgaard, 72.
—, Jørgen Jensen, Præst, 72.
Berlin, Jens, Købmand, 134, 136.
Bille, Lisbeth, g. Pachs, 237, 240.
—, Steen, Bangsbo, 241, 245.
Bindesbøll, L. Cl. W., Biskop, 24 f.
Birkelse, 150.
Blokhus, 105 ff, 166 f.
Boelund, Hans, Havrholm, 119, 126 f.
Bolle (Drl.), 93.
Bolskifte, 108.
Bonderup (Haversl. S.) 109. 116 ff.
Bondrop, Chr. Nielsen, Skipper og hans Slægt. 109, 117.
Bondrup, Slægten, 112, 114, 116 ff, 136.
Boye, Peter, Løkken, 48, 51.
Braëm, Magdalene, g. Fallenkamp, 188.
Brahm, Peder, Præst, 116.
Brandt, Helene Magdalene, g. Altenburg, 33.
Bratskov, 150, 167 ff, 221.
Brix, Anne Marie, g. Pio, 140, 142 f.

Brix, Baltzer, Købmd., 142 ff, 147.
—, Chr., Slettegaard, 137 f, 148.
—, Christiana, g. Klitgaard, 138, 142 f, 147 ff, 158 ff.
—, Else, 138.
—, Harald, Redaktør, 144.
—, Jakob Stephanus, Guldsmed, 143 f.
—, Jens Nicolaj, exm. juris, 143.
—, Mogens Christensen, Forp., 167 f.
—, Mogens (Kronborg), Skipper, 138 ff.
—, Mogens Steffensen, Skudehdl., 137 ff, 147 f.
Brixsøn, Chr., Slettegd., 62.
Brovst, 47, 167 f.
Brun, Mads, Læsø, 187.
Brønderslev, 47, 92.
Brøndlund, Jens, Godsej., 113.
—, Johanne, g. Bondrup, g. Baare, 116, 134.
—, Maren, g. Krat, 113.
—, Maren, g. Larsen, 113.
Brøndum, Erik, Gæstg., 163.
Brønnum, And. Christensen, til Hørbylund, 249.
Byrum, 48
Børglum, 59 ff.
—, Kloster, 59 ff, 84 f, 86 ff, 150.
Børglum, Marie, g. Uttrup, 110, 112.

Carstens, Harald, Løjtn., 3.
Carstensen, Hans Lillelund, Branddirekt., 145 f.
Christensdatter, Anne Marie, g. Frøstrup, 136.
—, Gurra, g. Knudsen, 109, 117.
—, Maren, g. Bondrop, 109, 117.
Christensen, Gert, Propriet,- N. Ingstrup, 118.
—, Jakob, Farver, 110.
—, Jens Chr., Fyrskibsf., 54.
Christensen, Knud, Herredsfoged, 109 f.
—, Knud, Skudehdl., 109.
—, Lave, Købmd., 114.
—, Mikkel, Hirtshals, 155 f.
—, (Knivholt) Peder, Raadmand, 246.
—, Poul, Skipper, 118, 134.
Dam, Anne Kathrine, g. Brix, 143.
—, Lars, Lods, 55.
Degn, Jens, Toldbetj., 162.
Diget, Jens, Vaadbind., 52.
Dorf, 29 ff.
Dronninglund, 29 ff, 165.
Dyre, Hans, Knivholt, 241 f.

Ellermann, H., Kunsthdl., 147.
Engesgaard, Bertel, Skudehandler, 111.
—, Kirstine Margr., g. Segelcke, 111.
Enoch, Heinrich, Skærsl., 38.
—, Theodor, Skærsl., 38.
Eriksen, Emmik, Præst, 187.
Estrup, Fr., Missionær, 55.

Fallenkamp, Bernt, Landfoged, 188.
de Falsen, Jørgen Conrad, Løjtn., 19.
Fjerritslev, 167.
Flade, 23, 48.
Fladstrand, se Frederikshavn.
Flauenskjold, 164.
Frandsen, Christoffer, Præst, 239.
Frederikshavn, 1 ff, 48, 234 f, 247.
Friederiksen, Peter, Vr. Kl., 119.
Friis, Jacob, Biskop, 84 f.
Frøstrup, Anna, g. Bondrup, g. Yde, g. Sommer, 136 f, 138.
—, Broder, Prokurat., 137.
—, Chr. Nielsen, Degn, 136.
—, Niels Chr., Husejer, 137.
Furreby, 48, 107.

Gad, H. C., Herredsf., 20 ff.
Gaihede, Chr., Fisker, 51.
Galskyt, Thomas Christensen, Skipper, 111.
v. Gedde, Salomon, Generalmajor, 1 f, 16.
Geltzer, Skovrider, 47.
Gesmell, Johanne, g. Rhuus, 237.
Gjødvad, Lars, Købmd., 134.
Gleerup, Jens, Rødslet, 124.
—, Jens, Lundergaard, 113, 122 ff.
Grabow, Hans Rudolf, Oberst, 168.
(Gram), Hans, Borgmest., 241, 245.
Gravenhorst, I. C., Præst, 20 ff.
Griis, Kirsten Baggesd., g. Schott, 115.
Grønhøj, 137.
Grøntved, Kr., Grd., Mygdal, 90 f.
Guttenberg, Adolf, Direkt., 42.
Gøl, 49, 117, 147.
Gørtz, Fr. Chr. Otto v., Oberst, 1.

Hachild, Konrad, Vestrupgaard, 113.
Halchus, Chr., Langholt, 165.
Hals, 1 ff, 21 ff, 158, 166.
»Hals Præst«, 195 ff.
Hals (Læsø), 49, 176 ff.
—, Personnavne, 178 ff.
—, Stednavne, 190 f.
Hammelmose, 133.
Hass, Ludvig Daniel, Præst, 198.
Hass, Niels, Købmd., 136.
Hasselbalch, Bartholomæus, Vestrupgd., 142.
—, Frederik, Aalegd., 145.
—, Hans, Vestrupgd., 145.
—, Jacob, Wilsbechsminde, 145.
—, Niels Skjødt, Herredsf., 126 f, 133 f.
Hasselbalch, Severin Lange, Blokhus, 145.
Hastrup, Laurids, Vr. Kl., 134.
Haverslev, Søren, Skudehl., 113, 115.
Haxthausen, Georg Fr. v., Dronninglund, 245.
Hedemark, Lars Falster, Strandingskom., 119.
Heegaard, Johanne Marie, g. Rendtler, 111.
Heilesen, Chr., Mølleejer, 54.
Henne, Claus Hartvig, Løjtnant, 4 f, 9 ff, 18.
Herskind, Anders, Købmd., 136.
Hersleb, Anne Dorthea, g. Wrensted, 119.
Hertzberg, Slægten, 36 ff.
Hilker, Georg Chr., Maler, 85.
Himmerig, Henrik Grotum, Borgmest., 186.
—, Jens, Overkøbmd., 186.
Hindsholm, A. Provst, 51.
Hirtshals, 49, 92, 150, 155, 166.
Hirtsholmene, 19, 49.
Hjallerup, 165.
Hjermeslevgaard, 134, 150.
Hjermitslev, J. P., Fiskeeksportør, 51.
Hjort, Peter, Kandestederne, 50.
Hjortels (Hjortdal), And. Christensen, Skudehdl., 114 f.
—, Maren, g. Bondrup, 114, 120, 124 ff.
Hjøring, Anne Kirstine, g. Laursen, 111.
Hjørring, 50, 144.
Hoff, Lauritz Wilh., Grd., 145, 147.
—, Sigvard, Præst, 147.
—, Propr., Kvisselholt, 147.
Hoffmann, A. C., Birkefuldmægtig, 20 ff.
Holck, Schack Vittinghof, Gl. Vraa, 163.
Holst, Rasmus, Gæstg., 162.

v. Holstein, Peter Chr., Greve, 42.
Horne, 50.
Hou, 3.
Hulsig, 50.
Hune, 50, 105 ff, 121, 148.
Hvas, Jens, Skørtholt, 241, 249.
—, Mads, Præst, 180.
—, Morten, Præst, 180.
—, Vogn, Skørtholt, 241, 249.
Hæstrupgaard, 150.
Høg, Margrete Ide, 173.
Højen, 162.
Hørmested, 50, 166.
Høyer, Fedder, Borgm., 163.
—, Jacob, Skipper, 52.

Ilbro, 164.
Ilum, Hans, Forpagt., 133, 136.
Ingstrup, 140, 142.
—, Anne, g. Lund, 140.
—, Else, g. Brix, 140.
—, Jakob, Skudehdl., 140.
—, Niels, ex. juris, 140.
Ivers, Carl Chr., Paris. 51.

Jakobsen, Hans, Postmest., 110.
Jensdatter, Anne, g. Küb, 117.
—, Maren, g. Kvorup, g. Bondrup, 116.
Jensen, Chr. Fischer, Skibsfører, 47.
—, Jensine Christiane, g. Klitgaard, 160.
—, Jens Severin, Skipper, 200 f.
—, Jeppe, Forpagt., 167.
—, (Møller) Michael, »Hals Præst«, 195 ff.
—, Ottenius, Grd., 53.
—, Søren, Kapellan, 181.
Jerslev, 50, 92.
Jerup, 163, 220.
Jespersdatter, Birgitte, g. Bastholm, 138.
Juel, Christentze, g. Rosenkrantz, 190.
—, Niels, Admiral, 236.

Kaas, Markvar, Tidemandsholm, 244.
Kanneworff, Georgine Sofie Magdalene, g. Møller, 141.
Kiib, Laurs, 117.
—, Svend, Klim, 117.
Kiil, N., Kapt., 50.
Kingo, Thomas, Biskop, 181.
Kjelgaard, Peder Brix, Slettegaard, 141.
Kjellerup, Hjørdis, Frue, 146.
—, Niels Chr., Godsejer, 146.
Kjettrupgaard, 113, 120, 136 f, 150.
Kjul, 3, 82 f, 137 f.
Kjær, Jesper, Kromd., 166.
—, Kirsten Karup, g. Krat, 114.
Kjærulf, Niels Pedersen, Byskriver, 242.
—, Ths., Skovr., 165.
Klitgaard, Chr. Julius, Skibsfører, 153, 156.
—, Jens Carl Bang, Købm., 133 ff, 142, 144 ff, 147 ff, 167.
—, Niels Bondrop, Købm., 148, 158, 160 f.
—, Søren, Købm., 158.
—, Thomas, Købm., 158.
—, Ths. Jensen, Degn, 147.
Klitmøller, 107.
Knivholt, 1, 134, 241, 247.
Knudsen, Chr. Skudehdl., 109, 117.
Koch, Poul, Byfoged, 246.
Koldborg, Jens, N. Skovsgd. 133 f, 136.
Krat, Peder Christensen og hans Slægt, 113 f.
Krebs, J. H. K., Læge, 22.
Kvissel, 50.
Kvorup, Søren. Skudehdl., 110, 115 f.

Langeslund, 137.
Larsen, Bertel, Lods, 49.
—, Chr., Købmd., 158.

Larsen, Niels Severin, Købmand, 146.
Lassen, Karen, g. Jensen, g. Brix, 167 f.
Laurentius, Petrus, Klokkestøber, 234.
Laursdatter, Kirsten, g. Bondrup, 116.
—, Kirsten, g. Engesgaard, 111.
Laursen, Peder Toft, Købm., 111.
Lausen, Jens, Skudehdl., 111.
Lausen, Svend, Skipper, 49.
Lemvigh, Chr., Premierl., 4.
Lengsholm, 6.
Leth, Peter, Major, 1.
—, Sejr Olsen, Degn, 116.
Lindam, Otto, Birked., 59.
Lindenov, Birgitte, g. Skeel, 241.
Linderum, 163 f.
Linderumgd., 150.
Lott, Alexandra Anna Louise, 37.
—, Antonie Abelone, 37.
—, Aug. Louis Gottlob, Skærsl., 37.
—, Leonora Henriette, 37.
Lousøn, Jørgen Jørgensen, Farver, 242.
Lund, Arnoldus Chr., Skom., 134.
—, Fred. Michael, Præst, 140, 144.
—, Sv. Thomsen, Skudehdl., 115.
Lundergd. (Jetsm. S.), 113, 133, 135 f, 150.
Lyders, Henriette, g. Wrensted, 119.
Lyhne, Iver, Forpagt., 137, 142.
Lyngby, 51, 107.
Lyngsaa, 51, 200.
Læsø, 20 ff, 48 f, 55, 176 ff.
—, Navne paa Kanniker (Procuratores Lessoviæ), som Viborg Domkapitel udsendte til Læsø 1588—1705, 191.
Løkken, 3, 51 f, 105 ff, 166.
—, Ths. Olesen, Forfatter, 112, 128, 146.
Lønstrup, 51, 105, 111 ff.
Lørslev, 163.

Maaneskjold, Anne, g. Dyre, 242.
Maarup, 52.
Madsen, Stig, Boghdl., 146.
Malling, Morten, Købmd., 134.
Manna, 158, 166.
Mathiesen, Frederikke, g. Yde, 137.
—, Joh. Fred., Kjettrupgaard, 113.
Melchiorsen, Rudolph, Klokkestøber, 234 f.
Melholt, 51, 165.
Melsen, Laurids, Amtstuefuldmægtig, 162.
Meulengracht, Landinsp., 50.
Meyer, Simon, Byfoged, 248.
Mumme, Elsebe, g. Himmerig, 186.
Mundeling, Slægten, 39 ff, 298.
Munk, Lars Chr., Kroejer, 163.
Mygind, Chr. Henrik, Præst, 168 ff.
Müller (Møller), Slægten, 44 f.
Miller, Ejnar, Tømrer, 56.
Miskov, Joh., Musiklærer, 30.
Moltke, Adam Ludvig, Generalløjtn., 1 ff.
Müller, Carl, Friederich, Oberst, 1.
Mägeli, Chr., Metalarb., 43.
—, Kathr. Margrethe, g. Hertzberg, 36.
Møenboe, Chr., Knivholt, 1.
Møller, Anne, Jordemoder, g. Jacobsen, 22 ff.
Møller, Chr., Skolehold., 112.
—, Erik, Købmd., 141.
—, Henriette Rudolphine, 141.

Møller, Mikael Brodersen, Læge, 230.
—, Niels Sørensen, Købmd., 147.
—, Peder Ludv., Litterat., 141.

Nielsdatter, Ane, g. Bondrop, 117.
—, Anne, g. Brixsøn, 62.
—, Else, g. Krat, g. Hjortdal, 113 ff.
—, Ida, g. Bondrup, g. Leth, 116.
Nielsen, Claus, Rektor, 235.
—, Lars, Skipper, 111 f.
—, N. P. Købmd., 158.
—, Morten, Sømand, 49.
—, Oscar, Centralbest., 50.
Nissen, Theodor Sander, Forpagt., 146.
Nystrup, Anne Marie, g. Krat, 114.
N. Elkær, 113, 210 ff.

Obel, Ole Fred., Præst, 134.
Odden, 150.
Olesdatter, Esther Marie, g. Møenboe, g. Leth, 1.
Ottesen, Søren, Blokhus, 146.
Ovesen, Chr.., Baadebygg., 52.

Pachs, Holger, Sæbygaard, 236 f.
Paludan, Gunhild, g. Skærum, 188.
Pape, Joh. Fr., Præst, 23.
Pedersen, Anders, Raadmd., 242.
—, Christine, g. Møller, 228 f.
—, Laurs, Birked., 59.
—, (Krat), Niels Hauerslev, Skudehdl., 127, 136.
—, Peder Chr., Løkken, 146.
Penick, Carl Edvard, Oberstl., 47.
—, Johan, Gottlieb, Oberstl., 2 ff.
Petersen, A., Styrmd., 54.
—, J. P., Tøffelm., Skagen. 53.
Peymann, Henr. Ernst, General, 3 f.
Pio, Familien, 143 f.
Pirupshvarre, 109, 116, 145 ff.
Plesner, Arent, Langeslund, 143 f.
Plessen, C. A., Dronninglund, 165 f.
Poelsen, Christen, Præst, 177 ff.
de Poulsen, Jens, Børglum Kl., 59, 298.
Poulsen, Niels, V. Borup, 110.
—, Peder, Skipper, 127, 148.
Præstbro, 164.

Raabjerg, 52.
Raben, Charlotte Amalie v., g. Haxthausen, 245.
Rantzau, Frantz, Bratskov, 167 ff.
Reedtz, Sofie, g. Stauffenberg, 247.
Reinsch, Ernst Martin Arthur, Artist, 41.
Reitzer, Chr., Stiftamtmd., 248.
Rendtler, Johan Georg, Købmd., 111.
—, Marie Bolette, g. Laursen, g. Johnsen, 111 f.
Rhuus, Chr., Borgmest., 53, 234 f, 237, 247 ff.
—, Laurids, Borgmest., 234 f.
Riber, Mikkel Sørensen, Borgmest., 234.
Riemann, Nicolaus, Murmester, 248.
Ring, H. F., N. Elkær, 214.
—, Peder, N. Elkær, 210.
Risager, Anne Katrine, g. Hoff, 147.
Rod, Peder Lassen, Tanderupgaard, 117.

Roland, Glarmester og hans Slægt, 30.
Rosencrone, Marcus Gerh., 84 f.
Rosenkrantz, Jørgen, Hofmester, 84, 190, 192, 298.
Rothenburg, Niels, Præst, 247 f.
Rottbøll, C. M., Børglum Kl., 84 f.
Rougtved, Sara Kirstine, g. Bastholm, 126.
Rubjerg, 52.
Rud, Knud, Sæbygd., 180.
Rødhus, 141, 147.
Rødslet, 113 f, 124.

Saltum (gaard), 110, 115, 117 f, 133, 136, 140, 142, 153.
Sand, Jens Nielsen, Degn, 204.
—, Karen, g. Mathiesen, 121, 139, 148.
Schmidt, Hans, Skudehdl., 118.
Schmidt, Lene, g. Bondrup, 118.
Schott, John Finlasson, Gundestrup, 115.
—, Jørgen Finlasson, Gundestrup, 115.
Schou, P., Købmd., 48.
Segelcke, Axel Rosenkrantz, Købmd., 52.
—, Severin Peter Vincents, Skudehdl., 111.
Sehested, Kjeld Krag, Kaptajn, 245.
Sejlstrup, 52.
Skagen, 3, 52, 162.
Sevel, Søren, Præst, 188.
Skallerup, 53, 107.
Skeel, Ingeborg, g. Banner, 233, 236.
Skeel, Karen, g. Bille, 241.
—, Otte, Bangsbo, 241.
Skovsgaard, 168 ff.
Skærum, 53.
Skøttrup, 59 ff.
Slettegaard, 137 f, 147.
Slettestrand, 107, 137 f, 150.
Snitlach, Sidsel Hübertsd., g. Himmerig, 186.
Snor, Mikkel, Raadmd., 237.
Sommer, Jesper Bartholin, Kjettrupgd., 137.
Sommerfeldt, Hans Budtz, Sølvsmed, 85.
Speitzer, Mads, Aggersborggaard, 167.
Spend, Niels, Præst, 233, 245 f.
Spentrup, Simon, Ridefoged, 59 ff.
Sponneck, Elisabeth Susanne Sophie, g. Pio, 144.
Stauffenberg, Ferdinand, Generalmajor, 247.
Stausholm, Bertel, Guldsm., 135.
Stavad, 108.
Stenum, 53, 166.
Sterup, 50, 92.
Stisholt, L. S., Grd., 55.
Stockfleth, H. V., Lektor, 212.
—, Johan Fr., Dyrlæge, 212,
Strandby, 163, 201 ff.
Stygge, Anne, g. Kaas, 244.
Sundby, Terkel, Købmd., 120.
Svenningsen, Severin, Hotelejer, 161.
Sæby, 3, 53, 134, 200, 232 ff.
—, Kirkens Stolestaderegister, 271 ff.
—, Marknavne, 238 ff.
—, Navne paa Sæbyborgere, begravet i Kirken, 249 ff.
—, Navne paa Kirkens Værger, 267 ff.
—, Christen, Kapellan, 233.
Sdr. Skovsgaard, 167 f.
Sørensdatter, Karen, g. Frøstrup, 137.
Sørensdatter, Maren, g. Henriksen, 187.
Sørensen, C. S., Herredsfuldmægtig, 146.

Taars, 164.
Tamstrup, Mette Lauridsd., g. Lousøn, 242.
Tellequist, Generalmajor, 18.
Tetzsener, Georg Chr., Montør, 42.
Thestrup, Øllegaard Wilhelmine, g. Bergh., 72.
Thiis, Mads Michael, Grosserer, 554.
Thomsen, Jens (Rosmus), Byfoged, 239.
Thomsen, Nikolaj, Forpagt., 134.
Thrane, M. C., Maler, 75, 85.
Thura, Lauritz, Præst, og hans Slægt, 120, 135.
Thurah, Lauritz de, Børglum Kl., 85.
Thøgersen, Rs., Fyrassist., 50.
Tietgen, C. F., 150, 157.
Timm, J. W., Distrikstlæge, 20 f.
Tise, 166.
Toft, Peder (Larsen), Købmand, 112, 132 f, 135.
Tolne, 53.
Tolstrup, 53.
Tornby, 54, 105.
Torupstrand, 105, 107, 137.
Tranum, 54.
Tversted, 163.
Tvilling, Jens Chr., Husejer, 204 f.
Tøyring, Anna Cathrine, g. Jensen, 200.
—, Jakob Sørensen, Hals, 200.

Uggerby, 163.
Ugilt, 163.
Uttrup, Jens Andersen, Skudehdl., og hans Slægt, 109 ff, 166 ff.
Valentinussen, J., Fisker, 51.
Vedsted, 158.
Vennebjerg, 55.
Westerholt, Major, 9 ff.
V. Kjeldgaard (Kjettrup S.) 116, 138.
N. Skovsgaard, 133.
Sdr. Skovsgaard, 168.
Vesterø, 55.
Viborg Domkirkes Kanniker, 191 ff.
Viis, K. N., Jordemoder, 20.
Wilholt, Otto, Skørtholt, 249.
Wilson, Mette Kathrine, g. Übersax, 19.
Winkel, Adolf, Dybvad, 165.
—, Jens Gundestrup (Skræm S.), 114.
Winther, Rasmus, Forpagt., 116.
Wisberg, Peter, Tolder, 234 f.
Visborg, Gertrud Helene, g. Ydegaard, 203.
Voersaa, 3, 165.
Vraa, 65 ff, 76 ff.
Vrejlev Kl., 119, 134.
Vrensted, 55 f, 59 ff, 119, 166.
Wrensted, Slægter, 119 f, 127, 135.

Yde, Mads, Kjettrupgaard, 136 f.
—, Mathias Wagaard, Kjettrupgd., 136.
Übersax, Frantz, Strandingskom., 1 ff.
Ydegaard, Mikkel, Skipper, 201 ff.
Zacho, Nielsine Valborg, g. Mundeling, 42.
v. Zuber, Z. Ferdinand, Oberst, 8 ff, 14 ff.

Øllegaard, Margrete, g. Rantzau, 168.
Ørsø, 165.
Østergaard, Johanne, Lundergaard, 136.
Ø. Svenstrup Kro, 168.
Ø. Vraa, 164.

Regnskab over indtægter og udgifter i „Historisk Samfund for Hjøring Amt".

$^{1}/_{4}$ 1953—$^{31}/_{3}$ 1954

Tilskud:				*Årbogen*			
Staten	kr.	700,00		Trykning og hæftning	kr.	5675,50	
Hjørring Amt	»	400,00		Forfatterhonorar	»	1088,00	
35 kommuner[1])	»	1370,00					6763,50
16 institutioner[2])	»	780,00		*Administration:*			
Vendsyssel Tidende	»	300,00		Telefon	kr.	441,05	
Oxford	»	50,00		Porto	»	145,25	
			3600,00	Befordring	»	234,50	
Medlemsbidrag:				Honorar	»	1100,00	
1509 medlemmer à kr. 5,00 ...	kr.	7545,00		Annoncer	»	90,85	
45 subskribenter à kr. 3,00	»	135,00		Kontorartikler	»	196,88	
8 subskribenter à kr. 2,50	»	20,00					2208,53
÷ tilbagebetalt - 1 medlem ...	»	5,00		*Bogkøb*			120,70
			7695,00	*Ekspedition*			494,65
48 repræsent. med frieksempl.				*Andre udgifter:*			
15 institutioner				Dansk historisk Fællesforening	kr.	150,30	
—— 1624 ialt				Renter og provision	»	38,40	
Bogsalg			300,00	Diverse	»	469,60	
Andre indtægter			69,49				658,30
Overskud fra forrige år			2150,29	*Overskud pr.* $^{31}/_{3}$ *1954*			3569,10
			13814,78				13814,78

Foranstående regnskab har vi gennemgået med tilhørende bilag og regnskabsbøger og har intet fundet at bemærke. Bankbog og giroudtog forevist.

Hjørring, den 2. juni 1954. *J. K. Løth* (sign.) *Johs. E. Rasmussen* (sign.)

[1]) Se omstaaende side.
[2]) Se omstaaende side.

1) Brønderslev kr. 25, Frederikshavn kr. 225, Hjørring kr. 400, Skagen kr. 25, Sæby kr. 25, Aasted-Skærum kr. 25, Albæk kr. 25, Bindslev kr. 20, Bjergby-Mygdal kr. 10, Brovst kr. 15, Børglum-Furreby kr. 35, Dronninglund kr. 100, Harreslev-Rakkeby kr. 20, Hellevad-Ørum kr. 15, Ingstrup-V. Hjermitslev-Alstrup kr. 10, Jerslev kr. 20, Jetsmark kr. 20, Raabjerg kr. 20, Saltum-Hune kr. 10, Sindal kr. 15, Skallerup-Vennebjerg kr. 15, Skæve kr. 20, St. Hans-St. Olai kr. 50, Taars kr. 10, Tornby-Vidstrup kr. 25, Torslev kr. 15, Tversted-Uggerby kr. 20, Ugilt kr. 15, Vejby-Sejlstrup kr. 10, Vedsted kr. 20, Voer kr. 25, Volstrup kr. 20, Vraa-Em kr. 25, Vrejlev-Hæstrup kr. 10, Vrensted-Thise kr. 15, Ø. Brønderslev-Hallund kr. 10.

2) Andelsbanken, Hjørring, kr. 25, Brovst Sparekasse kr. 20, Dronninglund Sp. kr. 25, Frederikshavn Sp. kr. 30, Handels- og Landbrugsbanken, Hj., kr. 50, Hjørring Diskontobank kr. 300, Hjørring Sp. kr. 50, Jelstrup-Lyngby Sp. kr. 10, Løkken Sp. kr. 25, Skagen Sp. kr. 20, Vraa Sp. kr. 50, Torslev Sp. Han h. kr. 10, Hvetbo Herreds Sp. kr. 50, Hellevad-Ørum Sp. kr. 25, Landbosparekassen, Frederikshavn, kr. 15, Brønderslev Sp. kr. 75.

ØSTER HAN HERRED

Ved Lærer P. CHRISTENSEN

Ved Udarbejdelsen har Postmester C. Klitgaard, Hjørring, ydet mig Hjælp i meget stor Udstrækning, hvorfor jeg bringer ham min bedste Tak.

Ogsaa skylder jeg Overlærer Rønn Christensen, Charlottenlund, og Arkivar Henning Heilesen, Landsarkivet, Viborg, Tak for adskillige Meddelelser.

P. Chr.

Lerup-Tranum

1553 havde Degnen Bol i Tranum, men det var fordærvet af Sand, og 1571 havde han ligeledes Degnebol i Tranum med en Udsæd af 6 Skpr. Byg og Høavl 12 Læs. Han beklagede, at Gaardsrummet til Degnebolet »forkortedes« ham af en af Ø. Klosters Tjenere. Hans Indtægt af Sognet var 7½ Td. Byg, og hans Rente (Løn) af Lerup Sogn opgives til 1½ Tdr. Rug, 2 Lam og 2 Skill. Penge.

1690 opgav Degnen Søren Madsen Telling følgende om Kaldet:

»Faar, Tiende, Paaske- og St. Hansrente (af) 20 Tdr. Hartkorn, ellers kunde Degnen ikke bekomme saa meget Korn i disse to smaa Sogne, og en stor Del af dem er snart forarmet, saa man ikke af en Del undertiden kan bekomme den ringe Del, man skal have, uden Fortræd og Pengespilde, en Del modvillig og vil intet. Kvægtienden har jeg i Forpagtning af Hospitalets Forstander udi Aalborg for 3 Sldr. aarlig og nyder saa deraf lige med Præsten. Offer paa hver af de 3 store Højtider 3 Sldr.

Degnebolig er her ingen undtagen en Jordhytte, som nu er ganske øde af Sand, liggende udi Bratbjerg; men nu har jeg begyndt at opbygge et nyt Degnehus, som endnu ikke er færdigt, hvortil Patronen loci (ɔ: Kirkeejeren) Palle Rantzau til Bratskov har givet mig 24 Sldr. til Refusion og videre har lovet mig Resten at fornøje. Agermark er der intet uden 2 smaa Stykker, hvori kan saas 3 Vendelbo Skpr. Korn; men ermeldte Patron har i lige Maade lovet at lægge noget mere Agerjord dertil. Engbjerring kan Degnen nogenledes være forsynet med, som giver 10 Læs Hø. Det gamle Degneboligs Takst var 1 Skp. 3 Fdk. Ildebrand med sandagtige Tørv saa og Lyng. Pension til Aalborg Skole 5 Tdr. Byg. Brevløb 3 Sldr. aarlig«[1]).

Om Skolevæsenet i Lerup og Tranum ved Aar 1737 indberettede Sognepræsten Casper Christopher Jensen Hoe:

»Maa jeg ugerne berette, at der hverken findes Skolehus eller Skolemester i noget af mine Sogne, langt mindre Fundatser.

Om at gøre Forslag i disse Sogne, hvorledes Skoler kan indrettes, da kan Lerup Sogn, hvis Byer ikke er meget adspredte, blive efterdags som hidindtil i ungefær 20 Aar velforsynet ved Degnen Frantz Bruuns Studiosi Undervisning. Men Tranum Sogn, som er mangfoldig vidtløftig, ved jeg snart intet andet Forslag fore end som hidindtil med Skoleholder i hver By, som varer kun Vinteren over. Det er ret ilde, Stedets Herskab, Velb. Major Frantz Rantzau er i denne Tid saa svag og saa godt som impos mentis (ikke ved sin Fornufts Brug), saa man uden ringeste Nytte taler med ham om denne Materie«.

1740 var der en Degneskole i Lerup for hele Sognet og en Skole i Tranum By for Tranum Sogn med Undtagelse af Klithusene, hvor man loldt en Omgangsskolemester[2]).

1737 16/3 indberettede Provst Lund, Øland, at der i

[1]) Wulff: St. Bdr. til Aalb. Stifts Hist. S. 142—43.
[2]) Vend. Aarb. V. Bd. S. 56.

Lerup-Tranum angives to Personer, der giver sig af med Skolehold, nemlig Rasmus Christensen og Ejler Michelsen Høg, begge, efter foregivne Beviser, bekvemme til deres Gerning, og om Skoleforholdene indberettede 30/7 1744 Degnen Frantz Christensen Bruun:

»Degneboligen er beliggende øster i Telling By, en halv Fjerdingvej fra Kirken. Rollingen bestaar af 11 Fag Hus og et lille Ladehus, og Bygningen er i god Stand. Der er Kaalhave samt et Stykke Jord, hvor der i Halvdelen kan saas 6 à 7 Skpr. Korn, Resten, nogle Agerstumper, er for deres ringe Beskaffenhed nu overladt en Husmand ved Tranum Kirke, navnlig Anders Erichsen. 2 Køer og nogle Faar. Til Aalborg Latinskole svares aarlig 5 Tdr. Byg. Degnekaldets visse Indkomster opgives til 5 Tdr. Rug og 11 Tdr. Byg, og Højtidsoffer og Accidentser henholdsvis 7 Rdlr. og 12 à 14 Mk.«[3]).

1745 1/4 indberettede Stedets Sognepræst Jacob Pedersen Deichmann, at Skolestuen omfattede 3 Fag Hus, og at der i denne fandtes en Lerkakkelovn samt Borde og Bænke.

1/10 1751 skænkede Provst Christian Myginds Enke i Brovst, Margrethe Marie Kirstine Christensdatter Daniton til Tranum Skole et øde Hus' Jord i Tranum By af Htk. ¾ Fdk., »som evindelig skal være Tranum Skole tilhørende« uden andre Afgifter end de kgl. Skatter. Derfor skal Degnen læse med 2 fattige Børn, som søger Skolen, »uden mindste Betaling«[4]).

Af Indberetningen 1800 fremgaar det, at Tranum Skole paa Grund af den spredte Bebyggelse var blevet forandret til Omgangsskoler, af hvilke der var tre, og at der undervistes af de Skoleholdere, der kunde faas paa Stedet. Deres Løn var uvis, men de fik Kosten paa de Steder, hvor de holdt Skole, foruden den Pengeløn, der kunde

[3]) Aalborg Bispearkiv, Pakke 407.
[4]) Hofm. Fund. XI. 5. 588.

akkorderes med Beboerne om, i Regelen 3—4 Rdlr. aarlig. Til hver Skole søgte gennemsnitlig 20—24 Børn.

Tranum Skole, som oprindelig havde et Tilliggende paa 2 Tdr. Ld., fik ved Udskiftningen udlagt 4 Tdr. Ld. til Brug for Degnen.

Telling Skolestue var 6 Alen paa hvert Led og bestod af 3 Fag Hus samt 1 Fag til Skorsten[5]). Degnen, Chr. Bech, som omtales som vel skikket til Embedet, underviste, foruden i Kristendom, i Læsning, Skrivning og Regning. Der var 16 Børn, der søgte Skolen[6]).

Henrik Krøymann i Ølandsbo paa Øland gav iflg. Gavebrev af 28/1 1813 8 Tdr. Ld. til Telling Skole[7]).

DEGNE

I. Niels Degn i Telling læste 12/8 1560 paa Han Herreds Ting et Dokument af Aar 1540 angaaende Skellet mellem Tranum og Lerup Sogne. For Telling Bymænd mødte ellers ved denne Lejlighed Anders Pedersen, men han har maaske ikke været saa skriftkyndig som Niels Degn[8]). Ifølge Aalborghus Lens Jordebog 1561 var han Fæster af en Gaard Matr. Nr. 3.

II. Mads Terkelsen, der var Degn 1627, var maaske Søn af Terkel Madsen i Hjortdal. (Han Hds. Tgb. 28/2 1631.) Han stævnede for Degnerente 1630 for Aarene 1627, 28 og 29. (Han Hds. Tgb. 8/3 1630.) Fra omkring 1640 var han Fæster af Mtr. Nr. 14 i Telling.

Gift m. Maren Larsdtr., som i nogle Aaar efter Mandens Død blev boende i Mtr. Nr. 14 sammen med sin Søster Margrethe Larsdtr.

---

5) 1 Fag = ca. 2 Al.
6) Aalb. Bispearkiv. Pakke 413 b.
7) Rpt. o. Legater V. S. 121. Krøymann havde forestaaet Afvanding af Nørre Økse Sø m. m. for Ole Tønder Lange til Bratskov og var Sønderjyde.
8) Tgb.

Børn:

1. Christen Madsen (se nedenfor).

2. Søren Madsen (se nedenfor).

III. Christen Madsen, 1681—84, var antagelig Søn af Mads Madsen og nævnes som Degn i Telling 1681—84 (Han Hds. Tgb. 2/6 1684). Han var ugift.

IV. Søren Madsen Telling, 1685—1721 (se ovenfor). Student fra Aalborg 1674. Boede i sin Faders Gaard indtil 1683 (Han Hds. Tgb. 12/7 1704), da han vistnok flyttede til Klim, hvor han var Degn til 1685, da han overtog Degneembedet i Telling efter Broderen[9]). Han indberettede om Degneembedet 1690, og det lykkedes ham at faa opført en Degnebolig og at faa lidt Jord lagt til Degneembedet, saa han kunde holde et Par Heste. Fra Foraaret 1698 (Skattemandtallet) maatte han dog igen opgive at holde Heste. De sidste Aar var han svagelig, og fra 1716 maatte han holde Subsistut (se nedenfor). Han levede endnu 1720, da han i Skattemandtallet kaldes »aldersstigende, skrøbelig og vankundig, saa at han ikke sit Embede selv kan betjene«. Han ses ikke at være begravet i Lerup. Gift 1⁰ ? Søren Madsen benævnes 1690 Enkemand (Skattemandtallet). Gift 2⁰ Ane Jacobsdtr. van Distelberg, dbt. Aalborg 24/7 1631, Datter af Raadmand J. Johansen D. og Sidsel Grubbe[10]). Hun døde 1715. 1710 var hun sengeliggende paa fjerde Aar (Skattemandtallet).

V. Frants Christensen Bruun, 1721—1754, aflagde Embedsed 1721. Født o. 1691, begr. 15/7 1754. Student fra Viborg 1721. Fra 1716 havde han været Subsistut i Degneembedet. Han var 1743 Enkemand og holdt en Pige til at bestyre Huset (Ekstraskatten). Han holdt flittigt Skole i Hovedsognet og fortjente et godt Skuds-

[9]) Han aflagde først Embedsed for Klim-Thorup-Vust 16/3 1685. Jvf. Hist. Aarb. for Thisted Amt 1914, S. 30.

[10]) En Søster var gift m. Præsten Ejler Nielsen Ryberg.

maal baade for Livsførelse og Lærdom. Ved Visitatsen 1754 laa han paa sit yderste og døde kort efter[11]).

G. 1° 1/6 1712 Gammelstrup m. Karen Jensdtr. Høllen, f. o. 1683, begr. 16/2 1727. De tjente 1712 begge paa Lundgaard, hvor han sikkert var Huslærer.

2° Bodil Pedersdtr. Raft, død i Ulsted 1757. Datter af Peder Hansen R. og Anne Nielsdtr. i Vraa og saaledes Søster til Peder Pedersen R. Sognedegn i Ingstrup 1713—27[12]). En Søster, Birgitte, var ugift, og en Halvsøster, Mette Hansdtr., boede i Kbh.[13]).

Børn af 1. Ægteskab:

1. Karen Margrethe Kirstine Bruun, f. o. 1712, levede 1727 og død før 1754.

2. Hans Frandsen Bruun, f. 23/3 1718, d. 27/8 1772, Student fra Sæby 1735 og Sognepræst i Ulsted 1750 (Wiberg).

3. Jens Christian Bruun, dbt. 5/7 1720, boede ved Faderens Død i Nærheden af Christiania paa et Sted, kaldet Saugenes.

4. Jacob Frandsen Bruun, dbt. 1722, skal efter sigende for 10 Aar siden (1744) være rejst med Skib fra Amsterdam til Ostindien og siden den Tid ikke hørt til ham.

5 Marie Bruun, dbt. 1716, tjente 1754 hos Provst Anders Lund paa Øland.

6. Anna Cathrine Bruun, dbt. 1724, d. 1726.

7. Et dødfødt Barn blev 1727 begravet sammen med Moderen.

Ved Skiftet efter Frants Bruun 23/9 1754 viste Dødsboet et Overskud paa 122 Rdlr., hvoraf Halvdelen tilfaldt Enken.

---

[11]) Vends. Aarb. V. S. 54.
[12]) Skoler og Degne II. S. 17.
[13]) Børglum-Jerslev Hds. Tgb. 1729.

VI. Niels Simonsen Elkær, 1754—61, f. o. 1729, d. i København, Frue S. 1795, var antagelig Søn af Parykmager Simon Nielsen Elkær, Horsens, fra hvis Latinskole han blev Student 1749 og aflagde Embedseden 1754. Han virkede her til 1761, da han blev Sognepræst i Løsning, hvorfra han 1763 forflyttedes til Hatting. Han tog sin Afsked 1790; 4/9 1761 g. m. Anna Margrethe Rosenkilde, begr. 25/10 1789, Husjomfru hos Godsforvalter Ove Møller paa Bratskov.

I Ægteskabet var der en Datter (Wiberg I s. 555).

VII. Erik Jens Fausing, 1761—84, var født o. 1730, død 1807, begr. 24/7. Student fra Aalborg 1749, aflagde Embedsed 1761 og tog sin Afsked 1784. 1787 boede han som Selvejergaardmand i Klithuse, Tranum S. I Jyske Efterr. 10/6 1774 averterede han til Salg »Gudelige Taler«, holdt ved adskillige Lejligheder af Professor Balle, tidligere Sognepræst i Kettrup[14]) for 24 Sk. og Afskedstale til Kettrup-Gøttrup Menigheder af samme Forfatter, for 6 Sk.

Som Degn nød Fausing vistnok almindelig Agtelse. Det er sikkert ham, som Godsforvalter Ove Møller sigter til, naar han skriver, at den bekendte Degn i Lerup har solgt og nedbrudt et Hus eller en Jordhytte, som et Almisselem beboede i Telling. »Beboerens Navn findes i Jordebogen uden Afgift, og hun havde ej heller derpaa noget Fæstebrev, thi hun skal selv have bygget Huset for mere end 20 Aar siden«[15]).

Fausing havde en poetisk Aare og skrev en Række Bryllupsdigte. Som et enkelt Eksempel kan nævnes dette,

[14]) Den senere bekendte Biskop over Sjællands Stift Nicolai Edinger Balle.

[15]) Ove Møllers Korrespondancejournal (Landsarkivet, Viborg).

han skrev til »Velfornemme Negotiant Sr. Christen Poulsen Raunstrup og hans Brud, Mademoiselle Anne Ibsdtr. til deres Bryllup i Aalborg 4. Decbr. 1748«. Af de otte Bryllupsvers havde det sidste, det saakaldte Votum, følgende Ordlyd:

»Himlen med Velstand og Naade dem pryde,
Himlen med Lykke dem krone altid,
Himlen ald Godhed til dennem udgyde,
Himmelen altid være dem blid.
Himlen dem tage, naar Jorden de saune,
Himlenes Herre dem selv da omfaune«.[16]).

Da han ingen Børn havde og sad i ret gode økonomiske Kaar, tog han sin Afsked og bosatte sig senere i Næsborg ved Løgstør, hvor han fæstede sig nogle Fag Hus paa sin og sin Hustrus Livstid »for at nyde Omgang med sin gamle Skoleven, den herlige Provst, Mag. P. Engelstoft, Præst smstds.«[17]).

Her levede han af sin beskedne Formue og fordrev Tiden med Læsning samt med Dyrkning af en lille Have, indtil han døde, begr. Næsborg 24/7 1807.

12/10 1774 Kollerup g. m. Anne Cathrine Kaalund, dbt. Farstrup 8/7 1737, d. Næsborg 1812, begr. 22/2, Datter af Sognepræst Chr. Kaalund og Ellen Jensdatter Klitgaard[18]).

Godsforvalter Ove Møller skrev 1784:

»Den hemmelige Christen Maler, der fik Kaldsbrev paa Degnekaldet i Lerup, var her hos mig for et Par Dage siden og berettede, at han havde været paa Store Grundet; men som ingen vidste af hans Bortrejse, gik den gode Lejlighed for dette og flere Breve ham forbi«[19]). Hans Bortrejse var altsaa Skyld i, at han ikke fik Degneembedet.

[16]) Rørsigs Samlinger.
[17]) Rørsigs Samlinger.
[18]) Stamt. o. danske Adelsslægter VIII. S. 84.
[19]) Ove Møllers Korrespondancejournal (Landsarkivet i Viborg).

VIII. Christen Michelsen Bech, 1785—1801, var født ca. 1749, begr. 6/11 1801, Søn af Michel Christensen Bech, boende ved Bækken i Tranum S., tidligere Ejer af Vestergaard i Brovst. Bech aflagde Embedseden 9/12 1785 og var vist ikke Student.

Han betegnes som meget godt skikket til sin Gerning, og ved Visitatsen 26/10 1800 skrev Biskoppen: »Mange fornøjede mig meget med deres velpassende Svar. Skolen i forsvarlig Stand«.

Chr. Bech var noget forud sin Tid. Han ejede en Jordlod, som han udstykkede og tjente godt paa. 12/7 1788 købte han for 290 Rdl. af Aggersborggaard den halve Gaards Ejendom, som sidst beboedes af Søren Høgs Enke og nu overtoges af Daniel Wiedemann Suhm (undertiden kaldet Sadelmager), der maaske har været en Bekendt af Degnen. Bech havde meget vanskeligt ved at finde sig i det gamle Dyrkningsfællesskab. I en lang Ansøgning til Rentekammeret, dat. 2/6 1795 (L. Jour. 1796/2363), taler han om »dette ulyksalige Fællesskab, hvis Vedvarelse sætter ingen Maal for en fattig Jordbrugers Velfærds Spilde«. Ansøgningen gik ud paa, at Degnen ønskede Tilladelse til at udstykke Ejendommen i 2 Husmandsbrug, hvilken Tilladelse han ogsaa fik. 1796 solgte han den største Del af Ejendommen og 1801 Resten.

Gift 16/11 1785 i Brovst m. Dorthe Christine Møller, f. i Bevtoft ca. 1740, d. 19/11 1801, 61 Aar gl., D. af Degnen Christen Møller og Dorthea Margrethe Søltoft. Der var ingen Børn i Ægteskabet.

Ved Skifterne[20]) efter dem oplystes det, at Degnen havde følgende 6 Søskende:

1. Anna Michelsdtr., g. m. sal. Peder Sørensen ved Underlien i Lerup Sogn.

[20]) Han Hds. gejstlige Skifteprotok. 1782—1815 S. 55 b, 60 b og 68.

2. Degnen Niels Bech, Øland (se der).

3. Maren Michelsdtr., g. m. sal. Anders Edvardsen, Aalborg.

4. Margrethe Michelsdtr., g. m. Skibstømrer Grønne, Aalborg.

5. Karen Michelsdtr., g. m. (trolovet 24/10 1787) Skrædder Søren Mørch, Aalborg, død før 1801.

6. Henrich Bech, Podemester i Aalborg. Fader til Zoologen, Dr. phil. Henrik Bech (se Dansk biogr. Leksikon) og til den ansete Gartner Jens Peter Michael Bech i Aalborg.

Degnekonen havde 3 Søskende, nemlig:

1. Johannes Vandal Møller, Skoleholder i Odense.

2. Christiane Margrethe Møller, g. m. Peder Jørgensen, Bevtoft.

3. Anne Sophie Møller, g. m. Chr. Hallundsbæk, Sindinggaard.

Auktionen indbragte ialt 394 Rdl., men Passiverne androg 367 Rdlr., saa der blev kun lidt til Deling mellem Arvingerne.

VIII. Niels Johannes Harmens, 1801—02, f. c. 1774, begr. 2/2 1802, 28 Aar gl. Aflagde Embedseden 22/12 1801. »Han døde af Rørelse, som han fik paa Vejen til Skovsgaard, da han i 12 Uger havde været Degn«.

Han underviste ikke blot i Kristendom, men ogsaa i Regning, Skrivning og Læsning.

Med sin Hustru Maren Nielsdtr. Bonnerup havde han 3 Børn, nemlig:

1. Niels Nielsen Harmens, f. ca. 1797.

2. Christiane Harmens, f. ca. 1799.

3. Niels Johansen Harmens, f. efter Faderens Død, dbt. 22/8 1802.

Ved Skiftesamlingen (Reg. 29/4 1802) var til Stede Børnenes fødte Værge Johan Christian Harmens, Sognedegn i Næsborg ved Løgstør, Fader eller Broder til den afdøde Degn, og Enkens Lavværge var Niels Bonnerup, Gaardfæster i Svenstrup.

Boets Overskud beløb sig til 214 Rdlr., hvoraf Enken fik 150 Rdlr. og Børnene Resten.

IX. Svend Jacobsen Nørgaard, 1802—59. f. i Klim 13/4 1777, d. 30/7 1859, Søn af Jacob Svendsen Kiib[21]), Kromand i Klim Nørgaard (efter hvilken Svend antog Navnet Nørgaard), senere Degn i Kollerup-Skræm, og Maren Nielsdtr. Kjær[22]).

Han boede 1801 i Janum, aflagde Embedseden 10/5 1802 og boede fra 1803 i Degnebolet i Telling, Lerup S., hvor han 1817—26 ejede Mellemmølle. 1817 købte han for 300 Rdlr. Mellemmølle, to Parceller af den Jord, som tidligere havde været under Vestermølle. 1826 solgte han Mellemmølle til sin Svigersøn Søren Christensen, og siden afhændede han ogsaa Jorden.

Om Svend Nørgaard, der blev Dannebrogsmand, skrev Biskop P. Chr. Kierkegaard 14/6 1857 i sin Visitatsbog: »En gammel Kæmpedegns Sang følges og beundres af Menigheden i et halvt Aarhundrede — den har i det mindste Kraft«.

Gift 22/6 1798 i Kollerup m. Mette Marie Mortensdtr., dbt. Kollerup 19/8 1774, d. Lerup 17/1 1855, Datter af Morten Iversen med Tilnavn Søndergaard og Mette Nielsdtr., Aarup i Kollerup.

I Ægteskabet var der følgende Børn, af hvilke de 4 førstnævnte var født i Janum, Svenstrup S.[23]):

[21]) Jacob Svendsen Kiib blev 1788 Degn i Kollerup-Skræm og var her til 1814.
[22]) Søster til Degnen Anders Nielsen Kjær, Brovst.
[23]) Jvnf. C. Klitgaard: Om Selvejer- og Skudehandlerslægter i Han Herred. (Hist. Aarb. for Thisted Amt 1943.)

1. Niels Svendsen Nørgaard, f. 1798, d. 1799

2. Mette Cathrine Svendsdtr. Nørgaard, f. og d. 1799.

3. Anna Marie Svendsdtr. Nørgaard, f. 1800, d. 1801.

4. Morten Svendsen Nørgaard, Møllerkarl i Mellemmølle, f. 7/12 1801, d. 26/6 1821.

5. Maren Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 20/11 1803.

6. Jacobi Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 13/11 1804, gift Lerup 23/11 1823 m. Søren Christensen Saltum, f. o. 1797, fra 1826 Ejer af Mellemmølle.

7. Jacob Svendsen Nørgaard, Gdm. i Lerup, dbt. 9/9 1806, d. 17/3 1873; 1° Lerup 24/10 1830 Ane Margrethe Jensdtr., dbt. Tranum 1/2 1807, d. Lerup 24/4 1842. 2° Skræm 26/12 1842. Maren Kirstine Andersdtr.

8. Mette Cathrine Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 7/2 1808.

9. Christian Svendsen Nørgaard, dbt. 26/12 1809, gift Lerup 11/10 1829 m. Jacobine Margrethe Nørskov af Lunde, Lerup S., f. 2/6 1812 paa Stenalt, Ørsted S., Randers Amt.

10. Margrethe Charlotte Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 24/2 1811.

11. Else Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 7/6 1812, hjemme 1840, 1845 gift m. Chr. Jørgensen, Gaardm. i Jarmsted.

12. Anne Marie Svendsdtr. Nørgaard, dbt. 15/8 1813, begr. s. A. 13 Uger gl.

SKOLEHOLDERE

I Tranum nævnes 1746 Søren Christensen, 1749 Niels Sørensen og 1754—62 Jørgen Mor-

tensen Holm. De passede alle tre deres Gerning tilfredsstillende og levede deres Liv respektabelt[24]).

1801 nævnes Christen Christensen, 61 Aar gl., som Skoleholder i Tranum. Han var gift 2° m. Maren Christensdtr. Søn af 1. Ægteskab var Christen Christensen, 15 Aar gl.[25]).

1800 nævnes Lars Christensen i Klithuse og Albrecht Christensen i Bratbjerg, 17 Aar gammel.

1801 Peder Nielsen, 22 Aar gl., ugift Skoleholder i Jarmsted og i Klithuse Peder Sørensen, Skoleholder, 36 Aar gl., g. m. Mette Christensdatter[26]).

[24]) Vend. Aarb. V. S. 56.
[25]) Folketælling 1801.
[26]) Folketælling 1801.

BROVST OG SVENSTRUP

Her var intet Degnebol 1553 og 1571, men sidstnævnte Aar siges, at Degnens Indkomst var af Brovst 6 Tdr. Byg, 2 Lam, 2 Grise og 1 Mk. 1 Sk. Af Svenstrup Sogn nød han 4 Tdr. Byg, 2 Lam og 8 Skill. Penge.

Indberetningen fra 1690 lyder saaledes:

»Udi Brovst og Svenstrup Sogne findes 53 Tiendeydere, og har min højgunstige Patron, Hr. Palle Rantzau, lagt 3 Aabo Skpr. Byg paa hver af dem, som kunde beløbe sig in summa 20 Tdr. Byg; men jeg det ikke i Mindelighed kan bekomme; thi der staar over 8 Tdr. tilbage hos Sognefolkene, fordi en Del er forarmet og kan intet betale, og en Del er modvillig og vil intet betale, og saa vil de ikke heller give videre enten for Paaske- eller St. Hansrente. Kvægtienden nyder jeg intet af; thi Hospitalsforstanderen udi Aalborg har det til en anden bortforpagtet. Offer paa hver af de 3 store Højtider 3 Sldr. Det Bolig, jeg ibor i Brovst By, har Patronen givet til Degnebolig, siden han jus patronatus (Kirkeherre) til Brovst og Svenstrup Kirker bekommet har. Agerjord dertil er 2 smaa Stykker straks ved Huset, hvori kan saas 1 Td. Byg. Ingen Engbjerring. Den er takseret for 1 Skp. 1 Alb. Ildebrand falder her med sandagtige Tørv, Pension til Aalborg Skole 5 Tdr. Byg. Jeg har et stort Brevløb fra Brovst til Aaby med alle de Breve, som fra Thy, Mors og Han Herred ankomme og til Biskoppen skal fremskikkes. Jens Nielsen«[2]).

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist. S. 168 f.
[2]) Wulff- St. Bdr. t. Aalb. St.s Hist. S. 140.

Af Skoleforholdene, som de var ved Aar 1737, gav den daværende Sognepræst Jens Christensen Spliid følgende lidet lystige Billede:

»I disse Sogne er desværre ingen Anstalt for Skoler. Jeg i min Tid har overtalt Bønderne til i hver By at holde og underholde en Skoleholder, saaledes at han flytter Skolen hver Uge og tager Kosten hos Bønderne, ligesom de har Børn til, men med hans Løn er det vanskeligt, thi naar den skal betales, faar han lidt hos nogle, intet hos nogle, og det foraarsager, at jeg ikke kan faa Skoleholdere, som duer noget; thi har Bønderne, som idelig anmodes om dette højst fornødne, endelig vedtaget at antage Skoleholdere i hver By. Mens det er at beklage, de tager helst nogle Børn, som hverken har Forstand eller Myndighed, naar de alene kan læse i en Bog og skrive lidt, fordi de kan slippe med at give til Løn 1 Rdlr. 2 Mk. i det meste for en Vinter, dermed formener de, det er vel bestilt. Vlbr. Hr. Major Rantzau har vel paa egen Bekostning holdt nogle fattige Børn i Skole, andre faa er paa andre Maader af andre besørgede, mens af foranførte Aarsag sker det med saa liden Frugt«[3]).

I 1740 var der en Degneskole i Brovst By for Brovst, Søndre- og Nørre Møller, Esbæk, Brohuset og Podemesterens Hus, en Skolestue med Omgangsskoleholder i Nørre Økse By og Jægerum, en Omgangsskoleholder i Røgel By og en do. i Sønder Økse[4]).

Degnen, Jes Arnkiel, indberettede 30/7 1744 følgende om Degneembedet:

»Det saakaldte Degnebol er udi den vestre Ende af Byen beliggende. Rollingen derpaa, som bestaar af 10 Fag Hus, er for en tre Aars Tid siden opbygte, en 6 Fag af Patronen, Velb. Kaptajn Grabov, Herre til Urup og Bratskov, de 4 Fag af mig, efter at det var hjemsøgt af Ildebrand[5]). Desuden har jeg ogsaa paa egen Bekostning

[3]) Vends. Aarb. V. Bd. S. 52—53.
[4]) Vends. Aarb. V. S. 53.
[5]) Han havde 1743 det Uheld, at hans Hus brændte, hvorfor han nævnte Aar kun svarede halv Kopskat.

opbygget et Hus til Lade, Tærskelo og Kreaturer paa 5 Fag, saa Stedet saa vidt er godt og forsvarligt.

Boligens Tillæg er ej mere end en Tønde Sædejord, hvorpaa ikke nær kan avles Vinterfoder til en Ko. Høravling her paa Stedet er der ikke det ringeste af, dog er her ret god Høbjerring. Hvad Tørveskær er angaaende og Uddrift med en Ko og fire Faar, saa haver jeg dette tilfælles med Bøndernes i Byens Kær. Af foreskrevne Boligens Tillæg, som er immatrikuleret for Hartk. 1 Skp. 1 Alb., svares aarlig ordinære kongelige Skatter, saavel og den allernaadigste paabudne Folke- og Familieskat. Desuden svares aarlig af Kaldet til Aalborg Katedralskole 5 Tdr. Byg. Kaldets visse Indkomster beløber sig aarlig til 1 Td. 3 Skpr. Rug og 19 Tdr. Byg, Højtidsoffer 2 Rdlr. 4 Mk. De uvisse Indkomster saasom Akcidentser 1 Rdlr., 2 Mk. Rente og Smaaredsel er indbefattet i foranførte 19 Tdr. Byg, og kan ikke separative fremføres, eftersom Bønderne med min Formand om samme have akkorderet og af mig siden konfirmeret. Endelig faar jeg af en Del Gadehuse efter vedtagen Skik visse Afgiftspenge, som kan beløbe sig til 2 Mk.«[6]).

Iflg. Forordn. 15/7 1768 skriver Jes Arnkiel, at hans samlede Indkomster om Aaret kan ikke sættes højere end 40 Rdlr. ...

»Og Gud ved, at det gaar mig saare knap og er lidt nok til fornødne Udgifter og den daglige Næring for mig og mange Munde, og derfor kan højlig bevises, at jeg paa min Alderdom og i min Svagheds Tilstand ikke alene kunde undvære noget af den ringe og fattige Del, jeg nyder, men derimod trænger saare haardt til Kaldets Forbedring; dog underkaster jeg mig, som tilbørligt er, i allerdybeste Underdanighed min allernaadigste Konges Befaling og Vilje som tro og lydig Undersaat«[7]).

Ifølge Indberetningen 1800 bestod Brovst Skole af Tømmer, Ler og Straatag. Skolestuen omfattede 3 Fag Hus og var 7 Alen paa hvert Led. Desforuden 1 Fag til Tørv og 1 Fag til Skorsten. Ved Udskiftningen fik Sko-

[6]) Aalb. Bispeark. Sk. 406.
[7]) Aalb. Bispeark. Indberet. om Præste- og Degnekald 1768.

len udlagt 1 Td. af det bedste Agerland og ligesaa meget god Engbund. Den aarlige Indkomst kunde sættes til 10 Rdlr. og 16 Læs Tørv. Der var 40 Børn.

I Nr. og S. Økse samt i Røgel var der Omgangsskoler. Her var Indkomsterne uvisse, 2—3 Rdlr., højest 4—5 Rdlr. Der undervistes foruden i Kristendom i Regning, Skrivning og Læsning.

Ved Halvrimmen var der udlagt 12 Tdr. Ld. til en Skole for Nørre- og Sønder Økse Byer.

DEGNE

I. Jens Nielsen, 1688—1723, aflagde Embedsed 7/2 1688 og indberettede om Indkomsterne 1690. Døde 21/7 1723.

Den 6/6 1697 visiterede Biskop Jens Bircherod i Svenstrup Kirke »hvor Ungdommens Profect fandtes ulastelig«. (B.s Dagbøger v. C. Molbech, S. 337.)

G. 1° m. Maren ...

2° Anne Jensdtr.

Af første Ægteskab var der antagelig 2 Børn, hvis Navne ikke kendes, og af andet Ægteskab 4, nemlig:

1. Maren Jensdtr., f. o. 1705.
2. Inger Jensdtr., f. o. 1709.
3. Karen Jensdtr., f. o. 1711.
4. Jens Jensen, f. o. 1717, død 1723 2 Dage efter Faderen.

Enkens Lavværge var Jacob Bloch, og som Børnenes Formynder var mødt Anders Pedersen, Øland. Af Skiftet (19/8 1723) ses, at det var et fattigt Hjem, og Børnene af første Ægteskab gav da ogsaa »et rigtigt Afkald og Qvitance for, hvad de efter Faderen og Moderen kunde tilkomme, som her i Retten blev oplæst og paaskrevet«. (Gejstligt Skifte 19/8 1723.)

Der blev kun 45 Rdlr. til Delingen mellem Enken og Børnene.

II. Thøger Brøndorph, 1723—36. Født 1697, antagelig i Brønderup ved Hjørring, blev Student fra Aalborg 1720, 23 Aar gl., og aflagde Embedsed 5/8 1723, død 1736, begr. 15/2.

G. 1° m. Kirsten Sørensdtr Torp, død 1727, begr. 14/1 (Skifte 13/2 og 21/8 1727).

2° m. Anne Kathrine Sørensdtr. Bjerring, død 1735, begr. 15/2[8]).

Børn af 1. Ægteskab:

1. Margrethe Elisabeth Brøndorph, f. ca. 1726.

2. Anders Br øndorph, f. 3/2 1727.

Børnenes fødte Værge var Morbroderen, Rasmus Torp, fh. Kapellan i Aaby-Biersted, derefter Skibspræst og sidst Sognepræst paa Jegindø[9]).

Ved Skiftet 11/5 1736 efter Faderen nævnes 2 Guldringe, den ene med Bogstaverne E. E. S. B. indgraverede, vurderet til 2 Rdlr. 2 Mk., enkelte Sølvgenstande, 3 Spejle og et Sejrværk, foruden en Del Kobber-, Tin- og Messingsager. Der blev 49 Rdlr. til Deling mellem Børnene, saa at Sønnen fik 32 Rdlr. og Datteren 16. Desuden havde de i Arv efter Moderen (Skifter 13/2 og 21/8 1727) faaet henholdsvis 19 og 9 Rdlr. Dertil kom, at deres Fader i 1727 »af faderlig Godhed havde overladt Børnene forskellige Ting, Sønnen bl. a. en Sølvkæde og Datteren en Sølvske med Jens G. Torps Navn, rimeligvis Arvesølv fra

---

[8]) Hun havde 3 Halvsøsterbørn, nemlig 1. Ingeborg Hansdtr. g. m. Marcus Goslev, som 1721 skal have staaet ved Pentz' Kompagni, nu (1735) formodes at være i Holsten. 2. Karen Hansdtr., g. m. Lucas Mortensen, boende i Try, Tømmerby S. 3. Valborg Pedersdtr., g. m. Christen Olesen Holst, Try, Hannæs.

[9]) Wiberg II. S. 11.

Moderens Slægt, som ikke var medtaget i Vurderingen.

Efterfølgeren i Kaldet, Jes Arnkiel, tilbød »af kristen Kærlighed og Medlidenhed over disse fader- og moderløse Børn, om Gud vilde lade ham leve«, at forsørge Sønnen i sit Hus i 3 Aar, indtil 1739, med Kost og Lærdom, mod at Drengens Arvepart saavel efter Fader som Moder bliver uforrentet bestaaende til det 3. Aars Udgang, da han saa tillige med Barnet vilde udlevere Arvekapitalen. Det var altsaa Degnens Mening, at Renterne skulde bruges til Drengens Beklædning, men dette vilde Formynderen ikke gaa med til, idet »han vil se Barnet forsynet med fornødne Klæder, saa at dette, hvad Klæderne angaar, ikke skal være Drengen til nogen Byrde i Anledning af dette hans Løfte«.

Skønt Skifteretten ingenlunde tvivlede om, at Rasmus Torp »jo som en from Morbroder og en trofast Formynder saa i alle Ting paa Børnenes Bedste«, kunde han dog ikke faa Medhold i sin Paastand.

III. Jes Arnkiel, 1736—82, rimeligvis fra Arnkiel paa Als, f. ca. 1702, død 28/6 1782 i Brovst, begr. 5/7. Hans Navn findes ikke i Edsprotokollen[10]). Han var Student fra Aalborg 1736 og underskrev før sin Tiltræden følgende Forpligtelse dat. Aalborg 19/6 1736:

»Som jeg er kaldet til Degn for Brovst og Svenstrup Sogne og blev eksamineret af Hs. Højærværdighed, Biskop Mumme, men befundet, at jeg ikke efter Vedbørlighed er kyndig i at tilspørge Børn over de fem Katekismi Parter, at de deraf kan fatte Salighedsforstand og er derfor blevet mig af velbemeldte Hs. Højærværdighed en vis Tid foresat, inden hvilken Tid jeg skulde stræbe at gøre mig duelig, men som velbaarne Herskabet, der havde kaldet mig, fordrede samme Vocationsbrev tilbage, og det hos mig beholdt paa det Vilkaar, at hvis jeg ikke inden 8 Dage foreviste Kollats fra Biskoppen, blev en anden

[10]) Han er ikke fundet dbt. i Ulkebøl Sogn paa Als, men maaske var Faderen hjemmehørende der eller i Haderslev.

kaldet, thi har merbemeldte Hs. Højærværdighed Biskoppen tilstaaet mig fattige Studiosus Kollats paa disse Vilkaar, at jeg offentlig i den forestaaende Visitats d. 29. Juli skal vise kendelig Forbedring og Færdighed i at tilspørge de unge opbyggelig i Katekismi Parter og efter saadan befunden Forfremmelse aflægge den i Ritualet befalede Ed, og hvis jeg ikke holder denne Forpligt efterrettelig, skal jeg ved denne min Revers være forbunden uden videre Proces bemeldte Degnekald at kvittere«[11]).

Arnkiel bestod Prøven og overtog Degneembedet, som han bestred omtrent i et halvt Hundrede Aar. Han var den første Degn her, hvorom der foreligger Vidnesbyrd om Virksomhed i Kirke og Skole. Han rostes saavel for sin personlige Vandel som for sin Flid i Skolen, i hvilken Henseende Resultaterne dog var mindre tilfredsstillende ved Visitatsen 1757. Ved Visitatsen 1762 havde han faaet Tilladelse til at prædike for at vise sine Evner og opnaa Attest herfor, og han talte da »ganske opbyggelig« over Festens Evangelium, hvorom Biskop Brorson nærmere skriver: »I Henseende til hans smukke og andægtige Prædiken saavel som til hans opbyggelige Forhold i Levned og Lærdom fortjener han en god Berømmelse«[12]).

Ved hans Død skrev Godsforvalter Ove Møller, Bratskov[13]):

»I Gaar, den 28. Juni 1782, er den gamle Degn, Arnkiel, ved Døden afgangen. Han var omtrent 80 Aar gl. og havde været Degn her i Kaldet i 46 Aar. Og da her er ingen Skoleholder, alene en Husmand i Brovst har forrettet Tjenesten i Degnens Svaghedstid udi begge Kirker, og Menigheden er stor og folkerig, saa vil det blive fornøden, at den, som skal sætte sig i Stedet, med det første bereder sig paa at antage samme.

Enken agter ventelig at flytte bort herfra, saa at Degneboligen uden lang Henstand bliver ledig og alting be-

[11]) Rørsigs Samlinger.
[12]) Vends. Aarb. V. S. 51.
[13]) Ove Møllers Korrespondanceprotokol (Landsarkivet, Viborg).

kvem at tiltræde uden saa er, at Enken maa nyde Naadsens Aar.

Der tales om, at det skal saaledes indrettes her i Stiftet, men er vel ej endnu kommen i den attraaede Rigtighed«.

G. 1° 1736 Brovst m. Margrethe Pedersdtr. Rubæk, begr. Brovst 24/6 1772, 61 Aar gl. (Skifte 16/7 1772.

2° m. Maren Sofie Hertsberg[14]).

Børn af 1. Ægteskab:

1. Hans Jessen Arnkiel, dbt. 31/3 1737, var 1772 Soldat i Rensborg, men nu (1782) bortrejst for nogle Aar siden, saa at ingen vidste, hvor han var, eller, om han var levende eller død.

2. Maren Arnkiel, dbt. 14/12 1738, død før 1772.

3. Christiane Sofie Arnkiel, dbt. 11/7 1740, Enke efter kgl. Staldkarl Peder Olesen, opholdt sig 1782 i København.

4. Anne Dorthe Arnkiel, dbt. 8/5 1741, var hjemme 1782, død i Brovst ugift 14/3 1798.

5. Peder Arnkiel, dbt. 6/5 1743, død før 1782.

6. Anne Kathrine Arnkiel, dbt. 7. S. e. Tr. 1745, 31/5 1774 g. Brovst m. Terkild Hansen Bagger, Enkemand, tidligere Slagter i Aalborg.

7. Peder Arnkiel, dbt. 3. S. i Adv. 1749, død 1756.

8. Helvig Sofie Arnkiel, dbt. 23. S. e. Tr. 1751, g. Brovst 1774 m. Carl August v. Bremer, Sergent, 1782 opholdende sig i Brovst. Deres Barn, Jes Arnkiel, døde i Brovst 1779, 7 Mdr. gl.

---

[14]) Hun havde Søsteren Mette Christine H., død i Brovst Degnebolig 1778 (Skifte 29/6), Enke efter Klokker i Bergen, Poul Christian Cormont an. Deres Børn var: 1. Nicolaj C., 24—25 Aar, Studiosus, opholdende sig paa Sejldugsfabriken ved København. 2. Niels C., 17 Aar, Skolediscipel i Aalborg. (Han Hds. Skifteprotokol 1713—81, S. 368 b.)

Det fremgaar af Skiftet[15]) (Reg. 29/7 1782), at Degnen havde en Husplads i Svenstrup, købt fra Kokkedal for 10 Rdlr., tilsaaet med Korn, samt en Lod i Boelsjorden, Rindbakken, paa 1½ Td. Tdr. Land Sædejord. Boets Overskud var 121 Rdlr.

IV. Anders Nielsen Kjær, 1782—1819, var født ca. 1755, død i Brovst 15/3 1819, 63 Aar gl., Søn af Niels Kjær, som stod Fadder 1783 og 1796 og nævnes da som Degnens Fader[16]). Hans Moder var Maren Andersdtr. Aflagde Embedseden 8/8 1782.

Foruden sin Tjeneste i Kirke og Skole var han ogsaa Organist, og han drev tillige en Privatskole for velhavende Folks Børn, som han samlede om en udvidet Undervisning. Iøvrigt skal lan have været en meget anset Mand. Allerede 1785 skrev Provst Bang om ham, at han forrettede sit Degne- og Skoleembede forsvarligt og førte et opbyggeligt Levned[17]), og ved hans Død lod Stedets Præst Carl Frederik Jansen indrykke følgende i J. E. (Nr. 33/1819):

»Efter faa Dages Sygeleje henslumrede til et bedre Liv Anders Kjær, Skolelærer og Kirkesanger i Brovst, i hans Aldrs 63. Aar og Embedets 36. Aar, lige agtværdig som Embedsmand og Menneske. Varm Følelse for Religionen, ualmindelig Kundskab i den hellige Skrift, erhvervet ved megen Læsning og Eftertanke, sjælden Duelighed i Kirken og Skolen udmærkede ham i Embedsstillingen. Hvad han var i det huslige og borgerlige Liv, derom vidner de mange oprigtige Taarer, som flyder ved hans Død«.

Ogsaa paa anden Vis gjorde Anders Kjær sig fordelagtig bekendt. I 1810 rostes han for »prisværdig Flid«

---

15) Ø. Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1713—81.
16) Han døde i Nørremølle, Brovst S., 1797, 71 Aar gl.
17) Aalb. Bispeark. Kirkesyn 1720—1820.

med Hensyn til Opdyrkning af Kærjorden, og herunder Gravning af Grøfter[18]).

Med Justitsraad Ole Tønder Lange til Bratskov havde han en langvarig Proces, som først fandt sin Afslutning ved Landstinget 1795. For at have beskæftiget sig med Vinkelskriveri dømtes han til at betale 4 Rdlr. til Brovst Sogns Fattige og 4 Rdlr. til Justitskassen samt 33 Rdlr. i Sagsomkostninger ved begge Retter[19]).

Baade 1787 og 1801 holdt Degnen 1 Karl og 2 Piger. (Folketæll. 1787 og 1801.)

G. m. Cathrine Elisabeth Lemejr, f. ca. 1752[20]). Børn:

1. Hans Nicolaj Kjær, begr. 3/10 1783, 7 Uger gammel.

2. Hans Kjær, begr. 4/11 1786, 8 Dage gl.

3. Hans Kjær, begr. 4/1 1788.

4. Sophie Hedvig Kjær, dbt. 7/11 1788, d. 1810, begr. 28/12.

5. Johanne Marie Charlotte Kjær, dbt. 2/8 1792, g. 27/10 1815 m. Niels Gregersen, 23 Aar gl., Informator paa Kokkedal.

6. Margrethe Cathrine Kjær, dbt. 2. Paaskedag 1796, g. 25/9 1818 m. Mathias Matzen, 27 Aar gl., Lærer og Kirkesanger i Søften, Aarhus Stift.

SKOLEHOLDERE

Ved Visitatsen 1746 fandtes i Pastoratet en Ungdom, der var »meget herlig undervist og færdige i at gøre Regnskab for deres Barnelærdom«, men næste Gang blev

---

[18]) Begtrup: »Agerdyrkn. Tilstand« VI. S. 462.

[19]) J. E. 1795, Nr. 19, 21, 24, 66, 71, 76, 81, 84 og 104. Viborg Landstings Dombog 1788—1797, S. 412.

[20]) Ifl. Folketæll. 1/7 1787 havde hun en Søster, Karen Lemejr, 46 Aar gl., der logerede hos Degnen. Hun havde en Datter, Frederiche Sophie Bollerup, 9 Aar gl.

Biskoppen skuffet; Præsten og Degnen tillagde Skolens Brøstfældighed Skylden, men Patronen, Oberstløjtnant Hans Rudolf Grabow (til Urup og Bratskov), som da just var der i Egnen, forsikrede, at de aldrig skulde faa den Undskyldning mere, men Skolen skulde efterdags altid findes i god Stand. Ved næste Visitats 1754 var der da ogsaa sket Fremskridt, idet Ungdommen nu kunde gøre Rede for sig, men 1757 beklagede Præsten (Vilhelm Vilhelmsen Riis) sig over, at de fleste af Sognefolkene havde ingen Omhyggelighed for deres Børns Opdragelse i Guds Kundskab, »men jeg kunde ikke mærke det«, tilføjer Biskoppen, »thi de fleste Forældre kommer ikke til Kirken, ligesom deres Børn, og de faa, som var til Stede, var vankundige til Græmmelse. Derover jamrede jeg og formanede Præsten samt Degnen og Skolemestrene til bedre Nidkærhed for de unges Fremvækst i Guds Kundskab, hvilket de lovede«.

1762 var der imidlertid indtraadt en Bedring, idet Ungdommen nu befandtes meget vel undervist[21]).

Af Skoleholdere nævnes følgende, der underviste i Svenstrup, nemlig Jens Jensen Væver (1750 og 1754), der omtales rosende, Christen Christensen 1757 og Christen Nielsen, der fik samme Skudsmaal som den førstnævnte.

I Sønder Økse besørgedes Undervisningen 1764 af Iver Pedersen, 1757 af Jens Skolemester og 1762 af Niels Andersen, om hvem det bemærkes, at han var, »som han har været, god og opbyggelig i sit Skolehold og Levned«.

I Nørre Økse nævnes 1754 Jens Andersen, begr. 1793, 74 Aar gl., g. m. Margrethe Pedersdt. f. ca. 1719, 1757 Iver Nielsen og 1762 Ole Olesen, som da nylig var kommet i Embedet.

[21]) Vend. Aarb. V. S. 51—52.

I Nørre Økse nævnes 1787 Iver Pedersen som Skoleholder, f. ca. 1726. Han var g. m. Inger Sørensdtr., med hvem han havde Børnene, Kirsten Iversdtr., f. ca. 1770, og Christen Iversen, f. ca. 1775, og i Sønder Økse 1787 Jens Andersen, f. ca. 1717, d. 1793, g. m. Margrethe Pedersdatter, f. ca. 1719, samt 1804 Christen Jensen, g. m. Kirsten Jensdtr., en Datter, dbt. 1804.

Indberetningen 1800 nævner Anders Nielsen som Skoleholder, f. ca. 1756. »Han er til dette Embede duelig og oplagt, og de andre saa duelige, som de kan faas«. Søren Nielsen, f. ca. 1738, nævnes som Omgangsskoleholder i Nørre Økse. 1787 kaldes han Tømmermand og Husmand, hvilket tyder paa, at han har slaaet sig paa Lærergerningen, da han blev gammel, g. m. Maren Christensdtr., f. ca. 1738. Paa samme Tidspunkt virkede som Omgangsskoleholdere Just Justesen, f. ca. 1773 i Nørre Økse, og Morten Christensen, f. ca. 1785, i Røgel[22]).

[22]) Folketæll. 1787 og 1801 samt Aalb. Bispeark., Pk. 413 b.

TORSLEV

1553 og 1571 var der intet Degnebol her. Degnens Indtægt var 4½ Tdr. Rug, 1 Lam samt 8 Skill. i Penge af Gadehusene. Fra 1690 mangler Indberetning om Degnekaldet.

Om Skolevæsenet indberettede Sognepræsten, Rasmus Kopp, 1737:

»Her i Torslev Sogn er for nogle Aar siden en Degnebolig af mig blevet opbygt og derudi et Skolehus, vel indrettet med Borde og Bænke samt Jernkakkelovn, hvortil Bønderne i Sognet skaffer fornøden Ildebrand.

Paa samme Skolehus Kirkens Patron, veldædig og velbaarne Assessor Braës til Kokkedal ogsaa altid findes villig at gøre Fundats, naar det af Øvrigheden vorder begæret.

Og som forrige Degn, Mathias Hansen Vibe saavel som itzige (nuværende) Anders Christian Horne i deres Kollatsbrev er tilholden i dette Skolehus at lære og undervise Sognets Børn for Betaling, saa eragtes efter min Skønsomhed unødig at se om efter andre Skoleholdere.

De af Sognets Børn, som er uden for Torslev By, falder det tungt, særlig om Vinteren, at søge bemeldte Skole i Torslev, saasom den er noget langt bortliggende, medmindre Forældrene vil lade Børnene blive i Torslev By baade Dag og Nat, hvorfor de Mænd i Attrup By boende, hidtil om Vinteren har forsynet deres Børn med en Skolemester, som har haft sin Omgang i Byen hos Børnenes Forældre og nydt Kost og Løn uden Klage«[1]).

[1]) Aalb. Bispeark. (Pakke 407.)

I Didrik Christian Braës Fundats, dat. Kokkedal 12/1 1742, hedder det bl. a:

»Som jeg for nogle Aar siden har ladet i Torslev By, hvor Degnen er boende, af ny opbygge en Degnebolig, bestaaende af 16 Fag Hus, af godt Fyrretømmer og opklinede Vægge, som Degnen selv vedligeholder, saa har jeg til samme Degnebolig annekteret 5 Fag, i lige Maade af Fyrretømmer og opklinede Vægge (til et Skolehus) med Loft, Døre og Vinduer, en Skorsten, Jernkakkelovn, Borde og Bænke o. s. v. Jeg haver gjort denne Anstalt, eftersom Torslev Sogn er mig tilhørende ..., at denne Skole i rette Tid ved min Ladefogeds Tilsyn og Overværelse bliver forsynet med nødtørftig Ildebrand og Brændetørv, som her i Sognet falder, samt Bøger til de fattige og andre Børn, hvis Forældre ej haver Formue deres Børn dermed selv at forsyne. Degnen er i Løn tillagt 7 Rdlr. samt 3 Mk. til Lys i Skolen, og han maa ikke kræve mere, medmindre Forældrene forlanger Børnene undervist i Skrivning og Regning.

Udi en By, A t t r u p, hvor Degnen holder Skole, haver jeg indrettet en bekvem Skolestue, opbygt af Fyrretømmer, med Lervægge, af 3 Fags Hus, med Kakkelovn af brændte Kakkelovnsgryder, som brugeligt er her paa Landet ..., udi hvilken Skole aleneste Ungdommen af Attrup og Alsberg Byer undervises.

Skoleholderens Løn skal være 10 Rdlr. samt 3 Mk. i Lyspenge. Renten af den funderede Kapital 350 Rdlr. udgør 17 Rdlr. 3 Mk.«[3]).

Om Skole- og Lønningsforhold i Torslev indberettede Degnen, Anders Christensen Horne 30/7 1744:

»Degneboligen er beliggende i Torslev By ved Kirken. Den bestaar af 6 Fag, samt en derhos i Gaarden staaende liden Jordhytte for nogle Faar. Men i Anledning af Hs. kgl. Majst.'s Befaling haver min højgunstige Patron, velædle og velbaarne Hr. Justitsraad Braës paa Kokkedal lovet og tilsagt mig en Lade at opbygge, et lidet Hus af Træ, Ler og Tag i Stedet for Jordhuset.

Degneboligens Tillæg er en Kaalhave og tre smaa Agre, beliggende udi Torslev Mark, hvilke ialt kan besaas med

[3]) Hofmanns Fund. 4. Bd. S. 386—90.

1 Td. Rug, hvorpaa om Vinteren kan fødes 5 Faar, naar derhos til Hjælp aarlig købes et Læs Hø. Og for denne Sædejords Dyrkning, Kornets Indavling og dets Aftærskning maa jeg betale 2 Rdlr. 1 Mk.

Ingen Høbjerring findes, hvorfor jeg ikke kan holde en Ko, som var fornøden for min Hustru og Børn. Pension til Aalborg Latinskole 3 Tdr. Rug aarlig. Kaldets visse Indkomst kan ungefær aarlig beløbe sig udi Tiende- og Paaskekorn 6 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre, Offer 3 Rdlr. De uvisse Indkomster, saasom Accidentser kan beløbe sig til 1 Rdlr.«.

I Overensstemmelse hermed oplyser Sognepræsten Rasmus Kopp 1745 om Skoleforholdene og tilføjer, at Skolestuen er forsynet med de fornødne Borde og Bænke[4]).

Om Skoleforholdene omkring Aar 1800 hedder det:

Torslev Skole i Torslev By er opført af Tømmer, Ler og Straatag. Skolestuen, der er bygget til østre Ende af Degneboligen, er 5 Fag og er lys og rummelig, med fornødne Borde og Bænke samt en Jernkakkelovn. 30—40 Børn. Løn 7 Rdlr. 3 Mk. foruden Legatpenge, intet henlagt til Korn eller Græsning. Fornøden Ildebrændsel: 20 Læs Sandtørv leveres af Beboerne, samt 2 Læs Skodtørv og 2 Læs Lyng fra Hovedgaarden Kokkedal.

Attrup Skole, der var paa 3 Fag Hus, var bygget paa samme Maade. Skoleholderlønnen udgjorde 10 Rdlr., og her var heller intet udlagt til Korn og Græsning. Ildebrændsel 15 Læs Sandtørv, samt 2 Læs Skodtørv og 2 Læs Lyng fra Kokkedal. 24—30 Børn.

DEGNE

I. Anders Mortensen, død 1631, gift med ...

Børn:

1. Morten Andersen.
2. Anna Andersen.

[4]) Aalb. Bispeark. Pk. 406.

Den efterfølgende Degn, Mathias Christensen, der ægtede Enken, skulde overtage Boet, indtil Børnene blev 12 Aar, og han tilsagde disse frit Ophold i Hjemmet mod at være fritaget for at forrente deres Arvelod, der udgjorde 26 Sldlr., i 12 Aar[5]).

II. Mathias Christensen, 1632—84, døde 12/1 1688, 83 Aar gl., g. 1° med Formandens Enke, g. 2° m. Emma Evaldsdtr., begr. 25/3 1688, 68 Aar gl. Antagelig Fader til Eftermanden Chr. Mathiasen.

1683 beboede Mathias Christensen et Kokkedal tilhørende Bol af Hk. 0—7—0—2, af hvilket han svarede Afgift af 2 Skp. Hk. Et Bol af Hk. 1—0—1—0 betegnes i Matriklen 1688 som »Mathias Degns øde« og brugtes af Kokkedal.

III. Christen Mathiasen, 1684—1709, aflagde Embedsed 4/6 1684, begr. 17/4 1709, 52 Aar gl., antagelig Søn af Formanden, g. Torslev 30/9 1688 m. Maren Jacobsdtr. Der findes intet Skifte. Børn:

1. Mathias Christensen, dbt. 11/6 1689.
2. Anna Christensdtr., dbt. 1690.
3. Christen Christensen, dbt. 1693.
4. Kirsten Christensdtr., dbt. 1695.
5. Mette Christensdtr., dbt. 1697.
6. Ellen Christensdtr., dbt. 1699.
7. Anders Christensen, dbt. 1701.

Iflg. Torslev Kbg. fik Laurids Andersen Degn, gift m. Kirsten Nielsdtr., 13/11 1704 et Barn døbt, kaldet Anders Lauridsen. Laurids Andersen har antagelig været Skoleholder.

IV. Jens Mortensen Bratbjerg, 1709—12, Embedsed 25/10 1709. Var født o. 1664, begr. 26/8 1712, 48 Aar gl. Der findes intet Skifte.

[5]) Han Hds. Tgb. 9/1 1632.

V. Andreas Christian Kappel, 1712—1718, Embedsed 29/11 1712. Gift 2/6 1716 m. Else Nielsdatter og er maaske blevet forflyttet til et Embede uden for Stiftet.

VI. Niels Jacobsen o. 1718, har maaske beklædt Embedet en kort Tid, da han ved Vibes Tiltrædelse nævnes som dennes Formand, der afstaar Degnekaldet.

VII. Mathias Hansen Vibe, 1718—1735. Embedsed 17/8 1718. Var født o. 1685 og døde 27/2 1735, 50 Aar gl. G. Øland 19/2 1719 m. Kirsten Pedersdatter, Enke efter Christen Lauridsen Morsing, Degn paa Øland.

Der var ingen Børn i Ægteskabet.

Af Skiftet efter ham (31/3 1735) ses, at Passiverne langt overskred Aktiverne.

Enkens Datter af 1. Ægteskab, Anne Sophie Morsing, skyldte Moderen 6 Rdlr. 4 Mk., »og herforuden angav Enken, at hendes Søn, Monsr. Hans Frederik Morsing, vilde udlægge Begravelsesomkostningerne, der androg godt 6 Rdlr«.

Degnen havde følgende Søskende, der alle gav Afkald paa Arv:

1. Zidsel Hansdtr., g. m. Peder Mogensen, Skovhusene i Hals.

2. Jens Hansen Vibe, boende i Lybeck.

3. Peder Hansen Vibe, boende paa Møn.

4. Ellen Hansdtr., g. m. Søren Winther i Stege.

VIII. Anders Christensen Horne, 1735—1745. Embedsed 18/4 1735. Var født i Aalborg o. 1700 og var Broder til Jørgen Horne, Degn i Jetsmark. Begr. 28/12 1745, 45 Aar gl.

Han og Skoleholderen i Attrup blev 1742 begge berømmet af Sognepræsten for deres Flid i hver sin Skole.

G. m. Anne Christensdtr. I Ægteskabet var der 3 Børn, af hvilke de 2 sidstnævnte var født i Torslev.

1. Christen Andersen, f. ca. 1732.
2. Anne Margrethe Andersdtr., f. 1735.
3. Anders Andersen, f. 1738.

Under Skiftet efter ham var Niels Christensen, Torslev, Enkens Lavværge, og Børnenes Formynder var Farbroderen, Jørgen Horne i Jetsmark[6]).

Anders Christensen Horne levede i stor Fattigdom, idet Boets Passiver var større end Aktiverne, saa at der blev intet til Deling mellem Børnene og Enken. Hun lovede, at hun efter ringe Evne og Vilkaar vilde drage Omsorg for Børnenes sømmelige Opdragelse samt betale den Del af Gælden, der muligvis endnu ikke var betalt.

IX. Oluf Torp, 1746—1788. Aflagde Embedsed 22/2 1746. Var født 1708 og døde 20/12 1788, Student fra Odense 1745. Ved sin Overtagelse af Degneembedet havde han et godt Skudsmaal om sit Levned, og man nærede det Haab, at han skulde blive opbyggelig i sit Embede, hvilket Haab, efter de senere Vidnesbyrd at dømme, ogsaa gik i Opfyldelse. Dog havde der maaske i en kortere Overgang været noget i Vejen med ham, siden det ved Visitatsen 1755 anføres, »at han nu er blevet en god Degn, holder flittigt Skole og lever skikkeligt«[7]).

Med sin Hustru, Benedikte Norge, havde han følgende Børn:

1. Dorthea Torp, begr. 9/4 1747.
2. Dorthea Nansen Torp, dbt. 3/12 1747, 1789 ugift, hjemme.

---

[6]) Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1713—81 S. 249 b.
[7]) Vends. Aarb. V S. 54.

3. Anne Marie Torp, dbt. 14/12 1749, begr. 16/8 1750.

4. Anne Marie Torp, dbt. 1/6 1751, 1789 ugift, hjemme.

5. Barbara Torp, dbt. 23/5 1752, død før Faderen.

6. Barbara Torp, dbt. 9/9 1753, 1789 ugift, hjemme.

7. Hypolitte Torp, dbt. 27/10 1754, 1789 tjenende paa Fyn.

8. Hans Olufsen Torp, dbt. 3/12 1756, 1789 Guldsmedesvend i København[8]).

9. Boel Torp, dbt. 24/4 1757.

10. Poul Torp, dbt. 21/1 1759.

Ved Skiftet 26/1 1789 var Jens Kolborg, Aarupgaard i Torslev, Enkens Lavværge, og som Formynder for de umyndige Børn mødte Anders Nielsen Kjær, Sognedegn for Brovst og Svenstrup. Dødsboets Formue og Gæld var henholdsvis 58 og 54 Rdlr.[9]).

X. Johannes (Hans) Faber 1789—1814? Embedsed 12/5 1789. døde som entlediget Degn i Torslev 5/9 1825, Søn af Degnen Anders Faber, Bjergby og Mygdal[10]), Student fra Kolding. I Indberetningen 1800 hedder det om ham:

»Johannes Faber, Degn og Skoleholder, 48 Aar gl., holder formedelst sin Svagelighed og under sin Opsigt en Skoleholder, som han selv lønner, der undertiden findes vel oplagt. Lærer Christendom, Skrivning og Regning for dem, som dertil har Tid og Lyst«.

Iflg. Folketællingen 1801 var Niels Sørensen 15 Aar gl. Hjælpelærer hos ham.

---

[8]) Olrik: Danske Guldsmedsmærker S. 124.
[9]) Ø. Han Herreds gejstl. Skiftepr. 1782—1813 Side 163.
[10]) »Skoler og Degne« I 145.

G. m. Anne Elisabeth Pedersdtr., f. i Røgel, d. Torslev som Almisselem 30/3 1834, 79 Aar gl.

Ingen Børn.

SKOLEHOLDERE

Af Skoleholdere i Attrup nævnes 1748—59 Peder Jensen, der var flittig til at tage sig af Undervisningen, lærte vel og levede skikkeligt, og 1763 en Peder Bjerregaard, der fik lignende Omtale; muligvis har det været en og samme Mand[11]).

I Folketæll. 1787 nævnes Jacob Jacobsen, Skoleholder i Attrup (antaget 1785) og 1801 tillige som jordløs Husmand. I Indberetn. 1801 hedder det om ham, at han, skønt ikke Seminarist, er ret duelig og bekvem, saa Børnene ikke alene lærer deres Kristendom ret vel, men ogsaa flittigt søger Skolen, og de, som har Tid og Lyst, lærer at skrive og regne, i hvilke begge Dele han har temmelig god Færdighed. Han døde 26/6 1833, 88 Aar gl.

G. m. Mette Christensdtr., f. ca. 1749.

Deres Børn var:

1. Gjertrud Jacobsdtr., f. ca. 1778.
2. Niels Jacobsen, f. ca. 1780.
3. Kirsten Jacobsdtr., f. ca. 1783.
4. Christen Jacobsen, f. ca. 1786.
5. Birthe Jacobsdtr., f. ca. 1792.

[11]) Vend. Aarb. V S. 54—55.

HAVERSLEV OG BEJSTRUP

1553 var der Degnebol i Haverslev, men Degnen fik ikke sin gamle Indtægt. Kirken havde noget Jord, kaldet Guds Legems Jord, som vistnok Lensmanden, Jakob Brockenhuus, Aalborghuus, havde lovet at overveje at lægge det til Degnebolet. 1553 var der intet Degnebol i Bejstrup.

1571 havde Degnen Degnebolsjord og kunde saa 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Hans Indtægt var 10½ Tdr. Byg, 4 Lam og 5 Skilling, og af Bejstrup Sogn havde han 9 Tdr. Byg, 2 Lam og 5½ Skilling Penge.

Om Haverslev Degnebolig hed det 21. Febr. 1558[1]):

»Jeg, Niels Schriffuer, Degn i Haverslev, kendes med dette mit aabne Brev, at hæderlig Mand, Hr. Hermann Splitthoff, Herredsprovst i Han Herred, lod fremkalde mig og de andre Degne over alt Herred efter højlærd Mand, Mester Jørgens[2]), Superintendent i Vendelbo Stift, Befaling og gjorde Spørgsmaal til os, hvilke der havde Degnebolig og hvilke ikke havde.

Da tilstod jeg og nu med dette mit aabne Brev og tilstander, at jeg fattige Mand haver intet Degnebol at besidde, men jeg haver Degnebolsjord, som falder en Pund[3]) Korn i, og ingen ved af nogen Degnebol at sige, men jeg sidder i et Hus, som ligger til Ø. Kloster og giver aarlig 9 Skilling med andet Arbejde, hvilket jeg beder højlærd Mand, Mester Jørgen, ydmygeligen for Guds Skyld, at

[1]) Fundet i et Kongebrev af 22/10 1629 om Degneboliger. (Rørsigs Samlinger.)
[2]) Biskop Jørgen Mortensen Bornholm.
[3]) 1 Pd. Korn = 2 Tdr.

jeg maatte nyde kvit og frit, og dersom jeg kunde fange den gamle Rente, som der tilforn af samme Sogn er gangen, da vilde jeg fattige Mand med min Hustru og Børn sidde og nære mig heden og takke Gud og den fromme Mester Jørgen derfore«.

Degnen Anders Lauridsens Indberetning om Degnekaldet 1690 lyder saaledes[4]):

»Korntienden sidstafvigte Aar 15 Tdr., thi mange Gaarde, ja, snart hele Byer, staar øde, og de, som sidder ved Stederne, skal endelig svare til Skatterne. Derfor staar det ganske slet til. Offeret til de 3 store Højtider hver Dag 1 Sldlr., St. Hansrente 10 Oste, ganske smaa og ringe. Paaskerente som St. Hansrenten.

Degnebolets Hus og Bygning har ej været her, det nogen Mand kan mindes, men min sal. Formand havde stedt og fæstet paa Adelens tilforn, og nu, siden jeg kom her til Stedet, har jeg ladet opbygge et Degnehus paa Grandefælled, og er mig forundt Penge af Kirken til samme Hus' Hjælp at opbygge. Dertil 6 smaa Stykker Jord, som altid af Alders Tid har været Degnen tillagt, dog meget skarp og snart ganske af Sand fordærvet, hvorudi kan saas 2 Tdr. Deres Takst er 0—2—1—2. Desforuden er mig forundt noget Kirkejord, som jeg har stedt og fæstet og aarlig skatter af, hvorudi kan saas 3 Tdr. Dets Takst er 1—0—3—2. Pension til Aalborg Skole 7 Tdr. Byg«.

Degnen Laurits Andersen Schougaard indberettede 30/7 1744 følgende om Degnekaldet:

»I Haverslev By befindes en Degnebolig, beliggende ½ Fjerdingvej fra Kirken, bestaaende af 7 Fag Hus samt derhos et lidet Taskehus[5]) til Vognskur. Desuden et Ladehus med tilbygget Stald, 5 Fag, bekvemt indrettet, baade for Korn og Kreaturer, og er disse Bygninger overalt i god og forsvarlig Stand.
Boligens Tilliggende er en liden Kaalhave paa en Sandknude. Dernæst 8 smaa Agre, som mestendels omkring Kirkegaarden er beliggende. Jorden er en meget skarp, rød og sandgruset Jord, der ialt med 2½ Tdr. Byg kan

[4]) D. H. Wulff: St. Bidr. t. Aalb. Stfs. Hist. S. 144.
[5]) Taske = Kvist el. Udskud.

besaas, hvorefter neppelig avles Vinterføde til en Ko; hertil findes ingen Engbjerring, ikke heller noget Tørveskær eller Lyngslæt, men nogen Uddrift i Byens Kær for Bæster og Faar. Boligtillæget er immatrikuleret for Hartk. 2 Skpr., 2 Fdkr., 2 Alb., svarer ingen ordinære kongelige Kontributioner uden aleneste den allernaadigst paabudne Skat af min Familie, Tjenestefolk og Hestehold, da jeg aarlig maa leje Græsning og købe Foder til et Par Bæsters Forplejning, hvilket nødvendigt behøves. 7 Tdr. Byg til Aalborg Katedralskole. Kaldets visse Indkomst kunde ungefær aarlig beløbe sig udi Tiendekorn, af Rugsæd slet intet, men af Byg 33 Tdr. Højtidsoffer 4 a 5 Rdlr. Akcidentser ca. 2 Rdlr. 4 Mk. Smaaredsel og Rente til Paasketiden en liden Skæppe Rug paa hvert Sted i begge Sogne, som ialt kan bedrage sig til 2 Tdr.«[6]).

22/3 og 29/3 1745 skrev Sognepræsten, Jens Bloch:

»H a v e r s l e v Skolehus bestaar af 5 Bindinger, forsvarligt indrettet, og forsynet med Tag, Lervægge, Skorsten, Loft og Vinduer, 6 til søndre Side og 6 til nordre. Dør til Skolestuen saavel som Dør til et lidet Køkken og til de øvrige adskilte Rum. Samtlige Døre med nødvendige Behør af Jernværk, i Særdeleshed Laase, Nøgler samt Klinke til Bagdøren. B e j s t r u p Sogns Skolehus er opbygget norden for Kirkegaardens Dige og bestaar af 8 Fag, ligeledes bekvemt indrettet, tilligemed Stueværelse for Skoleholderen. I Køkkenet findes en Stige til Loftet. I Haverslev findes 2 lange Borde af Fyrretræ og derhos 6 Bænkefjælle, anlagt paa Pæle, nedrammet i Jorden, samt en Lerkakkelovn«.

Af Skolemateriel fandtes der bl. a. 1 Bibel, Det nye Testamente, Hübners Bibelhistorie, 1 Salmebog, Pontoppidans Katekismusforklaring, Biskop Henrik Bornemanns kateketiske Spørgsmaal, Spuers Kristendomsøvelser, Saliggørelsens Husholdning, 1 Evangeliebog o. fl. tilsammen 13 Bøger[7]).

Om Skoleforholdene i Pastoratet ved 1735 meddeler Sognepræsten Hans Kjærgaard bl. a. følgende:

»Udi H a v e r s l e v Sogn findes 5 Byer temmelig vidt

[6]) Aalb. Bispeark. Pak. 406.
[7]) Aalb. Bispeark. Pakke 406.

fra hinanden. Den største Del af Ungdommen i de nærmeste Byer har Degnen om Vinteren under Information. I de andre Byer og det andet Sogn, Bejstrup, holdes der undertiden om Vinteren enten en Mand eller Dreng, som nogenlunde lærer de umyndige og vanvittige (ɔ: ukyndige) udi deres Christendoms Oplysning« ... Han erkender imidlertid Undervisningsvæsenets ufuldkomne Tilstand og tilføjer: »Derover faar Præst og Degn herefter som hidtildags hver Prædikensdag og Skriftedag stræbe af yderste Evne at undervise og vejvise de unge i deres Saligheds Kundskab, og de gamle med det samme kunde erindres lidet efter lidet om, hvis de kunde have forglemt«[8]).

Angaaende Ungdommen der i Sognene udtaler Biskoppen 1749, at den ved Provstens[9]) Flid altid havde været fortræffelig, og i (Sognepræsten) Winthers Tid (1755—65) vedblev den at faa samme gode Skudsmaal[10]).

Af Provst Hans Bangs Indberetning 7/7 1800 fremgaar det, at Skolebygningen i Haverslev By var opført af Fyrretømmer og havde Lervægge. Skolestuen omfattede 5 Fag Hus og havde et Flademaal paa 30 Kvadratalen. Til Skolen søgte tillige Børnene fra Holmsø, Bonderup, Tandrup og Lørsted, ialt 16—20 Børn. Det samlede Børneantal var 46—50. Der undervistes i Kristendom, Læsning, Skrivning og Regning. Degnen, Simon Ottesen, der var 76 Aar gl., havde sin Søn Hans, som ikke var Seminarist, til Hjælp. Ved Provstens Visitation 1800 var en talrig Forsamling fra begge Sogne mødt frem i Haverslev Kirke, og Ungdommens Kundskab var god[11]).

DEGNE

I. Niels Skriver 1558.

II. Thomas Degn levede 1627.

[8]) Vend. Aarb. V S. 58.
[9]) Jens Jensen Bloch, død 1754.
[10]) Vends. Aarb. V S. 58.
[11]) Aalborg Bispearkiv Kirkesyn, Pakke 314.

III. Anders Christensen o. 1627. Han stævnede for Degnerente 1627—29[12]) og laa i Strid med Præsten Peder Thomsen. Hans Formand i Embedet, Thomas Degn, der endnu var i Live, kaldte han en Tallerkenslikker i sit Forhold overfor Præsten[13]).

Der har sandsynligvis været en Degn mellem Anders Christensen og Anders Lauritsen, men hans Navi er ikke fundet. Kirkebøgerne for Haverslev og Bejstrup begynder først henholdsvis 1713 og 1712.

IV. Anders Lauritsen, 1670—98, der aflagde Embedsed o. 1670, indberettede om Degnekaldet 1690. Var gift m. Gertrud Gregersdtr.[14])

V. Hans Michael Lauritsen Widsted, 1698—1713, aflagde Embedsed 19/12 1698. Var født i Nakskov ca. 1662 og døde i Haverslev 1713, begr. 26/6. Søn af Sognepræst Laurits Mortensen W. og Margrethe Lauridsdtr. Thura[15]). Immatrikuleret ved Universitetet 20. Juli 1689 som Student fra Københavns Skole. Privatpræceptor: Professor Ole Rømer. Hans Michael W. er utvivlsomt Fader til Laurids Hansen W., gift m. Maren Johanne Wilchen. De boede 4/8 1742 i Bejstrup Skole, hvor de fik en Datter, Anne Marie, døbt.

En anden Søn, Laurids Thura, der blev Biskop i Ribe, anbefalede Broderen til Biskop Jens Bircherod til et Klokker- eller Degneembede i Aalborg Stift, og et saadant blev altsaa 1698 ledigt i Haverslev, hvortil han blev kaldet 19/12.

Ved hans Død er der tilført Kirkebogen: »Begravet den hæderlige fordums Sognedegn for Haverslev-Bejstrup, som var i Embedet i 15 Aar, nu salig i Gud«.

[12]) Han Hds. Tgb. 8/1 1630.
[13]) Han Hds. Tgb. 12/7 og 19/7 1630.
[14]) Kop- og Kvægskatten 1682.
[15]) C. Klitgaard: Hvetbo H. II S. 516.

I Bircherods Dagbøger (ved C. Molbech) hedder det under 11. Juli 1703:

... »tog jeg fra Haverslev Præstegaard tilligemed Hr. Christoffer Stub hen til hans Anneks Bejstrup. Ikke et Menneske uden Degnen alene fandt jeg i Kirken for mig, og vare de siden fremkommendes ganske faa, uanset at man havde i Dag Maanedsbededag. De vilde vel undskylde sig ved Høbjerring, men slig excuse (ɔ: Undskyldning) syntes mig ej at kunne gælde. Tilmed var Ungdommens profect in scientiis fidei[16]) kun saa passelig«.

Der findes intet Skifte efter Widsted.

VI. Laurits Andersen Schougaard, 1713—51, Embedsed 12/8 1713. Var født i København ca. 1682, død 17/9 1751, Student fra Roskilde 1705 og 1713 Degn her. Ved hans Overtagelse af Embedet har Sognepræsten Hans Kjærgaard antegnet i Kirkebogen: »Dom S. p. Tr. blev den hæderlige Studiosus Laurentius stillet frem for Menigheden i Haverslev Kirke med sin Sang til at være en beskikket Sognedegn. Gud, lad det lykkes for ham«.

Schougaard, der baade var Degn og Skoleholder i Sognet, fik et godt Skudsmaal for begge Dele[17]).

Af Skiftet[18]) efter ham kan man slutte, at han havde siddet i smaa Kaar, idet Dødsboet gav et Overskud paa kun 7 Rdlr.

1713 13/12 g. 1° Anne Hansdtr. Cholen, d. 1732, 61 Aar gl., begr. 13/12, g. 2° 1733 7/6 Anne Nielsdtr. Rævshoved, d. 1754, begr. 7/4, 74 Aar gl. Der var ingen Børn i Ægteskaberne.

VII. Poul Henrik Hass, 1751—74. Aflagde Embedsed 14/12 1751. Var født ca. 1705, død 1774, begr. 30/11. Fik samme rosende Omtale af Biskop Brorson som

---

16) Fremgang i Religionskundskaber.
17) Vend. Aarb. V. S. 58.
18) Aalb. Stifts gejstl. Skifteprot. 1713—81, S. 254 b.

Formanden. I hans Dagligstue stod en Jernbilæggerovn samt et Bornholmerur, hvilket maaske kan tages som Udtryk for, at hans økonomiske Forhold var nogenlunde. Skiftet efter ham (2/1 1775) viser, at Dødsboet gav 50 Rdlr. i Overskud.

Enkens Lavværge var Jens Andersen Sand i Haverslev, og som Formynder for Børnene af 1. Ægteskab mødte Peder Christensen Aamand af Haverslev, da deres fødte Værge ikke var til Stede, og for Børnene af 2. Ægteskab Degneenkens Farbroder, Birkedommer Theodosius Widsted paa Øland.

G. 1° Karen Nielsdtr. Colting, begr. 11/5 1766. 2° Haverslev 22/5 1767 Karen Hansdtr. Widsted, f. ca. 1738, d. efter 1787[10]).

Børn 1—5 af 1. Ægteskab; 6—7 af 2. Ægteskab:

1. Jacob Hass, dbt. 8/8 1755.
2. Nicolaj Hass, dbt. 10/3 1757. Ved Moderens Død i Lære hos Farver Wibroe, Aalborg.
3. Karen Hass, dbt. 23/12 1759.
4. Knud Hass, dbt. 3/11 1761.
5. Jens Mathias Hass, dbt. 5/9 1763.
6. Kristine Hass, dbt. 26/8 1770, d. 1773, begr. 21/2.
7. Hans Frederik Hass, dbt. 24/7 1773, d. 1811.

VIII. Peder Soell, 1775—1794. Aflagde Embedsed 20/3 1775. Var født ca. 1731, død 1794, begr. 7/2.

Om ham hedder det 1788, at han forrettede Embedet i Kirke og Skole upaaklageligt. Med sin Hustru, Karen Møller, der var født o. 1724, havde han ingen Børn. 1787 havde han 3 ugifte Tjenestefolk. Der findes ikke Skifte efter ham eller hende.

[10]) Hun boede ikke i Haverslev 1801.

IX Simon Ottesen, 1794—1803. Aflagde Embedsed 26/8 1794. Var født ca. 1721, død 1803, begr. 23/8, og var g. m. Anne Margrethe, født ca. 1727, død 1798, begr. 27/4, 71 Aar gl. I 1801 havde han en ugift Tjenestepige.

I deres Ægteskab var der 3 Børn, nemlig:

1. Johanne Marie Ottesen, f. ca. 1763, ugift 1803.

2. Ingeborg Cathrine Ottesen, f. ca. 1764, Enke 1803 efter Underofficer Møller ved det Aalborgske Regiment.

3. Hans Ottesen, f. ca. 1766; levede 1803.

Ved Hustruens Død søgte og fik Simon Ottesen 27/4 1798 som gammel og svagelig Mand kgl. Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo. Dettes Overskud var 52 Rdlr.

Ved Skiftet efter Faderen 1803 begærede Hans Ottesen som myndig Arving, at Skifteretten vilde overlade ham hans Faders Lommeur, idet han gjorde gældende, at det havde været Forældrenes Ønske, at han skulde arve det. Søsteren Johanne Marie gjorde imidlertid ogsaa Krav paa Uret foruden enkelte Sølv- og Kobbergenstande, og hun understøttede sit Forlangende med i Retten at fremlægge en Skrivelse med Faderens udtalte Ønske.

Skifteretten kom dog til det Resultat, at det anførte Sølvurværk burde vurderes, medmindre de to Søskende kunde blive enige om Delingen forinden.

Imellem Arvingerne og Efterfølgeren i Degnekaldet blev der truffet en Overenskomst, der gik ud paa, at Tilbygningen til Degneboligens vestre Ende overlodes til den nye Degn (Andreas Holm) som Ejendom, mod at han foretog Istandsættelsen af hele Boligen, samt at han gav Afkald paa Juleofferet for 1803, 6 Rdlr., Paaskeofferet

for 1804 og Halvdelen af Pinseofferet fra Bejstrup, tilsammen 9 Rdlr[20]).

X. Andreas Holm, 1803—12. Aflagde Embedsed 9/11 1803. Var født ca. 1764, død 20/4 1812, 48 Aar gl. og havde virket som Degn i Aggersborg 1796—1803 (se der).

G. 1° Karen Andersdtr. Bødker, død 1800. 2° 13/9 1810 Kirsten Christensdtr., tjenende i Haverslev Præstegaard.

Børn af 1. Ægteskab 1—4:

1. Anders Christian Holm, f. ca. 1793.
2. Johanne Marie Holm, f. ca. 1795, d. eft. 1801.
3. Johanne Holm, dbt. 1/10 1800.
4. Mette Cathrine Holm, dbt. 22/10 1803,

Og af 2. Ægteskab:

5. Kirsten Holm, f. 26/7 1812.

Enkens Lavværge var først Inspektør Møller, Jegerum, og senere Gdm. Christen Jensen, hvem hun ægtede 10/1 1814[21]), og Børnenes Formynder var Anders Christensen i Haverslev.

Det tog omtrent 3 Aar, inden Skiftet efter Andreas Holm kunde sluttes, og Aarsagen hertil skyldtes en Uoverensstemmelse mellem Børnene af 1. Ægteskab og Stedmoderen, hvem de beskyldte for at have stukket enkelte Effekter af Boet til Side, før Registreringen fandt Sted. Det drejede sig bl. a. om 2 Stkr. Lærred, 1 Tinfad og en Timse. Enken ymtede stadig om, at Genstandene aabenbart var blevet stjaalet eller maaske var bortkommet paa anden Maade, og det syntes ikke, at hun var til

[20]) Gejstl. Skifter 8/9 1803, 27/9 og 13/12 1804.
[21]) I Haverslev Kb. benævnes han Chr. Holmegaard, Selvejergaardmand, 34 Aar gl.
[22]) Skifterne: 23/7 1812, 5/10 1812, 9/4 1813, 21/6 1814 og 18/3 1815.

Sinds til at aabenbare den rette Sammenhæng; men saa tabte Retten Taalmodigheden, hvad følgende Tilførsel til Protokollen vidner om:

»Enken tilstod, at dette af Arvingerne opgivne ogsaa tilhørte Boet, og at hun havde troet, at det var bortstjaalel o. s. v. ... Saa maa Enken enten bevise det angivnes Rigtighed eller med Ed bekræfte, at de fornævnte Ting er bortstjaalne og hende frakommen uden hendes Viden og Vilje, i modsat Fald bør hun enten straks at skaffe samme til Stede eller ogsaa derfor at betale, hvad samme af uvildige Mænd for Stervboets Bekostning anser samme at være af Værdi, som hun inden næste Marts Maaneds Udgang bør at indføre i eller godtgøre Stervboet en daglig Mulkt af 2 Mk. Rigsbankmønt til Amtets Fattigkasse. At Enken ikke paa den Tid, der blev registreret og vurderet, havde nogen Lavværge, skønnes ikke i dette Tilfælde at kunne svække hendes Handlings Gyldighed, og mindre paa nogen Maade løse hende fra frivillig og utvungen Tilstaaelse om de Ting, som tilhørte Stervboet mere, end der var registreret og vurderet«.

Saa endelig kom hun frem med Sagerne.

Holms Eftermand, Schouboe overtog som Godtgørelse for Degneboligens Brøstfældighed de 2 Fag Hus, der var tilbygget den vestre Ende.

Dødsboets Overskud var 52 Rdlr.

XI. Jørgen Jørgensen Skovboe 1812—1833. Embedsed 2/6 1812. Var født 1778, døde 30/1 1833, 55 Aar gl. som Skolelærer i Haverslev.

Gift 1° m. Mette Johanne Jensdtr., d. 30/5 1826, 60 Aar gl.

2° Karen Olesdtr., d. 21/9 1865, 61 Aar gl.

Børn af 2. Ægteskab:

1. Ole Skovboe, f. 29/8 1828, d. 17/11 1832.

2. Peder Skovboe, f. 15/3 1832.

Skoleholdere i Bejstrup

I »Aalborg Amtstid« (Nr. 64/1927) forekommer følgende Meddelelse om Skoleforhold i Bejstrup og Manstrup i gamle Dage:

I Bejstrup S. var der i Begyndelsen af 18. Aarhundrede kun een Skole, hvortil Børnene fra Bejstrup og Manstrup søgte. Der var imidlertid Utilfredshed med dette Forhold, fordi Vejlængden for Børnene var saa stor, og man androg i den Anledning Stiftsøvrigheden i Aalborg, om man ikke foruden den allerede bestaaende Skole maatte oprette en ny i Manstrup.

I Andragendet meddeltes, at Skoleholderen i Bejstrup var saa vel aflagt, at der af hans Indkomster kunde gives godt Udkomme til to Skoleholdere. Den saakaldte vel aflagte Skoleholder i Bejstrup fik i Løn 5 Tdr. 1 Skp. Rug, 4 Tdr. 2 Skpr. Byg samt 9 Rdlr. 3 Mk. i Penge. Af denne Løn blev det foreslaaet at udrede til den nye Skoleholder i Manstrup 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og i Penge 2 Rdlr. 4 Mk., altsaa en ret kraftig Nedskæring for den arme Skoleholder i Bejstrup.

Der skrives videre, »at da den Bejstrup Skoleholder stadig bliver saa vel aflagt, baade med Korn og Penge, er han forpligtet til fremtidigt at undervise de store Børn fra hele Sognet, og at Manstrup Skole kun skal modtage smaa fattige Børn, som paa Grund af Vejlængden ikke kan profitere af Bejstrup Skole«. Autoriteterne gav villigt den ønskede Tilladelse.

Hvem, der fik Stillingen som Skoleholder i Manstrup, fortælles der intet om, men faa Aar efter fremkom der en Klage over Skoleholderen, at han søgte Beskæftigelse »udi andre Handteringer« og lod Skolen skøtte sig selv.

Følgende Skoleholdere kendes:

I. Lars Jensen Norge, der døde 1/12 1774.

»Han levede ulasteligt og lærte upaaklageligt, bortset fra, at han 1754 var blevet anklaget for Forsømmelse, hvorfor han blev tilbørligt til Rette sat, men lovede Forbedring, hvilket ogsaa syntes at være indtraadt«[23]).

Gift m. Else Lauritsdtr., f. o. 1701, d. 1773, begr. 24/2. Børn:

1. Maren Larsdtr., f. o. 1739.
2. Margrethe Larsdtr., f. o. 1743.
3. Anders Larsen, dbt. 9/5 1745.

Skønt Boet (Reg. 30/12 1774) efter Skoleholderen kun viste Underskud, fik de to Døtre dog Lov til at dele Sengeklæderne mellem sig, noget Broderen, Anders Norge, ikke vilde formene dem i[24]).

II. Ifølge Folketællingen 1801 var Thomas Harkjær da Skoleholder i Manstrup. Han var født o. 1736 og nævnes 1787 som Husmand. Gift m. Else Madsdatter, født o. 1723. Ved Folketæll. 1787 hed det om hende: »er rørt og stedse sengeliggende«.

Deres eneste Datter, Johanne Thomasdtr., f. o. 1772, opholdt sig hjemme 1801 og var ugift. Hun havde en Datter hos sig, Else Pedersdtr., f. 1794.

III. Thøger Nielsen Borregaard, 1803—1818[25]). Embedsed 12/11 1803. Var født o. 1752, døde 14/8 1818, 66 Aar gl. Var ikke Seminarist, men betegnes som ganske god til sin Skolegerning.

G. m. Anne Christensdtr.

Børn 1—9:

1. Bolette Borregaard, dbt. 6/6 1779.
2. Niels Borregaard, dbt. 24/9 1780, begr. 20/2 1803.

[23]) Vends. Aarb. V S. 58.
[24]) Han Hds. gejstl. Skifteprot. 1712—81, S. 345 b.
[25]) Aarbog for Himmerld. og Kjær Hd. 1927, S. 129.

3. Maren Borregaard, dbt. 16/6 1782.

4. Ane Borregaard, dbt. 3/3 1784, begr. 14/5 s. A.

5. Christen Borregaard, dbt. 14/5 1786.

6. Christian Borregaard, dbt. 12/7 1790, Skolelærer og Kirkesanger i Bejstrup, g. m. Else Cathrine Christensdtr. Wandtrang, d. 14/5 1824, 31 Aar gl.

7. Anne Borregaard, dbt. 13/9 1792, begr. 18/9 s. A.

8. Jens Christian Borregaard, dbt. 2/4 1796, død før 1818.

9. Jens Christian Borregaard, dbt. 6/8 1797.

AGGERSBORG

1571 havde Degnen Degnebol, og han kunde saa 1 Td. 2 Skpr. Byg. Hans Indtægt udgjorde 6½ Tdr. Byg, 1 Lam og 12 Sk. i Penge[1]).

1690 hed det om Degnekaldet:

»Korntiende 5 Tdr. Byg med Pensionen. Offer hver Offerdag 1 Dlr. St. Hans Rente 4—5 Oste. Paaskerente 4—5 Kager. Bygning paa Degnebolet har ej været i mange Aar. Min sal. Formand havde stedt og fæst paa Adelens; nu er mig forundt Pengehjælp til et Hus at opbygge paa Degnebolets Jord, som allerede er oprejst. Dertil en liden Toft, bestaaende af 2 smaa Agre, hvori kan saas 1 Td. Korn. Dets Takst er 0—3—3—1[2]). Ildingsbrand er der ikke uden noget lidet skarpt og sandet Tørvejord. Pension til Aalborg Skole 2 Tdr. Byg«[3]).

Jørgen Lauridsen.

Sognepræsten, Hans Christian Bloch, meddeler i Indberetningen 28/3 1735 følgende:

»I Aggersborg findes ingen Fundatser om Skoler og er ej heller noget Skolehus. Her findes 4 smaa Byer, noget fra hverandre beliggende, hvor Sognefolkene, som har smaa Børn, holder et Menneske om Vinteren til at undervise dem i deres Børnelærdom; men hvorfra det skulde komme (om her skulde holdes Skoleholdere, som i det mindste vilde være to, formedelst Byernes hverandre noget vidt Fraliggende), det kan jeg ej skønne om, thi de fattige Bønder har dertil ej Evne og Vilkaar«[4]).

---

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo St. S. 172.
[2]) Vist Fejlskrift for 0—2—3—1. (Matriklen 1688.)
[3]) Wulff: St. Bidr. t. Aalb. Stifts Hist. S. 147.
[4]) Vends. Aarb. V. Bd. S. 60.

1744 30/7 skrev Degnen Sartorius om Degnekaldet følgende:

»Degnehuset bestaar af 6 smaa Bindinger, desforuden et Binding, et lidet Hus i øster Ende til Lade, et noget lidet Binding i vester Ende til 5 Faar, som er beliggende i Aggersborg By straks norden for Præstegaarden. Samme Degnehus blev af mig opbygget 1723, da jeg af min høje og højgunstige Øvrigheder til Degnekaldet blev beskikket. Straks ved Degnehuset ligger noget Jord, hvori kan saas 10—11 Skpr. Korn, som aarlig mestendels kvæles af de skadelige Vejløbere. Paa samme Avling kan fødes 5 Faar. Til Degnehuset ligger ogsaa et Stykke Engjord, hvorpaa kan avles undertiden et helt Læs Hø, undertiden slet intet for Vandskyl. Ingen Have findes her af Mangel paa Jord, men maa købe Kaalene til Vinterhold. Af Jorden betales ingen Skatter, Landgilde eller Arbejde, undtagen 1 Rdlr. 4 Mk. til Aalborg Skole. Kaldets visse Indkomster 1 Td. Rug, 9 Tdr. Byg udi Tiendekorn. Højtidsoffer kan undertiden være 2 Rdlr., stundom 13 Mk. for en Del af Almuens Udeblivelse«. Degnen faar ingen Paaskerente »uden noget lidet Rug, som gives mig til Hjælp til min Sommerføde«[5]).

Ved Sartorius' Død 1748 hedder det ved Skiftet om Degneboligen:

»Hvad Degneboligens Brøstfældighed angaar, da, ihvorvel den sal. Mand, Hans Sartorius, selv har den af ny ladet opbygge og i Aaringer derefter tilbygget den store Stue med Taske o: Kvist, og Kirkens Patron Sr. Speitzer[6]) i Aaret 1744 har ladet den reparere, saa at der nu ikke fandtes nogen Brøstfældighed derpaa, hverken af Tømmer, Tag eller Ler, undtagen til en halv Dag til dennes Reparation, som Enken lover at forskaffe«[7]).

I Anledning af Forordn. af 14. Maj 1768, der bestemte, at alle, som tilhørte gejstlig Stand, skulde svare Skat 10 pCt. af deres Indkomster, sendte Degnen Søren Jochumsen følgende Skrivelse til Stiftsøvrigheden, dat. 6. Juli 1768:

[5]) Aalb. Bispeark. Pakke 406.
[6]) Mads Speitzer til Aggersborggd.
[7]) Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1713—81, S. 250 og 275 b.

»Efter Hs. kgl. Majst.s Ordre og Befaling ved Forordn. af 14. Maj .sidstleden saavel som efter Hs. Højærværdiges (Biskoppens) Befaling derpaa af 30. Juni sidst er det, jeg herved allerunderdanigst efter Ordre vil i Guds Navn angive de smaa og ringe Indkomster, baade visse og uvisse, som jeg kan have, men hvor det skal komme fra, som skal gaa af det, bliver den store Gud bedst bekendt; thi siden Ekstraskatten blev paabuden, har jeg betalt baade i den og i Familieskat saavelsom i Pension over 4 Rdlr. aarlig, saa at om jeg endnu skal betale mere, ved jeg ej mit levende Raad, hvor det skal komme fra, naar Indkomsten ikke kan strække dertil, og at jeg ej kan faa at laane, da jeg har Hustru og 9 Børn, der skal opholdes, og Huset at holde vedlige ved efterfølgende Indkomst: Højtidsoffer 10 Rdlr., Akcidentser 1 Rdlr. og Degnekornet 6 Tdr. Rug og 8 Tdr. Byg. St. Hansrente faar jeg ingen af. Benaadninger eller Tiender har jeg ej heller. Iøvrigt holder jeg mig til de Ord i Forordningens 2. Art., at de, hvis Løn og Pension er under 100 Rdlr. aarlig, bliver fri for dette Paabud. Saa jeg da haaber, at min gunstige Øvrighed og Højærværdige Hr. Biskop og Fader ser mig derfor forskaanet, i hvilket Haab jeg i inderlig Forbøn for Dem henlever al min Tid«[8]).

Om Sognenes Skoleforhold 1800 oplyser Provst Bang:

»Skolen er rejst af Tømmer, Ler og Straatag, 6 Fag i Længden og 4 Fag i Bredden. Desuden 2 Fag til Tørv og Køkken. Lønnen bestaar af visse og uvisse Indkomster. Skolen har intet Tillæg i Korn og Græsning eller Brænde, der leveres af Sognets Beboere, saa mange, som der behøves til Skolestuens Opvarmning.

Der er 30 Børn, men kun faa af samme søger Sognets eneste Skole, formedlest Vinterens Strenghed og den lange Vej«[9]).

DEGNE

I. Mogens Simonsen 1631[10]).

II. Niels Degn, 1634, stævnede for Degnerente 1634.

[8]) Aalb. Bispeark. Pakke 407.
[9]) Aalb. Bispeark. Pakke 413 b.
[10]) Han Hds. Tgb. 9/4 1631.

III. Niels Pedersen 1651[11]), er maaske identisk med Formanden. Boede 1664 i en Gaard i Aggersborg af Hartk. 8—3—2—0 og tilhørende Hack Vind til Aggersborggaard (Matriklen 1664).

IV. Jørgen Lauridsen, 1688—1702, aflagde Embedsed 14/6 1688. Indberettede 1690 om Degnekaldet og døde 1702. Gift 12/12 1679 i Ø. Brønderslev m. Ingeborg Jørgensdtr.

V. Laurits Lauritsen, 1702—1717, aflagde Embedsed 7/11 1702; »7/11 1702 beskikkede og kaldede jeg efter foregaaende Overhørelse Laurits Lauritsen til at være Sædedegn udi Aggersborg i Øster Hanherred i den forrige ved Døden afgangne Jørgen Lauritsens Sted«[12]).

VI. Niels Madsen Rostoch, 1717—19, aflagde Embedsed 18/8 1717, forflyttet til Øland, hvor han døde o. 1/7 1729; se Øland. Student fra Odense 1702 i en Alder af 18 Aar. Han var antagelig Søn af Kapellanen til Sct. Knuds Kirke i Odense, senere Præst i Middelfart. Mads Pedersen Rostoch og Anne Margrethe Vingaard.

VII. Hans Christoffer Sartorius (o: Skrædder) var født i Jetsmark, dbt. 23/12 1697, død i Aggersborg 20/6 1748, Søn af Degnen Johannes Hansen S. og Mette Pedersdtr.[13]). Da det ikke ses, at han har aflagt Embedsed, kan Tidspunktet for hans Overtagelse af Degneembedet ikke nøjagtigt bestemmes, og det saa meget mere som Aggersborg Kirkebog først begynder 1743, men det maa have været før 1739, for ved Bispevisitatsen nævnte Aar hedder det om ham, at han havde

[11]) Han Hds. Tgb. 27/10 1651 og 8/1 1655.
[12]) Biskop Jens Bircherods Dagbøger ved Hjort Nielsen, Personalhist. Tidskr. 1930, S. 107.
[13]) Rørsig: Skoler og Degne II S. 56.

forbedret sit Levned, hvis Mønsterværdighed altsaa tidligere maa have ladet noget tilbage at ønske, men roses senere for sin Flid med Undervisningen, der fandt Sted i det ikke langt fra Degneboligen beliggende Skolehus[14]).

Han var gift m. Johanne Nielsdtr., der overlevede ham, men ikke ses at være død i Aggersborg. Med hende havde han Datteren, Kirsten Hansdtr., f. o. 1731, gift m. Lorents Hansen i Gøttrup, der 20/3 1750 gav Afkald paa sin Hustrus Vegne.

Ved Skiftet efter ham var Niels Nielsen, Aggersborg, Enkens Lavværge, og Kirstens Formynder var Frands Snæring, Sagfører i Tømmerby, Tolstrup S., som var gift m. Hans Sartorius' Søster. Boet vurderedes til 42 Rdlr.[15]).

VIII. Søren Jochumsen, 1748—72, aflagde Embedsed 23/7 1748. Var født 1718, begr. 1/3 1772, 54 Aar gl. og havde først været Degn i Frøslev og Mollerup paa Mors.

Det hedder om ham, at han forrettede sit Embede upaaklageligt saavel i Kirken som i Skolen og levede skikkelig og vel.

G. 1° Frøslev 1747 Maren Lauridsdtr., begr. 25/3 1759.

2° Aggersborg 2/11 1759 Ane Sørensdtr., d. 16/6 1762.

3° o. 1765 Maren Christensdtr.

Børn af 1. Ægteskab:

1. Else Sørensdtr, f. o. 1748, 1772 tjenende Peder Nørgaard i Næsborg.

---

[14]) Vends. Aarb. V. S. 59.
[15]) Hun hed Ide Sofie, dbt. 22/11 1699, begr. Tolstrup 14/1 1757, 1725 g. m. Frands Arnold Rasmusse Snæring, f. o. 1699, blev 1739 Skoleholder i Ø. Brønderslev. (Rørsig: Skoler og Degne I S. 565 f.)
[16]) Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1713—81 S. 251 og 275 b.
[17]) Vends. Aarb. V. S. 59.

2. Antonette Margrethe Sørensdtr., dbt. 10/10 1749, 1772 tjenende hos Præsteenken Madam Jæger, Aalborg.

3. Laurids Sørensen, dbt. 22/7 1752, 1772 hjemme.

4. Jochum Sørensen, dbt. 27/1 1753, 1772 i Lære hos Skomager Christen Nielsen, Arendal.

Af 2. Ægteskab:

5. Søren Sørensen, dbt. 6/5 1760.

6. Mariane Sørensdtr., dbt. 7/1 1762 hos Jens Felbereder, Løgstør.

Af 3. Ægteskab:

7. Ole Nicolaj Sørensen, dbt. 2/1 1766.

8. Anne Marie Sørensdtr., dbt. 24/12 1767.

9. Karen Sørensdtr., dbt. 26/11 1769, begr. 15/7 1770.

Børnenes Værge ved Skiftesamlingerne var Gunde Pedersen, Aggersborg. 1759 udgjorde Aktiverne og Passiverne henholdsvis 49 og 21 Rdlr., 1762 henholdsvis 53 og 55 Rdlr. og 1772 59 og 75 Rdlr. 1762 bestod Kreaturbesætningen af 1 Ko, 6 Faar, 1 Lam, 1 Gris og 1 Galt.

Skønt Boet 1762 viste Underskud, anmodede Søren Jochumsen om at faa Skiftet sluttet uden Afholdelse af Auktion, idet han forpligtede sig til at søge Gælden betalt samt til at forsørge de to mindste Børn tilligemed Pigebarnet, Marie Cathrine, som hans afdøde Hustru havde medbragt, hvilket Tilbud modtoges[18]).

Med Hensyn til Ungdommens Oplysning i Aggersborg Sogn stod det øjensynligt godt til 1739 og 1742, men ved Visitatsen 1746 kunde de unge næppe give Svar paa et eneste af de Spørgsmaal, der blev rettet til dem af Biskoppen, der »med megen Væklage bejamrede denne Vankundighed med Formaning til Præsten og Menigheden

[18]) Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1713—81 S. 270 b o. flg.

om Forbedring, som de lovede«, hvorefter Provst Hans Bloch i Haverslev fik Tilhold om at have nøje Tilsyn med, at dette Løfte blev opfyldt. Der var næste Gang indtraadt nogen Bedring, men Præsten klagede dog over, at Ungdommen forsømte at indfinde sig ved Katekisationerne. De to følgende Gange fortsættes Fremgangen, men 1763 var Ungdommen »maadelig«, om den end »kunde passere«[19]).

IX. Peder Kaas, 1772—74, var Søn af Degnen Hans Kaas i Skjoldborg; i 1774 byttede han Embede med Degnen Bendix Hammer (se nedenfor) og kom til Kollerup. Hvor og hvornaar han døde, vides ikke. Hans Navn forekommer ikke i Kollerup Kirkebog før efter 1785, og der er intet Skifte fundet efter ham. 1780 havde Kaas en Kontrovers med Stedets Sognepræst, Josias Holst, hvilken førte til, at han stilledes for en Provsteret, anklaget for Opsætsighed, for øvrigt den eneste Degn i V. Hanherred, der oplevede noget saadant. Præsten havde sendt sin Karl hen til Degnen med en Seddel for at faa Oplysning om, hvornaar en vis Person sidst havde været til Alters. Degnen kunde imidlertid ikke læse Skriften, der forekom ham at være enten Tysk eller Latin, og gik op til Præstegaarden. Medens Præsten og Degnen vekslede haarde Ord, kom Madam Holst til Stede og sandsynligvis blandede sig i Striden. Herover blev Degnen endnu mere hidsig, greb fat i hendes Klæder og rev i dem, hvorefter Præsten fik sin Karl til at sætte Degnen paa Døren. For Provsteretten gjorde Kaas en meget ydmyg Undskyldning og tilbød at betale 2 Rdlr. til Sognets Fattige samt lovede at være Præsten underdanig for Fremtiden[20]).

[19]) Vends. Aarb. V. S. 59—60.
[20]) Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1914, S. 49—40.

Gift m. Gunhild Aanunsdtr. Streppestøl antagelig fra Norge, med hvem han havde følgende Børn:

1. Hans Kaas, født og død 1772.
2. Cecilie Kaas, f. 1775.
3. Hans Jacob Kaas, f. 1776.
4. Karen Cecilie Kaas, f. 1778.
5. Anna Kathrine Kaas, f. 1780.
6. Abraham Kaas, f. 1782.
7. En dødfødt Datter 1785.

X. Bendix Nielsen Hammer, 1774—90, var født o. 1719 og døde 11/10 1794. Han aflagde Embedsed her 10/10 1774 og forflyttedes til Hirtsholmene 1790[21]). I 1782 havde han »formedelst Alder og Svagelighed« oprettet »en Konvent« med Svigersønnen, Anders Jensen Hjorthals, som forhen havde været Skoleholder i Bejstrup. Hjorthals skulde være Skoleholder og »Adjunkt« i Degneembedet, og til sin Tid, naar Hammer døde, skulde han efterfølge ham. Han skulde passe Skoleholdet upaaklageligt i alle Maader, assistere Degnen, hvem han skulde omgaas med Lydighed og Kærlighed, som en Søn sin Fader og efterkomme alle sine Pligter. Som Vederlag for dette skulde han oppebære Skolens Indtægter samt en Trediedel af Kaldets.

XI. Anders Hjorthals aflagde Embedsed 2/7 1782. Sognepræsten, C. F. Marcher, anførte om ham ved et Kirkesyn 1785[22]):

»Degnen[23]), Sr. Hjorthals i Aggersborg, som er Skoleholder tillige, forretter selv sit Embede, baade i Kirke og Skole; iøvrigt er han mig, som nylig er ankommet til Embedet, ubekendt«.

---

[21]) Se nærmere i Skoler og Degne I S. 92 og i Hist. Aarb. for Thisted Amt 1913. S. 43—44.
[22]) Rørsigs Samlinger.
[23]) Han var altsaa kun Vicedegn.

Anders Hjorthals forflyttedes 19/4 1790 til Klim og Thorup, hvor han døde i Klim 7/11 1823, 72 Aar 7 Mdr. gl.[24]). Han var antagelig fra Hjortdal S.

Gift 27/9 1782 Aggersborg m. Anne Margrethe Bendixdtr. Hammer, dbt. Rær 29/8 1751, Datter af Formanden.

De havde følgende Børn; 1—5 født i Aggersborg og 6—8 i Klim-Thorup:

1. Anne Kirstine Hjorthals, dbt. 24/4 1783.
2. Jens Michael Hjorthals, dbt. 10/4 1784, død som lille.
3. Peiter el. Peder Hjorthals, dbt. 14/4 1786.
4. Else Kirstine Hjorthals, dbt. 17/6. 1788.
5. Jens Michael Hjorthals, dbt. 4/3 1789.
6. Mariane Hjorthals, f. o. 1791, d. 1802.
7. Ebbe Hjorthals, f. o. 1793.
8. Johanne Margrethe Hjorthals, f. o. 1795.

XI. Broder Christian Brandt, 1790—96, Embedsed 19/4 1790. Havde forhen fra 1777 været Degn paa Hirtsholmene og blev 1796 Degn i Tversted, se I. Bind S. 25 og 91. Han var født ca. 1750, død 1811, begr. 22/12.

XII. Andreas Holm, 1796—1803. Aflagde Embedsed 26/1 1796. Var født o. 1764 og døde 1812. Som Kirkesanger var han duelig og til Skolegerningen vel oplagt. Børnene lærte Kristendom samt Regning og Skrivning for dem, som ønskede at »profitere« af denne Undervisning. Ved en Visitats 23/10 1800 var Biskoppen især fornøjet med de Kundskaber, Børnene fik i Aggersborg Skole. Denne var i god Stand[25]).

Anders Holm forflyttedes til Haverslev 1803 (se der).

[24]) Hist. Aarb. for Thisted Amt 1914. S. 32.
[25]) Aalb. Bispeark. Pk. 314 og Pk. 413 b.

XIII. Josias Kornbech Raae, 1803—10, der aflagde Embedsed 15/11 1803, var f. o. 1746, d. 8/11 1810, Søn af Sognepræst for Rær-Hansted-Vigsø Niels Nielsen Raae og Anna Augusta Josiasdtr. Kornbech. Han var et stakkels Menneske, der manglede meget baade paa Syn og Hørelse, og tillige var han Krøbling paa venstre Arm, »som var midt over og hang og dinglede ved Siden af ham«[26]).

Han var g. m. Ingeborg Pedersdtr. Ingen Børn. Degnen havde følgende Søskende:

1. Jørgen Raae, o. 40 Aar gl., formodes 1810 at være i København.

2. Nikolai Christian Raae, Degn i Sjørring, Thisted Amt, fra 1781 til 22/11 1786, da han døde 37 Aar gl. I Skiftet 1810 oplystes, at han havde efterladt sig en Datter.

3. Anna Raae, g. m. Løjtnant Solio Georg Müller, Ejer af Hegnet i Salling 1781—91.

4. Stine Marie Raae, havde været g. m. Kammerraad Neergaard, nu opholdende sig i Viborg.

5. Maren Raae, ugift opholdt sig legeledes i Viborg[27]).

XIV. Jens Christensen Pind, 1810—34, f. o. 1776, d. 5/9 1834, 58 Aar gl. Havde været Skoleholder i Aggersborg, inden Raae døde 1810, idet det under Skiftebehandlingen oplystes, at han for Tiden var indkaldt til Militærtjeneste.

G. m. Inger Larsdtr., f. o. 1788, d. 5/9 1828, 40 Aar gl. Børn:

1. Lars Christian Pind (Tvilling), dbt. 6/6 1813.

[26]) Rørsigs Samlinger.
[27]) Han Hds. gejstl. Skiftepr. 1782—1815.

2. Apelone Marie Pind (Tvilling) dbt. 6/6 1813, d. 7/5 1817.

3. Peder Jensen Pind, f. 20/11 1814.

4. Mads Christian Pind, f. 5/10 1815.

5. Cathrine Marie Pind, f. 11/4 1817, d. 11/6 1832.

6. Apelone Marie Pind, f. 4/10 1820.

7. Apelone Cathrine Pind, f. 24/3 1822.

8. Ane Elisabeth Pind, f. 13/6 1824.

ØLAND

1553 og 1571 havde Degnen intet Bol, men sidstnævnte Aar opgives hans Indkomst til 3 Tdr. Byg og af Gadebyggerne 1 Mk.[1]).

Indberetningen 1690[2]) nævner ikke Degnekaldet, men 1695 2/1 funderede H. F. Levetzau, Oksholm, 500 Rdl., hvis Rente skulde gaa til en Kirkeskole samt til de fattige.

»Til Skolemesterens Løn og Underholdning«, hedder det, »han, som Ungdommens forsvarlige Informator udi deres Børnelærdoms Opdragelse saavel som anden gudelig Læsning, Skrivning og Regning, skal have aarlig 6 Rdlr. til Juleaften ligesaa til St. Hansaften, saavel som fri Hus, og skal samme Skole holdes i Østerby, hvortil Børnene fra Landet og Sønderøkse skal gaa. Skulde det ske, at Skolemesteren forhindres i eller bliver forbudt at holde Morgen- og Aftenbøn samt at holde Skole, at bringe de Levetzaurs Navn i Erindring, da skal Skolen dermed ganske være ophævet og dens Tillæg henlægges til de husarme og fattige[3]).

Om Skoleforholdene paa Øland meddeler Sognepræsten, Anders Lund, i en Skrivelse, dat. 18/1 1737:

»Her paa Landet er to Byer. Udi den ene, Østerby, holdes altid Vinter- og Sommerskole, og nyder Skoleholderen for de fattige Børns Undervisning aarlig 1½ Rdlr., og det udi 2 Terminer, som den højædle og velbaarne Herre, den sal. Generalløjtnant Hans Diderich Levetzau,

[1]) D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Vendelbo Stifts Hist.
[2]) D. H. Wulff: Stat. til Aalborg Stifts Hist.
[3]) Hofmans Fund. IV. S. 377—80.

fordum Ejer af Oxholm, dertil haver lagt. Udi den anden By, Vesterby, findes intet Skolehus, men af Bymændene kaldes aleneste om Vinteren en liden Dreng, der underviser deres Børn, og vilde Bymændene endda altid saaledes om Vinteren holde ham at læse for dem, kunde Ungdommen endelig under Præstens og Degnens Opsyn faa se nogen Kundskab i deres Kristendoms og Saligheds Sag, som fornøden kunde eragtes«[4]).

I en Indberetning, dat 30/7 1744, oplyser Degnen, Niels Henrik Arctander, at Degneboligen ligger ½ Fjerdingv. fra Kirken og bestaar af 8 Fag Hus, som findes i forsvarlig Stand.

»Til Degnehuset ligger en liden Toft, som kan besaas med ½ Td. Byg, desforuden saa megen Engbjerring, hvorved en Ko kan fødes. Hvad Tørveskær, Drift til Køer og Faar er angaaende, da nyder jeg alt dette tillige med Bønderne. Kaldets visse Indkomster udi Korn, naar Paaskerenten dertil lægges, er 1 Td. Rug og 10 Tdr. Byg samt hver Højtid 4 Rdlr. i Offer. De uvisse Indkomster, saavel som alle Renter ved Bryllupper, Barnedaab m. v. 1 Rdlr. 4 Mk.«[5]).

Af Indberetningen 1800[6]) fremgaar det, at Østerby Skole var bygget af Tømmer og Ler, med Straatag og klinede Vægge. En Tilbygning tjente som Degnebolig. Bygningen bestod af 5 Fag Hus, heraf 3 til Skolestue. Denne var omtrent 7 Alen lang. To Fag benyttedes til Skorsten og til Opbevarelse af Skolens Brændsel. Skolestuens Gulv var belagt med Ler, og der var meget lavt til Loftet. Iøvrigt betegnedes Skolebygningen for at være meget brøstfældig.

»Niels Bech, 54 Aar gl., er duelig som Skoleholder. Hans aarlige Løn er 12 Rdlr., som Legat fra Oxholm. I Korn nyder han intet som Skoleholder. Af Jord ligger alene et lille Stykke paa 4 Skpr. Ld. til Degneboligen, og er han til Græsning ved Engenes Udskiftning 1798 til-

[4]) Aalb. Bispeark., Pakke 407.
[5]) Aalb. Bispeark., Pakke 406.
[6]) Aalb. Bispeark,, Pk. 413 b.

lagt et Stykke Eng, hvorpaa kan avles 5 Læs Hø, tilforn avledes mere. Tilforn har været givet smaa Træer til Skolen og Degnen aarlig af Oxholm Skov, men dette er nu siden nærværende Ejers[7]) Ankomst forandret til nogle Læs Kvas eller Granbrænde. Af Bønderne leveres nogle Læs Sandtørv, af nogle flere, af andre færre, som derfor ikke kan beregnes til visse Læs«. Børn: 40—50.

Skolen i Vesterby, der var af samme Beskaffenhed som den i Østerby, laa midt i Byen, hvortil hørte Knudegaarde, hvis Børn søgte til Skolen. Den var ogsaa oprettet af Levetzau »til Bekvemmelighed for Vesterbys Beboere, hvis Børn ellers havde for langt til Østerby«. Før Skolen blev bygget, holdtes en Omgangsskoleholder.

»Gregers Pedersen, bosat og fast Skoleholder, 35 Aar gl., er ganske vel oplagt. Hans Løn af de store Huse er 12 Sk. og af de smaa 6, som ialt udgør 2 Rdlr. 2 Mk. aarlig. Korn af Oxholm 2 Tdr. Rug. Af Byen er tillagt et Stykke Sædejord paa 4 Tdr. Ld., til Græsning 2 Stkr. Eng, begge paa 7 Læs Hø. Af Sandtørv leverer Gaardmændene 1 Læs hver, som er 12 Læs. Tilforn blev hertil udvist 3 Træer aarlig af Skoven, men nu intet. Der er 26—30 Børn, som alle undervises i Kristendom, medens nogle af de større Børn tillige modtager Undervisning i Regning og Skrivning«.

DEGNE

I. Anders Degn, død før 1654.

Iflg. Kirkebogen blev 18/6 1654 sal. Anders Degns Hustru i Østerby begravet.

II. Christen Degn, g. m. Maren Andersdtr., begr. 10/7 1655.

Børn:

1. Mette Christensdtr., dbt. 21/10 1647.
2. Laust Christensen, dbt. 24/6 1652.
3. Thomas Christensen, dbt. 17/12 1654, d. i

[7]) Ole Tønder Lange til Bratskov blev 1797 Ejer af Oxholm.

Østerby, begr. 23/2 1710, 55 Aar gl. Ved sin Død benævnes han Thomas Christensen Degn i Østerby.

III. Anders Christen Degn, 1686—1698, boende i Østerby, var antagelig Søn af Formanden; g. 17/6 1688 Øland m. Anna Lauridsdtr.

Børn:

1. Christen Andersen, dbt. 29/7 1694.
2. Anne Lisbet Andersdtr., dbt. 17/12 1702.

Den 6/6 1697 visiterede Biskop Jens Bircherod i Oxholm Kirke og »fik ikkun slet Fornøjelse af Ungdommen«[8]).

Anders Degn maa vel være afgaaet 1698, selv om han endnu 1702 boede paa Øland.

IV. Christen Lauridsen Morsing, 1698—1716, aflagde Embedsed 15/6 1698. Var født o. 1670 og blev begr. 31/7 1716, 46 Aar gl. Var Student fra Thisted 1690. G. m. Lisbet Pedersdtr., der stod Fadder 1703[9]). Hun g. 2° Øland Mathias Hansen Vibe, Degn i Torslev, Ø. Han H. Børn:

1. Anne Sophie Morsing, dbt. 9/4 1700.
2. Hans Frederik Morsing, dbt. 1/3 1703.

V. Anders Sørensen Lund, 1717—19, Embedsed 13/4 1717. Var f. i Viborg 30/8 1694, d. i Aggersborg 18/5 1765, Søn af Søren Pedersen og Kirsten Christensdtr., Student fra Aalborg 1716, cand. theol. 1718, blev 1719 Sognepræst paa Øland og 1749 Provst.

[8]) Bircherods Dagbog v. Molbech, S. 337.

[9]) Hun havde en Broder, Laurids Pedersen, Ridefoged paa Oxholm, g. m. Maren Nielsdtr. Deres Børn var: 1. Christen, dbt. 8/6 1704. 2. Peder, dbt. 29/11 1705. 3. Birgitte, dbt. 25/8 1708. 4. Theodosius, dbt. 8/2 1711. 5. Anne Margrethe, dbt. 4/2 1712. 6. Marie Cathriee, dbt.7/3 1714. 7. Sophie Cathrine, dbt. 3/12 1716. Laurids Pedersen var en meget anset Mand.

Som et Kuriosum kan nævnes, at Lund til Bordplade i Aggersborg benyttede en Ligsten, som han havde lejet af en Bonde for en Gaas om Aaret. G. 22/6 1722 m. Bodil Jensdtr., d. 1744.

I Ægteskabet var der en Datter[10]).

VI. Niels Madsen Rostoch, 1719—1729, kom hertil fra Degneembedet i Aggersborg og døde o. 1/7 1729 (Reg. 1/8 1729)[11]).

G. m. Maren Jensdtr. Børn:

1. Mads Nielsen Rostoch, f. o. 1719.

2. Anne Margrethe Nielsdtr. Rostoch, f. o. 1723.

I Skiftet efter ham nævnes 1 Ko, 2 Faar og 1 Lam foruden en Del Kobber- og Messingsager, og Boet gav 32 Rdlr. i Overskud.

Da Børnenes fødte Værge ikke var mødt paa Grund af den lange Afstand, vedtoges det at udsætte Boets Behandling i 6 Uger, men det ses ikke senere at være sket.

VII. Niels Henriksen Arctander 1730—1758, aflagde Embedsed 10/1 1730, f. 1705, Student fra Aalborg 1726 og var antagelig af Viborgslægten Arctander.

Han havde 1742 været »uskikkelig mod sin Moder«, men da det »ham ikke lovlig kunde overbevises«, blev han formanet og lovede Forbedring; da Biskoppen 1746 kom igen, havde han da ogsaa forbedret sig og var tillige ulastelig i sit Embede, men 1749 siges det, at Præsten holder ham i Ave, idet han ellers var tilbøjelig til Drukkenskab. Han havde da til Hjælp i Skolen faaet en Subsistut ved Navn Christen Jensen, der var skik-

[10]) Wiberg III, S. 655.
[11]) Ø. Han Hds. gejstlige Skifteprt. 1713—81, S. 82.

kelig baade i Lærdom og Levned[12]). Hans Dødstid er ikke fundet.

VIII. Henrik Frederik Stampe 1758—62, Embedsed 12/8 1758. Var født 1727 og begr. 13/5 1771, Søn af Frederik Henrik Stampe, Eget, senere Prokurator og Ejer af Gærumgaard, og Anne Cathrine Mumme[13]).

Han forflyttedes til Vrensted, hvor han var Degn 1762—71.

G. 1° 6/7 1759 Øland Maren Pedersdtr.

2° Kathrine ....., f. ca. 1731.

Iflg. Folketællingen 1/2 1801 boede Henrik Stampes Enke, Kathrine i Løkken og fik da Pension af Vrensted Degnekald.

IX. Erik Nielsen Silkemann, 1762—65, Embedsed 7/10 1762. Var f. o. 1732, begr. Vrensted 12/9 1806, antagelig Søn af Niels Silkemann, der 1726 boede i Mogensgade, Viborg, hos Henrik Bøssemager og var blandt de brandlidte fra Storbranden dette Aar[14]).

Blev Student, Viborg, 1755, forflyttedes 1765 til Strandby (Himmerland) og derfra 1793 til Vrensted.

Aaret efter, at Silkemann var kommet til Øland, var Biskoppen der paa Visitats, og han ventede sig Flid og Retsindighed af den nye Degn[15]).

I November 1801 var Provst Jacob Holm, Jerslev, paa Visitats i Herredet, og overalt konstaterede han et godt og fordrageligt Samarbejde mellem Menighederne, Præsterne og Degnene.

»Alene Vrensted Beboere«, skriver Provsten i Protokollen, »forlangte, at Skoleholderen burde læse for deres

12) Vends. Aarb. V, S. 49.
13) I. C. Lengnick: Stamtavle over Slægterne Stampe.
14) Rørsig: De store Ildebrande i Viborg, S. 74.
15) Vends. Aarb. V, S. 49.

Børn om Sommeren, hvorpaa jeg ej kunde give dem noget afgørende Svar«.

Han var gift m. Anne Cathrine Munch, med hvem han vistnok kun havde Datteren Maren, dbt. Øland 22/12 1764.

X. Simon Ottesen, 1766—1794, aflagde Embedsed 6/5 1766 og forflyttedes 1794 til Haverslev og Bejstrup (se der). »Degnen Sr. Ottesen«, skriver Sognepræsten J. Chr. Kaalund 20/11 1785, »forretter selv sit Embede i Kirke og Skole, og Skoleholder Niels Rostoch er baade duelig og flittig«.

XI. Niels Laursen Rostoch, 1794—97, Embedsed 26/8 1794. Nævnes 1787 som Skoleholder i Vesterby. Han var f. ca. 1751, begr. 7/3 1797, gift 24/11 1785 med Ane Bertelsdtr., f. ca. 1759, begr. 27/12 1801. Han benævnes ogsaa som Husmand i Vesterby.

Børn:

1. Anne Kirstine Rostoch, f. 1786.
2. Peder Rostoch, dbt. 1787, død før Faderen.
3. Christen Rostoch, dbt. 1791.
4. Albert Rostoch, dbt. 1794.

Saavel af Skiftet 7/3 1797 og 6/4 s. A. efter Manden som efter Hustruen fremgaar det, at det var et overordentlig fattigt Degnehjem, idet der var en Del Gæld, saa at Boets Overskud 1797 kun androg et Par Rdlr., hvorimod Forholdet var noget bedre i 1802, da Overskudet var 38 Rdlr., der deltes mellem de tre Børn.

Enkens Lavværge var Andreas Olesen i Skovhuset, og den afdøde Degns Søskendebarn, Husm. Christen Jensen, Østerby, var Formynder for Børnene.

Efter Mandens Død tog Enken Tjeneste hos Forpagter, Kammerraad Nikolaj Duus, Oxholm, hvor hun døde.

XII. Niels Michelsen Bech, 1797—1818, f. Brovst 1746, d. Øland 5/7 1825, Søn af Michel Christensen i Vestergaard, der senere flyttede til Bækken, Tranum S., og Mette Nielsdtr.

Niels M. Bech boede 1784 i Vestermølle i Lerup og 1785 ved Stranden i samme Sogn, 1787 var han Husmand og Skrædder i Telling og 1789—92 i Andrup, Kollerup S. Han havde lært Skrædderfaget i Nibe, var derefter et Par Aar i Odense og senere i København, hvorfra han tog til Husum, antagelig som Tjener hos et eller andet Herskab. Derefter arbejdede han som Svend i Flensborg, Slesvig og paa det adelige Gods Geltingen i Hertugdømmerne, kom derefter hjem, men rejste 1778 atter til Geltingen og denne Gang i Selskab med sin Broder, Henrik. Næste Aar rejste de to Brødre over Kiel og Lybeck til København og ankom til Aalborg 1. Oktbr. 1779.

I Indberetningen 1800 karakteriseres han som en duelig Skoleholder[10]).

Det var maaske under Københavneropholdet, at han lærte sin første Hustru at kende. Hun hed Birgitte Christoffersdtr. og døde paa Øland 4/9 1814, 62 Aar gl. G. 2° Øland 31/3 1815 Kirsten Nielsdtr., 48 Aar gl. tjenende i Knudegaard.

Børn af 1. Ægteskab:

1. Christopher Michael Bech, f. Vester Mølle, Lerup S., 1784, dbt. 17/3, d. Brovst 23/10 1850. I Tilførslen i Kirkebogen hedder det, at han er Seminarist, Indsidder og Fattiglem.

Chrstf. Michael Bech, der vistnok maa betegnes som Familiens sorte Faar, flyttede fra Sted til Sted og boede til sidst i en Aarrække i Brovst, hvor han fungerede som en Slags Lommeprokurator. Han skal have været drikfældig og for en Tid ført et noget omflakkende Liv. I 1832 sad

[10]) Aalb. Bispeark., Pakke 413 b.

han arresteret i Hjørring, sigtet for at have forfalsket et Pas, tilhørende Natmandsfolkene Johannes Akselsen[17]) og en anden Omløber, Kirstine Jensdtr., kaldet Svine-Kirstine, hvilket han benægtede. Omstrejferparret foregav, at de havde været i Hjørring, hvor de af Skorstensfejer Kaas havde faaet et Pas, som denne tidligere havde benyttet. Med dette Pas tog de til Brovst, hvor Bech rettede i det, saa at det passede for dem. De tilføjede, at Bechs Kone sad og spandt ved Siden af en Lerkakkelovn. Bech hævder i Politiforhøret, at han aldeles ikke havde foretaget nogen Forfalskning, ligesom han ej heller i Henseende til Johs. Akselsen har skrevet anden Attest end én i Andreas Pedersens Navn og i hans Hus samt efter hans Begæring og med hans Skrivetøj om, at Johs. Akselsen havde haft Logi hos ham ... Det er ogsaa urigtigt, hvad der efter Udskriftet er forklaret om, at der ved merbemeldte Lejlighed blev nydt Kaffe, Brændevin og Æggepandekager. Iøvrigt benægtede Bech, hvad de to Omstrejfere havde fremført[18]).

G. m. Anna Magdalene Pedersdtr., der 1814 opholdt sig i Øland Degnebolig, hvor Sønnen, Henrik Bech, var f. 15/2 1814.

2. Jacob Bech, f. i Lerup 1785, dbt. 29/5, d. i Oktr. 1847, omkom ved et Ulykkestilfælde og blev fundet druknet ved en Bro over Liveraa. Han omtales i Slægten som et godt Menneske. Var 1808 anden Lærer ved Hjørring Borgerskole, senere Lærer i Lønstrup. Var ugift.

[17]) Det maa være den samme Johannes Axelsen »Taterkongen«, der omtales i historiske Randgloser til St. St. Blichers Novelle »Keltringliv«. Han var født i Ørre Sogn 1783, død paa Skjellerup Fattiggaard 19/5 1872 og ligger begravet paa Linaa Kirkegaard. J. Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie 1904. II. S. 115—19.

[18]) Politiprotk. f. Hjøring Kbst. og Venneb. Hd. 1824—31, S. 374 og Viborg Politisager og Forhør, Pk. L. A. Nr. 10 1831.

3. Knud Peter Bech, f. Telling 1787, dbt. Tranum 14/5, d. ung.

4. Johannes Bech, f. i Andrup, dbt. Kollerup 21/3 1790, d. ca. 1862, fra 1815 Skoleholder og Kirkesanger i V. Thorup, gift 17/11 1815 Thorup m. Anne Marie Pedersdtr. Bruuse fra Gøttrup, dengang Tjenestepige i Holme, f. 1/3 1797. 10 Børn. Ved nogle af Fødslerne kaldes hun eksamineret Jordemoder.

5. Peter Bech, f. i Andrup, dbt. Kollerup 28/5 1792, d. Thisted 17/2 1846, Førstelærer i Thisted til 1/4 1843, g. m. Anne Johanne Pedersdtr. Larsen.

6. Michael Bech, f. Øland 28/11 1799, d. Klim 15/12 1879. Han var dimitt. fra Snedsted 1819, derefter Huslærer hos Amtmand Gerhard Faye i Thisted, kaldet til Lærer og Kirkesanger i Klim 9/12 1823.

G. 8/5 1824 i Thisted Ane Pedersdtr. Klit, f. i Lynnerup, Østerild S., 20/3 1797, d. Klim 1/1 1871. Datter af Gdm. Per K. og Benned Christensdtr. Hun var da Stuepige hos Amtmand Faye.

Michael B. tog sin Afsked i Slutning af 1860erne, og en af de vægtigste Grunde hertil har sikkert været, at han, den gamle Rationalist, ikke har kunnet forlige sig med den fremvoksende Grundviganisme i Klim S. Han nød overordentlig stor Anseelse blandt Beboerne, der altid nævnede hans Navn med Hr. foran. Han havde et ikke ringe Kendskab til Tysk, Latin og Hebraisk, men kunde til Gengæld knap kende sine egne Køer.

SKOLEHOLDERE

I 1669 nævnes Søren Nielsen, Skolemester i Østerby. Han havde følgende Børn:

1. Et Barn begr. 7/9 1669.
2. Johan Sørensen, dbt. 7/8 1670.
3. Else Sørensdtr., dbt. 21/9 1673.

Noget senere nævner Kirkebogen Laurids Andersen Degn af Østerby, som antagelig ogsaa maa henregnes til Skoleholderne. Med sin Hustru, Maren Jensdatter, havde han følgende Børn:

1. Anders Lauridsen, dbt. 29/7 1708.
2. Christen Lauridsen, dbt. 10/6 1714.
3. Thomas Lauridsen, dbt. 22/3 1716.
4. Jørgen Lauridsen, dbt. 15/5 1718.
5. Laust Lauridsen, dbt. 20/20 1720.
6. Birgitte Lauridsdtr., dbt. 24/10 1723, død.
7. Birgitte Lauridsdtr., begr. 1738, 15 Uger gl.

1746 nævnes Christen Jensen, der »havde Vidnesbyrd om at lære og leve vel«, og af Omgangsskoleholdere i det vestre Distrikt nævnes Lars Christensen og Johan Laursen, henholdsvis 1746 og 1749, og begge omtales med Anerkendelse.

Ungdommen var 1742 med Flid undervist af Sognepræsten og befandtes 1749 ligeledes skikkeligt undervist, men 1746 fik saavel Præsten som Skolemestrene Tilhold om at anvende mere Flid paa Undervisningen. 1758 gjorde Ungdommen fortræffelig Rede for deres Børnelærdom, men 1763 var Biskoppen igen utilfreds med dens Standpunkt[10]).

Som Skoleholder i Østerby forekommer ogsaa Jens Christensen, d. 16/8 1782, 51 Aar gl., 23/10 1762 g. 1° m. Maren Poulsdtr., 2° 26/10 1781 Ane Christensdtr.

Børn:

1. Christen Jensen, dbt. 21/3 1763; antagelig den Christen Skolemester i Knudegaard, der var Fadder 1794.
2. Lars Jensen, dbt. 6/10 1782.

---

[10]) Vend. Aarb. V. S. 50.

Iflg. Øland Kb. blev Peder Degns Datter, Ane, begr. 26/2 1781, 4 Aar gl.

I Vesterby virkede fra 1801 Gregers Pedersen som fast Skoleholder. Han var født i Hals ca. 1766 og var g. m. Maren Thomasdtr., d. 26/11 1824, 58 Aar gl.

Børn:

1. Bodil Gregersdtr., f. ca. 1792.
2. Thomas Gregersen, dbt. 1/1 1795.
3. Peder Gregersen, f. 1797, d. s. Aa.
4. Peder Gregersen, f. 1798, d. s. A.
5. Karen Marie Gregersdtr., f. 1799.
6. Peder Gregersen, f. 1802, d. s. A.
7. Peder Gregersen, f. 1804, d. s. A.
8. Peder Gregersen, f. 1807, d. 4/3 1815.

1797 blev Gregers Pedersen udlagt som Fader til Gertrud Pedersdatters uægte Barn, Anders. Moderen opholdt sig da hos Stedfaderen Christen Bertelsen, Østerby.

SKAGEN

Ved C. KLITGAARD

Foruden en Latinskole, der blev oprettet o. 1550 og atter nedlagt med Udgangen af 1739, var der allerede i 1600'erne i Skagen og i Højen (Gl. Skagen) saakaldte »Danske Skoler«, men her som iøvrigt mange andre Steder var Befolkningens Interesse for Børnenes Skolegang meget ringe, og Latinskolen kom aldrig saa vidt, at den fostrede Studenter, men maatte lade Drengene dimittere fra andre Byer, f. Eks. Sæby, Aalborg og Helsingør. Latinskolens Bygning laa i Østerby ved Siden af Kapellet der[1]); den ejedes af Byen og bestod af en straatækt Bygning af Bindingsværk, der havde en udsat Beliggenhed paa en Sandbanke, hvor der ideligt maatte tilføres Græstørv, for at Sandet ikke skulde blæse bort, og ofte blæste Vinduerne ud. I Huset var foruden en Skolestue et Stegers, hvor Høreren (Læreren) vist havde sin Seng.

1634 var Vinduerne i Skolestuen helt borte, Gulvet, der vel havde været af Mursten, var taget op, Bænke og Skamler var borte, og Husets Vægge meget brøstfældige. Det beboedes da af fhv. Byskriver Anders Christensen Læsø, der havde lejet Huset af sin Svoger Rektor Peder Thomsen Hjøring og holdt »Dansk Skole« her, medens Rektoren vel brugte sin private Bopæl til Latinskolen. Ogsaa senere brugtes Latinskolebygning til Lokale for den »Danske Skole«, hvilket Forhold synes at have bestaaet til Latinskolens Nedlæggelse.

I Skolestuen var indtil 1703 kun en Kakkelovn af Ler-

[1]) »Historisk Samfund for Hjøring Amt« har rejst en Mindesten over den paa Bygningens Tomt.

potter, som ofte maatte fornyes, men dette Aar lejedes en Jernovn for 4 Mark aarlig, og 1729 købtes en saadan, og ved Aar 1700 samt 1734 blev Bygningen meget repareret. Ved Latinskolens Ophævelse fra 1740 blev Rektorembedets Indtægter tillagt Kapellanembedet, mod at dette fremtidigt lønnede en duelig »Dansk Skoleholder«, der tillige skulde have Degneembedets Indtægter til Hjælp.

1699 havde Rektor Ernst Ramil klaget til Skagens Magistrat over, at Beboerne hverken vilde lade deres Børn gaa i Latinskolen eller »Den danske Skole« og hverken agtede Gud eller deres Øvrighed, saa de maatte forvente Guds Straf. Trods alle Formaninger kom der kun 2—3 Børn i Skolen, og de kom der kun nu og da en Dagstid, og synderligt hjalp det ikke, da Byens Tjener fik Ordre til at paagribe de Børn, som gik paa Gaden eller Stranden, og med Haardhed bringe dem til Skolen. For dette Arbejde skulde han have 2 Skill. for hvert paagrebet Barn, og Forældrene skulde tiltales og straffes efter Loven[2]). Men overfor Beboernes Modstand — naar Vejret var godt, skulde de bruge Drengene ved Fiskeriet — kæmpede baade den gejstlige og den verdslige Øvrighed forgæves, hvad vi bl. a. ser af Biskop Jens Bircherods Notitser fra hans Visitatser i Skagen.

Angaaende »Den danske Skole«, der 1740 officielt fik Latinskolens Bygning, som den forud havde benyttet gennem mange Aar, hører vi, at dens Inventar 1756 bestod af 1 sønderbrudt Jernkakkelovn og 3 gamle Borde med 5 Træbænke om, 1 Hylde til Bøger og en samme Aar købt Bibel. Skolemesterens Kammer fornyedes 1760 med en Kakkelovn og 2 »Skueglas« i Vinduerne, hvis øvrige Ruder vel var af det uigennemsigtige Blæreglas.

1797 blev Skolehuset repareret uden forudgaaende Licitation, som ellers var paabudt, men Huset var ved at

[2]) Aalborg Bispearkiv, Capsa B, Loc. 9, Fasc. 1—2.

falde ned, og i Skagen var kun én Tømrer, saa Licitation ansaas for ufornøden[3]).

Inventaret bestod da af 2 Bilæggerovne, 3 Borde med Bænke, 1 Bord med Bænk og 1 Alkoveseng og 2 Hylder i Skolemesterens Kammer, 1 Træskuffe og 1 Ildtang, og endvidere havde Skolen 2 Bibler, men ikke andre Bøger.

Skolebygningen maa imidlertid før 1784 være blevet flyttet fra Østerby til Vesterby efter Latinskolens Nedlæggelse, thi Toldforvalter Olafur Olavius skriver i sin Skagens Historie 1787, at der aldeles ingen Levning var at se af Latinskolen, og Byens Borgere, hvoraf de fleste var fattige Fiskere, lod sig nøje med, at deres Børn lærte Pontoppidans Forklaring[4]) hos Præsten eller Skoleholderen og brød sig ikke om Undervisning i Regning og Skrivning.

1801 blev Skolehuset i Vesterby, der sorterede under Kirken, indtil det 1816 overgik til Kommunen ligesom i andre Købstæder, atter istandsat, og 1805 lavedes der en Dæmning over de Vandsstader, som ofte omgav det, samt en Bro over til Huset. Det bestod da af 6 Fag Bygning af Ege- og Fyrrebindingsværk udfyldt af Murtavl, og det havde Tegltag[5]).

Naar Degnen frasagde sig Skolehold, hvad han var berettiget til, beskikkedes en Skoleholder af Sognepræsten og Byfogeden, skrives der 1784. De fattige Børn nød fri Undervisning i Kristendom, Skrivning og Regning. Skoleholderens Indtægt var ca. 24 Rdlr. aarlig, af hvilke Kapellanen betalte 10, og 5 Rdlr. fik han som Rente af det af Tolder Christoffer Ferslev 1745 oprettede Legat paa 300 Rdlr., af hvis Renter 10 Rdlr. anvendtes til Klæder til fattige Børn i Byen.

[3]) Kirkens Regnskabsbog.
[4]) Erik Pontoppidans Katekismusforklaring, som udkom 1737, der senere afløstes af Balles Lærebog.
[5]) Kirkens Regnskabsbog.